

การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน:
กรณีศึกษาชุมชนคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

นางสาวกิ่งแก้ว บัวเพชร

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา)

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2549

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

PARTICIPATION IN COMMUNITY-BASED ECOTOURISM MANAGEMENT:
A CASE STUDY OF KIRIWONG COMMUNITY, LANSAKA DISTRICT,
NAKHON SI THAMMARAT

Miss Kingkaew Buaphet

สถาบันวิทยบริการ
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Human and Social Development
(Interdisciplinary Program)

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 2006

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน:
กรณีศึกษาชุมชนคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช
โดย นางสาวกิ่งแก้ว บัวเพชร
สาขาวิชา พัฒนามนุษย์และสังคม
อาจารย์ที่ปรึกษา นางสุรียา วีรวงศ์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

.....*กัญญา อภิรักษ์*.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ม.ร.ว. กัญญา อภิรักษ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....*สุภาวดี อภัย*.....ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร. สุภาวดี อภัย)

.....*สุรียา อภัย*.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(นางสุรียา วีรวงศ์)

.....*นฤมล อรุโณทัย*.....กรรมการ
(ดร. นฤมล อรุโณทัย)

.....*กนกพรพรรณ อยู่ชา*.....กรรมการ
(นางกนกพรพรรณ อยู่ชา)

กิ่งแก้ว บัวเพชร: การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนคีรีวง
อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. (PARTICIPATION IN COMMUNITY-BASED ECOTOURISM
MANAGEMENT: A CASE STUDY OF KIRIWONG COMMUNITY, LANSKA DISTRICT, NAKHON
SI THAMMARAT) อ. ที่ปรึกษา: นางสุรียา วีรวงศ์, 224 หน้า.

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน
ปัจจัยที่ทำให้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประสบความสำเร็จ และเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ทำให้ชุมชนจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างต่อเนื่อง โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวม
ข้อมูลด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant
interview) และการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group interview)

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนคีรีวงเป็นพื้นที่ที่มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดย
ชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนมี 3 ระยะ คือ ระยะเริ่มต้นจัดการท่องเที่ยว
(ก่อนพ.ศ.2539-2542) ระยะที่ 2 (ปีพ.ศ.2542-2545) และระยะปัจจุบัน (ปีพ.ศ.2545-2549) แต่ละระยะประกอบด้วย
ขั้นตอนการมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน (Planning) การปฏิบัติตามแผน (Implementation) การติดตามและ
การประเมินผล (Monitoring and evaluation) และการรับผลประโยชน์ (Benefit sharing) ขั้นตอนการมีส่วนร่วมนั้น
มีความแตกต่างกัน คือ ระยะเริ่มต้น ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน (มูลนิธิโกมลคีมทองและมูลนิธิ
อาสาสมัครเพื่อสังคม) ในด้านแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ได้เรียนรู้แนวทางจากชุมชนที่ประสบ
ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยว จัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวอนุรักษ์บ้านคีรีวงมาบริหารจัดการการท่องเที่ยว
ของชุมชนและให้ชาวบ้านร่วมเป็นสมาชิก ระยะที่ 2 ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง
นิเวศ ชาวบ้านร่วมปฏิบัติตามแผนงานแต่การวางแผนและการติดตามประเมินผลเป็นหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ
โดยตรง นอกจากนี้มีสถาบันการศึกษามาให้ความรู้ภาษาอังกฤษกับสมาชิกชมรมและชาวบ้านให้สื่อสารกับนักท่องเที่ยว
ต่างประเทศได้ และทำวิจัยมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนร่วมกับนักวิจัยชุมชนในระยะปัจจุบัน ทำให้
มีการปรับกระบวนการทำงานและพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ปัจจัยภายในและปัจจัย
ภายนอกที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ประกอบด้วย 1) ปัจจัยภายในที่เป็นจุดแข็ง ได้แก่ ทุนทาง
ธรรมชาติ ทุนมนุษย์ ทุนสังคมและวัฒนธรรม ทุนทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐาน และทุนการเงิน ปัจจัยภายในที่เป็น
จุดอ่อน ได้แก่ การจัดแบ่งการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในชุมชน ความขัดแย้งในการทำงานของคณะกรรมการ การบริหาร
จัดการชมรม และ 2) ปัจจัยภายนอกที่เป็นโอกาส ได้แก่ แผนและนโยบายในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กระแสความ
นิยมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนและเทคโนโลยี ปัจจัยภายนอกที่เป็นภัยคุกคาม ได้แก่
การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ปัญหาจากนักท่องเที่ยว ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกทำให้การจัดการการ
ท่องเที่ยวของชุมชนในแต่ละระยะมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงให้มีศักยภาพที่เหมาะสมกับการบริหารจัดการการ
ท่องเที่ยว ชมรมการท่องเที่ยวสามารถแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการทำงานได้ดี แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
เพื่อให้ชุมชนจัดการท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง ชาวบ้านจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง อาศัยความร่วมมือของทุก
ฝ่ายทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาสนับสนุน สามารถถ่ายทอดความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติแก่ชาวบ้านในชุมชนและนักท่องเที่ยวได้

สาขาวิชา พัฒนามนุษย์และสังคม
ปีการศึกษา 2549

ลายมือชื่อนิสิต..... กิ่งแก้ว บัวเพชร
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... สุรียา วีรวงศ์

4689054320: MAJOR HUMAN AND SOCIAL DEVELOPMENT

KEY WORD: COMMUNITY-BASED / ECOTORISM / PARTICIPATION / KIRIWONG/ MANAGEMENT

KINGKAEW BUAPHET: PARTICIPATION IN COMMUNITY-BASED ECOTOURISM MANAGEMENT:

A CASE STUDY OF KIRIWONG COMMUNITY, LANSKA DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT.

THESIS ADVISOR: MRS. SURIYA VEERAVONGS, 224 pp.

The objectives of this research are to study the participation process in the management of the community-based ecotourism, to study the internal and external factors affecting community-based ecotourism and to propose the guidelines for sustainable community-based ecotourism. The research uses qualitative methods, data collection through participant observation, key informant interview and group interview.

The study shows that Kiriwong community is an area with community-based ecotourism management. The process of community-based ecotourism management has three phases. The first phase began in 1996-1999, the second phase started in 1999-2002, and the present phase is from 2002-2006. Each phase comprises of four participation steps which are planning, implementation, monitoring and evaluation, and benefit sharing. The details in each phase are as follow; the first phase was supported by private sectors which are Komol-Keemthong Foundation and Thai Volunteer Service to initiate the ideas of community-based ecotourism management. In this phase the community has learnt the process of communities with successful ecotourism management and set Kiriwong ecotourism club to manage tourism in the community by the community members. The second phase was supported by government sector to develop ecotourism management plan. In this phase the community members have taken part in implementation while planning and evaluation were responsible by government officers. In addition there were educational institutes teaching English to club members and people in the community to be able to communicate with foreign tourists and doing researches in community-based ecotourism standards with community researchers in the current phase. This helps modify the working processes and develop the ecotourism management to become more efficient. The internal factors and external factors affecting community-based ecotourism management are 1) internal factors – which can be strength – are natural resources, human, social and cultural, physical and infrastructure and financial resources factors. Internal factors – which can be weakness – are land uses, committee's conflict and Tourism club's management and 2) external factors – which can be opportunities or threats – are plan and policy in tourist attraction development, ecotourism trend, government, non-government organizations and technology. External factors – which can be threats are promotion publicity, problems from tourist. Both internal and external factors induce modifications in each phase of the development and lead to more effective ecotourism management. Tourism club can well solve problems incurred. The guidelines for sustainable community-based ecotourism management should recruit involvement from people in the community at all level as well as support from both public and private sectors to pass on the knowledge of ecotourism management and natural resource conservation to people in the community and to the tourists.

Field of study Human and Social Development

Academic Year 2006

Student's signature... Kingkaew Buaphet

Advisor's signature... Suriya Veeravongs

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลือจากบุคคลหลายท่าน ขอบพระคุณอาจารย์สุรียา วีรวงศ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ให้คำปรึกษา แนะนำและกระตุ้นผลักดันให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ และขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.สุภาวค์ จันทวานิช ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ดร.นฤมล อรุโณทัย และ อาจารย์กนกพรพรณ อัญญา กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่สละเวลาช่วยตรวจทาน แก้ไข และให้คำแนะนำในการปรับแก้วิทยานิพนธ์จนสำเร็จ

ขอบคุณชุมชนศรีวังที่ทำให้ผู้ศึกษามีพื้นที่ในการศึกษาเรียนรู้ ชาวบ้านในชุมชนทุกท่านที่สละเวลาอันมีค่าให้ข้อมูลสำคัญทั้ง กำนันนงยุทธ กระจ่างโลก คุณนิพัฒน์ บุญเพชร (พี่เล็ก) คุณสมโชค บุญเพชร (พี่ทักษิณ) คุณลุงสทิน สุชลจิต อดิปปัดอำเภอลานสกา คุณนิกร สุทธิ (พี่กร) คุณลุงอ้วน กระจ่างโลก คุณวีระ เชนย (น้ำด้วง) คุณประยงค์ แดงอ่อน (พี่อืด) พี่เสริฐ พี่กรีน พี่สุนทร พี่ตุ๊กแก ป้าหนูเรียง ป้าริบ ป้าบัตี พี่โอ ป้าเจียด ลุงสถิต ป้ามุน ป้าจิน พี่กั้ง พี่เอม น้องเบิ้ล น้องเกิ้ล น้องเชียว ตลอดจนน้ำใจไมตรี การดูแล ห่วงใยและให้ความช่วยเหลือทุกด้านของทุกคน โดยเฉพาะครอบครัวของป้ารมที่ดูแลเอาใจใส่ผู้ศึกษาเหมือนลูกหลานตลอดระยะเวลาที่อยู่ในชุมชน (รวมถึงลุงแจ้ว พี่ใจ พี่ไร น้องทราย น้องโท) ขอบคุณเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่างๆ คุณพรเลิศ อยู่เจริญ คุณพรชัย ศษภักดี คุณอารมย์ เสนาชวงค์ คุณแม่ณัณษา ทองศรีเกตุ และพี่ตฤณ สุชนวล ที่ให้ความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ ทุกรายละเอียดของเรื่องราวต่างๆเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุด ที่ทำให้ผู้ศึกษาสามารถรวบรวมมาเป็นเนื้อหาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอบคุณเพื่อนๆทุกคนที่คอยส่งกำลังใจมาให้สม่ำเสมอ เพื่อนเบญจมาชฎุทิศ เพื่อนเกษตรเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และเพื่อนสหสาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม พี่แบ่ง มิ่ง เดียร์ จอย อู๋ เม ก็ ฯลฯ ที่ได้ร่วมแบ่งปันความรู้สึกและกำลังใจให้กับผู้ศึกษาตลอดเวลาที่ทำวิทยานิพนธ์ ขอบคุณพี่กั้งที่ช่วยอ่านและแก้ไขงานให้ดีขึ้น ขอบคุณพี่เอ่ยสำหรับการช่วยเหลือในการเขียนบทคัดย่อภาษาอังกฤษ และพี่เลิศที่ให้คำแนะนำดีๆ คอยตักเตือนผู้ศึกษาด้วยความห่วงใย รวมทั้งกำลังใจในยามที่ผู้ศึกษาเกิดความรู้สึกท้อแท้และหมดกำลังใจเสมอมา

การที่ผู้ศึกษาจะมีวันนี้ได้มิใช่เรื่องง่ายเลย ครอบครัวเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง ให้การสนับสนุน เป็นแรงบันดาลใจ และกำลังใจที่สำคัญที่สุดที่ทำให้ผู้ศึกษาสามารถมาถึงจุดหมายนี้ กราบขอบพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ พี่กั้ง พี่ก่อ และขอบคุณอีกหนึ่งคนสำคัญ นเรนทร์ ตุนทกิจ ที่รอคอยวันของผู้ศึกษาอย่างตั้งอกตั้งใจมาตลอด ทุกคนไม่เคยปล่อยให้ผู้ศึกษาารู้สึกโดดเดี่ยวบนเส้นทางเดินนี้ ทำให้ผู้ศึกษาพร้อมที่จะก้าวเผชิญกับปัญหาและลุกขึ้นสู้เพื่อเป้าหมายที่สำคัญ ผู้ศึกษาไม่สามารถบรรยายความรู้สึกที่มีทั้งหมด ณ ที่นี้ได้นอกจากคำว่า “ขอบคุณที่สุด” ขอยกคุณความดีให้กับทุกคนที่กล่าวถึงที่ทำให้ผู้ศึกษาสามารถผ่านช่วงเวลาและอุปสรรคต่างๆมาได้จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	5
1.3 ขอบเขตของการศึกษา.....	5
1.4 นิยามศัพท์.....	8
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
1.6 วิธีการศึกษา.....	9
1.7 ข้อจำกัดการศึกษา.....	14
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	15
2.1 แนวคิดท้องถิ่นนิยม.....	15
2.2 แนวคิดการมีส่วนร่วม.....	17
2.3 แนวคิดสิทธิชุมชนและการกระจายอำนาจ.....	21
2.4 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	24
2.5 แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการพัฒนาชุมชน.....	28
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	33
2.7 กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	38
บทที่ 3 สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของชุมชนศรีวัง.....	40
3.1 ประวัติความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน.....	40
3.2 ลักษณะทางกายภาพของชุมชน.....	44

	หน้า
3.3	สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม..... 46
3.4	สภาพทางเศรษฐกิจ..... 55
บทที่ 4	กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน..... 57
4.1	ระยะเริ่มต้นการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ก่อนปี พ.ศ.2539-2542)..... 58
4.2	ระยะที่ 2 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ประมาณปี 2542-2545)..... 69
4.3	ระยะที่ 3 ระยะปัจจุบันการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ปี 2545-2549)..... 78
บทที่ 5	ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน..... 116
5.1	ปัจจัยภายในที่เป็นจุดแข็งในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ..... 116
5.2	ปัจจัยภายในที่เป็นจุดอ่อนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ..... 135
5.3	ปัจจัยภายนอกที่เป็นโอกาสในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ..... 142
5.4	ปัจจัยภายนอกที่เป็นภัยคุกคามในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ..... 153
บทที่ 6	สรุปผลการศึกษา อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ..... 156
6.1	สรุปผลการศึกษา..... 156
6.2	อภิปรายผลการศึกษา..... 166
6.3	ข้อเสนอแนะ..... 168
รายการอ้างอิง.....	172
ภาคผนวก.....	179
ภาคผนวก ก.....	180
ภาคผนวก ข.....	195
ภาคผนวก ค.....	216
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	224

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1-1 แสดงข้อมูลสถิตินักท่องเที่ยวชุมชนคีรีวงแยกตามประเภทกิจกรรม.....	3
ตารางที่ 3-1 แสดงการเปลี่ยนแปลงและเหตุการณ์ต่างๆภายในชุมชน.....	41
ตารางที่ 3-2 แสดงจำนวนประชากรของตำบลกำโลน อำเภอลานสกา.....	47
ตารางที่ 4-1 แสดงรายได้ของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พ.ศ.2541-2543.....	67
ตารางที่ 4-2 แสดงการนำเสนอปัญหาและแนวทางการดำเนินการแก้ไขปัญหา การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวงและชุมชนกรุงชิง.....	70
ตารางที่ 4-3 แผนปฏิบัติการ แผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	73
ตารางที่ 4-4 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าพักโฮมสเตย์และรายได้ของเจ้าของบ้านพัก.....	91
ตารางที่ 4-5 แสดงรายได้ของชมรมการท่องเที่ยวตั้งแต่ พ.ศ.2547-2549	96
ตารางที่ 6-1 สรุปกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน.....	158

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1-1 พื้นที่ศึกษาชุมชนคีรีวง.....	6
ภาพที่ 2-1 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	27
ภาพที่ 2-2 องค์ประกอบหลัก 5 ด้านของการพัฒนาชุมชน.....	32
ภาพที่ 2-3 การท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม.....	33
ภาพที่ 3-1 แผนที่แสดงเขตหมู่บ้านในตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราชและที่ตั้งชุมชน.....	43
ภาพที่ 4-1 โครงสร้างชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง.....	61
ภาพที่ 4-2 โครงสร้างชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงชุดใหม่.....	83
ภาพที่ 4-3 การเปรียบเทียบจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าพักโฮมสเตย์ของสมาชิกชมรม 4 คนในแต่ละปี.....	92
ภาพที่ 4-4 การเปรียบเทียบจำนวนรายได้ของเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ 4 คน.....	92

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศไทย นับตั้งแต่ได้มีการนำแผนการท่องเที่ยวบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520-2524) เป็นต้นมา ใจความหลักของแผนเพื่อเน้นการฟื้นฟูเศรษฐกิจที่ตกต่ำ มุ่งสร้างความเป็นธรรมโดยการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมอันเนื่องมาจากความเจริญกระจุกตัวอยู่แต่ส่วนกลาง ให้มีการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่นมากขึ้น รัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญนี้จึงได้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองการพัฒนาทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยให้ความสำคัญกับการเพิ่มรายได้ที่มาจากการท่องเที่ยวในรูปของเงินตราจากต่างประเทศให้สูงขึ้น เพื่อช่วยลดภาระการขาดดุลการค้าและดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ การท่องเที่ยวจึงได้รับการผลักดันไปสู่รูปแบบอุตสาหกรรมมากขึ้นเช่นกัน (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549 : 244)

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยนั้น มีการขยายตัวและเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วมาก โดยเฉพาะช่วงที่มีการประชาสัมพันธ์ปีเทศกาลท่องเที่ยวไทยไปทั่วโลก หรือที่รู้จักกันในชื่อ “ปีการท่องเที่ยวไทย” (Visit Thailand Year) ในปี พ.ศ. 2530 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ นักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศ ทำให้การท่องเที่ยวประสบความสำเร็จอย่างสูง รายได้จากท่องเที่ยวสูงมากเป็นอันดับหนึ่งเมื่อเทียบกับยอดรายได้จากการส่งสินค้าไปจำหน่ายต่างประเทศ การท่องเที่ยวส่งผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและยังมีส่วนสำคัญที่เชื่อมโยงการพัฒนาในด้านต่างๆ ด้วย (อุดร วงศ์ทับทิม และ สุภาวิณี ทองพรวาณิชย์, 2546 : 31)

แม้ว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จะช่วยพัฒนาและแก้ไขสภาพทางเศรษฐกิจของประเทศได้เป็นอย่างดีมาโดยตลอด แต่การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่ต้องมีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรจำนวนมากเพื่อตอบสนองการพัฒนาการท่องเที่ยว ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากร ความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมเช่นกัน และในปี พ.ศ.2535 ที่มีการประชุม Earth Summit ที่เมืองดิโอ เดอ จาเนโร ได้มีการผลักดันให้เกิดกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ด้าน คือ กระแสความต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ กระแสความต้องการตลาดการท่องเที่ยวในด้านการเรียนรู้ และกระแสความต้องการพัฒนาคน จึงทำให้เกิดการปรับตัวของระบบการท่องเที่ยวและระบบการจัดการการ

ท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองกระแสความต้องการดังกล่าวด้วย “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” (Ecotourism) จึงได้รับการส่งเสริมให้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาอย่างยั่งยืน และใช้เป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวมากขึ้น (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540)

ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 พบว่า การพัฒนาประเทศในช่วงที่ผ่านมา (แผนพัฒนาฯ 1-7) มุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลักมากเกินไป จนละเลยการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ตลอดจนการพัฒนาการท่องเที่ยวแม้ว่าจะส่งผลดีในทางเศรษฐกิจ แต่ในทางตรงข้ามทรัพยากร สิ่งแวดล้อมและแหล่งท่องเที่ยวกลับมีสภาพเสื่อมโทรมถูกทำลาย ก่อให้เกิดความเสียหายและสร้างผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม ดังนั้นเพื่อให้การพัฒนาในระยะนี้มีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในสังคม และแก้ไขปัญหาการพัฒนาที่ขาดความสมดุล คือ “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน” จึงมีการปรับแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลักมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของคน การพัฒนาสิ่งแวดล้อมของสังคมให้เอื้อต่อการพัฒนาดน การกระจายโอกาสและความเจริญสู่ภูมิภาค เน้นการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน และให้ประชาชนในท้องถิ่นและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีการส่งเสริมให้องค์กรชุมชนและท้องถิ่นดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549 : 1-8)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีสำนักรับผิดชอบต่อทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยว รวมไปถึงสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดกับชุมชนท้องถิ่น ถูกนำมาจัดการและแก้ไขระบบการท่องเที่ยวที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การแก้ไขปัญหาสังคม และพัฒนาดนในชุมชนให้มีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาระบบการจัดการการท่องเที่ยวและผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ ดังนั้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในการบริหารจัดการ (Community-based Tourism หรือ Host Management) จึงได้รับการคาดหวังว่าจะเป็นวิธีการจัดการการท่องเที่ยวแบบหนึ่งที่มีศักยภาพ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการและสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมไปถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวด้วยกัน (สินธุ์สโรบล, 2547)

ชุมชนคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นหมู่บ้านทางภาคใต้ที่มีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ภายใต้การบริหารจัดการของชมรมการท่องเที่ยวอนุรักษ์บ้านคีรีวงมาตั้งแต่ปีพ.ศ.2539 เป็นชุมชนที่ได้รับความสนใจจากกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศที่นิยมมาท่องเที่ยวพักผ่อนและศึกษาเรียนรู้ในชุมชน เนื่องจากชุมชนมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์สวยงาม มียอดเขาหลวงซึ่งเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในภาคใต้นักท่องเที่ยวหลงใหลและ

เดินทางมาเพื่อเป็นผู้พิชิตยอดเขาอันซีนชื่อ รวมไปถึงประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน การท่องเที่ยวของชุมชนคีรีวงจึงได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากหน่วยงานต่างๆมากมาย เช่น การได้รับรางวัลรางวัลยอดเยี่ยมอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Thailand Tourism Awards) ประจำปี 2541 ประเภทเมืองและชุมชนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และในช่วงปีพ.ศ.2541-2542 จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าไปยังชุมชนคีรีวงมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นมาก เป็นผลจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวตามโครงการอะเมซซิ่งไทยแลนด์ (Amazing Thailand) ประกอบกับชื่อเสียงของชุมชนคีรีวงด้านความสวยงามทางธรรมชาติ ดังข้อมูลสถิตินักท่องเที่ยวชุมชนคีรีวง

ตารางที่ 1-1 ข้อมูลสถิตินักท่องเที่ยวชุมชนคีรีวงแยกตามประเภทกิจกรรมการท่องเที่ยว

เดือน พ.ศ.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	รวม
2541													
A	-	-	-	19	-	-	-	15	20	-	-	-	54
B	-	-	-	83	57	-	4	-	-	-	-	-	144
C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	97	110
2542													
A	-	56	5	54	-	-	-	-	-	-	-	-	115
B	22	71	50	72	12	5	14	-	-	-	-	-	246
C	-	12	126	-	-	-	-	-	-	-	-	-	138
2543													
A	-	-	-	76	-	-	-	N	N	N	N	N	76
B	18	13	9	62	65	-	-	N	N	N	N	N	167
C	315	250	416	465	241	235	58	N	N	N	N	N	1,980
2547													
A	-	-	35	136	-	-	-	-	-	26	54	2	253
B	16	23	5	31	7	-	-	-	-	-	-	-	82
C	343	660	525	712	675	656	1,287	1,290	1,429	940	202	2,523	11,242
2548													
A	19	3	31	13	6	18	-	27	168	158	40	-	483
B	5	2	13	26	8	-	-	-	-	-	-	-	54
C	1,594	2,975	1,766	570	766	768	955	1,382	1,964	1,211	559	1,132	15,642
2549													
A	64	174	-	145	380	52	102	144	168	-	-	-	1,229
B	2	6	6	12	4	-	-	-	-	-	-	-	30
C	1,446	2,369	1,401	608	1,227	1,789	1,723	1,234	885	224	50	355	13,311

หมายเหตุ A คือ จำนวนนักท่องเที่ยวศึกษาวิถีชีวิตชุมชนและพักโฮมสเตย์
 B คือ จำนวนนักท่องเที่ยวศึกษาธรรมชาติบนเขาหลวง
 C คือ จำนวนนักท่องเที่ยวศึกษาดูงานกลุ่มองค์กร
 - คือ ช่วงที่ไม่มีนักท่องเที่ยว
 N คือ ไม่มีข้อมูลนักท่องเที่ยว

ผู้ศึกษาไม่สามารถแสดงข้อมูลนักท่องเที่ยวปีพ.ศ. 2544-2546 ได้ เนื่องจากเอกสารของชมรมการท่องเที่ยวสุญหาย
 ที่มา : ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง, 2549 (สรุปข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2549 โดยผู้ศึกษา)

การเติบโตทางการท่องเที่ยวของชุมชนคีรีวงสามารถสร้างชื่อเสียงและรายได้ให้กับชุมชนอย่างน่าพอใจ ภาครัฐตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวงจึงได้มีการผลักดันแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับจังหวัดในปี พ.ศ.2542-2544 ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนามาตรระดับประเทศ ซึ่งเป็นแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ต้องการส่งเสริมให้จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัด เพราะมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางธรรมชาติทั้ง ภูเขา ป่าไม้ พืชพันธุ์ น้ำตก ทะเลและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติต่างๆมากมาย นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนแล้วยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของจังหวัดอีกด้วย พร้อมทั้งได้มีการพัฒนาชุมชนคีรีวงและแหล่งท่องเที่ยวต่างๆในจังหวัดให้มีศักยภาพเหมาะสมกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จัดหารูปแบบ วิธีการ กิจกรรม การบริการและมาตรการในการจัดการการท่องเที่ยว รวมทั้งเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากขึ้น โดยการประสานความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ หน่วยงาน องค์กรและประชาชนในท้องถิ่นร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัด ให้เป็นที่รู้จักต่อภายนอกมากขึ้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, 2544)

นโยบาย แผนพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวในระดับต่างๆทั้งในระดับประเทศและระดับจังหวัดต่างก็มีความสัมพันธ์และเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชุมชนคีรีวง เกิดการพัฒนาในด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนมากขึ้น แม้ว่าการเข้ามาส่งเสริมการท่องเที่ยวภายใต้ นโยบายและแผนพัฒนาการท่องเที่ยวนั้นจะกระทบต่อระบบการทำงานในชุมชนด้วยก็ตาม แต่การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนจะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้เลย หากขาดความร่วมมือ ร่วมใจกันในการทำงาน การประสานงานที่สอดคล้องกันทั้งของหน่วยงานจากภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรต่างๆ ตลอดจนการเข้ามามีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนคีรีวง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน และการแก้ไขปัญหาในชุมชนของแต่ละฝ่ายบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

ดังนั้นผู้ศึกษาจึงให้ความสนใจศึกษา กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน และกำหนดให้ชุมชนคีรีวงเป็นพื้นที่ศึกษาซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการกล่าวถึงว่ามีการจัดการทรัพยากรของชุมชนโดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยเฉพาะในด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บนฐานคิดคือ การอนุรักษ์ทรัพยากรและใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า รวมทั้งศึกษาปัจจัยภายในและภายนอกที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เข้าใจถึงพัฒนาการของชุมชนตั้งแต่เริ่มต้นและกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอันเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาที่จะส่งเสริมให้คนในชุมชนใช้พลังที่เข้มแข็งและต้นทุนทางสังคมให้เกิดประโยชน์กับตนเอง ชุมชนและสังคม

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนคีรีวงในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. เพื่อศึกษาปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ช่วยให้ชุมชนคีรีวงสามารถจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

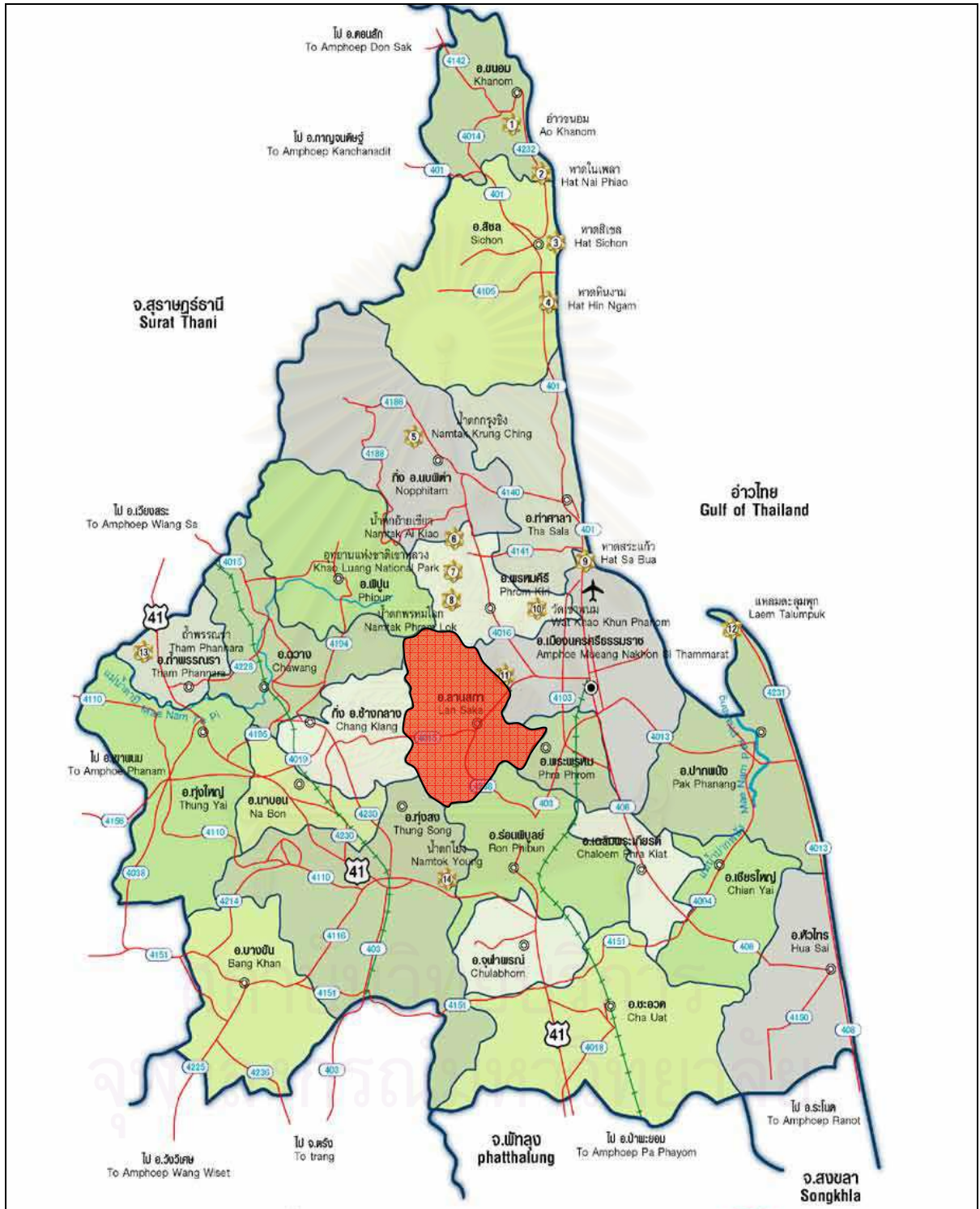
1. ขอบเขตเชิงพื้นที่

พื้นที่ที่ทำการศึกษา คือ ชุมชนคีรีวง ประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 5 บ้านคีรีวง, หมู่ที่ 8 บ้านคีรีทอง, หมู่ที่ 9 บ้านขุนคีรี และหมู่ที่ 10 บ้านคีรีธรรม ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ชุมชนคีรีวงนี้เป็นชุมชนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาตนเอง มีประวัติศาสตร์ชุมชนที่สำคัญ เอกลักษณ์ทางประเพณี วัฒนธรรม ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายพึ่งพาธรรมชาติ และนำทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชนมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แต่ก่อนทั้ง 4 หมู่บ้านเคยเป็นหมู่บ้านเดียวกัน แต่เมื่อหมู่บ้านมีประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงต้องมีการแบ่งแยกเขตการปกครองท้องถิ่น เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2536 เพื่อการดูแลที่ทั่วถึงขึ้น แต่ชาวบ้านก็ยังคงมีความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นเช่นเดิม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 1-1 พื้นที่ศึกษาชุมชนศิวิล อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

ที่มา : บริษัทมิสเตอร์ทัวร์ จำกัด, 2548.

2. ขอบเขตเชิงเนื้อหา

ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ของชุมชน ศีรีวง ทบพวนตั้งแต่ชุมชนเริ่มมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อจะทำให้ทราบว่าที่ผ่านมา ชุมชนมีการจัดการและแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนด้วยวิธีการใดบ้างและอย่างไร จากนั้นจึงศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ศีรีวงในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่แสดงให้เห็นการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชน หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมดังกล่าว โดยศึกษาผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ การประชุมกลุ่มและการเข้าร่วมของชาวบ้านในชุมชน ทำการศึกษาตามขั้นตอนของการมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอนได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล และการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ รวมไปถึงสรุปบทเรียนที่แสดงให้เห็นถึงปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน และเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ช่วยให้ชุมชน ศีรีวงสามารถจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

โดยการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ใช้แนวคิดกระแสท่งถิ่นนิยม แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดสิทธิชุมชนและการกระจายอำนาจ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการพัฒนาชุมชน รวมทั้งแผนพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมาเป็นกรอบในการศึกษาครั้งนี้

3. ขอบเขตเชิงเวลา

ในการศึกษาครั้งนี้ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 – ปัจจุบัน (2549) ซึ่งปี พ.ศ. 2539 เป็นปีที่ชุมชน ศีรีวงริเริ่มการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ใช้เวลาเก็บข้อมูลภาคสนามทั้งหมด 6 เดือน โดยเริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงเดือนธันวาคม พ.ศ.2548 ซึ่งช่วงเดือนดังกล่าวเป็นช่วงฤดูกาลการท่องเที่ยว (High Season) และนอกฤดูกาลท่องเที่ยว (Low Season) ตามลำดับ จากนั้นผู้ศึกษาจึงค่อยๆ ถอนตัวออกจากชุมชน แม้การเก็บข้อมูลภาคสนามกำหนดระยะเวลาเพียง 6 เดือน แต่ผู้ศึกษายังคงมีการติดต่อสัมพันธ์และเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอยู่บ้างตามโอกาสจนถึงกุมภาพันธ์ (2550) เพื่อให้ผลการศึกษามีความเป็นปัจจุบันและตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

1.4 นิยามศัพท์

การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนตั้งแต่ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลและการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนภายใต้กิจกรรม โปรแกรมการท่องเที่ยวต่างๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ โดยมีการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism, CBT) หมายถึง การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในการบริหารจัดการ เป็นทางเลือกในการจัดการการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่า กำหนดทิศทางโดยชุมชน (Host Management) จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน

ชุมชน (Community) หมายถึง ชุมชนคีรีวง ได้แก่ หมู่ที่ 5 บ้านคีรีวง หมู่ที่ 8 บ้านคีรีทอง หมู่ที่ 9 บ้านขุนคีรี และหมู่ที่ 10 บ้านคีรีธรรม ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้ง 4 หมู่บ้านนี้มีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน และดำเนินอยู่ภายใต้กฎ กติกา ระเบียบปฏิบัติของชุมชนเดียวกัน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้ทราบถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ กระบวนการมีส่วนร่วม สาเหตุที่มาในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวง ตลอดจนปัจจัยภายในและภายนอกที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ผลการศึกษาจะนำมาซึ่งการพัฒนาการดำเนินงานต่างๆ ให้มีความสอดคล้องกับชุมชน รวมไปถึงข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้จากการศึกษา ทำให้ชุมชนสามารถจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนมีส่วนร่วมได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

1.6 วิธีการศึกษา

1.6.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ สิ่งพิมพ์ วิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant interview) และการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) โดยตัวผู้วิจัยเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ซึ่งจะเก็บข้อมูลด้านข้อเท็จจริงและข้อมูลการแสดงความคิดเห็น เพื่ออธิบายความเป็นมาและรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนศิรีวง รวมทั้งปัจจัยภายในและภายนอกที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยศึกษาผ่านบุคคล กลุ่ม องค์กรและกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลและตีความแบบอุปนัยเพื่อให้เห็นภาพของชุมชนได้ชัดเจนขึ้น ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1. การศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) โดยการค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลแนวคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาจากเอกสาร หนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย ฐานข้อมูลจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนข้อมูลพื้นฐานของชุมชนและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะศึกษาเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินการศึกษา

2. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) ผู้ศึกษาเข้าไปพักอาศัยอยู่ในชุมชนศิรีวงตลอดระยะเวลาที่ทำการศึกษา (รวมระยะเวลา 6 เดือนและเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนบ้างตามโอกาสในภายหลังที่ถอนตัวออกจากชุมชนแล้ว) โดยเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ และสังเกตพฤติกรรมของชาวบ้านในชุมชนตามกรอบการสังเกตของ John Lofland (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2542) ได้แก่ ฉาก พฤติกรรม แบบแผนพฤติกรรม ความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วม และความหมาย เพื่อให้เข้าใจแบบแผนและความหมายของพฤติกรรมในชุมชนในทัศนะของคนใน และเมื่อมีข้อสงสัยผู้ศึกษาสามารถซักถามรายละเอียด ทำให้เข้าใจความหมายของข้อมูลและพฤติกรรมที่ปรากฏได้ดียิ่งขึ้น ผู้ศึกษาได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เช่น การทำกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา การทำบุญตักบาตร กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณี เช่น ประเพณีชักพระ งานบุญเดือนสิบ วันระลึกถึงเหตุการณ์มหาอุทกภัย การประชุมของกลุ่มผู้นำชุมชน การประชุมของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และกลุ่มองค์กรต่างๆ การเปิดทำการของกลุ่มออมทรัพย์ในทุกวันทั้ง 6 เดือน การประสานงานและการต้อนรับนักท่องเที่ยว การบริการของร้านค้าต่างๆ การต้อนรับ ให้

ความรู้และสถานการณ์การผลิตภัณฑของกลุ่มอาชีพแก่นักท่องเที่ยว และเข้าร่วมในการประชุมของชุมชนในโอกาสต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการอย่างละเอียดเสมือนหนึ่งเป็นสมาชิกในชุมชน การเข้าร่วมในกิจกรรมที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้ศึกษามีโอกาสในการซักถาม พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสังเกตพฤติกรรมของคนในชุมชนได้อย่างใกล้ชิด

ผู้ศึกษาใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลภาคสนาม 6 เดือน (เดือนละ 2 สัปดาห์) ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม – ธันวาคม 2548 โดยการเก็บข้อมูลเป็น 2 ช่วง คือ ในช่วงฤดูการท่องเที่ยว (ก.ค.-ก.ย. เป็นระยะเวลาที่ผลไม้ออกมาก เหมาะแก่การชมวิถีชีวิตชาวบ้าน พักโฮมสเตย์ ศึกษาดูงานกลุ่มองค์กร) ผู้ศึกษาใช้ช่วงเวลานี้ในการสังเกตและสัมภาษณ์ รวมถึงเข้าร่วมกิจกรรมกับชาวบ้าน เช่น การช่วยเก็บมังคุด ลองกอง การกวนทุเรียน ทำสะพานตออง ต้อนรับนักท่องเที่ยวที่ศูนย์กลางชุมชน เป็นต้น ส่วนช่วงที่ไม่ใช่ฤดูการท่องเที่ยว (ต.ค.-ธ.ค.เป็นช่วงที่ฝนตกหนักที่สุด แต่ยังคงมีนักท่องเที่ยวเข้ามาบ้าง) ผู้ศึกษาใช้ช่วงเวลานี้ในการทบทวนและทำความเข้าใจกับข้อมูลที่รวบรวมมาทั้งหมด สังเกตการณ์และร่วมกิจกรรมทั่วไปของชุมชน การเก็บข้อมูลในช่วงเวลาที่ต่างกัน ช่วยให้ผู้ศึกษาเข้าใจวิถีชีวิต และการดำเนินกิจกรรมของผู้คนในชุมชนได้ชัดเจนขึ้น

นอกจากนี้ผู้ศึกษามีการจดบันทึกข้อมูลรายละเอียด และสิ่งที่สังเกตได้ในสมุดบันทึกภาคสนาม (Fieldnote) การถ่ายรูป เพื่อสะดวกในการทำความเข้าใจกับความคิดเห็นปรากฏการณ์ และสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นมาตรวจสอบจากบุคคลและแหล่งข้อมูลที่มีความแตกต่างกันในภายหลัง แต่ในบางกิจกรรมผู้ศึกษาก็เป็นเพียงผู้สังเกตการณ์และถ่ายรูปเท่านั้น เช่น การประชุมของข้าราชการในระดับอำเภอกับผู้นำชุมชนศิวิ่ง เป็นต้น

3. การสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant interview) ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรเป้าหมายในการสัมภาษณ์ โดยเลือกกลุ่มประชากรแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ในกลุ่มผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน สัมภาษณ์จากแนวคำถามที่ใช้เป็นกรอบในการสัมภาษณ์ ซึ่งประเด็นในการสัมภาษณ์แบ่งเป็น 4 ส่วน (ภาคผนวก ข) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีดังนี้

3.1 กลุ่มผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นแกนนำในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนศิวิ่ง

หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ผู้ศึกษาใช้วิธีการค้นหาคณะบุคคลอ้างอิง (reference person) โดยเริ่มสอบถามจากผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ให้ช่วยแนะนำบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลกับผู้ศึกษาได้ โดยเมื่อผู้ศึกษาทราบว่าใครที่สามารถเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ก็จะตามไปสัมภาษณ์บุคคลนั้นๆต่อไป ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในกลุ่มนี้มีจำนวน 8 คน ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8 และหมู่ที่ 9 ผู้อาวุโส ผู้นำทางธรรมชาติ เลขาชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อดีตนายกอบต. และผู้ประสานงานชมรมการท่องเที่ยว

3.2 ชาวบ้านที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกโฮมสเตย์จำนวน 16 คน

3.3 ชาวบ้านทั่วไปที่เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำนวน 32 คน

3.4 เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ ผู้ช่วยหัวหน้าอุทยานและนักวิชาการเผยแพร่ อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวภาคใต้เขต 2 และนักวิจัยจากสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช รวมจำนวน 4 คน

3.5 องค์กรพัฒนาเอกชน ได้แก่ อดีตนักพัฒนาจากมูลนิธิโกมลคีมทอง จำนวน 1 คน

เบื้องต้นใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการก่อน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เป็นที่ไว้วางใจแก่ผู้ถูกสัมภาษณ์และใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในโอกาสต่อไป ผู้ศึกษาใช้เครื่องมือช่วยในการบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์ โดยจะขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อนทุกครั้ง หากผู้ให้ข้อมูลไม่อนุญาตก็จะใช้การบันทึกในสมุดบันทึกของผู้ศึกษาแทน และใช้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทางโทรศัพท์เพื่อขอข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ยังขาดหายให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์

4. การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) เป็นการจัดการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นปัญหาที่มีลักษณะเจาะจง เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนทนาได้มีการแสดงแนวคิด ประสบการณ์และความคิดเห็น การสนทนาได้ตอบกันทำให้เกิดมุมมองและแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจที่หลากหลายของผู้ร่วมสนทนาทุกคน ซึ่งอาจมีความสอดคล้องหรือแตกต่างกันก็ได้

ผู้ศึกษาใช้กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ 5 คน เพื่อศึกษาแนวคิด ประสบการณ์ ความคิดเห็นในประเด็น “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวง” ภายใต้กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบต่างๆของชุมชน และประเด็นที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ประเด็นในการสัมภาษณ์กลุ่มมีดังนี้ (รายละเอียดทั้งหมดของแนวคำถามอยู่ในส่วนที่ 2 ภาคผนวก ข.)

ประเด็นที่ 1 การท่องเที่ยวของชุมชนคีรีวง

ประเด็นที่ 2 กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการมีส่วนร่วมขั้นตอนวางแผน

ประเด็นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการปฏิบัติงานตามแผน

ประเด็นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการรับประโยชน์

ประเด็นที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการประเมินผล

ประเด็นที่ 6 ปัจจัยเอื้อประโยชน์หรือเป็นอุปสรรคที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน (ซึ่งให้กลุ่มตัวอย่างร่วมกันอภิปรายโดยใช้แนวทางการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก)

ประเด็นที่ 7 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ทำให้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประสบผลสำเร็จ

ในการสัมภาษณ์กลุ่มนั้น ผู้ศึกษามีการนัดหมายผู้เข้าร่วมสนทนาด้วยตัวเองล่วงหน้า 1 อาทิตย์และแจ้งเตือนอีกครั้งก่อนวันที่นัดหมาย 1 วัน โดยแจ้งประเด็นที่จะสนทนา วัน เวลา สถานที่ให้ผู้เข้าร่วมทุกคนได้รับทราบ ผู้ศึกษามีการจัดเตรียมสถานที่ อุปกรณ์การบันทึกเสียงและมีผู้ช่วยในการถ่ายรูปขณะสนทนา ตัวผู้ศึกษาเองทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการสนทนาในการซักถามเพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้แสดงทัศนะและความคิดเห็น สามารถจัดสัมภาษณ์กลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนได้ 1 กลุ่ม ผู้เข้าร่วมสัมภาษณ์กลุ่มประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9 ตัวแทนสมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์ ประธานกลุ่มแม่บ้านทุเรียนกวน และอดีตนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเคยเป็นเลขาชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงด้วย (รายชื่อในภาคผนวก ก.) นอกจากนี้ยังได้มีการพูดคุยในลักษณะของกลุ่มย่อยอีก 2 กลุ่ม ซึ่งผู้ศึกษาไม่ได้มีการนัดหมายกลุ่มตัวอย่างไว้ล่วงหน้า คือ เจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ จำนวน 4 คนและกลุ่มเยาวชนมัคคุเทศก์น้อย จำนวน 5 คน มีประเด็นในการพูดคุยเกี่ยวกับเหตุผลในการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หน้าที่และการให้บริการ ประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว และปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในระดับของกลุ่มที่ทำงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

5. แบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็น (Questionnaire) ผู้ศึกษามีการสอบถามข้อมูลและความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวต่างประเทศเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวง ด้วยการแจกแบบสำรวจความคิดเห็น (ส่วนที่ 3 ภาคผนวก ข.) ที่ผู้ศึกษาได้สร้างขึ้นจำนวนทั้งหมด 50 ชุด ให้นักท่องเที่ยวเป็นผู้กรอกเองและรอเก็บแบบสอบถาม (เก็บข้อมูลนักท่องเที่ยวช่วงเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม) สำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักโฮมสเตย์ผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามไปฝากไว้ยังบ้านพักและให้นักท่องเที่ยวช่วยกรอกก่อนเดินทางกลับ เลื่อนนักท่องเที่ยวที่พักโฮมสเตย์จำนวน 2 คืนขึ้นไป ส่วนกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาศึกษาดูงาน ผู้ศึกษาฝากแบบสอบถามไว้ที่ศูนย์กลางชุมชนคีรีวง ให้ผู้ดูแลศูนย์ช่วยแจกกลุ่มนักท่องเที่ยว แต่เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาศึกษาดูงานมีจำนวนมาก และแต่ละกลุ่มมีเวลาในการดูงานชุมชนจำกัด ทำให้ไม่มีเวลากรอกแบบสอบถาม ผู้ศึกษาจึงเปลี่ยนวิธีเป็นการสัมภาษณ์ตามเค้าโครงแบบสอบถามแทน รวมได้แบบสอบถามทั้งหมดจำนวน 35 ชุด ส่วนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชนโดยไม่ผ่านชมรม ผู้ศึกษาใช้การพูดคุยซักถามด้วยตัวเองโดยใช้แบบสอบถามเป็นกรอบเช่นกัน

1.6.2 การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลทำในช่วงของการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2542) คือ การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากแหล่งเวลา สถานที่ และบุคคล โดยสัมภาษณ์เรื่องหรือประเด็นเดียวกันจากบุคคลในช่วงเวลาที่ต่างกัน สัมภาษณ์บุคคลเดียวกันแต่ต่างสถานที่ และสัมภาษณ์เรื่องเดียวกันจากหลายๆบุคคลหลายๆแหล่งข้อมูล ส่วนการตรวจสอบในด้านวิธีรวบรวมข้อมูลนั้น ใช้การสังเกตควบคู่กับการซักถามซ้ำหลายๆครั้งเพื่อให้ข้อมูลครอบคลุมเนื้อหาสาระในประเด็นที่ต้องการ ถ้าประเด็นใดยังไม่ชัดเจนก็จะกลับไปสัมภาษณ์เพิ่มเติม เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วน มีความสมบูรณ์และตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

1.6.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ศึกษา กระทำควบคู่กันไปกับการเก็บข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูลในแต่ละวัน ซึ่งเริ่มขึ้นหลังจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรายแรกสิ้นสุดลง โดยผู้ศึกษาได้นำข้อมูลที่ได้จากบันทึกภาคสนาม การสังเกตและสัมภาษณ์ มาอ่านอย่างวิเคราะห์ในแต่ละวัน เพื่อทำความเข้าใจข้อความ ความหมายของปรากฏการณ์ภายใต้บริบททางสังคม วัฒนธรรมของชุมชน จากนั้นจึงจำแนกหมวดหมู่และประเภทของข้อมูลและสร้างเป็นสมมติฐานชั่วคราวและเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม จากนั้นผู้ศึกษาจึงทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรายต่อไปเพื่อให้ได้ข้อมูลหลากหลายมิติมากขึ้น นำมาหาจุดเชื่อมโยงที่มีความเหมือนและแตกต่างกันตามความหมายและเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ที่จะสามารถเป็นข้อสรุปได้ อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์การศึกษาที่กำหนดไว้

การวิเคราะห์การมีส่วนร่วม ผู้ศึกษานำข้อมูลเอกสารและข้อมูลจากการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจข้อมูลตามกรอบของ Lofland (ดูว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไร กับใคร และเหตุการณ์มีความสัมพันธ์กันหรือไม่ อย่างไร) และจัดจำแนกข้อมูลที่ได้เป็นหมวดหมู่ คือ แบ่งระยะเวลาการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศออกเป็น 3 ระยะ ขั้นตอนการมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน ดูว่าข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และเอกสารนั้นมีส่วนสัมพันธ์กับระยะเวลาและขั้นตอนการมีส่วนร่วมแบบใด บุคคลแต่ละฝ่ายมีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง จากนั้นจึงสร้างสมมติฐานชั่วคราวและเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อเชื่อมโยงกับสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้ ข้อมูลที่มีความแตกต่างกันจะทำความเข้าใจและหาข้อสรุปอีกครั้งจากข้อมูลที่ได้ทั้งหมด และ

นำไปวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน แนวคิดสิทธิชุมชนและการกระจายอำนาจ แนวคิดท้องถิ่นนิยมว่าสัมพันธ์อย่างไร

ส่วนการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ผู้ศึกษาให้ผู้เข้าร่วมการสัมภาษณ์กลุ่มช่วยกันวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยว รวมทั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ของชาวบ้าน สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวที่ช่วยกันสะท้อนความคิดเห็นออกมา นำมาอ่านทำความเข้าใจและจำแนกข้อมูลที่ได้ตามกรอบแนวคิดปัจจัยภายใน ซึ่งได้แก่ ทุนทางธรรมชาติ ทุนมนุษย์ ทุนสังคมและวัฒนธรรม ทุนกายภาพและโครงสร้างพื้นฐาน และทุนการเงิน รวมไปถึงปัจจัยภายนอก ได้แก่ ด้านกายภาพ สังคมและวัฒนธรรม การเมืองและการบริหารจัดการ เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี โดยใช้การเขียนอธิบายข้อความแบบวิเคราะห์ นอกจากนี้ได้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ช่วยให้ชุมชนจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง โดยรวบรวมจากรายละเอียดข้อค้นพบที่ได้จากการสัมภาษณ์และข้อเสนอแนะจากฝ่ายต่างๆที่ได้นำเสนอข้อมูลแก่ผู้ศึกษา มาจัดทำเป็นข้อเสนอแนะที่สอดคล้องกับชุมชน

1.7 ข้อจำกัดการศึกษา

การศึกษานี้มีข้อจำกัดในเรื่องของความไม่สะดวกและความพร้อมของผู้ให้ข้อมูล ทำให้การเก็บข้อมูลมีความจำกัด จึงเก็บข้อมูลได้เพียงบางหน่วยงานของภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนเท่านั้น ดังนั้นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจึงอาจไม่ครอบคลุมการทำงานของหน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนทั้งหมดที่ทำงานในพื้นที่ชุมชนศรีวัง แต่ผลการศึกษาในพื้นที่สามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนและพื้นที่ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับชุมชนได้เช่นกัน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนศิรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานในการวิจัย ดังนี้

2.1 แนวคิดท้องถิ่นนิยม

ในช่วงเกือบ 150 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยจำเป็นต้องพัฒนาระบบการปกครองประเทศไปเป็นระบบรวมศูนย์เพื่อให้รอดพ้นจากการล่าอาณานิคม และการพัฒนาประเทศตามแนวทางตะวันตกในช่วง 40 ปีที่ผ่านมาได้สร้างกระแสรวมศูนย์ ทำให้ท้องถิ่นเป็นบริวารของส่วนกลาง ทรัพยากรถูกดูดเข้าสู่ส่วนกลาง กลไกสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจของท้องถิ่นถูกทำให้อ่อนแอ แต่กลไกชุมชนภายในท้องถิ่นก็ยังคงดำรงอยู่ ผังตัวอยู่ในสภาพของ “ทุนวัฒนธรรม” กระแสท้องถิ่นนิยมถูกปลุกขึ้นมาอีกครั้งโดยกระแสโลกาภิวัตน์ และโดยความล้มเหลวหรือข้อจำกัดของ “กระแสรวมศูนย์” (วิจารณ์ พานิช, 2548)

ท้องถิ่นนิยม (Localism) เป็นประติษฐกรรมทางสังคมวัฒนธรรมและปรากฏตัวในรูปแบบที่หลากหลายเช่น สำนึกและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม ภาวะคนชายขอบ ชุมชนของผลประโยชน์ หรือปฏิบัติการทางวาทกรรม ท้องถิ่นนิยมจึงมีความหมายที่ครอบคลุมหลายมิติทั้ง เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม และมักแสดงออกโดยการยึดเอาท้องถิ่นเป็นศูนย์กลาง ให้ความสำคัญกับวิถีคิดและองค์ความรู้ของท้องถิ่น ไม่ว่าจะท้องถิ่นนิยมจะปรากฏอยู่ในบริบทใดก็ตาม

กระแสท้องถิ่นนิยมในประเทศไทย ถูกนำเสนอขึ้นมาในภาวะที่ประเทศต้องเผชิญกับวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจพ.ศ.2540 แนวคิดที่น่าจะเป็นส่วนหนึ่งของกระแสท้องถิ่นนิยมคือ เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ ชุมชนนิยม แนวคิดและรูปธรรมเหล่านี้ถูกนำเสนอขึ้นเพื่อแก้ไขวิกฤติดังกล่าว แต่มีจุดร่วมที่ให้ความสำคัญกับชุมชนฐานความรู้ ภูมิปัญญาและทรัพยากรในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญของสังคมไทย และนำเสนอรูปแบบ วิธีการและแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม เพื่อดึงเอาศักยภาพของชุมชนออกมา

ลักษณะที่สำคัญของกระแสท้องถิ่นนิยม คือ ไม่สามารถแยกตัวอย่างเด็ดขาดกับกระแสโลกได้ แต่เป็นกระแสและปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีปฏิสัมพันธ์และคงอยู่ร่วมกัน ต้องพึ่งพาอาศัยกันโดยเนื้อแท้แล้ว ท้องถิ่นนิยม ก็คือ อุดมการณ์ทางความคิด ความรู้ หรือปฏิบัติการทั้งในระดับวาทกรรมและระดับปรากฏการณ์เพื่อตอบโต้อำนาจและการครอบงำของรัฐ ตอบโต้การพัฒนาที่ยึดเอาศูนย์กลางอำนาจรัฐ เมือง และภาคอุตสาหกรรม และยังเป็นการตอบโต้อำนาจและการครอบงำของกระแสโลกาภิวัตน์ในนามขององค์กรครอบครัว บริษัทข้ามชาติและตัวแทนทุนนิยมในระดับต่างๆ (พัฒนา กิติอาษา, 2546)

แนวการศึกษาท้องถิ่นนิยมมีหลายลักษณะ ซึ่งจะมีความคล้ายคลึงกันในเรื่องของเนื้อหาสาระ แต่จะแตกต่างกันในเรื่องของภูมิภาคหลังที่มาจากนักวิชาการและนักคิดคนสำคัญ เช่น แนวการศึกษาท้องถิ่นที่เน้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การศึกษาระบบความรู้ของคนพื้นบ้าน ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ วัฒนธรรมชุมชน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดท้องถิ่นเป็นหน่วยวิเคราะห์ให้ความสำคัญกับความรู้ ทรัพยากร กำลังคน ศักยภาพด้านต่างๆที่ทำให้ท้องถิ่นมีพัฒนาการต่อสู้อย่างยาวนาน ปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นเกิดจากความสัมพันธ์ที่เสียเปรียบระหว่างท้องถิ่นกับเมือง รัฐ หรือทุนนิยม แนวการวิเคราะห์หลักก็คือ ชุมชนหรือบ้านซึ่งรวมเอาทรัพยากรทุกอย่างรวมทั้งบทเรียนการต่อสู้และการคงอยู่ไว้ ถ้าศักยภาพของชุมชนได้รับการพัฒนาถึงขีดสุด ท้องถิ่นก็จะสามารถอยู่ได้ด้วยตัวเองและสัมพันธ์กับโลกภายนอกอย่างมีศักดิ์ศรี (พัฒนา กิติอาษา อ้างถึงใน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2537ก)

การลุกขึ้นสู้ ทวงถาม ต่อรอง เรียกร้องและยืนหยัดในสถานการณ์ต่างๆจึงเป็นการดิ้นรนเพื่อไม่ให้ถูกกระทำ ถูกนิยาม หรือถูกผลักไสให้ตกไปอยู่ภายใต้ภาวะคนชายขอบ รวมทั้งต่อสู้เพื่อพิทักษ์รักษา ทวงถาม และขีดเส้นพรมแดนพื้นที่ทางวัฒนธรรมและทางกายภาพของตัวเองในท่ามกลางโลกสมัยใหม่ที่ซับซ้อน

จะเห็นว่าผลผลิตของการรวมศูนย์อำนาจ ทำให้ชุมชนต้องมีการออกมาแสดงออกทางสังคม ต่อสู้เพื่อปกป้องและต่อรองทางอัตลักษณ์ สิทธิและเสียงพูดไม่เพียงเพื่อความอยู่รอดและปกป้องตัวเองเท่านั้น แต่ยังเป็นการนำเสนอแนวทางเพื่อการปฏิบัติสู่สังคมใหม่ที่คำนึงถึงความแตกต่างทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิทธิ เสรีภาพและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน กระแสท้องถิ่นนิยมจึงก่อให้เกิดการรวมตัวกันเป็นชุมชน ก่อเกิดผู้นำตามธรรมชาติ มีการสร้างสรรค์ เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดวัฒนธรรมชุมชน และพัฒนาชุมชนท้องถิ่นไปสู่ความเป็นเอกภาพท่ามกลางความหลากหลาย คือ มีความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น และสามารถก้าวไปสู่การรวมตัวกันเป็นประเทศที่เข้มแข็งในภายภาคหน้า

2.2 แนวคิดการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมนั้น สามารถเกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะ หลายรูปแบบ หลายวิธีการ ทั้งนี้จะมีความแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ ดังนั้นการให้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมโดยนักวิชาการและนักพัฒนาต่างๆ จึงมีความแตกต่างหลากหลายกันออกไป โดยมีเงื่อนไขสำคัญอยู่ที่ความเข้าใจและประสบการณ์ของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ

เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมของประชาชน (People participation) แล้ว มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมไว้หลากหลาย แต่มีความหมายที่สอดคล้องกัน

อคิน รพีพัฒน์ (2527) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา และเป็นผู้ดำเนินการ ทุกอย่างเป็นเรื่องของประชาชนร่วมกันคิดค้นขึ้นมาและร่วมกันดำเนินการ มิใช่เป็นการให้คนภายนอกเป็นผู้กำหนดแล้วให้ประชาชนเข้ามาช่วยในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง นอกจากนี้ยังแบ่งระยะของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้เป็นขั้นตอนดังนี้คือการค้นหาปัญหา การตัดสินใจเลือกแนวทางและการวางแผนการแก้ไขปัญหา การปฏิบัติงานตามแผน และการประเมินผล Cohen & Uphoff (อ้างถึงใน สุรัสวดี หุ่นพยนต์, 2528 : 17) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอนคือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน (Implementation) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) สุรัสวดี หุ่นพยนต์ (2528 : 25) ได้กำหนดขั้นตอนการศึกษาของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 5 ขั้นตอนคือ การค้นหาปัญหารวมทั้งการวิเคราะห์สาเหตุ และพิจารณาแนวทางแก้ไข การตัดสินใจเลือกแนวทางแก้ไขและวางโครงการแก้ไขปัญหา การปฏิบัติตามโครงการที่ได้วางไว้ การรับผลประโยชน์จากโครงการและการประเมินผลโครงการ

Franklyn Lisk (อ้างถึงใน ชินรัตน์ สมสืบ, 2539 : 23) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมในมุมมองที่กว้างว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแท้จริงของประชาชนในการดำเนินการตัดสินใจในทุกระดับและทุกรูปแบบของกิจกรรมต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง และโดยเฉพาะในบริบทของมวลชนอย่างกว้างขวางในการเลือกบริการ และการประเมินผลของแผนงานและโครงการต่างๆ ที่จะนำมาซึ่งการยกระดับความเป็นอยู่ให้สูงขึ้น

อรพินท์ สพิชคชัย (2538 : 1) ได้กล่าวถึงความหมายและขอบเขตของการมีส่วนร่วม (Participation) ดังนี้ “ โดยทั่วไปแล้วคำนี้มีความหมายเชิงกว้าง แต่ในความหมายเชิงการพัฒนาชนบทนั้นจะหมายถึง การเข้ามามีส่วนร่วมของสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน (Stakeholder) หรือประชาชนในการที่เข้าร่วมมีบทบาทในการดำเนินงานพัฒนาของภาครัฐ แต่ความหมายในเชิงกว้างอาจหมายถึง การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ของชุมชนโดยตรง นอกจากนี้อาจ

มีการใช้คำว่ามีส่วนร่วมนี้ในเชิงการเมือง ซึ่งมีความหมายเพียงการไปเลือกตั้ง ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงมีได้ทุกระดับตั้งแต่ระดับหมู่บ้านขึ้นไปจนถึงระดับชาติ "

การเข้าร่วมนั้นมีเงื่อนไขที่สำคัญอย่างน้อย 3 ประการดังนี้ (ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, 2527 : 186-187)

1. ประชาชนต้องมีอิสรภาพในการมีส่วนร่วม (freedom to participate)
2. ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม (ability to participate)
3. ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (willingness to participation)

ส่วนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเป็นแนวคิดที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนเอง เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนรู้จักวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ที่ตนเองเป็นอยู่และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงเมื่อจำเป็น กระบวนการพัฒนาก็จะเกิดไปด้วยความสมัครใจ ปราศจากการบังคับ ประชาชนจะมีบทบาทหลักในการพัฒนา สามารถพัฒนาและพึ่งตนเองได้ และผลแห่งการพัฒนาก็จะตกอยู่กับประชาชนในชุมชนนั้น และการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการปูพื้นฐานให้มีการสร้างประชาธิปไตยขึ้นในชุมชนอย่างมั่นคง

มิศรา สามารถ (2543 : 10-11) กล่าวถึง ลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนได้แก่

1. พื้นฐานของการเข้าร่วม ลักษณะที่เข้ามามีส่วนร่วมมาจากแรงจูงใจภายในจะเป็นแรงหนุนหรือช่วยให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วม ส่วนการมีส่วนร่วมที่มาจากแรงภายนอกโดยอาศัยอำนาจบารมีหรือแรงบีบบังคับจากผู้มีอำนาจ ความเกรงใจ หรืออิทธิพลของผู้มีอำนาจภายนอกชุมชนเอง ถึงจะสามารถกระทำได้สำเร็จ แต่ก็ไม่มีผลผูกพันทางใจ ความยั่งยืนต่อเนื่องกับกิจกรรมหรือโครงการต่างๆก็จะลดลง

2. รูปแบบของการเข้าร่วม การเข้าร่วมของประชาชนนั้น เป็นการเข้าร่วมโดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชนเอง โดยเฉพาะกิจกรรมที่คำนึงถึงผลประโยชน์ที่ได้รับของประชาชน สำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมโดยผ่านตัวแทนกลุ่ม เช่น กรรมการหมู่บ้าน การเข้าร่วมของประชาชนกิจกรรมจะอยู่ในลักษณะผู้ให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือ

3. ขอบเขตของการมีส่วนร่วม เป็นช่วงเวลาการมีส่วนร่วม การใช้เวลาเข้าร่วมในกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ มากน้อยต่างกัน ความถี่ห่าง จำนวนครั้งที่เข้าร่วม ความสม่ำเสมอ ฤดูกาลที่เหมาะสม ช่วงเวลาที่ใช้ในกิจกรรมแต่ละครั้ง

4. ผลของการเข้าร่วม ลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้เกิดการรวมพลังที่จะสร้างอำนาจต่อรองให้ชุมชนมีศักยภาพ เป็นตัวของตัวเอง สร้างปฏิสัมพันธ์อันดี มีความสามัคคีในหมู่สมาชิกของตน

ดังนั้นลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมี 2 ลักษณะคือ

1. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง คือ ประชาชนสามารถเข้าร่วมในโครงการทุกกระบวนการ ตั้งแต่ร่วมกันทำการศึกษาค้นคว้า การร่วมคิด และหาวิธีแก้ไขปัญหา ร่วมวางแผนนโยบายหรือ แผนงานหรือโครงการ ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ร่วมปฏิบัติตามนโยบายหรือแผนงานให้บรรลุตามผลที่กำหนดไว้และร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล

2. การมีส่วนร่วมไม่แท้จริง เป็นการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วน โดยเฉพาะเข้าร่วมในการ ปฏิบัติตามโครงการที่ได้มีกำหนดไว้แล้ว

หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนมีขั้นตอนในการปฏิบัติ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นปัญหาและสาเหตุของปัญหา และร่วมในการตัดสินใจ การมี ส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญ เพราะถ้าหากบุคคลในชุมชนยังไม่สามารถเข้าใจ ปัญหาและสาเหตุของปัญหาด้วยตัวเองแล้ว การจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ต่างๆก็ไม่อาจ อี้อำนวยประโยชน์แก่บุคคลในชุมชนนั้นได้ เพราะบุคคลในชุมชนนั้นจะขาดความเข้าใจและมอง ไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมนั้น สิ่งหนึ่งที่ผู้ให้ความรู้ต้องยอมรับ คือ บุคคลในชุมชนซึ่งเป็นผู้ อยู่กับปัญหาย่อมรู้จักปัญหาของตัวเองดีที่สุด แต่เขาจะมองปัญหานั้นไม่ชัดเจน หรือเข้าไม่ถึงแก่น แท้ของปัญหา ต่อมาเมื่อมีบุคคลมาช่วยชี้แนะ เขาก็จะมองเห็นสาเหตุของปัญหาของตนเองเด่นชัดขึ้น ดังนั้นบุคคลในชุมชนจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อเรียนรู้ปัญหา และวิเคราะห์ปัญหาด้วยตัวเอง ทั้ง การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม เพื่อจะนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหานั้นต่อไป

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินกิจกรรม เมื่อบุคคลในชุมชนได้เรียนรู้ปัญหา ด้วยตัวเองแล้ว ขั้นตอนต่อไปของการมีส่วนร่วม คือ จะต้องให้บุคคลได้เรียนรู้ในเรื่องของการ วางแผนและดำเนินกิจกรรม และแสวงหาแหล่งทรัพยากรหรือความช่วยเหลือเพื่อที่จะมาสนับสนุน กิจกรรมให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ นอกจากนี้บุคคลยังต้องมีส่วนร่วมในการกำหนด ทางเลือกในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน การแก้ปัญหาก็จะทำได้หลายวิธี แต่จะมีวิธีที่ดีที่สุดในเรื่องดังกล่าว ผู้ที่ให้ความรู้ที่อยู่ในฐานะที่มีประสบการณ์มากกว่าจะต้องเป็นผู้คอยให้คำแนะนำ จนกระทั่งบุคคลเหล่านั้นสามารถตัดสินใจได้ว่าจะเลือกใช้วิธีการใดในการแก้ไขปัญหานั้นที่ตนเอง และชุมชนกำลังเผชิญอยู่

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในเรื่องดังกล่าวจะสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของให้เกิดขึ้นกับบุคคลและชุมชนได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นการปฏิบัติงาน เอง อาจทำให้บุคคลและชุมชนได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด เมื่อเห็นประโยชน์ที่จะ สามารถดำเนินกิจกรรมนั้นด้วยตัวเอง พร้อมทั้งร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนิน กิจกรรมนั้นๆ ด้วย

4. การมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล การประเมินผลด้วยตัวเองจะทำให้บุคคลและชุมชนมีความตระหนักว่า กิจกรรมที่ตัวเองเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการมาทั้งหมดนั้นดีหรือไม่เพียงไร และควรพิจารณาว่าจะดำเนินการต่อไปอย่างไร ทำให้บุคคลได้เรียนรู้ประโยชน์ของการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และจะส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไปให้ประสบผลสำเร็จและเป็นไปตามเป้าหมายที่ได้วางไว้มากขึ้น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้กล่าวว่า ทิศทางและแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น จะต้องมีการมุ่งไปสู่ความร่วมมือในการใช้ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการรองรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วน ได้แก่

1) ระดับนโยบาย จะต้องมีการหาทางให้สมาชิกในชุมชนทุกชุมชน ทุกคน ทุกระดับ รับทราบนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2) ระดับแผน จะต้องหาทางให้ชุมชนเข้าใจแบบแผนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้ชัดเจนทุกระดับของแผน

3) ระดับปฏิบัติ ให้สมาชิกของชุมชนกลุ่มต่างๆ ทุกชุมชนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวศึกษาแผนปฏิบัติ แนวทางและวิธีปฏิบัติให้เข้าใจ จนสามารถให้ความร่วมมือและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง มีการแนะนำอย่างใกล้ชิดทุกขั้นตอนของการปฏิบัติจนกว่าจะมั่นใจได้ว่าสมาชิกชุมชนทุกชุมชนทุกคน ทุกระดับ ดำเนินการไปถูกต้องทิศทางแล้ว

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542 : 3-48, 3-52) ได้เสนอว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือชุมชนท้องถิ่นในการจัดการด้านการท่องเที่ยวนั้นมี 2 ลักษณะคือ

(1) ประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ ซึ่งมีอยู่ 2 ทาง คือ ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่น เกิดการสร้างงาน การพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการให้บริการทางการท่องเที่ยว และครอบครัวในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม และประโยชน์ทางสังคมคือ เกิดสัญญาทางสังคมอันเนื่องมาจากการตกลงในสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบร่วมกันของสมาชิกในสังคม การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค เป็นต้น

(2) ผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งมีทั้งในทางบวกและทางลบ ผลกระทบทางบวกก็คือประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ (ดังข้อ (1)) ส่วนผลกระทบในทางลบที่อาจเกิดขึ้น ได้แก่ การขยายตัวของชุมชน การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารหากไม่มีการจัดการที่ดี ตลอดจนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน อาจถูกกลืนหรือเปลี่ยนไปตามอิทธิพลของวัฒนธรรมภายนอกที่เข้ามาสู่ชุมชน เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้ามามีส่วนร่วมของสมาชิกผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน ในการตัดสินใจเลือกกิจกรรม กำหนดรูปแบบ และแนวทางการดำเนินงานกิจกรรม การพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ชุมชนได้วางไว้ร่วมกัน โดยอาศัยความช่วยเหลือจากภายนอกน้อยที่สุด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การมีส่วนร่วม

หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนได้มีโอกาสเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของชุมชนให้บรรลุวัตถุประสงค์ภายใต้เงื่อนไขที่สำคัญคือ การพัฒนาต้องเริ่มต้นจากประชาชน (start where people are) และประชาชนต้องช่วยตัวเอง (self-help) ซึ่งหมายความว่า การที่ประชาชนจะริเริ่มช่วยตัวเองได้นั้น ประชาชนจะต้องมีโอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนเสียก่อน

จากแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ได้แสดงให้เห็นว่า การพิจารณาการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ต้องพิจารณาตั้งแต่ การมีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหา การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล อย่างไรก็ตาม การที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนใดนั้น ขึ้นอยู่กับว่าผู้นั้นมีหน้าที่รับผิดชอบเพียงใด ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงจะมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหา การตัดสินใจเลือกแนวทางแก้ไขปัญหามากกว่าผู้ที่ไม่ได้มีความรับผิดชอบโดยตรง ซึ่งผลการศึกษาของ สุรัสวดี หุ่นพยนต์ (2528 : 25) ได้ศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนพบมากในขั้นตอนของการปฏิบัติการ ส่วนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนอื่นๆ นั้นพบน้อยมาก แต่การศึกษาการมีส่วนร่วมในครั้งนี้จะศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอนตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติ การติดตามและประเมินผล ตลอดจนการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ เพราะไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมในระดับขั้นตอนใดล้วนมีความสำคัญและสามารถเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาไปสู่การมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้น ที่แสดงให้เห็นว่าการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนนั้น มีรากฐานที่สำคัญคือชาวบ้านในชุมชน เพราะยิ่งชาวบ้านในชุมชนที่ริเริ่มมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ ทั้งหมดมากเท่าไร การจัดการท่องเที่ยวก็จะถือเป็นการจัดการบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชนและการกระจายอำนาจ

สิทธิชุมชนเป็นวิถีคิดที่มีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรม ความผูกพันทางสังคม ทางศีลธรรม เป็นพื้นฐานที่ชุมชนใช้ในการกำหนด สิทธิ ประเพณี ในการควบคุมจัดการและปกป้องดูแลทรัพยากรของตน เพื่อให้ชุมชนสามารถใช้ทรัพยากรของตนได้อย่างยาวนาน ทั้งนี้เพราะหลักการสำคัญของการใช้ทรัพยากรเป็นสิทธิการใช้และหลักการพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ คือ สิทธิตามธรรมชาติที่มุ่งเน้นการยังชีพ หลักการต่างๆข้างต้นเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม เพราะช่วยให้ทุกคนในชุมชนมีสิทธิในการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมขณะเดียวกันก็รักษาความสมดุลของระบบนิเวศเอาไว้ เพราะการตัดสินใจใช้ทรัพยากรของชุมชนจะเชื่อมโยงระหว่างความมั่นคงทางสังคมของชุมชนกับระบบนิเวศอยู่เสมอ ทำให้เกิดความเป็นธรรมกับระบบนิเวศ

มากกว่าการใช้ทรัพยากรของบุคคลภายนอกระบบนิเวศที่มักจะไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (เสนห์ จามริก และ ยศ สันตสมบัติ, 2536 ก : 61)

สิทธิชุมชน หมายถึง สิทธิร่วมเหนือทรัพย์สินของชุมชนให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว แม้ว่าโดยทฤษฎีแล้วสมาชิกของชุมชนทุกคนจะมีสิทธิตามธรรมชาติในการใช้ทรัพยากรส่วนรวม แต่ชุมชนก็สามารถใช้อำนาจออกกฎเกณฑ์โดยคำนึงถึงความเป็นธรรมในสังคมและระบบการผลิตของชุมชนเป็นสำคัญ (เสนห์ จามริก และ ยศ สันตสมบัติ, 2535 ข : 165)

แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชนจะมุ่งเน้นถึงพันธะหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกันภายในชุมชนเองและระหว่างชุมชนที่เกี่ยวข้องในการดูแลรักษาทรัพยากรและธรรมชาติแวดล้อม สิทธิชุมชนจึงเปรียบเสมือนเครื่องมือหรือกลไกของความสมดุลต่อกระแสอำนาจและผลประโยชน์ จึงเท่ากับเป็นหลักประกันการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนในที่สุด (วิวัฒน์ คติธรรมนิตย์, 2536 : 35)

จากรากฐานแนวความคิดเชิงกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรและระบบกรรมสิทธิ์อันเป็นแนวคิดรัฐตะวันตก ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งและการแย่งชิงทรัพยากรในลักษณะที่รุนแรงและซับซ้อนมาก จึงจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแนวความคิดจากการที่ถือว่าทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมดเป็นของรัฐและรัฐเท่านั้นที่มีสิทธิ์ในการควบคุมและจัดการ มาสู่แนวคิดที่มองว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นของปวงชน รัฐและชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิและหน้าที่ร่วมกันในการอนุรักษ์และพัฒนาการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและเป็นธรรม (เสนห์ จามริกและยศ สันตสมบัติ, 2536 ก : 197) ทั้งนี้สิทธิชุมชนท้องถิ่นจะต้องได้รับการสถาปนาส่งเสริมจากรัฐ ด้วยการกระจายอำนาจหน้าที่การบริหารจัดการและความสามารถในการแสดงออกซึ่งสิทธิและเสียงตามกฎหมายชุมชน รวมถึงการยอมรับจารีต ประเพณี วัฒนธรรม องค์การชุมชนในการจัดการดูแลทรัพยากรของชุมชนให้เหมาะสมกับท้องถิ่นต่อไป

ท่ามกลางกระแสท้องถิ่นนิยม ที่มุ่งเน้นให้มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและให้ความสำคัญกับสิทธิชุมชนท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในมาตรา 46 และมาตรา 56 ที่กล่าวถึง การให้สิทธิชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน มีการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นตามมาตรา 78 รวมทั้งกระแสการเรียกร้องของชุมชนท้องถิ่นท่ามกลางแนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (สินธุ์ สโรบล, 2547) ส่งผลให้กลุ่มต่างๆในสังคมต้องหันมาให้ความสำคัญกับบทบาทของชุมชนในการจัดการทรัพยากรของตนเองตามเงื่อนไขของรัฐธรรมนูญและการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลก

การกระจายอำนาจจึงเป็นเรื่องที่ส่วนกลางได้แบ่งปันอำนาจ โดยการโอนความรับผิดชอบให้ท้องถิ่นมีอำนาจในการจัดการทรัพยากร ี่ความเป็นอิสระในการดำเนินงานตามที่ท้องถิ่น

ต้องการ เพราะว่าชุมชนท้องถิ่นจะเข้าใจถึงสภาพปัญหา ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นหรือความต้องการของท้องถิ่นที่ส่วนกลางไม่สามารถตอบสนองได้อย่างเต็มที่และทั่วถึง รวมถึงความแตกต่างในพื้นที่และ วัฒนธรรม ที่ต้องมีการบริหารจัดการให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น การกระจายอำนาจมีลักษณะที่สำคัญคือ มีการแบ่งหน่วยงานออกไปเป็นองค์กรนิติบุคคลอิสระจากการบริหารส่วนกลางเช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล มีการเลือกตั้งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานขององค์กรนั้น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการปกครองตนเองและมีอิสระในการดำเนินกิจการต่างๆ (สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2539 : 294)

การบริหารจัดการทรัพยากร รวมไปถึงการท่องเที่ยวในชุมชนคือวิธ การปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากจะก็ต้องดูแลเรื่องระบบระเบียบกฎหมายเช่น การสร้างรีสอร์ท หรือการสร้างร้านอาหารในพื้นที่ท่องเที่ยว ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายควบคุมอาคาร การเข้าไปดูแลในเรื่องการจัดเก็บภาษี เช่น ภาษีโรงเรือน ภาษีประกอบธุรกิจ นอกจากนี้ยังต้องมีกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านเข้ามาดูแลเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตที่มีอยู่ในชุมชน เพราะถ้าเปิดเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวแล้วทางอบต. ไม่มีการเข้ามาดูแลควบคุม ชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมแล้ว การท่องเที่ยวจะไปทำลายวิถีชีวิตและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ทำให้ชุมชนไม่ยั่งยืน (ประจวบ ธรรมวิจิตร อ่างถึงโน เลิศชาย ศิริชัย, 2547) ดังเช่นการค้นหาทางออกต่อระบบการจัดการทรัพยากรของรัฐซึ่งประสบกับความล้มเหลวมาโดยตลอดนั้น ปรากฏอยู่ในผลงานของ วิวัฒน์ คติธรรมนิตย์ (2536) ผลงานชุดนี้เป็นผลงานมาจากการประชุมสัมมนาทางวิชาการของ สมาชิกวิชาการ สภาผู้แทนราษฎรเรื่อง “สิทธิชุมชน: การกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากร” เนื้อหาสำคัญของการประชุมดังกล่าวอาจกล่าวได้ว่า ทรัพยากรต่างๆ เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ ทรัพยากรบนที่สูง ทรัพยากรชายฝั่งทะเล รวมไปถึงการเกษตร กำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตเนื่องจากการผูกขาดการจัดการของรัฐ ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นระบบที่ด้อยประสิทธิภาพเท่านั้น หากยังเป็นระบบที่ไม่สอดคล้องกับระบบนิเวศ และสภาพสังคมวัฒนธรรมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทางออกที่สำคัญคือ ชุมชนหรือองค์กรชุมชนจะต้องได้รับสิทธิและอำนาจในการจัดการกับทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตน โดยการสนับสนุนของหน่วยงานของรัฐบาล ชุมชนวิชาการและภาคธุรกิจเอกชน

คนในชุมชนคือวิธจึงพยายามแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการต่อสู้และยืนหยัดพึ่งตัวเองภายใต้สิทธิชุมชน สิทธิที่พึงมีโดยชอบธรรมตามรัฐธรรมนูญ โดยการร่วมมือร่วมใจกันแสวงหาทางออกในการแก้ไขปัญหาที่ชุมชนของตนต้องประสบ เช่น วิกฤตทางธรรมชาติ การเกิดอุทกภัยและเศรษฐกิจในระดับครอบครัว ที่ทำให้มีรายได้ไม่เพียงพอ จึงมีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอาชีพเสริม เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวและเป็นอาชีพที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม จนมาถึง

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน มีการจัดตั้งองค์กรชุมชนและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการบริหารจัดการ ร่วมกันออกระเบียบกฎเกณฑ์ที่ทุกคนต้องยึดถือปฏิบัติ ให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมดูแลทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การดูแลรักษาป่า ต้นน้ำลำธาร การช่วยรักษาความสะอาดพื้นที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ซึ่งทรัพยากรสิ่งแวดล้อมถือเป็นสมบัติส่วนรวมที่ได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันในชุมชน เหล่านี้จึงเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการใช้สิทธิอันพึงชอบธรรมของชุมชนและกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับถิ่นที่อยู่อาศัยของตนเอง

แนวความคิดเรื่องสิทธิชุมชนและการกระจายอำนาจนี้ จึงสามารถนำมาปรับใช้ในชุมชนท้องถิ่นที่มีวัฒนธรรมและความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนท้องถิ่นให้มีสิทธิและอำนาจในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น คือร่วมกันจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความเป็นธรรมและเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นด้วยกฎเกณฑ์หรือภูมิปัญญา ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชน เพราะการที่ชุมชนมีปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ ผู้นำชุมชน กลุ่มหรือองค์กรต่างๆทางสังคม การศึกษา และการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกชุมชน จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนแนวความคิดและการพัฒนาก็ย่อมจะเกิดขึ้น โดยนำมาปรับใช้ในชุมชนเพื่อแสวงหารูปแบบในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้มีความอุดมสมบูรณ์และยั่งยืน

2.4 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

กระแสการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลก เมื่อครั้งมีการประชุมสุดยอดสิ่งแวดล้อมโลก หรือ Earth Summit ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2535 มีส่วนผลักดันให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐบาลกับภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องในการจัดตั้งระบบและกระบวนการเพื่อการประสานการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตั้งแต่ในระดับการตัดสินใจ และการระบุแนวทางการปฏิบัติที่จำเป็น ได้ก่อให้เกิดกระแสที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ประการ ประกอบด้วย

1.1 กระแสความต้องการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก ทั้งในแง่การอนุรักษ์ในระดับท้องถิ่น จนถึงการอนุรักษ์ ป้องกัน และแก้ไขวิกฤตการณ์ของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพ

1.2 กระแสความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวในด้านการศึกษาเรียนรู้หรือมีประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องมีความรู้และตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

1.3 กระแสความต้องการพัฒนาคน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มาจากรากหญ้า (ประชาชนพื้นฐาน) อันจะเป็นหลักประกันที่จะให้การพัฒนาที่มีทิศทางที่ถูกต้อง มีการกระจายรายได้ที่เหมาะสม เป็นไปตามความต้องการของผู้อยู่ในพื้นที่มากขึ้น

จากพลัง 3 กระแสนี้ จึงเกิดแนวความคิดของการพัฒนาในทิศทางที่ยั่งยืน ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยตรงและต่อระบบการจัดการการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งเสนอรูปแบบทางเลือกในการท่องเที่ยวใหม่เพิ่มขึ้น (new tourism หรือ alternative tourism) เพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยวตามประเพณีนิยมหรือแบบทั่วไป (conventional tourism) ซึ่งมีการนำเสนอในหลายรูปแบบ (form) รูปแบบการท่องเที่ยวที่นำมาซึ่งการจัดการที่กล่าวถึงมากที่สุด คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ Ecotourism นั่นเอง (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540 : 2/2-4)

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้ประกาศให้ปี 2545 เป็นปีสากลแห่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีการเรียกร้องให้องค์ระหว่างประเทศ รัฐบาลและภาคเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนปีสากลแห่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำหรับประเทศไทยอยู่ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 – 2544) ได้มีการรับปัจจัยภายนอกนี้มาเป็นแนวของนโยบายและแผนพัฒนาประเทศ ได้มีการปรับแนวความคิดที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลักมาเน้น “การพัฒนาคน” เพราะคนเป็นปัจจัยชี้ขาดความสำเร็จในการพัฒนาในทุกๆเรื่อง วัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาฯ เพื่อแก้ปัญหาการพัฒนาที่ขาดความสมดุล คือ เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อก้าวหน้าไปสู่วิสัยทัศน์ที่ต้องการในระยะยาว กล่าวคือ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของคนทุกคนทั้งร่างกาย จิตใจและสติปัญญา พัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมให้มีความมั่นคงและมีคุณภาพชีวิตที่ดี พัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศให้มีความมั่นคงและสมดุล ให้สามารถสนับสนุนการพัฒนาในทุกๆด้านได้อย่างยั่งยืน และเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร จัดการ โดยเปิดโอกาสให้องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชน ชุมชนและประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศมากขึ้น

การตอบรับกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวของโลก มีการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร ให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมอย่างสมดุลมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยว การจัดการรายได้ และการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่คนทุกกลุ่มในชุมชนอย่างเป็นธรรม (สินธุ์ สโรบล, 2547)

นิยามของคำว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” (Ecotourism) มีผู้ให้ความหมายไว้มาก (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540 : 2-31) เช่น

ราฟ บุคเคย์ (Raff Buckley) แห่ง International Centre of Ecotourism Research of Griffith University ประเทศออสเตรเลีย นิยามว่า คือ การท่องเที่ยวที่จัดการดูแลอย่างยั่งยืน อยู่บนพื้นฐานธรรมชาติ มีการศึกษาเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมหรือสิ่งแวดล้อมเอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์และสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว

เบน โบเออร์ (Ben Boer) แห่ง Australia Centre for Environmental Law of University of Sydney นิยามว่า คือ การท่องเที่ยวบนพื้นฐานของธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรียนรู้ และแจ่มแจ้งตีความของสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติและได้ถูกวางแผนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนทางนิเวศวิทยา

คาสตาส คริสต์ (Castas Christ) แห่ง Ecotourism Society แห่งสหรัฐอเมริกาว่า คือ การท่องเที่ยวแบบรับผิดชอบซึ่งจะช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมและยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนท้องถิ่น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540) ให้ความหมายว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน”

จากแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่กล่าวมาข้างต้น Buckley (1993 : np) ยังได้ระบุขอบเขตที่ครอบคลุมองค์ประกอบหลักจำนวน 4 ด้านหรือมิติของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดดังนี้คือ

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีความเกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติเป็นหลักและมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้ยังรวมไปถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ของแหล่งนั้นๆ ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับธรรมชาติ (nature-based tourism)

2. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์และความประทับใจ เพิ่มความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ดังนั้นจึงเป็นการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของการศึกษาสิ่งแวดล้อม (environmentally-based tourism)

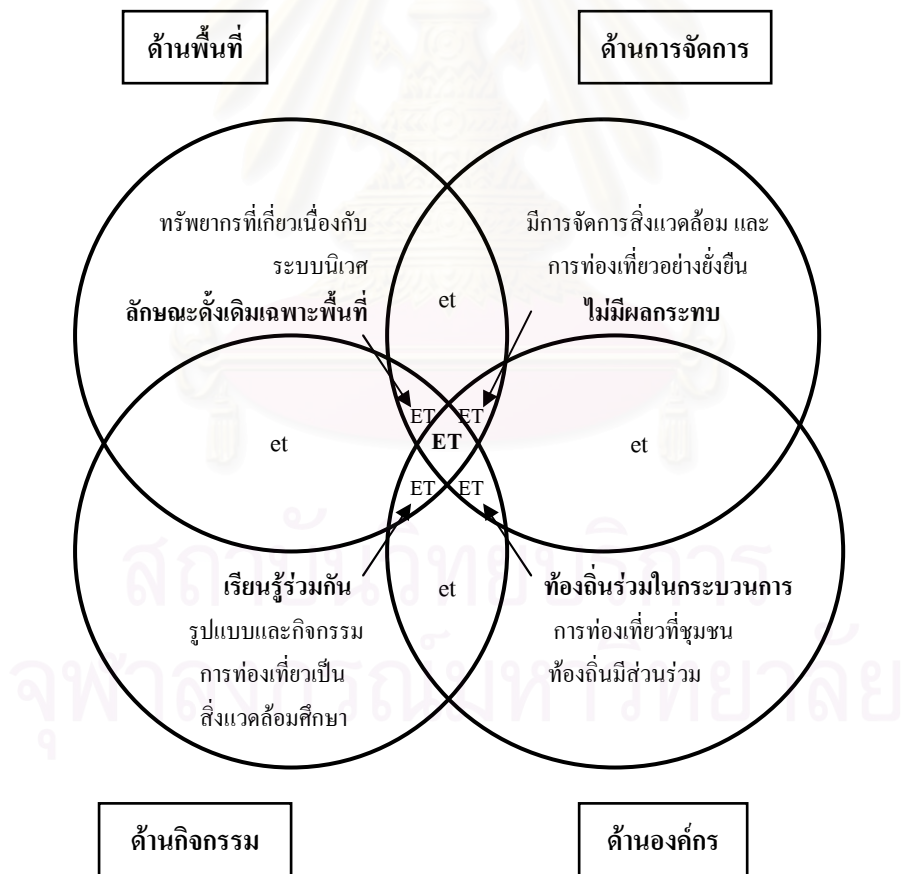
3. องค์ประกอบด้านองค์กร การท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่นตลอดกระบวนการ ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสทางเศรษฐกิจแก่ชุมชน ซึ่งหมายถึงการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น การได้รับผลตอบแทนจากกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น จะ

ทำให้ท้องถิ่นเกิดความรู้สึกของการเป็นเจ้าของ ในที่สุดจะเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ (community participation- based tourism)

4. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างมีความรับผิดชอบ โดยไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต โดยมีการคำนึงถึงศักยภาพและความสามารถในการรองรับ จึงเป็นการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของการจัดการอย่างยั่งยืน (sustainably managed tourism)

จากองค์ประกอบหลักทั้ง 4 มิติที่ระบุนานี้ หากรูปแบบการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบครบสมบูรณ์ดังกล่าว จึงจะจัดว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งความสมบูรณ์จะลดน้อยลง จนอาจต้องจัดการหรือส่งเสริมให้การท่องเที่ยวนั้นเป็นไปในรูปแบบอื่นต่อไป (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540 : 2/46)

ภาพที่ 2-1 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

หมายเหตุ : 1. ดัดแปลงจาก Ralf Buckley , 1994

2. ET, ET, et แสดงความเข้มข้นของการท่องเที่ยวแบบ Ecotourism

ที่มา : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540 : 2/45

Karen Ziffer (1999 : 30-31) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ประสบความสำเร็จนั้น จำเป็นต้องดำเนินการบนพื้นฐานของแนวทาง 5 ประการคือ 1. ต้องเกิดจากการบูรณาการบนความร่วมมือของบุคคลทุกฝ่าย 2. การวางแผนโครงการต้องมีความระมัดระวังและเป็นการดำเนินการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไป 3. ต้องมีการให้การศึกษาและฝึกอบรมแก่บุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง 4. แผนงานและโครงการต้องได้รับความเห็นชอบจากชุมชนท้องถิ่น 5. ควรมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานทุกระยะ

จากองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและแนวทางของการดำเนินการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่ง ซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

Blanda R. Sumayao (2542 : 13) ชี้ให้เห็นว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถนำไปสู่การสร้างพลังอำนาจแก่ประชาชน ทั้งนี้สอดคล้องกับ Applegate Brandon (nd : 138-149) ที่กล่าวว่า การเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา ถือเป็น การสร้างพลังอำนาจแก่ท้องถิ่นในการต่อรอง ซึ่งจะสามารถช่วยให้ประชาชนรวมสรรพกำลังความสามารถของตนในการบริหารจัดการและควบคุมทรัพยากร รวมทั้งตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อประชาชน

2.5 แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการพัฒนาชุมชน

2.5.1 ความหมายของชุมชน

ชุมชน (Community) หมายถึง การรวมกันอยู่ของกลุ่มคนจำนวนหนึ่งในพื้นที่แห่งหนึ่ง เพื่ออาศัยทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณนั้นในการดำรงชีวิต โดยเหตุที่คนดังกล่าวอาศัยอยู่ร่วมกันใช้ทรัพยากรร่วมกันเพื่อการผลิต จึงมีการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ ซึ่งกันและกันขึ้น มีองค์กรหรือสถาบันของชุมชนและกฎเกณฑ์ต่างๆ

หรือชุมชนอาจจะใช้ในความหมายที่กว้าง เช่น หมายถึง ชุมชนในเมือง ชุมชนแออัดหรือชุมชนในชนบท สำหรับความหมายที่แคบลงมา ชุมชน คือ สังคมขนาดเล็กในชนบทที่ยังไม่พัฒนาไปในลักษณะที่เป็นเมือง หรือนัยหนึ่งหมายถึง สังคมหมู่บ้านที่สมาชิกของสังคมยังมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีความใกล้ชิดติดต่อกันอย่างไม่เป็นทางการ สมาชิกส่วนใหญ่มีอาชีพในด้านการเกษตร มีค่านิยมที่เน้นการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน (อมรา พงศาพิชญ์, 2544 : 76-77)

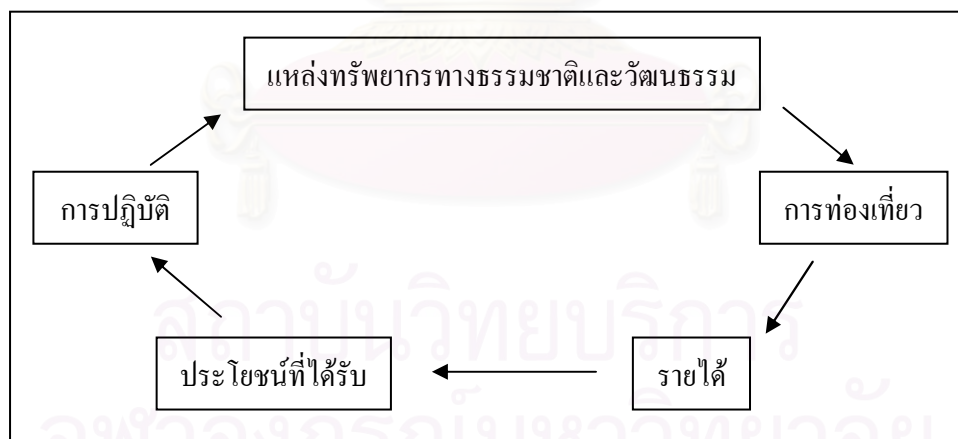
ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ชุมชน หมายถึง แหล่งที่อยู่ของมนุษย์ที่มีการดำรงชีพที่เกื้อกูลติดต่อกัน มีความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติและมนุษย์ และมนุษย์กับมนุษย์ มีเอกลักษณ์ในการดำรงชีพ มีเอกลักษณ์ของชุมชนร่วมกัน จะเห็นว่าความหมายของชุมชนมี 2 ลักษณะ คือ 1. ชุมชน

ตามกรอบกฎหมายเช่น หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภาค ประเทศ และ 2. ชุมชนที่มีความสัมพันธ์ในลักษณะเชิงซ้อนต่อกัน เช่นชุมชนหมู่บ้าน ชุมชนชาวพุทธ ชุมชนมุสลิม เป็นต้น

2.5.2 ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism, CTB) เป็นทางเลือกในการจัดการการท่องเที่ยวที่มีลักษณะที่สำคัญคือ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยว(ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการเอง) บนฐานคิดที่ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถในการดำเนินงาน ตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียนโดยเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกรุ่นหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ (สินธุ์ สโรบล, 2546 : 235)

ความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรและการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ที่มา : ชลดา สิทธิวรรณ, 2546

เมื่อมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติหรือแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนจะมีรายได้จากการท่องเที่ยว โดยจะเป็นรายได้จากที่พัก อาหาร ผู้นำทาง กิจกรรมต่างๆ สินค้าของที่ระลึก นอกจากนี้ชาวบ้านยังจะได้รับประโยชน์อื่นๆจากการท่องเที่ยว

ได้แก่ การพัฒนาการเรียนรู้ การได้มีโอกาสพบปะ แลกเปลี่ยนประสบการณ์และเรียนรู้วัฒนธรรม จากต่างถิ่น รวมไปถึงการพัฒนาด้านกายภาพของพื้นที่ของตน และกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในการดูแลรักษาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของตนต่อไป (ชลดา สิทธิวรรณ, 2546 : 15)

Erik Holm Petersen (อ้างถึงใน ชูวิทย์ ศิริเวชกุล, 2544) กิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนนั้นครอบคลุมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่กว้างขวางมาก ตั้งแต่กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยมเช่น การเดินป่า การดูนก การดำน้ำ การส่องสัตว์ การพายเรือ รวมถึงกิจกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นมาเฉพาะหมู่บ้าน เช่น การปรุงอาหารพื้นเมือง การเดินรำพื้นเมือง การเดินชมวิถีชีวิตในหมู่บ้าน ซึ่งการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้นจะคำนึงถึงปัจจัยหลักในชุมชน อาจเป็นความเด่นทางด้านสภาพธรรมชาติ ความเป็นมา ประวัติความน่าสนใจของชุมชน การกำหนดกิจกรรมจะต้องได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนด้วย รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่

- การจำหน่ายสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ศิลปหัตถกรรมต่างๆ
- กิจกรรมการแสดงทางวัฒนธรรม เช่น การฟ้อนรำ การละเล่นพื้นบ้าน การแสดงดนตรี

ดนตรี

- กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงหมู่บ้าน ซึ่งชุมชนในหมู่บ้านเป็นผู้ดำเนินการเพื่อเสนอแก่นักท่องเที่ยว อาทิ การจัดกิจกรรมเดินป่าชมธรรมชาติในบริเวณหมู่บ้านหรือบริเวณใกล้เคียง พร้อมมัคคุเทศก์นำทางโดยคิดค่าใช้จ่ายจากนักท่องเที่ยว

- กิจกรรมการพักค้างแรมในหมู่บ้าน ได้แก่ การจัดแคมป์

- การจัดกิจกรรมที่พักแรม (Homestay) ซึ่ง Homestay ในภูมิภาคยุโรป หมายถึงการที่นักท่องเที่ยวหรือนักเรียน นักศึกษาเข้าไปพักร่วมกับเจ้าของบ้าน โดยต้องจ่ายค่าที่พักและอาหารให้กับเจ้าของบ้าน ซึ่งความหมายนี้มีลักษณะในแนวของที่พักประเภท B&B (Bed and Breakfast) และการพักกับครอบครัวของนักเรียนต่างชาติ (Family stay) มากกว่าความหมายของ Home stay ที่ใช้กันอยู่ในประเทศไทย

- การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก และที่พักแรมในหมู่บ้าน (Village operated accommodation facilities) หมายถึง การที่นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวในหมู่บ้าน และพักค้างคืนร่วมกับเจ้าของบ้านในชุมชนในระยะเวลาสั้น ๆ ซึ่งอาจมีการศึกษาแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับเจ้าบ้าน โดยนักท่องเที่ยวต้องจ่ายค่าที่พักและค่าอาหารแก่เจ้าของบ้าน ความหมายนี้มีลักษณะคล้ายกับคำว่า Homestay ที่เรากำลังใช้อยู่ในประเทศไทย

การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาในชุมชน การท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้เสริมให้กับชาวบ้าน สร้างความภาคภูมิใจในตนเองและวัฒนธรรมของชุมชน

ขณะเดียวกันก็สามารถสร้างสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม ทำให้เกิดมิตรภาพและความเข้าใจของคนในสังคม

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงเป็นการใช้วิธีบูรณาการภายใต้การประสานประโยชน์ของการพัฒนาด้านต่างๆ เข้าด้วยกัน ครอบคลุมทั้งมิติด้านสิ่งแวดล้อม มิติด้านเศรษฐกิจ และมิติด้านสังคมและวัฒนธรรม (อุดร วงศ์ทับทิม และ สุภาวิณี ทรงพรวาณิชย์, 2546 : 237)

1. มิติด้านสิ่งแวดล้อม มุ่งกระตุ้นชาวบ้านในชุมชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์และการคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมมือกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ระบุปัญหาจากผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว เพื่อจำกัดการพัฒนาและดำเนินการจัดการท่องเที่ยว โดยพยายามหลีกเลี่ยงให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด

2. มิติด้านเศรษฐกิจ มุ่งให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว โดยนำฐานทรัพยากรซึ่งเป็นสินทรัพย์ร่วมหรือสมบัติสาธารณะมาเป็นต้นทุนในการจัดการท่องเที่ยว มีการกระจายรายได้อย่างเสมอภาคและเป็นธรรม ที่สำคัญชาวบ้านในชุมชนต้องเห็นพ้องต้องกันที่จะนำฐานทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ทั้งธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และสถานที่ทางประวัติศาสตร์มาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีการประชุมปรึกษาหารือระดมความคิด สร้างฉันทานุมัติกันว่า การพัฒนาพื้นที่ชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเป็นความต้องการของชาวบ้านส่วนใหญ่อย่างแท้จริง และชาวบ้านเข้าใจตรงกันว่า การท่องเที่ยวเป็นเพียงช่องทางหนึ่งในการเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน มิใช่มุ่งให้เป็นรายได้หลักของชุมชนแต่อย่างใด

3. มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม มุ่งใช้กิจกรรมต่างๆรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนต่างวัฒนธรรม เพิ่มความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งอาจมีการจัดการในรูปของ 1.) การก่อตั้งจุดประชาสัมพันธ์ข้อมูลการท่องเที่ยว 2.) การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 3.) การรวบรวมภูมิปัญญาด้านวรรณกรรมมุขปาฐะ และ 4.) การจัดทำเอกสารเผยแพร่ด้านภูมิปัญญา

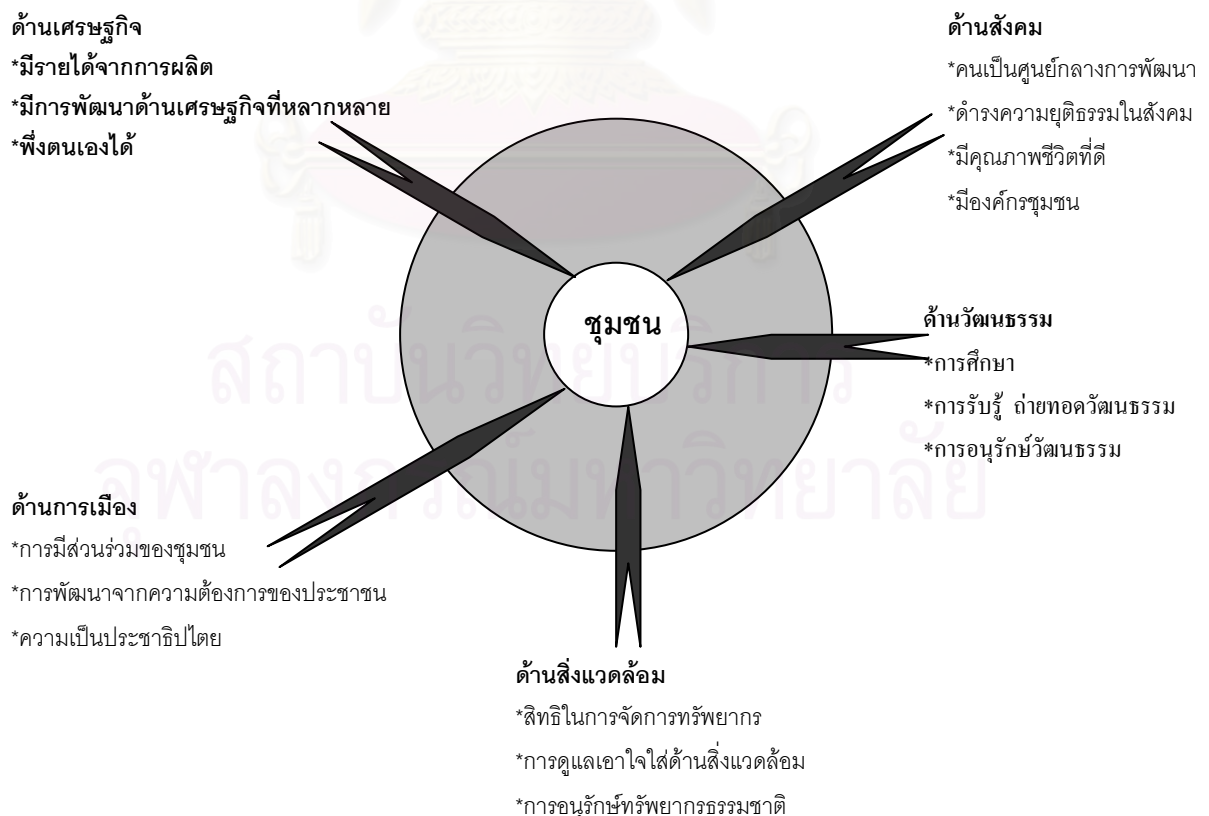
การท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือ Community - Based Tourism (CBT) จึงแตกต่างจาก Ecotourism ตรงที่ CBT เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นคนกำหนดทิศทางการท่องเที่ยว หมายถึง จัดการโดยชุมชน ตอบสนองความต้องการของชุมชนโดยคำนึงถึงความยั่งยืนในเรื่องสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ไม่ใช่เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของการท่องเที่ยวเท่านั้น ซึ่งความแตกต่างที่ชัดเจนคือ ชุมชนอยู่ในบทบาทของเจ้าของกิจกรรมการท่องเที่ยวไม่ใช่เพียงผู้ให้ความร่วมมือ เช่น สามารถกำหนดการเปิดรับการท่องเที่ยวได้เมื่อชุมชนมีความพร้อม และสามารถปฏิเสธได้เมื่อชุมชนไม่ต้องการ กำหนดทิศทาง จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน โดยเน้นชุมชนเป็นศูนย์กลางมีบทบาทในการเป็นเจ้าของและมีสิทธิในการจัดการดูแลทรัพยากรเพื่อให้เกิดความ

ยั่งยืนและก่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยี่ยมชม คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและสังคม เป็นสำคัญ (สินธุ์ สโรบล และ อุดร วงศ์ทับทิม, 2546 : 60)

การท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชน	การท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการพัฒนาชุมชน อย่างเป็นองค์รวม
<p>เจตนารมณ์ของการท่องเที่ยวชุมชน คือ การใช้การท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาชุมชนและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนที่กำลังเผชิญอยู่ เพื่อที่จะเชื่อมโยงเรื่องการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนและมองการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมือง ดังแสดงในภาพที่ 2-2</p>	<p>การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยวกับทรัพยากรที่ชุมชนใช้เป็นฐานการผลิตเป็นทรัพยากรเดียวกัน วัฒนธรรมและสังคมเป็นตัวขับเคลื่อนเรื่องจิตวิญญาณของชุมชนในการสร้างความสัมพันธ์กับภายในชุมชนและการสัมพันธ์กับภายนอก ควรจะเชื่อมโยงให้เห็นการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม ดังแสดงในภาพที่ 2-3</p>

ที่มา : พจนา สอนศรี, 2546: 20-21

ภาพที่ 2-2 องค์ประกอบหลัก 5 ด้านของการพัฒนาชุมชน

ที่มา : พจนา สอนศรี, 2546 : 20

ภาพที่ 2-3 การท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม

ที่มา : พจนา สอนศรี, 2546 : 21

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษา ระบบนิเวศภาคเหนือ” โดยใช้กรณีตัวอย่าง คือ การล่องแพลำน้ำแม่กลอง อำเภออุ้มผาง จังหวัดตากตามแนวทางของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า แม้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุ้มผาง จะมีความหลากหลายและยังไม่ถูกทำลายมากนัก แต่นักท่องเที่ยวก็มีจำนวนจำกัด เนื่องจากปัญหาที่ตั้งซึ่งอยู่บริเวณชายแดนของประเทศและระยะทางไกล จึงต้องใช้เวลาในการเดินทางมาก อย่างไรก็ตาม ประชาชนและภาคธุรกิจในพื้นที่ยังมีความสำนึกในการอนุรักษ์อยู่ในระดับหนึ่ง ขณะที่พื้นที่ท่องเที่ยวส่วนหนึ่งอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอุ้มผาง ซึ่งมีการอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติและสัตว์ป่าอยู่แล้ว หากมีมาตรการเสริมจากฝ่ายอื่นๆ ในพื้นที่ จะทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศสัมฤทธิ์ผลได้ดียิ่งขึ้น

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศที่น่าเสนอไว้ ได้แก่ การจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว การสื่อความหมาย บริการความรู้ การส่งเสริมมาตรฐานที่พักบริการท่องเที่ยว การส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม และป้องกันผลกระทบทางวัฒนธรรม

โครงการพัฒนาที่สูง ไทย-เยอรมัน (2540) ได้จัดทำ “รายงานการศึกษาศักยภาพชุมชนกับการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Eco-tourism) : กรณีศึกษาในตำบลห้วยบุ่ง อำเภอมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน” เมื่อปี พ.ศ. 2540 โดยร่วมกับชุมชนในการศึกษาและวิเคราะห์ศักยภาพด้านกายภาพ ธรรมชาติ ศิลปะ และวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อหาแนวทางและรูปแบบการพัฒนาที่สูง ไทย – เยอรมัน ต่อการช่วยเหลือ และสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวดังกล่าวขององค์กรชุมชนต่อไป

จากการศึกษาพบว่า เส้นทางเดินป่าและชมธรรมชาติในพื้นที่ดังกล่าว สามารถพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวได้อย่างน้อยสี่เส้นทาง กิจกรรมการเดินป่าควรเน้นการพักค้างแรมในป่า วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น คือการสัมผัสชีวิตชุมชนชาวกะเหรี่ยง และการชมความงามของผ้าทอมือย้อมสีธรรมชาติ กิจกรรมสำคัญที่จะให้ประโยชน์แก่ชุมชนได้ต่อไป คือ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยองค์กรชุมชน โดยจำแนกพื้นที่ป่า พื้นที่ทำกิน พื้นที่อนุรักษ์ และพื้นที่พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนการพัฒนาความสามารถด้านการจัดการบริการและการรวมกลุ่มแบบธุรกิจ

ชาวลิต สิทธิฤทธิ์ และคณะ (2545) ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วม ตำบลกรุงชิง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นงานวิจัยที่ดำเนินการโดยชาวบ้านในชุมชนกรุงชิงทั้งหมด บทบาทและหน้าที่หลักเป็นของชาวบ้าน เพื่อมุ่งสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผน นำแผนมาสู่การปฏิบัติ มีการนำผลการปฏิบัติมาทบทวน ปรับปรุง เพื่อให้ผลที่ได้มีคุณภาพเป็นที่พอใจของชุมชน มีการร่วมกันค้นหารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน ภายใต้แนวคิดของการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันแสวงหาความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ ในการร่วมกันกำหนดทิศทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งสู่ความยั่งยืนต่อไป

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนกรุงชิงได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรของชุมชน ภายใต้แนวคิดสู่การจัดการที่ยั่งยืน เป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านได้มีโอกาสใช้ประโยชน์จาก

ทรัพยากรที่ช่วยกันดูแลรักษาในรูปของการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลาย (การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์) เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูลและพึ่งพากันต่อไป

ปฐพี อาคมานนท์ มอนซอน และคณะ (2535) ศึกษาวิจัย เรื่อง การท่องเที่ยวเดินป่า : ผลกระทบต่อการสภาวะแวดล้อมและประชาชนในท้องถิ่น พบว่า มีผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ ในด้านบวกได้แก่ เป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวสัมผัสธรรมชาติ สร้างจิตสำนึกของความรักและหวงแหนในสภาพแวดล้อม ช่วยลดปัญหาในสภาพแวดล้อม ช่วยลดปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าของกลุ่มผู้มีอิทธิพล ประชาชนมีอาชีพพอง เป็นการเสริมรายได้ของประชาชนในท้องถิ่น ประชาชนมีอาชีพและรายได้เพิ่มขึ้น เป็นต้น ส่วนในทางลบ ได้แก่ เกิดความเสื่อมโทรมของเส้นทางเดินป่า เป็นการทำลายพืชพันธุ์ต่างๆ ระบบธุรกิจแทรกเข้าไปในวัฒนธรรม ค่าครองชีพสูงขึ้น เกิดมิจฉาชีพ วัฒนธรรมบางส่วนถูกทำลาย เป็นต้น

ศุภยวีร์ ใจป่าไม้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2538) ได้ศึกษาเรื่อง “โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ : กรณีศึกษาภาคใต้” โดยนำแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ประสานประโยชน์ระหว่างเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน แล้วนำมาประยุกต์ใช้เป็นหลักการพื้นฐานในการวางแผนการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการท่องเที่ยว

การศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องระมัดระวังเรื่องการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ ขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจต่อประชาชนในท้องถิ่นด้วยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงต้องประกอบด้วย การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติในภาคใต้ที่ควรส่งเสริมคือ พื้นที่อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน และเขตห้ามล่าสัตว์ป่าต่างๆซึ่งมีความสวยงามและมีคุณค่าตามธรรมชาติ

นัยนา ทองศรีเกตุ และคณะ (2545) ทำการศึกษาเรื่อง “โครงการพัฒนาระบบมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช” มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาความรู้ท้องถิ่นและประวัติศาสตร์สังคมที่จำเป็นในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนคีรีวง 2. ศึกษาสภาพปัญหาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนคีรีวง เพื่อเป็นการหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับท้องถิ่นโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาและรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลโดยวิธีศึกษาทางประวัติศาสตร์ การวิจัยภาคสนามและการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

ผลการศึกษาค้นคว้าความรู้ท้องถิ่นของชุมชน ซึ่งมีการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ราวพุทธศตวรรษที่ 20-23 เนื่องจากพบซากเจดีย์เก่าและอิฐก่อสร้างบริเวณวัดคีรีวง

ส่วนสภาพปัญหาการท่องเที่ยว จากการจัดเวทีร่วมกับชุมชนและประชุมกลุ่มย่อยนั้น พบว่า กิดจากการขาดการประสานงานที่ดี ทำให้มีปัญหาในการควบคุมระเบียบและความรับผิดชอบในการดูแลสภาพป่าธรรมชาติ สภาพชุมชนและการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม จึงต้องมีการทำการศึกษาโครงการวิจัยต่อไปในระยะที่ 2

นัยนา ทองศรีเกตุ และคณะ (2546) ทำการศึกษาเรื่อง “โครงการพัฒนาระบบมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช” เป็นการศึกษาต่อเนื่องจากช่วงที่ 1 วัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้นำในชุมชนบ้านคีรีวงและจัดวางแผนการจัดทำระบบมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับชุมชนคีรีวง

ผลการศึกษา สามารถพัฒนาศักยภาพของผู้นำโดยการใช้วิธีการจัดเวทีประชุม คือ

1. ผ่านการเสริมสร้างทีมวิจัยชุมชน ได้รับการถ่ายทอดความรู้เรื่อง การวิจัยแบบมีส่วนร่วม การท่องเที่ยวโดยชุมชน จากวิทยากรภายนอก เป็นการยกระดับความรู้ที่สูงขึ้น

2. ระบวนการการวิจัยชุมชน ช่วยกระตุ้น ผลักดันทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ เสริมสร้างศักยภาพผู้นำให้ตั้งจุดเด่นที่มีในตัวมาใช้ประโยชน์ กระบวนการเวทีเน้นการร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติของแกนนำและสมาชิกที่อยู่กับปัญหาชุมชน ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ องค์ความรู้ สมาชิกมีขีดความสามารถในการแก้ปัญหาได้อย่างต่อเนื่อง

3. ชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูลกับเครือข่ายด้านการท่องเที่ยว ทำให้เกิดองค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้และสร้างศักยภาพคนและชุมชน รวมไปถึงการทำงานร่วมกับภาคีภายนอก

และพบข้อมูลในการวางแผนงานวิจัยเพื่อพัฒนาระบบมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน 3 แนวทาง คือ แผนงานพัฒนาศักยภาพของผู้นำองค์กรในชุมชนคีรีวง แผนงานการจัดทำเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และแผนงานจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน

สุภาวดี มีสิทธิ์ และคณะ (2545) ทำการศึกษาเรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อเพิ่มพูนขีดความสามารถองค์กรชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน” ได้มีการศึกษารวบรวมข้อมูลผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีที่มาจากความต้องการของชุมชนที่จะสามารถจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง สิ่งที่เป็นส่วนสำคัญในการทำให้ชุมชนแม่ละนา ชุมชนจำป๋อและชุมชนบ่อไคร้หันมาร่วมมือกันในการหา

รูปแบบการท่องเที่ยวของทั้ง 3 ชุมชน คือ การท่องเที่ยวเรื่อง “ถ้าแม่ละนา” ผลการศึกษาโดยรวมพบว่า ชุมชนแม่ละนามีกลุ่มในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน มีสมาชิกจำนวน 18 คน มีการเปลี่ยนแนวความคิดจากการท่องเที่ยวที่มองเพียงถ้าแม่ละนา เป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และร่วมกันรักษาทรัพยากรพร้อมกับฟื้นฟูวัฒนธรรมที่มีอยู่ ชุมชนบ่อไคร้มีการทำการทดลองทำกิจกรรม และมีแผนในการพัฒนาในเรื่องการท่องเที่ยวกับชุมชนตนเอง แต่ไม่มีการดำเนินงานทำให้ไม่มีความเคลื่อนไหวในชุมชน ส่วนชุมชนจำป๋อเข้าร่วมศึกษาและไม่มี ความเคลื่อนไหวในงานวิจัยกับชุมชน

วิมลสิริ เหมทานนท์ (2546) ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ ทรัพยากรการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาชุมชนย่านบางลำพู มีวัตถุประสงค์ คือ ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนย่านบางลำพู รวมทั้งปัจจัย ปัญหา และอุปสรรคที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ ตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษามี 30 ราย ใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกจากผู้รู้ในท้องถิ่น การสังเกตอย่าง มีส่วนร่วม และการศึกษาจากรายงานเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า การรับรู้นโยบายด้านการท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร การรับรู้เรื่อง มีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ความต้องการรักษาวิถีชีวิตเดิม ความ ต้องการรักษาโบราณสถานและระดับการรักษาผลประโยชน์ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของ ชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีการรับรู้นโยบายการ ท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในระดับที่สูง มีการรับรู้ด้านมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ ทรัพยากรการท่องเที่ยวในระดับที่ปานกลาง มีความต้องการรักษาวิถีชีวิตเดิมในระดับที่สูง มีความ ต้องการรักษาโบราณสถานในระดับที่สูง และระดับการรักษาผลประโยชน์ที่สูง จะมีส่วนร่วมในการ อนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนบางลำพู

จากแนวคิดในการศึกษาวิจัยที่กล่าวมาและการทบทวนงานวิจัย สามารถสรุปเป็นกรอบ แนวคิดที่จะนำมาใช้ในการศึกษาคั้งนี้ คือ

2.7 กรอบแนวคิด

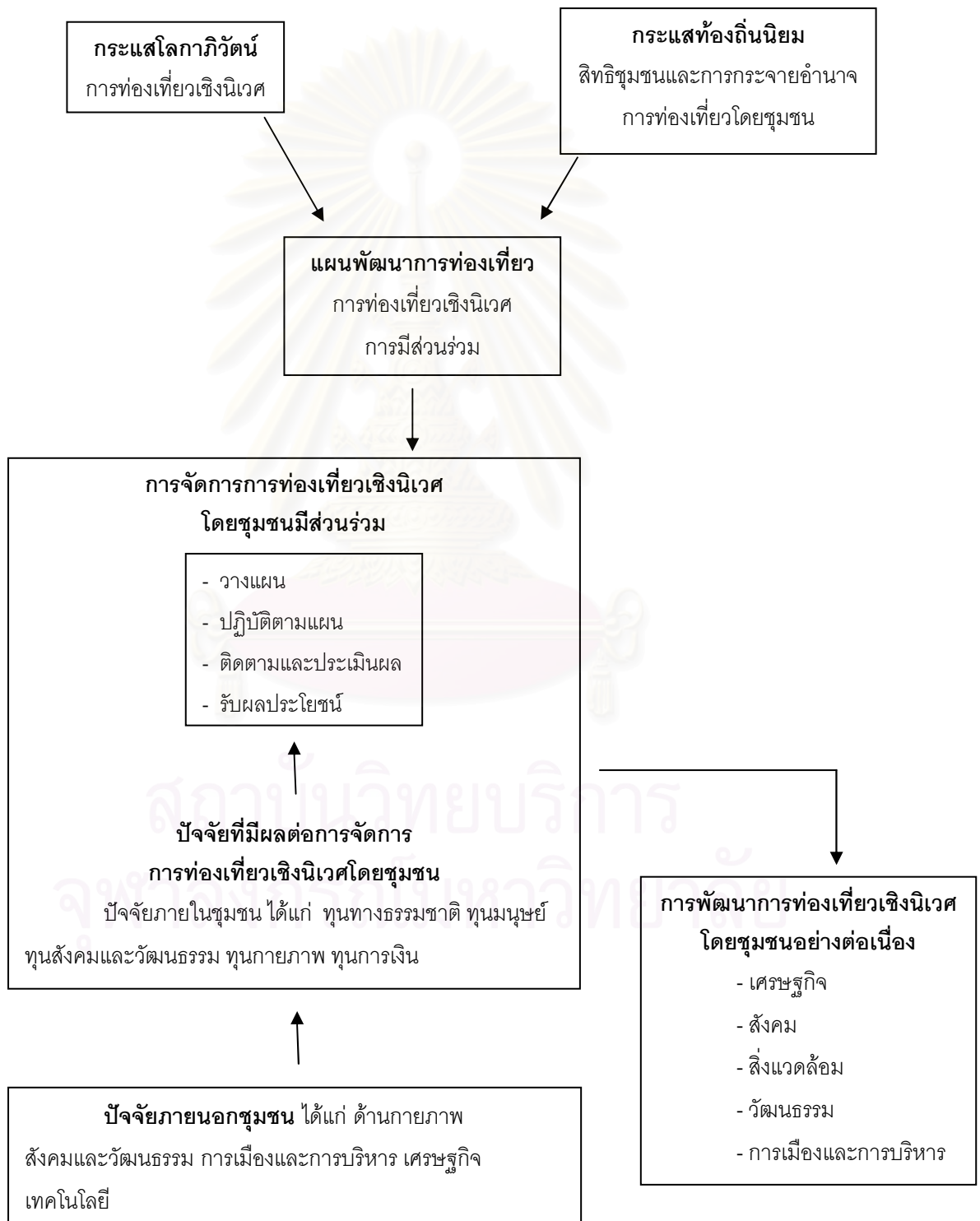
ชุมชนคีรีวงเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ตลอดจนวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ทำให้ชุมชนเป็นที่สนใจของภาครัฐในการเข้ามาดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากกระแสการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและลดผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว แต่ในขณะเดียวกันการกระจายอำนาจของท้องถิ่นที่ให้สิทธิชุมชนในการจัดการกับทรัพยากรของชุมชนเอง เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้แผนพัฒนาการท่องเที่ยวต้องให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น แผนพัฒนาการท่องเที่ยวจึงเป็นแผนที่มีการผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรและการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วม แต่จะมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้สามารถปกป้องชุมชนและทรัพยากรตามกระแสท้องถิ่นนิยม ให้สามารถต่อสู้จากการครอบงำของอำนาจรัฐฝ่ายเดียว

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวส่งผลให้ชุมชนคีรีวงต้องมีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนมีส่วนร่วม จัดการจากพื้นฐานทรัพยากร วัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งการมีส่วนร่วมประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอนที่สำคัญคือ การวางแผน การปฏิบัติ การติดตามและประเมินผล และการรับผลประโยชน์ ซึ่งการจัดการการท่องเที่ยวที่เกิดจากการมีส่วนร่วมนั้น ชาวบ้านในชุมชนคีรีวงต้องมีการเข้าร่วมทุกขั้นตอน เพราะพื้นฐานชุมชนต้องเป็นคนดำเนินการจัดการเอง จึงจะเป็นการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนอย่างแท้จริง

การท่องเที่ยวของชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ ต้องมีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกโดยชุมชน ซึ่งจะพิจารณาถึงจุดแข็งและจุดอ่อน โอกาสและภัยคุกคาม จุดแข็งและจุดอ่อนเป็นปัจจัยเงื่อนไขภายในชุมชน ได้แก่ ทูทางธรรมชาติ ทูมนุษย์ ทูสังคมและวัฒนธรรม ทูกายภาพ และทุนการเงิน ส่วนโอกาสและภัยคุกคามเป็นปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านเทคโนโลยี การเมืองและการบริหาร และด้านเศรษฐกิจ (Wathana, W., and Suriya, V., 2004) เหล่านี้เป็นปัจจัยเงื่อนไขภายในและภายนอกที่มีผลต่อความสำเร็จ ทั้งที่เป็นเงื่อนไขในระยะเวลาที่ผ่านมาหรือในอนาคต จุดแข็งและจุดอ่อนจะทำให้ชุมชนสามารถวิเคราะห์ถึงความสามารถหรือศักยภาพของตัวเองได้ และปรับตัวให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่วนในเรื่องของโอกาสและภัยคุกคามเป็นสิ่งที่ชุมชนต้องเข้าใจสภาพแวดล้อมเหล่านั้น และตอบสนองต่อทั้งโอกาสและภัยคุกคามอย่างเหมาะสมก่อนที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชน (วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และ สุริยา วีรวงศ์, 2545 : 14, 30) ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของทุกฝ่ายภายใต้พื้นฐานชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้จัดการการท่องเที่ยว โดยชาวบ้านต้องมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงทุกขั้นตอน

ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากสังคมซึ่งถือว่าการท่องเที่ยวที่มีการพัฒนาทุกด้าน จึงจะทำให้ชุมชนสามารถจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

กรอบแนวคิด

บทที่ 3

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของชุมชนคีรีวง

3.1 ประวัติความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

3.1.1 ประวัติชุมชน

ชุมชนคีรีวงเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีอายุกว่า 300 ปีมาแล้ว เดิมชื่อว่า “บ้านขุนน้ำ” ชื่อบ้านขุนน้ำนั้น มีความหมายที่สะท้อนถึงลักษณะที่ตั้งชุมชน เนื่องจากหมู่บ้านอยู่ใกล้ต้นน้ำจากยอดเขาหลวง เทือกเขานครศรีธรรมราช มีลำธารผ่านหมู่บ้าน 3 สาย คือ คลองปง คลองท่าหา และคลองท่าชาย ซึ่งมีน้ำตลอดทั้งปี คลองทั้ง 3 สายไหลมาบรรจบรวมกันที่หน้าหมู่บ้านมีชื่อว่า “คลองท่าดี” ไหลไปสู่เมืองนครศรีธรรมราชและออกสู่ทะเลที่ปากนคร ชาวคีรีวงแต่ก่อนจึงใช้เส้นทางน้ำและใช้เรือเป็นพาหนะในการติดต่อกับชุมชนที่ราบและชุมชนที่กระจายอยู่ตามปากแม่น้ำเพียงเส้นทางเดียว บรรพบุรุษของชาวคีรีวงกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานนั้น สันนิษฐานว่าเป็นบรรดาไพร่ ซึ่งหลบหนีจากการถูกเกณฑ์ทหารให้ไปรบที่เมืองไทรบุรี (มาเลเซียในปัจจุบัน) เรียกว่า “กลุ่มไพร่หนีนาย” สอดคล้องกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ของนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตอนต้น (สมัยรัชกาลที่ 1-2) กลุ่มไพร่หนีนายนี้ได้ชักชวนกันเดินลัดเลาะเรื่อยมาตามคลองขุนน้ำ (คลองท่าดี) กระทั่งมาถึงที่ราบเล็กๆ ระหว่างหุบเขาที่เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ มีน้ำไหลตลอดทั้งปี อีกทั้งมีภูเขาล้อมรอบไว้หมดทุกด้าน ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์พื้นที่ที่เหมาะสม ยากต่อการถูกติดตาม บรรดาไพร่หนีนายจึงได้พร้อมใจกันสร้างที่พักอาศัยอยู่รวมกันเป็นชุมชนเล็กๆ และตั้งชื่อพื้นที่นี้ว่า “บ้านขุนน้ำ” (พรพิไล เลิศวิชา, 2532 : 14-16)

ชาวบ้านคีรีวงในยุคเริ่มแรกประกอบอาชีพทำไร่ ปลูกข้าว ทำสวนเป็นส่วนใหญ่ สร้างระบบการผลิตแบบพึ่งตนเองในหมู่บ้านแทบทุกด้าน นอกจากนี้ชาวบ้านบางส่วนยังมีอาชีพเป็นพรานล่าสัตว์ หาของป่าและจับปลาจากลำห้วยที่ผ่านกลางหมู่บ้าน ชาวคีรีวงทำการจับจองบุกเบิกพื้นที่กันเอง ซึ่งเป็นพื้นที่บริเวณที่ราบระหว่างหุบเขา แฝงวางปลูกผลไม้ขึ้นไปตามริมฝั่งคลองทั้ง 3 ด้านของภูเขา คือ เขาหอยสังข์ เขายอดเพล และเขาหลวง ปลูกพันธุ์ไม้ร่วมกับไม้ธรรมชาติ ได้แก่ มังคุด ทุเรียน ลางสาด ลองกอง ขนุน กัลยัว จำปาตะ สะตอ หมาก ฯลฯ การปลูกผลไม้หลายชนิดรวมกันเช่นนี้เรียกว่า “สวนผสม” (ผสม+รวม) โดยปลูกตามลักษณะของสภาพพื้นที่ซึ่งเป็นพื้นที่สูงชัน ใช้แนวทางการผลิตที่พึ่งพิงธรรมชาติด้วยเทคโนโลยีเรียบง่าย ให้ต้นไม้ดูแลกันเอง ทำให้ไม่มีปัญหาการแพร่ระบาดของโรคแมลง เนื่องจากไม่มีการใช้ปุ๋ยและสารเคมี ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงยังคงยึดอาชีพสวนผสมเป็นอาชีพหลักจนปัจจุบัน (สายสุนีย์ สิงห์ศรินทร์, 2548)

ในสมัยก่อนประชากรมีน้อย ที่ดินทำกินจึงมีเพียงพอสำหรับทุกคนครอบครัว ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้หนาแน่นและสัตว์ป่าก็ชุกชุม วิถีชีวิตชาวบ้านคีรีวงจึงมีความผูกพันอยู่กับชุมชนและธรรมชาติ การดำเนินชีวิตก็หาได้จากดิน น้ำ ป่าไม้ เช่น การหาของป่า สมุนไพรรักษาโรค พืชผักต่างๆ การจับปลา ล่าสัตว์ เป็นต้น และใช้เส้นทางน้ำในการคมนาคมและล่องเรือ เรือของคนบ้านขุนน้ำนั้นเรียกว่า “เรือเหนื่อ” จะตัดท่อนซุงทั้งต้นแล้วขุดลำเรือโดยใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่เมื่อเป็นลำเรือแล้วก็บรรทุกผลไม้หรือของป่าไปแลกกับข้าวสาร กะปิ เกลือ ปลาแห้งกับชาวเมือง ซึ่งเป็นระบบที่พึ่งพาอาศัยกันโดยเอาของมาแลกของ วิธีการแลกของกันนี้ทำให้เกิดระบบความสัมพันธ์ในรูปแบบของความเป็นเพื่อน ของความเป็นญาติ ในภาษาใต้เรียกว่า “เกลอ ” คือ ส่วนของความผูกพันของเพื่อน โดยมีคำเรียกคนคีรีวงว่า “เกลอเขา ” ส่วนคนโซนอ่าวไทย เรียกว่า “เกลอทะเล ” (ยงยุทธ กระจ่างโลก อ้างถึงใน เลิศชาย ศิริชัย, 2547 : 102)

ต่อมาบ้านขุนน้ำก็ถูกเปลี่ยนเป็น “บ้านคีรีวง ” ตามชื่อวัดที่สร้างขึ้นมา ซึ่งมีความหมายว่า บ้านที่อยู่ภายในวงล้อม (วง) ของภูเขา (คีรี) ในเขตการปกครองท้องถิ่นของตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราชสืบมาจนกระทั่งปัจจุบัน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, 2544)

เดิมคีรีวงเป็นหมู่บ้านค่อนข้างใหญ่ มีประชาชนอาศัยอยู่ประมาณ 700 หลังคาเรือน ทำให้การบริหารจัดการและการปกครอง ตลอดจนการบริการประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลกำโลนทำได้ไม่ทั่วถึง จึงได้แบ่งเขตการปกครองท้องถิ่นขึ้นใหม่ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2536 แยกหมู่บ้านคีรีวงออกไปเป็น 4 หมู่บ้าน โดยคงคำว่า “คีรี ” ไว้เป็นอนุสรณ์ว่าครั้งหนึ่งหมู่บ้านดังกล่าวเคยอยู่ในชุมชนเดียวกัน

3.1.2 การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

ตารางที่ 3-1 แสดงการเปลี่ยนแปลงและเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน

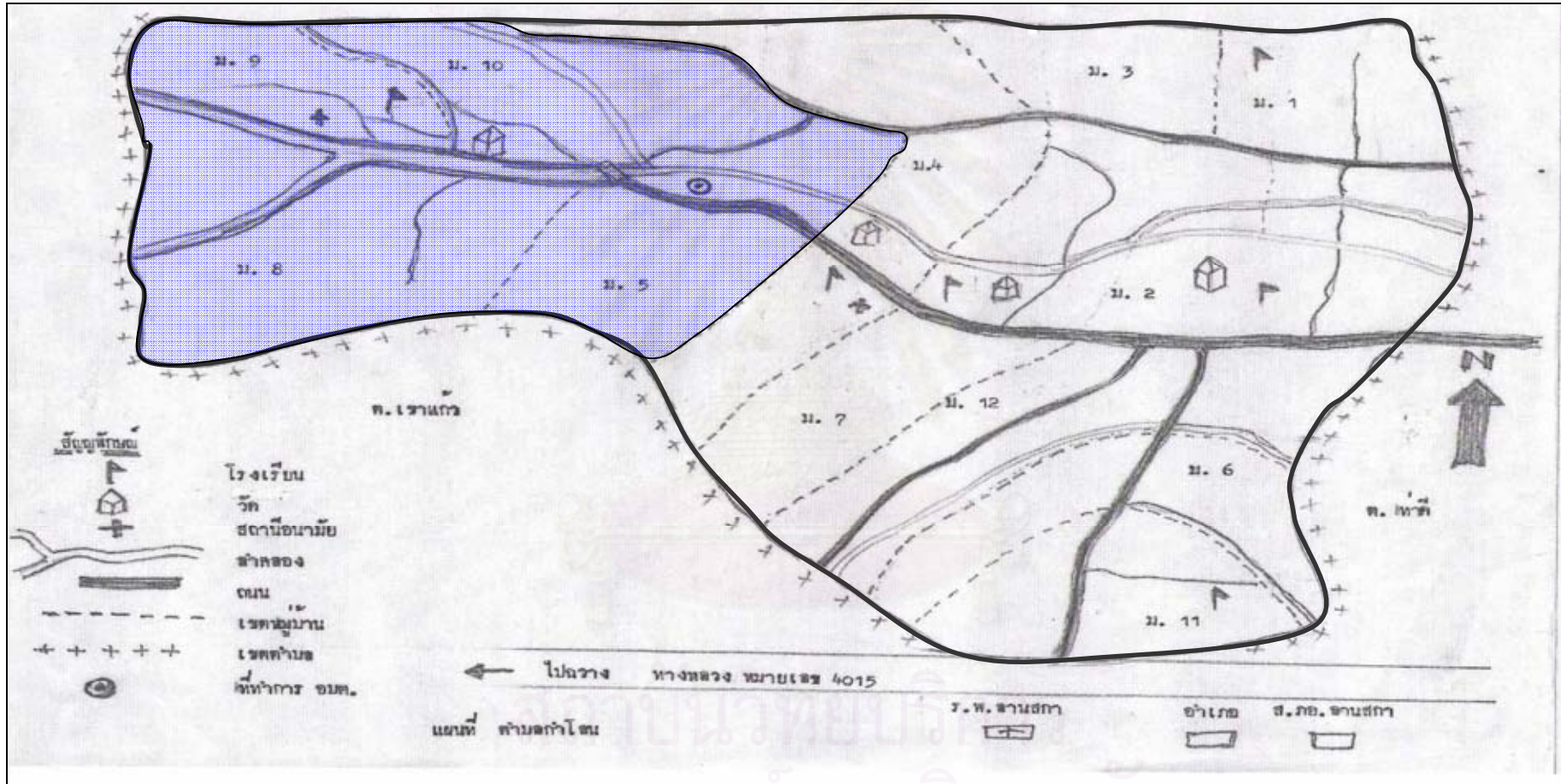
พ.ศ.	การเปลี่ยนแปลงและเหตุการณ์ภายในชุมชน
พ.ศ.2505	เกิดวาตภัยที่แหลมตะลุมพุก มีการบุกเบิกเส้นทางบกใช้แทนการคมนาคมทางน้ำ
พ.ศ.2517	โครงการฝึกลูกเสือชาวบ้านรุ่น 881 มีการฝึกเยาวชนและไทยอาสาป้องกันชาติ
พ.ศ.2518	เกิดอุทกภัยครั้งแรก ชุมชนได้รับความเสียหาย
พ.ศ.2523	จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคีรีวง แก้ปัญหาหนี้สินและผลผลิต
พ.ศ.2524	การไฟฟ้าเข้ามาสู่ชุมชน

ตารางที่ 3-1 (ต่อ)

พ.ศ.	การเปลี่ยนแปลงและเหตุการณ์ภายในชุมชน
พ.ศ.2528- 2529	ได้รับคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อ.พ.ป.) อันดับ 1 ในระดับจังหวัดและระดับภาค และได้รับรางวัลชมเชยพิเศษระดับประเทศ และรางวัลหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง
พ.ศ.2531	เหตุการณ์มหาอุทกภัยครั้งใหญ่ สร้างความสูญเสียแก่ชาวบ้านมากมาย
พ.ศ.2532	จัดตั้งกองทุนเติมสีเขียวใส่เขาหลวง รณรงค์ร่วมกันรักษาสีเขียวแกดล้อม ภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือ
พ.ศ.2533	กรมชลประทานทำโครงการประปา
พ.ศ.2534	กรมโยธาธิการสร้างสะพานข้ามคลองมาสู่ชุมชนคีรีวง
พ.ศ.2535- 2536	โครงการอบรมและสร้างผู้นำให้กับชุมชนคีรีวงโดยมูลนิธิโกมล-คิมทอง วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช (มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน) ได้เข้ามาให้ความรู้ด้านการประกอบอาชีพ
พ.ศ.2536	การแบ่งเขตการปกครองใหม่ แยกหมู่บ้านจากหมู่ที่ 5 เดิมเป็น 4 หมู่บ้าน
พ.ศ.2537	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ร่วมกับสถานทูตออสเตรเลีย สนับสนุนโครงการพัฒนาอาชีพเสริมเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (พออ.)
พ.ศ.2538	เริ่มจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล
พ.ศ.2539	การท่องเที่ยวในชุมชนคีรีวงเริ่มมีรูปแบบที่ชัดเจน จัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง
พ.ศ.2541	ได้รับรางวัลกนิษฐทองคำ(Thailand Tourism Awards 1998) ของ ททท.
พ.ศ.2543	โครงการก่อสร้างถนนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดย ททท.
พ.ศ.2544	โครงการสร้างป้ายสื่อความหมายตามแหล่งท่องเที่ยว โดย ททท. การเลือกตั้งกรรมการศูนย์ประสานงานชุมชนคีรีวง
พ.ศ.2545	กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ให้ชุมชนคีรีวงเป็นหมู่บ้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยว มีการก่อสร้างศูนย์ผลิตภัณฑ์ชุมชน
พ.ศ.2548	หน่วยงานพัฒนาชุมชนกำหนดให้ ชุมชนคีรีวงเป็นหมู่บ้านโอท็อปต้นแบบ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้คัดเลือกชุมชนคีรีวงให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวโอท็อป 1 ใน 4 หมู่บ้านต้นแบบทั่วประเทศ

หมายเหตุ (รายละเอียดเพิ่มเติมอยู่ในภาคผนวก ข)

ภาพที่ 3-1 แผนที่แสดงเขตหมู่บ้านในตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช (หมู่ 5, 8, 9 และ 10 คือ ชุมชนคีรีวง)

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช (14 กรกฎาคม พ.ศ. 2548)

3.2 ลักษณะทางกายภาพของชุมชน

3.2.1 สภาพทั่วไป

ชุมชนคีรีวง อยู่ห่างจากตัวจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นระยะทางประมาณ 28 กิโลเมตร เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในที่ราบหุบเขาของเทือกเขานครศรีธรรมราช ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ลักษณะพื้นที่เป็นชุมชนที่มีภูเขาโอบล้อมอยู่รอบด้าน เขตหมู่บ้านในตำบลกำโลนแสดงในภาพที่ (3-1) และมีรายละเอียดหมู่บ้าน ดังนี้

1. บ้านคีรีวง (หมู่ที่ 5) มีพื้นที่ประมาณ 2,569 ไร่ ห่างจากที่ว่าการอำเภอลานสกาไปทางทิศเหนือประมาณ 12 กิโลเมตร เป็นที่ตั้งของที่ว่าการองค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน ประกอบด้วยกลุ่มบ้าน 4 กลุ่ม คือ บ้านห้วยนอน บ้านควนบน บ้านวัดใหม่และวัดกลาง มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอุทยานแห่งชาติป่าท่าजूว - ชุนน้ำ - เขาธง
ทิศใต้	ติดต่อกับอุทยานแห่งชาติเขาหลวง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอุทยานแห่งชาติป่าท่าजूว - ชุนน้ำ - เขาธง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอุทยานแห่งชาติป่าท่าजूว - ชุนน้ำ - เขาธง

2. บ้านคีรีทอง (หมู่ที่ 8) มีพื้นที่ประมาณ 890 ไร่ ห่างจากที่ว่าการอำเภอลานสกาไปทางทิศเหนือประมาณ 13.8 กิโลเมตร ประกอบด้วยกลุ่มบ้าน 3 กลุ่ม คือ บ้านท่าชาย บ้านแพรงตั้งและบ้านหนองไฉ่นก มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านขุนคีรี (หมู่ที่ 9)
ทิศใต้	ติดต่อกับอุทยานแห่งชาติป่าท่าजूว - ชุนน้ำ - เขาธง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับบ้านคีรีวง (หมู่ที่ 5)
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอุทยานแห่งชาติเขาหลวง

3. บ้านขุนคีรี (หมู่ที่ 9) มีพื้นที่ประมาณ 2,195 ไร่ ห่างจากที่ว่าการอำเภอลานสกาไปทางทิศเหนือประมาณ 145 กิโลเมตร ประกอบด้วยกลุ่มบ้าน 6 กลุ่ม คือ บ้านท่าหา บ้านในเกาะ บ้านมะพร้าว บ้านคลองยาว บ้านวังยาว และบ้านเชิงแตระ มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอุทยานแห่งชาติเขาหลวง
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านคีรีทอง (หมู่ที่ 8)
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับบ้านคีรีธรรม (หมู่ที่ 10)
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอุทยานแห่งชาติเขาหลวง

4. บ้านคีรีธรรม (หมู่ที่ 10) มีพื้นที่ ประมาณ 2,519 ไร่ ห่างจากที่ว่าการอำเภอลานสกาไปทางทิศเหนือประมาณ 14 กิโลเมตร ประกอบด้วยกลุ่มบ้าน 5 กลุ่ม คือ บ้านโนนา บ้านใหญ่ บ้านหัวเหว บ้านหัวหมงและบ้านหน้าวัด มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านหนองโนหมง ตำบลพรหมโลก
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านคีรีวง (หมู่ที่ 5)
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับเขายอดเพล ตำบลกำโลน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับบ้านขุนคีรี (หมู่ที่ 9)

แต่ละหมู่บ้านจะมีผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ เข้าไปเป็นคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน หมู่บ้านละ 2 คน (รวม 8 คน) นอกจากนี้ยังมีองค์กรชุมชนและผู้นำชุมชนตามธรรมชาติอีกมากมาย ซึ่งเป็นที่ยอมรับนับถือของคนในชุมชนคีรีวง แม้ว่าชุมชนจะถูกแบ่งแยกด้วยรูปแบบการปกครอง แต่ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนคีรีวงก็ยังคงเหมือนเดิม มีการช่วยเหลือกันในระบบเครือญาติดั้งเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

3.2.2 ทรัพยากรธรรมชาติ

ชุมชนคีรีวงมีพื้นที่ทั้งหมด 8,173 ไร่ แบ่งออกเป็นพื้นที่ทำการเกษตร 6,901 ไร่ โดยชาวบ้านทำสวนผลไม้ ปลูกพืชผลไม้หลายชนิดปนไปกับป่าธรรมชาติ เรียกว่า “สวนสมรม” มีพื้นที่แหล่งน้ำ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติได้แก่ น้ำตก ลำธารและคลอง รวมไปถึงพื้นที่ป่าธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนได้แก่

1. ทรัพยากรดิน ดินส่วนใหญ่ในพื้นที่เป็นดินร่วนปนทราย เหมาะต่อการเพาะปลูกพืชสวน เนื้อดินอาจมีสีน้ำตาล สีเหลืองหรือสีแดง ซึ่งเกิดจากวัตถุต้นกำเนิดดินในตะกอนลำนํ้าในคลองท่าดีและการสลายตัวของหินเนื้อหยาบจากเขาหลวง ดินมีการระบายน้ำดีแต่มักจะมีปัญหาการชะล้างพังทลายของหน้าดินอยู่เสมอ โดยเฉพาะในบริเวณที่มีความลาดชันสูง

2. ทรัพยากรน้ำ แหล่งน้ำธรรมชาติในพื้นที่นี้มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาหลวง ได้แก่ คลองลำงาและคลองท่าชาย (ไหลผ่านหมู่ที่ 8 บ้านคีรีทอง) มาบรรจบกันกลายเป็น “คลองใหญ่” (คลองขุนน้ำไหลผ่านหมู่ที่ 9 บ้านขุนคีรี) และไหลไปบรรจบกับคลองปง (ไหลผ่านหมู่ที่ 10 บ้านคีรีธรรม) กลายเป็น “คลองท่าดี” ซึ่งเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญของชุมชน เดิมคลองท่าดีนั้นเป็นคลองเล็กๆที่ไหลผ่านหมู่บ้านคีรีวง ก่อนจะไหลเข้าสู่บ้านย่านยาว วังไทร วัดจันทร์ วัดโคก และหมู่บ้านอื่นๆ ในตำบลท่าดีตามลำดับ แต่เมื่อครั้งที่เกิดมหาอุทกภัยเมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ.2531 ฝนตกหนักจนปริมาณน้ำในคลองสูงมากและเชี่ยวกราก น้ำป่าไหลป่าท่วมทะลักเข้าหมู่บ้าน พัดพาบ้านเรือนและสิ่งก่อสร้างสองฝั่งน้ำจมนหายไป และเปลี่ยนทิศทางมาเป็นเช่นปัจจุบัน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ (อ้างถึงใน ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์, 2542 : 23-24)

แหล่งน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภคมาจากแหล่งน้ำธรรมชาติ โดยน้ำสำหรับการบริโภคเป็นน้ำฝนหรือน้ำจากบ่อบาดาลผิวดิน สำหรับน้ำในการอุปโภคภายในครัวเรือนและการเกษตรใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ น้ำฝนและน้ำจากคลองที่ไหลผ่านชุมชน นอกจากนี้มีการจัดทำระบบประปาภูเขาเพื่อผันน้ำจากต้นน้ำบริเวณเชิงเขาหลวงมาใช้ในบ้านเรือนและสวนสมรม และได้รับความช่วยเหลือจากกรมชลประทานจัดทำฝายทดน้ำขนาดเล็ก สำหรับกักเก็บน้ำไว้ใช้ในชุมชน ทำให้ปริมาณน้ำใช้ในการอุปโภคบริโภคมีความเพียงพอและมีคุณภาพดีตลอดทั้งปี

3. ทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ได้แก่ ป่าไม้และพรรณพฤษชาชาติ สัตว์ป่า กัลยไม้ และน้ำตก อยู่บนผืนป่าเขาหลวง ซึ่งเป็นแหล่งรวมความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity) ที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย เป็นแหล่งของสรรพสิ่งมีชีวิตต่างๆ ที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์

ลักษณะภูมิอากาศได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมของสองฝั่งทะเล ทั้งทะเลอันดามันและอ่าวไทย จึงทำให้มี 2 ฤดูกาล คือ ฤดูร้อนและฤดูฝน เช่นเดียวกับสภาพภูมิอากาศของจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยฤดูร้อนอยู่ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน (3 เดือน) ส่วนฤดูฝนแบ่งเป็น 2 ช่วง ช่วงแรกพฤษภาคมถึงตุลาคม (3 เดือน) มีฝนตกไม่มากนัก ช่วงที่สอง เดือนพฤศจิกายนถึงมกราคม (3 เดือน) เป็นฤดูที่มีฝนตกหนัก มีอุณหภูมิต่ำโดยเฉลี่ยประมาณ 27 - 28 องศาเซลเซียส แต่บริเวณยอดเขาหลวงอาจลดลงเหลือเพียง 5 องศาเซลเซียส (สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช, 2542 : 6)

3.3 สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

3.3.1 ประชากร

ชุมชนคีรีวงมีจำนวนครัวเรือนทั้งหมดประมาณ 700 ครัวเรือน มีประชากรรวม 3,296 คน เป็นชาย 1,597 คน หญิง 1,699 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ.2548) และการบันทึกของสถานีอนามัยตำบลกำโลน ปรากฏจำนวนครัวเรือนในแต่ละหมู่บ้าน ดังนี้

- หมู่ที่ 5 คีรีวง	จำนวน 278 ครัวเรือน
- หมู่ที่ 8 คีรีทอง	จำนวน 112 ครัวเรือน
- หมู่ที่ 9 ชุนคีรี	จำนวน 265 ครัวเรือน
- หมู่ที่ 10 คีรีธรรม	จำนวน 297 ครัวเรือน

เมื่อพิจารณาภาพรวมในระดับตำบลแล้ว ตำบลกำโลนมีหมู่บ้าน 12 หมู่บ้าน ประชากร 8,818 คน แยกเป็นชาย 4,340 คน หญิง 4,478 คน ความหนาแน่นเฉลี่ย 155 คนต่อตารางกิโลเมตร และมีครัวเรือน 2,503 ครัวเรือน (ตารางที่ 3-2)

ตารางที่ 3-2 แสดงจำนวนประชากรของตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

ชื่อหมู่บ้าน	พื้นที่ (ไร่)	ประชากร (คน)			จำนวน ครัวเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
หมู่ที่ 1 บ้านวัดจันทร์	1,500	290	249	539	161
หมู่ที่ 2 บ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์	1,700	325	325	650	199
หมู่ที่ 3 บ้านย่านยาว	3,125	256	379	735	225
หมู่ที่ 4 บ้านวัดสมอ	3,500	500	569	1,080	322
หมู่ที่ 5 บ้านศิริวง*	2,500	414	458	827	278
หมู่ที่ 6 บ้านมะม่วงขวาง	1,500	326	356	682	170
หมู่ที่ 7 บ้านวัดวังไทร	3,125	310	295	605	149
หมู่ที่ 8 บ้านศิริทอง*	3,125	158	156	314	112
หมู่ที่ 9 บ้านขุนศิริ*	5,000	422	436	858	265
หมู่ที่ 10 บ้านศิริธรรม*	5,625	486	546	1,032	297
หมู่ที่ 11 บ้านไสเนียง	500	287	249	581	161
หมู่ที่ 12 บ้านวังไหล	3,925	455	415	870	209
รวม	35,125	4,340	4,478	8,818	2,548

* คือ หมู่บ้านที่ทำการศึกษา (ชุมชนศิริวง)

หมายเหตุ : จำนวนครัวเรือนและประชากรที่อาศัยอยู่จริงจากการสำรวจของสถานีอนามัยและองค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน อาจไม่เท่ากับจำนวนประชากรที่มีอยู่ในทะเบียนบ้าน

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

(สำรวจโดยกรมการปกครอง ณ มกราคม พ.ศ. 2549)

3.3.2 การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

เนื่องจากสภาพพื้นที่ชุมชนศรีวัง เป็นที่ราบแอ่งกระทะถูกล้อมด้วยภูเขาสูง ชาวบ้านจึงสร้างบ้านอยู่บริเวณที่ราบเชิงเขาในละแวกใกล้กัน มีถนนตัดผ่านย่านที่พักอาศัย ไม่ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมน้ำเช่นในที่ราบภาคกลาง เนื่องจากเมื่อถึงฤดูน้ำหลากระดับน้ำจะเอ่อท่วมสูงมาก สร้างความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินดังเช่นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งในอดีต ส่วนพื้นที่ราบนอกชุมชนเป็นที่เชิงเขา ชาวบ้านจับจองเป็นแปลงเพาะปลูก ทำเกษตรแบบผสมผสาน เรียกว่า “สวนผสม” พื้นที่สวนของชาวบ้านศรีวังจะแยกออกจากที่อยู่อาศัยอย่างชัดเจน ไม่รวมกันหรืออยู่ในพื้นที่เดียวกับที่พักอาศัยเหมือนชาวสวนในพื้นที่อื่น

ลักษณะของบ้านในสมัยก่อน เป็นบ้านกึ่งไม้กึ่งปูน มีทั้งบ้านชั้นเดียวและบ้านสองชั้น ถ้าเป็นบ้านสองชั้น บ้านชั้นล่างจะเป็นปูน ชั้นบนเป็นไม้ หลังคามุงกระเบื้อง บางหลังก็เป็นกระเบื้องดินเผาและยกใต้ถุนสูงแต่ไม่ทุกหลัง บ้านชั้นเดียวไม่นิยมทาสี เน้นลักษณะกว้างเพื่อให้มีพื้นที่ใช้สอย บ้านที่สร้างมีความมั่นคงแข็งแรง เนื่องจากต้องเจอกับเหตุการณ์ทางธรรมชาติบ่อยครั้ง ภายในตัวบ้านจะแบ่งพื้นที่เป็นห้องนอนและบริเวณพักผ่อนเล็กน้อย ส่วนห้องครัวและห้องน้ำจะอยู่หลังบ้าน

รูปแบบบ้านในปัจจุบันมีความแตกต่างจากในอดีตบ้างเล็กน้อย เช่น การใช้วัสดุที่แข็งแรงทนทานต่อสภาพแวดล้อมมากขึ้น ปัจจุบันชาวบ้านมักนิยมสร้างบ้านชั้นเดียวเป็นบ้านปูนกว้างๆ ที่เน้นประโยชน์ในการใช้สอยเป็นหลัก ยกเว้นบางบ้านที่มีฐานะหรือมีรสนิยมแบบใหม่จะสร้างบ้านปูนชั้นเดียว มีการทาสีสดใส และตกแต่งบ้านด้วยเฟอร์นิเจอร์ราคาแพง บ้านหนึ่งหลังจะอยู่เพียงครอบครัวเดียวคือประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก หากว่าลูกแต่งงานก็จะแยกครอบครัวไปอยู่ต่างหาก แต่จะปลูกบ้านใหม่ในบริเวณใกล้เคียงกัน

3.3.3 ระบบความสัมพันธ์

ชุมชนศรีวังมีระบบความสัมพันธ์เป็นแบบเครือญาติ มีความสามัคคีในหมู่คณะ ซึ่งถือเป็นลักษณะเด่นทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชน มีระบบอาวุโสที่เอื้อให้ผู้มีวัยวุฒิ คุณวุฒิ มีความรู้ความสามารถ เต็มเปี่ยมไปด้วยคุณธรรม ได้รับการเคารพนับถือและศรัทธาจากชาวบ้าน ปัจจุบันยังคงไว้ซึ่งคุณลักษณะเช่นนี้

ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่ยังพบในชุมชน คือ การช่วยเหลือพึ่งพากันในเรื่องของการเก็บผลผลิต การพัฒนาชุมชน บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ งานบุญต่างๆ เป็นต้น แม้ปัจจุบันจะแตกต่างจากในอดีตบ้าง เนื่องจากภาวะที่ทุกครอบครัวต่างก็ต้องขยันขันแข็ง ช่วยกันทำมาหากิน

และเวลาในการพบเจอกันของแต่ละบ้านลดน้อยลง แต่เมื่อมีโอกาสหรืออยู่ในภาวะคับขัน การแสดงออกถึงความมีน้ำใจ เชื้อเพื่อเชื้อแม้ก็ยังปรากฏให้เห็นได้ชัดเจน และเป็นไปโดยธรรมชาติของคนศรีวังโดยไม่ต้องมีการบอกกล่าว ระบบเครือข่ายจึงเป็นระบบที่ส่งผลต่อการพัฒนาต่างๆในชุมชนรวมถึงการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนด้วย โดยพบว่าชาวบ้านในชุมชนศรีวังนั้นจะมีการรวมกลุ่มช่วยเหลือกันในการจัดการและแก้ไขปัญหาในด้าน การประกอบอาชีพ ซึ่งเกิดจากความสนใจที่เหมือนกัน ความถนัดและการตระหนักถึงปัญหาที่เป็นปัญหาของส่วนรวมนั้นคือปัญหาที่ชาวบ้านทุกคนต้องร่วมมือช่วยเหลือกัน จึงจะทำให้สามารถจัดการและผ่านพ้นปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆไปได้ กลุ่มองค์กรที่สำคัญในชุมชน (สุจิตรา บุญยขจร, 2546) และสัมพันธ์กับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มทุเรียนกวน กลุ่มลายเทียนบาติกสีธรรมชาติ กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน กลุ่มผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ กลุ่มบ้านสมุนไพร เป็นต้น (รายละเอียดของกลุ่มองค์กรทั้งหมดอยู่ในภาคผนวก ข)

(1) **กลุ่มออมทรัพย์** ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2523 จากแนวคิดในการแก้ไขปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ และชาวบ้านประสบปัญหาขาดแคลนเงินทุนต้องไปกู้ยืมเงินนอกระบบ เพื่อนำมาใช้หมุนเวียน ทำให้มีหนี้สิน กลุ่มออมทรัพย์เป็นที่ศึกษาดูงานจำนวนมากและถือได้ว่าเป็นแม่แบบของกลุ่มองค์กรทั้งหมดในชุมชนศรีวัง กลุ่มออมทรัพย์จะเปิดทำการทุกวัน 6 ของทุกเดือนเพื่อให้ชาวบ้านไปเสียสัจจะ (การเสียสัจจะ หมายถึง การฝากเงินโดยมีการกำหนดจำนวนเงินที่แน่นอนว่าในแต่ละเดือนจะฝากกี่บาท สัจจะ หมายถึง ความตั้งใจ ความซื่อสัตย์ เช่น ตั้งใจฝากเงิน 100 บาท ในแต่ละเดือนชาวบ้านก็จะนำเงินไปฝากเข้าบัญชีจำนวน 100 บาท) จำนวนเงินอาจมากหรือน้อยกว่านี้ก็ได้ สัจจะของแต่ละคนจึงแตกต่างกัน เจ้าหน้าที่ของกลุ่มจะคอยให้บริการอยู่ที่ทำการทุกวัน

(2) **กลุ่มทุเรียนกวน** ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2538 มีคุณสุคนธ์ นิลสุวรรณเป็นประธานกลุ่ม ภายใต้การประสานงานของมูลนิธิโกมลคีมทอง (โครงการพัฒนาอาชีพเสริมเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ สนับสนุนโดยสถานทูตออสเตรเลีย) โดยทางมูลนิธิได้วางแผนร่วมกันกับชาวบ้านที่สนใจประมาณ 9-10 คนในการทำธุรกิจดังกล่าว เริ่มแรกทางกลุ่มได้นำทุเรียนกวนที่ผลิตจากวัตถุดิบของสมาชิกเองมาวางขายหน้าร้าน ปรากฏว่าได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวและคนที่เข้ามาดูงานในหมู่บ้านจำนวนมาก นอกจากนี้ทางกลุ่มยังได้นำสินค้าไปวางจำหน่ายในงานเทศกาลต่างๆ เช่น งานสตรีสากล, งานเมืองทองธานี, งานที่สถานทูตออสเตรเลียจัดขึ้น เป็นต้น ต่อมากลุ่มยังได้ขยายฐานลูกค้าประจำ ทั้งในเมืองและต่างจังหวัดเพิ่มขึ้น ปัจจุบันกลุ่มทุเรียนกวนมีสมาชิกหลักอยู่ด้วยกัน 9 คน ซึ่งเป็นสมาชิกแรกก่อตั้งด้วยกันทั้งสิ้น

(3) **กลุ่มลายเทียนบาติกสีธรรมชาติ** ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2545 คุณทิมาพร ไชยบุญ เป็นประธานกลุ่ม ซึ่งเคยเป็นสมาชิกเดิมของกลุ่มมัดย้อม ได้แยกตัวออกมาเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าบาติก มีนายแพทย์บัญชา พงษ์พานิช เป็นผู้ตั้งชื่อกลุ่มให้ว่า “กลุ่มลายเทียน” อันหมายถึง การ

หล่อหลอมจิตใจคนทำงานให้เป็นหนึ่งเดียว ปัจจุบันกลุ่มลายเทียนมีสมาชิกด้วยกันทั้งสิ้น 15 คน โดยกิจกรรมหลักของกลุ่มคือ การผลิตผ้าบาติกสีธรรมชาติ และนำผ้าบาติกมาตัดเย็บเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น เสื้อผ้า, กระเป๋า, ผ้าเช็ดหน้า เป็นต้น

(4) **กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน** ผู้นำกลุ่มคือ คุณวีระ เชนย เกิดขึ้นจากความพยายามแก้ไขปัญหาการว่างงานในชุมชนและอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้าน รวมไปถึงการใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์ จัดตั้งเป็นขึ้นในปี พ.ศ. 2542 ยึดผลิตภัณฑ์จักสานเป็นกิจกรรมหลัก (การสานหมาด้อ, กระดัง, ไตรระ, กระซอน และตะกร้า) หลังจากนั้นได้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าวขึ้นในปี พ.ศ. 2544

(5) **กลุ่มผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ** มีคุณอารีย์ ขุนทน เป็นประธานกลุ่มและมีสมาชิกก่อตั้งจำนวน 10 คน ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนด้านต่างๆ จากโครงการพัฒนาอาชีพเสริมเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (พออ.) อันเป็นโครงการหนึ่งของมูลนิธิโกมลคีมทอง ได้แนะนำกลุ่มให้ผลิตผ้ามัดย้อมและนำผ้าที่ย้อมแล้วมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น เสื้อผ้า, กระเป๋า เป็นต้น เมื่อสมาชิกกลุ่มปรึกษารื้อกันก็ได้ข้อสรุปร่วมกันว่า จะเลือกธุรกิจดังกล่าวเป็นอาชีพเสริม โดยมีเหตุผลอยู่ 3 ประการคือ 1. การผลิตผ้ามัดย้อมเป็นการประยุกต์ภูมิปัญญาดั้งเดิมของการทอผ้าย้อมสีธรรมชาติของบรรพบุรุษ 2. กลุ่มสามารถจัดหาวัตถุดิบต่างๆเช่น เปลือกผลไม้, ใบไม้และรากไม้ เป็นต้น ที่มีในชุมชนมาผลิตสีย้อมธรรมชาติได้ และ 3. การผลิตผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติสอดคล้องกับวัตถุประสงค์เดิมที่กลุ่มตั้งไว้คือ เป็นกิจกรรมที่ไม่ทำลายธรรมชาติและวิถีชีวิตของชาวศรีวง ถือเป็น การนำวัสดุที่เหลือใช้ในธรรมชาติมาหมุนเวียนสร้างรายได้ให้กับสมาชิกภายในชุมชน

(6) **กลุ่มบ้านสมุนไพร** จัดตั้งกลุ่มในปี พ.ศ. 2542 เป็นกลุ่มองค์กรที่จัดตั้งขึ้น ดำเนินงานในลักษณะของธุรกิจเอกชน มีกระบวนการผลิตแบบอุตสาหกรรมครัวเรือน โดยคุณสนธยา ชำนาญ เป็นผู้นำกลุ่ม มีแนวคิดที่เห็นว่าการก่อตั้งกลุ่มในชุมชนโดยหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนไม่มีความยั่งยืนจึงน่าจะรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกันแก้ไขปัญหา ให้สมาชิกกลุ่มทำการผลิตในบ้านของตนเอง มีผลิตภัณฑ์ที่บรรจุหีบห่อไม่ซ้ำกัน เชื่อว่าชุมชนจะเข้มแข็งและยั่งยืนได้ต้องเริ่มจากครอบครัวอันเป็นรากฐานของสังคม

3.3.4 การศึกษา

ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับประถมศึกษา รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) มีสถานศึกษาในชุมชนคือ โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 74 ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 บ้านขุนศรี เปิดสอนระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนต้น ส่วนสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายนั้นไม่มีในชุมชน ชาวบ้านต้องส่งบุตรหลาน

ไปเรียนที่โรงเรียนลานสกาประชาสรรค์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ต.กำโลนหรือโรงเรียนในตัวจังหวัด นครศรีธรรมราช หรือไม่ก็ส่งบุตรหลานไปเรียนในเมืองตั้งแต่ประถมศึกษา อนุบาล จนถึงมัธยมศึกษาและระดับอาชีวศึกษาในเมือง ส่วนผู้ปกครองที่ฐานะไม่ค่อยดีมักส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อเป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชนพบว่า โดยมากแล้วเด็กๆจะมีโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงกว่าคนรุ่นพ่อแม่ เนื่องจากผู้ปกครองให้ความสำคัญและสนับสนุนในด้านการศึกษาต่อเป็นอย่างมากแม้ว่าต้องลำบากไปกู้ยืมก็ตาม ทำให้เด็กมีโอกาสในการทำงานและประกอบอาชีพที่แตกต่างจากพ่อแม่มากขึ้น และแม้ว่าบางคนต้องหยุดเรียนและออกมาช่วยครอบครัวทำสวน แต่เมื่อมีโอกาสเด็กที่ไปเรียนจะหาหนทางในการศึกษาเล่าเรียนทางอื่น เช่น การศึกษานอกโรงเรียนหรือเรียนภาคพิเศษ และมีข้อสังเกตว่าลูกหลานชาวสวนบางคนแม้จะทำงานต่างถิ่น แต่เมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวก็จะมาช่วยพ่อแม่ของตน เพราะแรงงานในครอบครัวยังถือว่ามีความจำเป็นอยู่สำหรับชาวสวนที่นี่

นอกจากนี้ยังมีการศึกษานอกระบบที่เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การจัดค่ายสิ่งแวดล้อมทั้งของชมรมการท่องเที่ยวอนุรักษ์บ้านคีรีวง องค์กรพัฒนาเอกชน เช่น มูลนิธิโกลด์คิมทอง สวนสร้างสรรค์นคร-บวรรัตน์ ฯลฯ เพื่อฝึกอบรมสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวอนุรักษ์และชาวบ้านในชุมชนให้ทราบถึงประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติ การช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน การช่วยกันดูแลรักษาสภาพแวดล้อมตามแหล่งท่องเที่ยว ก็เป็นการให้ความรู้ขั้นพื้นฐานแก่ชาวบ้าน เพื่อนำความรู้มาช่วยเหลือกันในการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนให้ดีขึ้น

3.3.5 สาธารณสุข

ชาวบ้านชุมชนคีรีวงใช้บริการด้านสาธารณสุขที่สถานีอนามัยบ้านคีรีวง ตั้งอยู่บริเวณหมู่ที่ 9 ใกล้โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 74 วัดคีรีวงและตลาดชุมชน สถานีอนามัยเปิดบริการ 24 ชั่วโมง มีบุคลากรที่ทำหน้าที่ในการให้บริการทางการแพทย์พยาบาล 2 คนแต่ไม่มีแพทย์ประจำสถานีอนามัย บริการประชาชนด้วยงาน 4 มิติ คือ การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูผู้ป่วย

นอกจากนี้ยังมีศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน (ศสมช.) ที่มีเจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน (อสม.) มาช่วยงานประมาณ 72 คน ในอัตราส่วน อสม.1 คน ต่อชาวบ้าน 10 คน โดยทำหน้าที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการใช้ยาสามัญประจำบ้านและประเมินอาการเจ็บป่วย

เบื้องต้น มีการออกเยี่ยมชาวบ้านโดยรับข้อมูลมาจาก อสม.เช่น ผู้ป่วยโรคเบาหวาน ความดัน ส่วนในกรณีการรักษาพยาบาลที่เกินขีดความสามารถของสถานีนามัย ก็จะทำหนังสือส่งตัวผู้ป่วยไปยังโรงพยาบาลในเครือข่ายคือ โรงพยาบาลลานสกา (หมู่ที่ 1 ต.เขาแก้ว) และโรงพยาบาลมหาราชต่อไป (เจ้าหน้าที่สถานีนามัย, **สัมภาษณ์**, 14 กรกฎาคม 2548)

สำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชนคีรีวง สามารถมาใช้บริการทางด้านสาธารณสุขได้ที่สถานีนามัยบ้านคีรีวงเช่นเดียวกันกับชาวบ้านทั่วไปในชุมชน และมีอาสาสมัครสาธารณสุขคอยให้การดูแลรักษาเบื้องต้นเมื่อเจ็บป่วย ซึ่งส่วนใหญ่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านจะเป็นสมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์ด้วย ดังนั้นเมื่อนักท่องเที่ยวที่เข้าพักบ้านพักโฮมสเตย์ไม่สบายก็จะได้รับการดูแลเบื้องต้นจากสมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์ หากเกินความสามารถในการดูแลของสมาชิกก็จะพานักท่องเที่ยวไปใช้บริการสถานีนามัยบ้านคีรีวงต่อไป

3.3.6 ภาษา ศาสนาและความเชื่อ

ภาษา ชาวบ้านในชุมชนใช้ภาษาถิ่น ที่เรียกว่า ภาษาใต้ หรือ ภาษาปักษ์ใต้ ในการสื่อสารกับคนในชุมชนด้วยกันเองโดยเฉพาะคนเฒ่าคนแก่ แต่ใช้ภาษากลางในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกหรือในการติดต่อกับราชการ

ศาสนา ชาวบ้านคีรีวงนับถือศาสนาพุทธ มีวัดคีรีวงเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรม พิธีสำคัญทางศาสนา รวมไปถึงกิจกรรมที่ทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมต่างๆ เช่น เวทีชาวบ้าน หรือแม้แต่สถานที่ต้อนรับนักท่องเที่ยว

มีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ตามป่าหรือภูเขา ตลอดจนบรรพบุรุษและพระภิกษุผู้ล่วงลับไปแล้ว ชาวบ้านมีการประกอบพิธีและกราบบูชาตามฤดูกาล เช่น การตั้งเจ้าที่หลังจากเก็บผลผลิตหมดในแต่ละปี การตั้งเจ้าที่ตามสวนเมื่อขึ้นไปทำสวนหรืออนค่างคั้นในสวน เป็นต้น เจ้าที่ที่ชาวบ้านเคารพบูชา ได้แก่ ตาหลวงส่อง ตาหลวงตาพัง และปู่เจ้าอินทรเรศ (ปู่เจ้าเขาหลวง)

3.3.7 ประเพณี

ประเพณี วัฒนธรรมของชาวคีรีวงนั้นไม่แตกต่างจากพุทธศาสนิกชนทั่วไป แต่มีงานประเพณีที่สำคัญที่ชาวบ้านเรียกว่า งานบุญ ที่ถือเป็นประเพณีปฏิบัติอย่างเคร่งครัดของชาวคีรีวงอยู่เป็นประจำคือ

งานบุญเดือน 3 หรือ งานทำบุญอาจารย์ งานระลึกถึงวันมรณภาพของท่านปลัดเถื่อนสุชาติ ซึ่งเป็นพระที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือมาก เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนในอดีต โดย

งานเริ่มจัดขึ้นครั้งแรก เมื่อ แรม 8 ค่ำ เดือน 3 ปี พ.ศ.2497 มีการสร้างรูปปั้นท่านปลัดเถื่อนขึ้นในวันนี้ ในตอนเช้าจะมีการทำบุญตักบาตร ทอดผ้าป่า และกวนข้าวมธุปายาสหรือข้าวทิพย์ในกะทะขนาดใหญ่ โดยมีหญิงพรมจารีเป็นคนกวน ข้าวทิพย์ที่กวนจะมีส่วนผสมหลายชนิด ได้แก่ เครื่องเทศต่างๆ พริกไทย พริก ขิง ข่า นม กระเทียม ผลไม้หลายชนิด เช่น ทูเรียน มังคุด เงาะกลางสาด กัล้วย อ้อย เป็นต้น งานนี้จัดขึ้นเพื่อเป็นการยกย่องเชิดชูผู้ทำคุณประโยชน์แก่ชุมชนให้เป็นอย่างแก่คนรุ่นหลังสืบต่อไป

งานทำบุญเดือน 5 หรือ งานทำบุญอาบน้ำคนแก่ จัดขึ้นในวันสงกรานต์ของทุกปี ที่มีทั้งพิธีกรรมทางศาสนาและพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมไทย มีการทำบุญตักบาตรและสงฆ์น้ำพระในตอนเช้า จากนั้นเป็นการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่เพื่อแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและบุพการี

งานบุญเดือน 8 หรือ งานเข้าพรรษา มีการทำบุญตักบาตรอย่างยิ่งใหญ่ในตอนเช้าและเวียนเทียนรอบอุโบสถในเวลากลางคืน โดยเฉพาะเด็กๆ และวัยรุ่นจะเข้าวัดมาเวียนเทียนกันเป็นจำนวนมากจนแน่นศาลาธรรม ซึ่งทำให้ได้เห็นถึงความใกล้ชิดของพระพุทธศาสนาที่ซึมซับอยู่ในจิตใจของชาวศรีวิชัยทุกเพศทุกวัยนอกเหนือจากผู้เฒ่าผู้แก่อีกด้วย

งานบุญเดือน 10 หรือ งานบุญวันสารท เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับในวันแรม 15 ค่ำเดือน 10 โดยจัดสำรับของหวานเรียกว่า หมรับ ประกอบไปด้วย ขนมลา หมายถึง แพรพรรณ ขนมบัว แทนลูกสะบ้า ขนมพอง แทนแพหรือพาหนะในการเดินทาง ขนมดีซำ แทนเงินตราไว้ใช้สอย อีกทั้งจัดของแห้ง ผลผลิตจากสวนสมรม รวมถึงยารักษาโรค ถวายพระภิกษุสงฆ์ไว้ใช้ในช่องเข้าพรรษา สำหรับชาวศรีวิชัยจะมีการยกหมรับขนาดใหญ่ถวายวัด (จัดในโตริะ ซึ่งเป็นภาชนะสานด้วยหวาย มีหลายขนาด ลักษณะคล้ายกับตะกร้าหรือเข่งพลาสติก มีหูหิ้วสองข้าง เป็นภาชนะที่ชาวบ้านใช้ขนผลผลิต) ชาวบ้านจะใช้โตริะใส่ข้าวของ ผลไม้ต่างๆ ที่จะจัดเป็นหมรับ นอกจากนี้อาจใช้ภาชนะอื่นแทนก็ได้ เมื่อเสร็จพิธีทางศาสนาจากนั้นจะนำหมรับไปแจกจ่าย จัดจำหน่ายตามกำลังศรัทธาของชาวบ้าน เรียกว่า “การทอนของ” และนำรายได้จากการทอนของนั้นมาถวายให้วัดต่อไป

งานบุญเดือน 11 หรือ งานบุญออกพรรษา ในวันแรม 1 ค่ำเดือน 11 กลางคืนวันปวารณามีการสมโภชพระลาก มีมหรสพ การละเล่นต่างๆ ชาวบ้านจะทำข้าวเหนียวต้มเพื่อใช้ทำบุญในเช้าวันรุ่งขึ้น และทำน้ำยารับประทานกับขนมจิ้นกันทุกบ้าน

ในเช้ามีวันออกพรรษามีประเพณีพื้นบ้านเรียกว่า “**ประเพณีชักพระ**” โดยชาวบ้านจะทำการลากเรือพระออกมานอกวัด ผู้อาวุโสหลายท่านกล่าวว่า “ใครไปลากพระตอนเช้านั้นได้บุญ” ชาวบ้านจะสร้างพระลาก มีลักษณะคล้ายรถในขบวนแห่อย่างงานกีฬาหรืองานแห่รถบุพผาชาติ โดยการจำลองเรือพระมาลากบนบก ใช้ไม้คานขนาดใหญ่รูปพญานาค ๒ ท่อน ชักลากหุ้มมณฑปเรือใหญ่ ซึ่งประดิษฐานพระลากเก่าแก่ของชุมชน (พระลากของศรีวิชัยจะไม่ใช้ล้อรถยนต์ในการ

ขับเคลื่อน แต่จะอาศัยแรงชาวบ้านช่วยกันลากเชือกที่ติดอยู่กับพระลาก ซึ่งมีอยู่แห่งเดียวในประเทศ) พระลากมีการตกแต่งอย่างสวยงามตามวิถีชาวบ้าน ประมาณ 7 โมงเช้าจะมีการตักบาตรเทโวหรือตักบาตรหน้าล้อด้วย ข้าวสาร อาหารต่างๆ ผลไม้ และข้าวเหนียวต้ม บริเวณลานหน้าวัด ชาวบ้านในชุมชนทั้งผู้สูงอายุและเด็กๆ เยาวชนจะมีการแต่งกายด้วยชุดไทยในอดีต เพื่อรักษาไว้ซึ่งประเพณีวัฒนธรรมที่งดงาม หากใครแต่งตัวเข้าตากรรมการก็จะมีรางวัลมอบให้และหลังจากตักบาตรและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเสร็จ ก็จะมีการลากพระไปยังบ้านใหม่โดยความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้าน ชักลากให้ได้จังหวะกัน ถึงเวลาบ่ายก็ชักพระกลับวัด จากนั้นก็สร่งน้ำพระลาก

งานพฤศจิกายนรำลึก งานทำบุญตักบาตรระลึกถึงมหันตภัยจากน้ำท่วม ปี พ.ศ.2531 ซึ่งกำหนดจัดงานในวันที่ 22 พฤศจิกายนของทุกปี ในช่วงเช้ามีดจะเป็นการให้ทานไฟด้วยของรื้อน การให้ทานไฟ เป็นการบริจาคทานด้วยอาหารแก่คนทั้งในและนอกชุมชน โดยเจ้างานจะมีการขอแรงชาวบ้านในชุมชนในการจัดหาอาหาร ขนมหวานต่างๆ แล้วแต่กำลังความสามารถ เช่น ขนมครก ขนมจาก ขนมเป็ญญวน ขนมโค ขนมบัวลอย ข้าวต้ม น้ำชา กาแฟ ไข่กรอก หมูπίง หรือของรื้อนอื่นๆ จากนั้นในช่วงเพลหลังจากถวายอาหารแก่ภิกษุสงฆ์แล้ว จะเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์มหาอุทกภัย มีการจัดป้ายนิทรรศการให้ความรู้เช่น ด้านการประกอบอาชีพในชุมชน การอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ การฉายภาพทีวีในอดีตสมัยเกิดเหตุการณ์อุทกภัย เพื่อเป็นอุทาหรณ์เตือนใจไม่ให้ชาวศรีวริงกระทำในสิ่งที่เป็นสาเหตุของภัยพิบัติมาสู่ชุมชนอีก ต่อจากนั้นก็จะเป็นในส่วนของการแสดง เช่น การแสดงรำโนราห์ ซึ่งเป็นศิลปการแสดงพื้นบ้านของภาคใต้ ประเพณีนี้นอกจากเป็นการระลึกถึงมหันตภัยในอดีต เพื่อให้ชาวบ้านรำลึกและตระหนักถึงภัยธรรมชาติอันเนื่องจากฝีมือมนุษย์ที่บุกรุก ทำลายป่าแล้ว ยังถือเป็นงานบุญที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านทุกคน ให้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ในการให้ทานไฟแก่ผู้อื่นอีกด้วย

นอกจากงานบุญหรือประเพณีทั้งหมดที่กล่าวมาแล้ว ยังมีประเพณีพื้นบ้านอีกอย่างหนึ่งคือ **ประเพณีใส่คร้ว** เป็นการช่วยเหลือกันของชาวบ้านในงานศพ คือ เมื่อบ้านไหนมีคนเสียชีวิตจะมีการแจ้งข่าวจากผู้นำชุมชนเพื่อนัดวันและเวลาให้ชาวบ้านในชุมชน ร่วมกันมาช่วยเหลือครอบครัวของผู้เสียชีวิต โดยการนำข้าวสาร กะปิ มะพร้าว น้ำตาล น้ำปลาหรือสิ่งของใดๆก็ตามที่มีความจำเป็นในการช่วยเหลืออย่างละเล็กน้อยให้กับเจ้าภาพ เพื่อช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในการจัดงานของครอบครัวผู้เสียชีวิตนอกเหนือจากการรวบรวมเงินเพื่อทำบุญ โดยจะมีการตั้งแถว ณ จุดนัดหมายแล้วเดินตามเป็นแนวยาวไปยังบ้านงานหรือวัด (ในกรณีใช้วัดเป็นสถานที่ตั้งศพ) แล้วนำของที่แต่ละคนนำมาไปไว้ยังที่ที่เจ้างานกำหนดไว้ (ส่วนใหญ่จะเป็นข้าวสารและมะพร้าว) ซึ่งผู้อาวุโสท่านหนึ่งเล่าให้ฟังว่า

“ประเพณีใส่ครวนี้ทำสืบทอดกันมานานแล้ว และมีอยู่ช่วงหนึ่งที่หายไป ตอนนี่เขาก็กลับมาทำอีกเพื่ออนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นหลังได้เห็น แต่ก่อนเขาทำกันทั้งงานแต่งและงานศพ แต่ช่วง 30-40 ปีหลัง เขาทำแต่เฉพาะงานศพ พอมีงานผู้นำเขาจะประกาศนัดกันว่าจะไปใส่ครววันไหน ใครมีอะไรก็เอามาช่วย เช่นข้าวสาร น้ำปลา สะตอ ลูกเนียง กะปิ น้ำตาล อะไรก็ได้ทั้งนั้น แล้วเอาไปให้เจ้างานเขา เป็นการช่วยเหลือกันภายในชุมชนกันเอง เพราะเมื่อก่อนแต่ละบ้านลำบาก จัดงานที่ก็จำเป็นต้องใช้จ่ายเยอะ เพราะรู้จักกันทั้งนั้นก็ต้องช่วยเหลือกัน ที่อื่นเขาไม่มีอย่างนี้หรอก”

ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆแสดงถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นที่สำคัญ ทำให้เห็นวิถีชีวิตของคนศรีวัง ถือเป็นวิถีการผูกสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้มีความรัก พึ่งพาช่วยเหลือกัน มีความผูกพันแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ประเพณีเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวของชมรมการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าใจถึงความเป็นชุมชนและเป็นการสืบสานและดำรงรักษาไว้ซึ่งคุณค่าของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

3.4 สภาพทางเศรษฐกิจ

3.4.1 การประกอบอาชีพ

ก. **อาชีพหลัก** ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยทำสวนผลไม้ และสวนปาล์มธรรมชาติบนพื้นที่เชิงเขาในรูปแบบสวนผสมผสานที่เรียกว่า “สวนผสม” ซึ่งสวนผสมหมายถึง การปลูกพืชผลหลายชนิดรวมไว้ในแปลงเดียวกัน ผลผลิตหลักได้แก่ ทุเรียน (พันธุ์พื้นบ้าน) มังคุด ลางสาด ลองกอง จำปาตะ หมาก ลูกเนียง ลูกเหลียง สะตอ ส้มแขกและพืชผักนานาชนิด การดูแลใช้วิถีเลียนแบบธรรมชาติ ปลูกผสมผสานในสภาพของป่า ต้นไม้จะเกื้อกูลกันเอง ไม่มีโรคระบาดร้ายแรงและไม่ต้องดูแลรักษามากนัก มีผู้รับซื้อทั้งคนในชุมชนและนอกชุมชนทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลางรวบรวมผลผลิตจากสวนผสมไปขายที่ตลาดหัวอิฐในจังหวัด

ข. **อาชีพรอง** ช่วงว่างจากการผลิตประมาณ 3 เดือน ในช่วงนี้ชาวบ้านจะรวมกลุ่มทำอาชีพเสริมที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยการรวมกลุ่มกันตามความถนัด เช่น การแปรรูปผลผลิต จัดทำสินค้าพื้นบ้าน อาทิ ผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติและผลิตภัณฑ์จากผ้ามัดย้อม เครื่องจักสาน การแปรรูปสมุนไพร การถนอมอาหารจากผลผลิตในสวนผสม เช่น ทุเรียนกวน ลูกเนียง สะตอดอง หมากและส้มแขกตากแห้ง เป็นต้น

ค. **อาชีพเสริม** อีกรูปแบบที่นิยม คือ การรับจ้างทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นงานในสวนสมรม เช่น คายหญ้า เก็บผลผลิต ซ่อมแซมสวน อาชีพรับจ้างเหล่านี้ ถือเป็นทางเลือกของชาวชุมชนที่มีที่ทำกินน้อย ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ

นอกจากนี้อาชีพเสริมด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเป็นผลพลอยได้จากการเปิดตัวของหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว ชาวบ้านทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ให้ความรู้เรื่องวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของคนในชุมชนแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงการเป็นผู้นำทาง เที่ยวชมธรรมชาติและพักผ่อนนันทนาการแห่งชาติเขาหลวง ต่อมาก็มีการบริการบ้านพักโฮมสเตย์ภายในชุมชน โดยการบริหารจัดการของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง

“ อาชีพหลักของพวกเรา ก็คือ การทำสวน ทำมากันตั้งแต่วัยรุ่นไปตายาย เป็นมรดกตกทอดกันมา พ่อแม่เขาจะแบ่งที่ดินให้ลูก ต่างคนก็ต่างดูแลสวนของตัวเอง เอาลูกหลานไปช่วยเก็บผลไม้บ้าง ใครมาที่นี้เขาชอบถามถามว่าสวนเราปลูกอะไรบ้าง ก็จะตอบเขาว่าปลูกหมดทุกอย่าง ทั้งมะม่วง มังคุด ลางสาด ลูกตอ ลูกเนียง จำปาตะ ขนุน ฯลฯ เยอะไปหมด ช่วงงานหนักก็หน้าผลไม้ ประมาณสิงหา กันยายน พอหมดช่วงนี้เราก็เริ่มว่างก็หางานอย่างอื่นทำเสริม เช่น ไปเข้ากลุ่มรับจ้างเย็บผ้า เย็บหมวก ทำความสะอาดบ้าน ไม่ก็รับจ้างสวนคนอื่น อย่างพวกผู้ชายเขาก็รับจ้างฟันหญ้า(ตัดหญ้า)บ้าง ไม่งั้นบางคนก็ออกไปรับจ้างทำงานในเมืองหรือจังหวัดใกล้เคียง พอที่นี้มีเรื่องท่องเที่ยว พวกแม่บ้านเขาก็รับพวกพักโฮมสเตย์เป็นอาชีพเสริม ลูกหลานก็ไปเป็นไกด์ต้อนรับนักท่องเที่ยว หารายได้เพิ่ม รองานในสวนอย่างเดียวมันก็ไม่พอหรอก ต้องหาทางอื่นด้วย...”

อารีย์ หนูวรรณ, สมาชิกกลุ่มผ้ามัดย้อม, **สัมภาษณ์**, 27 ตุลาคม 2549

3.4.2 รายได้-รายจ่าย

รายได้หลักได้จากการทำสวนผลไม้ ส่วนรายได้เสริมเกิดจากการรับจ้าง การเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพเช่น การผลิตผ้ามัดย้อม การทำทุเรียนกวนห่อกาบหมาก การประดิษฐ์สิ่งของ เครื่องใช้จากกะลามะพร้าว เป็นต้น ส่วนรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน เช่น การเป็นลูกหาบหรือเพื่อนร่วมทาง (คนนำทาง) มัคคุเทศก์ท้องถิ่น การเปิดบ้านพักโฮมสเตย์ การขายของที่ระลึก การทำอาหารบริการนักท่องเที่ยว เป็นต้น ส่วนรายจ่ายที่สำคัญเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อปัจจัยดี การศึกษา และการลงทุนทำการเกษตร ตามลำดับ ในกรณีที่รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย แหล่งเงินกู้ที่สำคัญคือ กลุ่มออมทรัพย์บ้านคีรีวง ซึ่งเป็นสถาบันทางการเงินในชุมชนที่มีการดำเนินงานโดยองค์กรชาวบ้าน

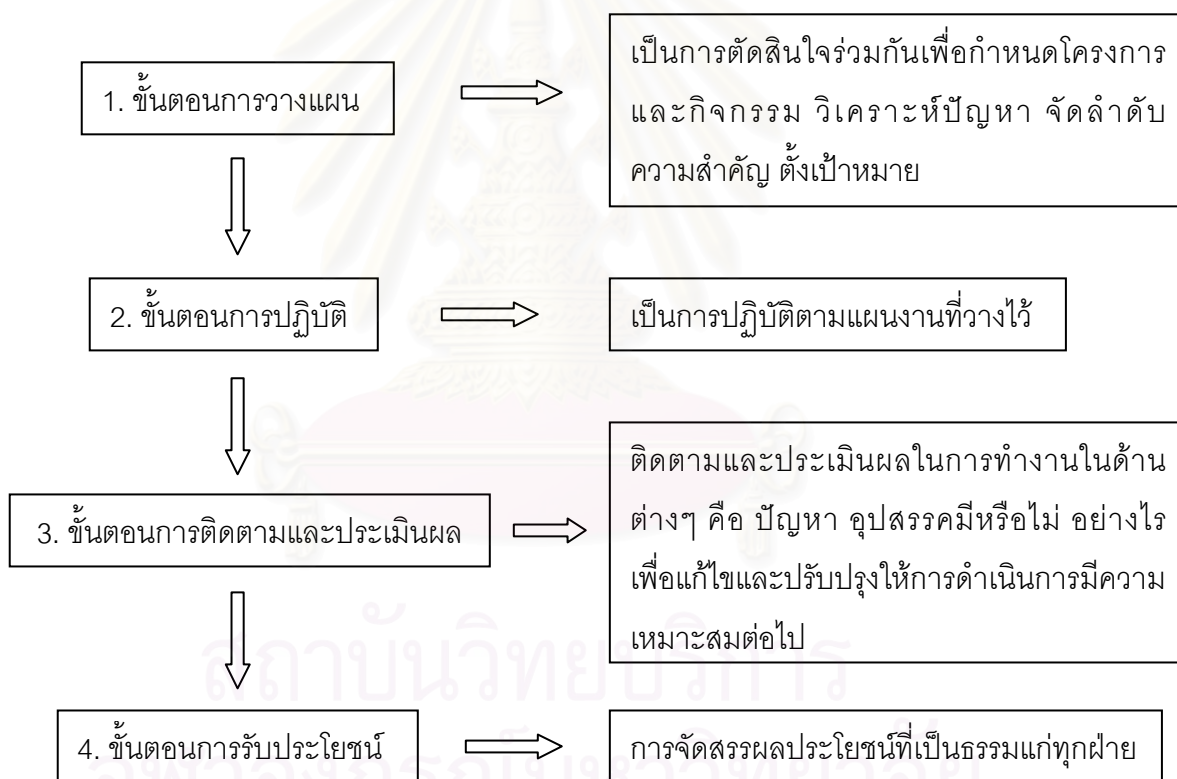
บทที่ 4

กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนคือ มีพัฒนาการเป็น 3 ระยะเวลา คือ

1. ระยะเวลาเริ่มต้นการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ก่อนปี พ.ศ.2539-2542)
2. ระยะเวลาที่ 2 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ประมาณปี 2542-2545)
3. ระยะเวลาปัจจุบันการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ประมาณปี 2545- 2549)

ในแต่ละระยะของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน สามารถจำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอนที่สำคัญ คือ

4.1 ระยะเริ่มต้นการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ก่อนปี พ.ศ.2539-2542)

ระยะเริ่มต้นการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วยขั้นตอนการมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน ดังนี้

4.1.1 ขั้นตอนการวางแผน

(1) การวิเคราะห์สภาพปัญหา

ขั้นตอนในการวิเคราะห์สภาพปัญหานั้น ใช้การจัดเวทีชุมชนขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้คนในชุมชนได้รับทราบถึงสถานการณ์ ปัญหาและการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมีกลุ่มแกนนำชุมชนและนักพัฒนาเอกชนจากโครงการพัฒนาอาชีพเสริมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากร (พออ.) ของมูลนิธิโกลด์คิมทองร่วมกันจัดเวทีชุมชนขึ้น เพื่อวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาในชุมชนคิ่วง โดยผู้เข้าร่วมในเวทีการพูดคุยครั้งนี้ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำชุมชนคิ่วงทั้งผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำทางธรรมชาติ ผู้อาวุโส ตลอดจนชาวบ้านที่สนใจจำนวนมาก การได้รับความช่วยเหลือและการช่วยจุดประกายความคิดจากองค์กรพัฒนาเอกชน ทำให้ชาวคิ่วงสามารถเชื่อมโยงและร่วมกันสรุปสภาพปัญหาในชุมชนจากการจัดเวทีระดมความคิดเห็นดังนี้

ก. วัฏจักรของปัญหาทางเศรษฐกิจ ทั้งปัญหาพืชผลราคาตกต่ำ ปัญหาหนี้สิน

ข. การทำลายทรัพยากรธรรมชาติของชาวบ้าน โดยการบุกรุกพื้นที่ป่า ถากถางที่ดินเพื่อทำการเกษตร การตัดไม้ ส่งผลให้เกิดภัยทางธรรมชาติ สร้างความเสียหายแก่ชุมชนอยู่บ่อยครั้ง

ค. การขาดการวางแผนในการรองรับการท่องเที่ยวของกองทุนเด็มติ๋เซียวใส่เขาหลวง ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและชาวบ้านในชุมชน

การจัดเวทีชุมชนครั้งนี้ ทำให้กลุ่มผู้เข้าร่วมมองปัญหาของชุมชนชัดเจนขึ้นและตระหนักถึงผลกระทบต่อชุมชน จึงพยายามช่วยกันแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาและมองว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นทางเลือกหนึ่งของชุมชนที่จะนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาภายในชุมชนได้

(2) เชิญวิทยากรมาบรรยาย

ผู้นำชุมชนได้เชิญนักพัฒนาเอกชนในโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST, Responsible Ecological Social Tours) มาเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเบื้องต้น รวมทั้งมีการจัดเวทีเพื่อระดมความคิดเห็นของคนในชุมชนให้ฝึกการคิดวิเคราะห์และหาทางเลือกที่เหมาะสม เพื่อเป็นการค้นหา

เป้าหมายและแรงจูงใจของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และร่วมกันแสวงหาการจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นระบบให้กับชุมชนศิ่วง

(3) การศึกษาดูงานนอกพื้นที่

ในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2539 โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST, Responsible Ecological Social Tours) และมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอศ.) จัดให้มีการศึกษาดูงานพื้นที่บ้านเกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา ผู้เข้าร่วมประกอบด้วยกลุ่มผู้นำชุมชนและได้คัดเลือกตัวแทนองค์กรต่างๆ องค์กรละ 2 คน เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบลกำโลน กลุ่มมัธยมดี ธรรมชาติบ้านศิ่วง กลุ่มแม่บ้านทุเรียนกวน กลุ่มเยาวชนเสรีพัฒนา กองทุนเด็มติเขียวใส่เขาหลวง กลุ่มมดดูบหนูรีและกลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ เพื่อศึกษารูปแบบและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านเกาะยาวน้อย ตลอดจนศึกษาเรียนรู้วิธีการและรูปแบบการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน จนทำให้ชุมชนประสบความสำเร็จในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

(4) สรุปผล วิเคราะห์จากการศึกษาดูงาน วิเคราะห์ศักยภาพและข้อจำกัดชุมชน

คณะที่ไปศึกษาดูงานได้นำรูปแบบและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านเกาะยาวน้อย มาสรุปและร่วมกันวิเคราะห์ได้ 3 ประเด็นคือ

- ก. การจัดการการท่องเที่ยวของเกาะยาวน้อยที่ประสบผลสำเร็จ
- ข. ความเหมือน- ความแตกต่างของชุมชนศิ่วงและเกาะยาวน้อย
- ค. ลักษณะของนักท่องเที่ยวที่ชุมชนต้องการ เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชนศิ่วงในการจัดการการท่องเที่ยว

จากประเด็นดังกล่าวทำให้เกิดการร่วมคิดและพัฒนาเป็นรูปแบบของชุมชนศิ่วงเอง นำมาสู่การตัดสินใจร่วมกันว่าชุมชนศิ่วงควรมีการจัดการเรื่อง “การท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์”

(5) หาแนวทางร่วมกัน กำหนดวิสัยทัศน์การจัดการท่องเที่ยว

กลุ่มผู้นำชุมชนแจ้งข้อมูลข่าวสารกับชาวบ้านผ่านการประชุมในแต่ละหมู่บ้านและการพูดคุยกันของชาวบ้านเอง (ปากต่อปาก) สามารถกำหนดเป็นวิสัยทัศน์ชุมชน คือ

- ก. การส่งเสริมและจัดการเรื่องการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเขาหลวง
- ข. การประสานความร่วมมือกับหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องเช่น อุทยานแห่งชาติเขาหลวง องค์กรบริหารส่วนตำบลและกลุ่มองค์กรต่างๆทั้งในและนอกชุมชน

ค. การสร้างกิจกรรมที่หลากหลายและการรณรงค์ที่มีความสร้างสรรค์ และกระตุ้นจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแก่ชาวบ้านในชุมชน

(6) จัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวและวัตถุประสงค์การจัดการท่องเที่ยว

ภายหลังการร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์การจัดการท่องเที่ยว ได้เกิดแนวคิดในการจัดตั้งกลุ่มคือ “ ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง ” มาทำหน้าที่และดูแลเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนโดยตรง เพื่อให้มีความสอดคล้องกับการทำงานของชุมชนมากที่สุด มีวัตถุประสงค์ดังนี้

(6.1) เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน

(6.2) เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

(6.3) เพื่อเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณี และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เคารพวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของคนในชุมชนที่มาท่องเที่ยว

(6.4) เพื่อก่อให้เกิดการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชาวบ้านในชุมชนบ้านคีรีวง

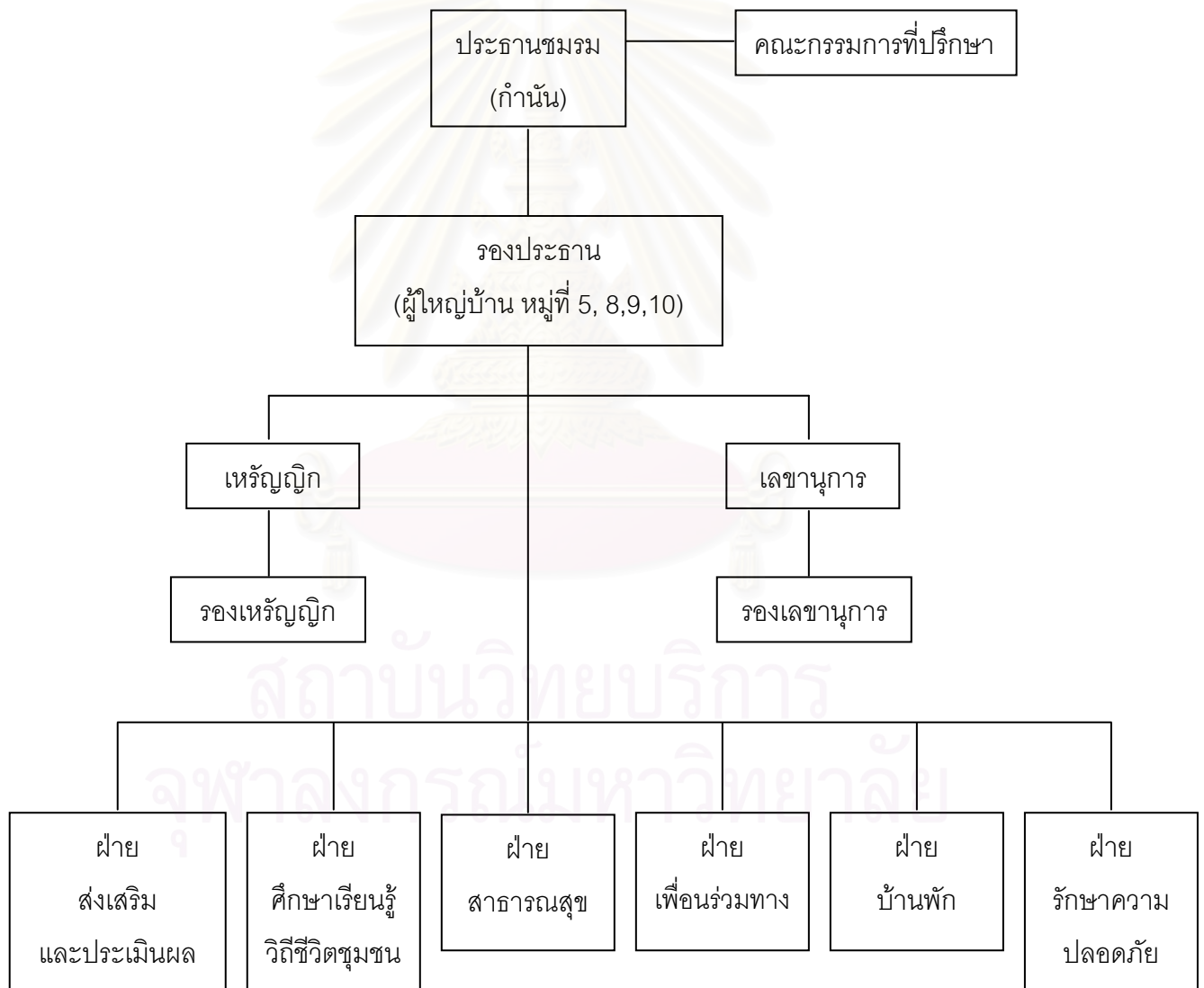
ผลจากการชี้แจงทำความเข้าใจกับชาวบ้านของกลุ่มผู้นำชุมชนในการประชุม ถึงเหตุผลที่ชุมชนต้องจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงนั้นมีทั้งกลุ่มชาวบ้านที่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยและกลุ่มที่ไม่ออกความเห็น แต่การแสดงจุดยืนที่แน่นอนและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนนั้น ทำให้ชาวบ้านมีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วม จึงเกิดการยอมรับที่จะให้มีการจัดการการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชนคีรีวง บนพื้นฐานที่ชาวบ้านสามารถเข้ามามีส่วนร่วมและกำหนดทิศทางในการจัดการการท่องเที่ยวได้

(7) กำหนดแผนงานและการจัดการ

ยุคแรกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงนั้น ดำเนินการในรูปแบบคณะกรรมการดำเนินการเฉพาะกิจ 1 ชุด ปฏิบัติงานประมาณ 4 เดือน และอยู่ในความดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน ต่อมา มีการจัดโครงสร้างการบริหารจัดการในรูปแบบคณะกรรมการชมรม มีการเลือกคณะกรรมการชุดถาวร และกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบให้บุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วย กำนันตำบลกำโลนรับผิดชอบเป็นประธานโดยตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านทั้ง 4 หมู่บ้าน (หมู่ 5, 8, 9, 10) เป็นรองประธานชมรม และเลือกสมาชิกเป็นกรรมการ

สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ร่วมกันวางกฎระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ทั้งในเรื่องของคุณสมบัติของสมาชิกชมรม การจัดการรายได้ ข้อพึงปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว และข้อเสนอแนะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ประสงค์จะศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวง เป็นต้น รวมไปถึงการจัดทำแผนงานที่จะต้องทำความเข้าใจและชี้แจงให้ชาวบ้านในชุมชนได้รับรู้ร่วมกันว่า โครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชมรมมีกิจกรรมอะไรบ้าง และใครจะรับผิดชอบเรื่องอะไร สามารถแบ่งการปฏิบัติงานตามโครงสร้างชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง (ดังภาพที่ 4-1)

ภาพที่ 4-1 โครงสร้างชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง

ที่มา : ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, 2546

แผนงานของชุมชนศรีวังในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ประกอบด้วย

(7.1) แผนงานพัฒนาทางกายภาพ

- สำรวจเส้นทางในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก
พัฒนาที่พักและสุขา

(7.2) แผนงานพัฒนาสิ่งแวดล้อม

- การเฝ้าระวังไฟป่า การจัดการขยะ ค่ายสิ่งแวดล้อม

(7.3) แผนฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน

- การรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี

(7.4) แผนงานพัฒนาองค์กร

- พัฒนาผู้นำ อบรมคณะกรรมการ ศึกษาดูงาน อบรมการเงิน-บัญชีและการ
ตรวจสอบ

(7.5) แผนงานพัฒนาบุคลากร

- อบรมมัคคุเทศก์ อบรมภาษาอังกฤษ การแบ่งหน้าที่ให้บริการ

(7.6) แผนงานด้านการตลาด

- การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวและราคา

- การประชาสัมพันธ์และการทำสื่อ

4.1.2 ขั้นตอนการปฏิบัติ

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านศรีวัง ได้มีการปฏิบัติตามแผนงานที่กำหนดไว้ โดยมีลักษณะของการทำงานที่อาศัยการช่วยเหลือเกื้อกูลกันสามารถจำแนกการดำเนินงานดังนี้

(1) แผนงานพัฒนาทางกายภาพ ผู้ทำหน้าที่เป็นคณนำทางช่วยกันสำรวจเส้นทางในการเดินป่า ศึกษาและสำรวจหาแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ส่วนฝ่ายบ้านพัก (โฮมสเตย์) มีหน้าที่ดูแลจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ พัฒนาที่พักและสุขาให้สะอาดถูกสุขลักษณะ

(2) แผนงานพัฒนาสิ่งแวดล้อม ร่วมมือกับอุทยานแห่งชาติเขาหลวง จัดกิจกรรมเข้าค่ายสิ่งแวดล้อม เรียนรู้วิธีการป้องกันไฟป่า การอบรมเส้นทางเดินป่า และความรู้ทางด้านพันธุ์พืชและสัตว์ป่าแก่มัคคุเทศก์และคณนำทาง ส่วนองค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาดูแลเรื่องการจัดการขยะตามแหล่งท่องเที่ยว

(3) แผนฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน มีกลุ่มอาชีพ/องค์กรในชุมชน ช่วยรวบรวมความรู้ในด้านการประกอบอาชีพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำหน้าที่ในการถ่ายทอด ให้ความรู้ สาธิตการทำผลิตภัณฑ์กลุ่ม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และจำหน่ายผลิตภัณฑ์กลุ่มแก่นักท่องเที่ยวในราคายุติธรรม

(4) แผนงานพัฒนาองค์กรและแผนงานพัฒนาบุคลากร มีการประสานงานขอความร่วมมือไปยังองค์กรที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จัดกิจกรรมอบรมภาษาอังกฤษแก่ภาคี มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) และโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST, Responsible Ecological Social Tours) จัดการศึกษาดูงานพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เพื่อให้เกิดความรู้และนำประสบการณ์จากการศึกษาดูงานมาปรับใช้ให้เหมาะสม อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชี การเงิน การตรวจสอบ การพัฒนาผู้นำ รวมไปถึงสนับสนุนการท่องเที่ยวทั้งในด้านงบประมาณ ข้อมูลข่าวสารและการประชาสัมพันธ์

(5) แผนงานด้านการตลาด มีทั้งชาวบ้านในชุมชนและกลุ่มบุคคลภายนอกที่เข้ามาช่วยเหลือเช่น การแจ้งข้อมูลข่าวสาร การประชาสัมพันธ์แก่นักท่องเที่ยว และการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว

เบื้องต้นผู้นำชุมชนได้ขอความร่วมมือจากชาวบ้านให้ช่วยกันค้นหาของดีในชุมชนคือ สิ่งนี้เป็น การสอนให้ชาวบ้านได้รู้จักตัวเองและชุมชนของตนเองมากขึ้น เป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม ช่วยกันคิดตัดสินใจว่า ในชุมชนคือสิ่งนั้น มีอะไรที่จะนำมาใช้เป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชุมชน ซึ่งชาวบ้านต่างก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยกำนันยุพธ กระจ่างโลก (กำนันคนปัจจุบัน) ได้กล่าวถึงในเรื่อง วิธีการค้นหาของดีคือเรื่องและเรื่องโปรแกรมการท่องเที่ยวด้วยว่า

“...การใช้เวลาที่ค้นหาของดีก็คือ ให้ชาวบ้านช่วยกันดู เช่น บ้านสองชั้นที่โดนถมจนเหลือชั้นเดียวก็เป็นของดี อุโบสถที่เหลือครึ่งหลังก็เป็นของดี น้ำตกก็เป็นของดี ภูเขาหลวงก็เป็นของดี ป่าไม้ก็เป็นของดี สวนสมรมก็เป็นของดี วิถีชีวิต ก็เป็นของดี ประวัติศาสตร์ความเป็นมาก็เป็นของดี เรื่องมนุษยสัมพันธ์ เรื่องระบบเครือญาติก็เป็นของดี และจากเรื่องของเราเราก็มาคุยในเรื่องของการจัดโปรแกรม โปรแกรมคิดขึ้นมาได้ 2 โปรแกรม โปรแกรมแรกคือโปรแกรมศึกษาวิถีชีวิตชุมชน โปรแกรมที่สองคือศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวง แล้วก็มีเปิดรับสมัครสมาชิกโฮมสเตย์เปิดบ้านพัก แล้วก็กลุ่มที่เป็นสมาชิกเดินป่า กลุ่มที่เคยเดินป่า เคยเป็นพรานป่ามาก่อนในอดีตก็มาทำเรื่องการเดินป่า เป็นลูกหาบ เป็นคนนำทาง ซึ่งตอนนั้นก็มึลมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม(มอส.) โครงการอาสาสมัครเพื่อสังคมเป็นชุดที่มารับผิดชอบการจัดการ และการให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวแล้วก็จัดทัวร์นำร่อง ช่วงนี้รับสมัครคณะลูกทัวร์มาพักโฮมสเตย์ ”

ยุพธ กระจ่างโลก, กำนัน, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2548

จากการพูดคุยระดมความคิดและช่วยกันค้นหาของดี ทำให้ได้ข้อสรุปออกมาว่า คีรีวงมีของดีที่เป็นจุดดึงดูด 3 อย่าง คือ 1) กลุ่มอาชีพ 2) สวนสมรม และ 3) เขาหลวง และการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนไม่ได้เน้นการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนชมธรรมชาติเพียงอย่างเดียว แต่มุ่งหวังให้ผู้เข้ามาท่องเที่ยวได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากร ธรรมชาติ ตลอดจนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน ดังนั้นโปรแกรมการท่องเที่ยวจึงมี 2 โปรแกรม ใหญ่ๆ คือ

(1) โปรแกรมศึกษาวิถีชีวิตชุมชน โดยการเปิดรับสมัครสมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์ ซึ่งกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ จะเป็นผู้ให้บริการบ้านพักแก่นักท่องเที่ยว ดูแลเกี่ยวกับอาหาร บอกล่าเรื่องราวของชุมชน วิถีชีวิต สวนสมรม ตลอดจนการจัดหากิจกรรมที่ทำให้นักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน

(2) โปรแกรมศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวง โดยการเปิดรับสมัครสมาชิกลูกหาบและคนนำทาง ซึ่งจะนำทางนักท่องเที่ยวในการเดินป่า ช่วยขนสัมภาระและให้ความรู้ในการเดินป่าขึ้นเขาหลวง ตลอดจนการปฏิบัติตัวเป็นนักท่องเที่ยว

4.1.2.1 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ครั้งแรกมีผู้สมัครเป็นสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จำนวน 37 คน โดยเสียค่าสมัครคนละ 20 บาท ต่อมาเมื่อมีชาวบ้านสมัครเป็นสมาชิกชมรมในกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์และกลุ่มลูกหาบ/คนนำทางเพิ่มขึ้น ช่วงเริ่มต้น (พ.ศ.2539) จึงมีสมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์ประมาณ 50 หลัง และได้ชุดลูกหาบ 10 ชุด (ชุดละ 5 คน) ต่อมาในปีพ.ศ.2540 ได้รับสมัครสมาชิกเพิ่มจำนวนมาก แบ่งเป็นชุดบ้านพักโฮมสเตย์จำนวน 9 ชุด ชุดละ 6 หลัง บ้านพักกระจายอยู่ทั้ง 4 หมู่บ้านและชุดลูกหาบ/คนนำทาง 18 ชุด ชุดละ 6 คน ซึ่งเมื่อมีนักท่องเที่ยวติดต่อเข้ามา ทางชมรมการท่องเที่ยวจะจัดให้นักท่องเที่ยวเข้าพักบ้านพักโฮมสเตย์หลังละไม่เกิน 2 คน แต่กรณีมาเป็นหมู่คณะจะจัดให้พักบริเวณใกล้เคียงกันและหากบ้านพักไม่เพียงพอ จะจัดสถานที่ให้พักที่วัดคีรีวงและโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 74 นอกจากนี้ภายในชุมชนคีรีวงยังมีที่พักแบบรีสอร์ทให้บริการนักท่องเที่ยวอีก 2 แห่งบริเวณใกล้หอนานหินท่าหา หมู่ที่ 9 บ้านขุนคีรี

นอกจากการทำหน้าที่ให้บริการนักท่องเที่ยวของสมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์และคนนำทางแล้ว ยังมีกลุ่มชาวบ้านและเยาวชนทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ช่วยให้ข้อมูลเรื่องราวในชุมชนทั้งประวัติความเป็นมา วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมไปถึงพาเยี่ยมชมกลุ่มอาชีพต่างๆในชุมชนอีกด้วย แต่กิจกรรมการท่องเที่ยวของชมรมการท่องเที่ยวบางโปรแกรมนั้นมีการจำกัดระยะเวลาและปริมาณนักท่องเที่ยว เช่น การศึกษาธรรมชาติบนเขาหลวง ชมรมการ

ห้องเที่ยวจะมีการประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ ส่วนการศึกษาวิถีชีวิตชุมชน ชมรมจะจัดให้เข้าพักบ้านพักโฮมสเตย์ตามระยะเวลาที่กำหนด

4.1.3 ขั้นตอนการติดตามประเมินผล

ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง มีการติดตามประเมินผลการทำงานของแต่ละฝ่ายตามโครงสร้างใน 2 ลักษณะ คือ

1. การติดตามการทำงานของสมาชิกชมรม ฝ่ายบ้านพัก (โฮมสเตย์) ลูกหาบ/คนนำทาง มัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือกลุ่มอาชีพ/องค์กรในชุมชน โดยการพูดคุย สอบถาม เพื่อรับทราบปัญหาอุปสรรคในการรับนักท่องเที่ยวของแต่ละฝ่าย และนำเข้าไปประชุมเพื่อให้สมาชิกได้ร่วมกันคิดหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาและปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้นในโอกาสต่อไป

ผลการติดตามการปฏิบัติงานตามแผน พบว่า การดำเนินการแผนงานต่างๆ ดำเนินไปได้ดี ไม่มีปัญหาในการทำงานร่วมกับหน่วยงานหรือองค์กร แต่ในส่วนของบ้านพักโฮมสเตย์ที่รับนักท่องเที่ยวเข้าพักมีจำนวนบ้านพักไม่เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเป็นจำนวนมาก ทำให้คณะกรรมการชมรมต้องมีการฝากนักท่องเที่ยวเข้าพักตามบ้านญาติ หรือบ้านที่สามารถรับนักท่องเที่ยวได้ นอกจากนี้ยังมีวัดและโรงเรียนเป็นสถานที่พักสำรองให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเป็นหมู่คณะจำนวนมาก สำหรับปัญหาที่ชมรมพบอยู่บ่อยครั้ง คือ การที่นักท่องเที่ยวเข้ามาชุมชนโดยไม่มี การติดต่อสื่อสารกับชมรมล่วงหน้า โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่ต้องการเดินป่าขึ้นเขาหลวง จึงทำให้เกิดปัญหาในการจัดหาลูกหาบ/คนนำทางและการจัดเตรียมที่พักในเขตอุทยาน นอกจากนี้เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมาก การจัดการขยะในชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวก็เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนเช่นเดียวกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ

“...มันมีอยู่ช่วงหนึ่งที่ลูกทัวร์เขาจะขึ้นเขาใหญ่(เขาหลวง)นะ ขึ้นเขาเดินป่าปกติเราจะเคยบอกว่า 15 คนถึง 20 คนต่อชุดใช้ใหม่ บางที่เขามาชนกัน(มาพร้อมกัน)ทำให้เวลาขึ้นไปอยู่บนยอดเขานะ จะมีที่พักไม่พอเพียง แล้วปัญหาอีกอย่างทำให้พีชต่างๆถูกเหยียบถูกย่ำเกิดความเสียหาย อย่างที่บอกคือ เรื่องการติดต่อสื่อสาร โทรศัพท์ยังไม่เข้ามาทำให้การติดต่อประสานงานลำบาก อยู่ๆบางที่เขาก็มากันเยอะ ทำให้หนึ่งลูกหาบก็ต้องหา ปกติลูกหาบต้องบอกเขาล่วงหน้าแต่พอเขามาวันนี้ เขาจะขึ้นวันเนี่ย ทำให้การขึ้นเขาหลวงเราหยุดชะงัก เราก็แก้ปัญหาโดยให้เที่ยวในชุมชนก่อน เพื่อให้ชุดที่อยู่บนเขาหลวงลงมาก่อนชุดต่อไปถึงจะขึ้นไปได้ แก้ปัญหาแบบนี้...”

การสัมภาษณ์กลุ่ม, 18 พฤศจิกายน 2548

2. การประเมินผล โดยการประชุมคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยว ซึ่งจะเป็นการแจ้งความคืบหน้าของงานแต่ละส่วนที่ฝ่ายต่างๆรับผิดชอบ ว่าดำเนินการไปถึงไหนเป็นอย่างไร ตลอดจนผลการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการจัดการท่องเที่ยวของสมาชิกและชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

สำหรับผู้เข้าร่วมติดตามประเมินผลการทำงานประกอบด้วย 3 ส่วนด้วยกันคือ

ส่วนที่ 1 ผู้จัดบริการการท่องเที่ยวและ

ส่วนที่ 2 ผู้ดูแลการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ผู้นำชุมชน ผู้นำทางธรรมชาติ ผู้อาวุโส กลุ่มอาชีพ/องค์กรในชุมชน ชาวบ้าน องค์กรบริหารส่วนตำบลกำไล อุทยานแห่งชาติเขาหลวง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สถาบันการศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชน รวมถึงชาวบ้านในชุมชนเอง

ส่วนที่ 3 ผู้รับบริการการท่องเที่ยว ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ

การประชุมในยุคแรกมีการประชุมค่อนข้างบ่อยทุกๆ 3 ถึง 6 เดือน มีการประชุมเตรียมงานก่อนนักท่องเที่ยวจะมาถึงและภายหลังเมื่อนักท่องเที่ยวกลับ พบปัญหาเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสารระหว่างนักท่องเที่ยวและชมรม การจัดหาที่พักนักท่องเที่ยว รวมไปถึงการจัดการขยะและผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชน แต่การทำงานยังคงมีเจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาอาชีพเสริมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากร (พออ.) และโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST, Responsible Ecological Social Tours) เป็นผู้คอยดูแลให้คำแนะนำในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอสามารถแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นได้

สำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ มิได้เป็นเพียงผู้มาเยี่ยมชมและท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว ยังได้มีส่วนร่วมในการประเมินผลในกิจกรรมและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนด้วย โดยชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงจะมีแบบฟอร์มประเมินผลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้กรอกความคิดเห็น

ในส่วนผลการประชุมของสมาชิกชมรมและคณะกรรมการชมรมในแต่ละครั้ง พบว่ามีส่วนทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่หลากหลายและร่วมกันแก้ไขปัญหา ทั้งการประสานงานการรับนักท่องเที่ยว และการจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านในชุมชน แต่การติดตามประเมินผลโดยนักท่องเที่ยวด้วยแบบฟอร์มสำรวจนั้น มีการสำรวจบ้างในช่วงแรกและได้ยกเลิกไปเองในที่สุด เนื่องจากการลืมหรือความไม่สะดวกของการแจกแบบสอบถาม ทางชมรมจึงใช้วิธีการให้เจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์และลูกหาบ/คนนำทาง มัคคุเทศก์ท้องถิ่น พุดคุยสอบถามจากนักท่องเที่ยวโดยตรงในเวลาทำกิจกรรมร่วมกันหรือเวลาพักผ่อนยามว่างแทน และเจ้าของ

บ้านพักโฮมสเตย์บางส่วนก็มีสมุดบันทึกให้นักท่องเที่ยวได้เขียนบอกเล่าความประทับใจและความคิดเห็นต่าง ๆ ในการจัดการการท่องเที่ยว การดูแลเอาใจใส่ การให้บริการลงในสมุดบันทึก และนำมาพูดคุยกันในที่ประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์กัน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงการทำงานของชมรมการท่องเที่ยวในโอกาสต่อไป ซึ่งปัจจุบันก็ยังคงมีการปฏิบัติเช่นนี้อยู่ วิธีการนี้ทำให้ผู้จัดและผู้ดูแลการท่องเที่ยวสามารถรับรู้ปัญหาจากแต่ละส่วนที่เกิดขึ้นและนำมาปรึกษาหารือกันของคณะทำงาน เพื่อการปรับปรุงแก้ไขปัญหาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป

4.1.4 ขั้นตอนการรับผลประโยชน์

การจัดสรรผลประโยชน์จากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น เหนรัญญิกของชมรมจะมีหน้าที่ในการดูแลจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของชมรมการท่องเที่ยว และมีการจัดสรรรายได้ให้กับสมาชิกตามระเบียบที่ชมรมกำหนดไว้ (ดูภาคผนวก ข)

ตารางที่ 4-1 แสดงรายได้ของชมรมการท่องเที่ยวตั้งแต่ พ.ศ.2541-2543 และการจัดสรรรายได้แก่ ชมรมการท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติ องค์การบริหารส่วนตำบล คนทำงานและคีนชุมชน

รายการ / ปี พ.ศ.	ปี 2541	ปี 2542	ปี 2543
จำนวนนักท่องเที่ยว	198 คน	361 คน	243 คน
รายได้จากนักท่องเที่ยว (พักโฮมสเตย์+เดินป่า)	154,800 บาท (10,800+144,000)	269,000 บาท (23,000+246,000)	182,200 บาท (31,400+76,000)
รายได้ให้กับชมรม (เงิน 5%+รายได้ส่วนอื่น)	12,740 บาท (7,740+5,000)	18,150 บาท (13,450+4,700)	15,610 บาท (9,110+6,500)
ชมรม (รับ 35%)	4,459 บาท	6,352.50 บาท	5,463.50 บาท
อุทยานแห่งชาติ (รับ 5%)	637 บาท	907.50 บาท	780.50 บาท
อบต.กำโลน (รับ 5%)	637 บาท	907.50 บาท	780.50 บาท
คนทำงาน (รับ 50%)	6,370 บาท	9,075 บาท	7,805 บาท
คีนชุมชน (รับ 5%)	637 บาท	907.50 บาท	780.50 บาท

หมายเหตุ จำนวนนักท่องเที่ยว หมายถึง นักท่องเที่ยวกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์และเดินป่า

ที่มา : ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, 2549 (คำนวณจากสมุดบันทึกจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยผู้ศึกษา)

การจัดสรรรายได้ของชมรมการท่องเที่ยวแก่สมาชิกชมรม คณะกรรมการชมรมมีการประชุมโดยมีองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานร่วมกันเป็นที่ปรึกษาในการกำหนดกิจกรรม โปรแกรมการท่องเที่ยวและอัตราค่าบริการ รวมไปถึงการแบ่งปันผลประโยชน์แก่สมาชิก โดยแบ่งค่าใช้จ่ายเป็น 2 ส่วน (ดูภาคผนวก ข) เจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ ลูกหาบ/คนนำทาง จะมีรายได้จากการนำเที่ยว/ค่าลูกหาบ ค่าอาหาร ค่าที่พัก มัคคุเทศก์มีรายได้จากการนำเที่ยวในหมู่บ้าน ส่วนชมรมจะมีรายได้จากค่าประสานงาน และค่าบำรุงชมรม (รายได้ที่หัก 5% จากค่าที่พักของสมาชิก)

จากตารางที่ 4-1 แสดงรายได้ของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตั้งแต่ พ.ศ.2541-2543 และการจัดสรรรายได้แก่ ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อุทยานแห่งชาติเขาหลวง องค์การบริหารส่วนตำบล คนทำงานและคีนชุมชน พบว่า

พ.ศ.2541 ชมรมการท่องเที่ยวมีรายได้รวม 154,800 บาท เป็นรายได้จากบ้านพักโฮมสเตย์ 10,800 บาท รายได้จากเพื่อนร่วมทาง 144,000 บาท เงินรายได้ให้กับชมรมรวม 12,740 บาท หลังจากจัดสรรแก่สมาชิกแล้วชมรมจะมีรายได้ (35%) 4,459 บาท จัดสรรให้อุทยานแห่งชาติเขาหลวง องค์การบริหารส่วนตำบลกำไลนและคีนชุมชน ฝ่ายละ (5%) เป็นเงินฝ่ายละ 637 บาท และคนทำงาน (50%) เป็นเงิน 6,370 บาท

พ.ศ.2542 ชมรมการท่องเที่ยวมีรายได้รวม 269,000 บาท เป็นรายได้จากบ้านพักโฮมสเตย์ 23,000 บาท รายได้จากเพื่อนร่วมทาง 246,000 บาท เงินรายได้ให้กับชมรมรวม 18,150 บาท ชมรมจะมีรายได้ (35%) 6,352.50 บาท จัดสรรให้อุทยานแห่งชาติเขาหลวง องค์การบริหารส่วนตำบลกำไลนและคีนชุมชน ฝ่ายละ (5%) เป็นเงินฝ่ายละ 907.50 บาท และคนทำงาน (50%) เป็นเงิน 9,075 บาท

พ.ศ.2543 ชมรมการท่องเที่ยวมีรายได้รวม 182,200 บาท เป็นรายได้จากบ้านพักโฮมสเตย์ 31,400 บาท รายได้จากเพื่อนร่วมทาง 76,000 บาท เงินรายได้ให้กับชมรมรวม 15,610 บาท ชมรมจะมีรายได้ (35%) 5,463.50 บาท จัดสรรให้อุทยานแห่งชาติเขาหลวง องค์การบริหารส่วนตำบลกำไลนและคีนชุมชน ฝ่ายละ (5%) เป็นเงินฝ่ายละ 780.50 บาท และคนทำงาน (50%) เป็นเงิน 7,805 บาท

เห็นได้ว่ารายได้จากการท่องเที่ยวในปี พ.ศ.2541-2543 เป็นรายได้ในส่วนของเพื่อนร่วมทางมากกว่าบ้านพักโฮมสเตย์ โดยเฉพาะในปี พ.ศ.2542 ที่มีนักท่องเที่ยวเดินป่าขึ้นเขาจำนวนมากส่งผลให้รายได้ของชมรมการท่องเที่ยวมากขึ้นเช่นกัน ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่ชุมชนได้รับรางวัลกินรีทองคำในปีพ.ศ.2541 และการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนจากภาครัฐอย่างต่อเนื่องในปีพ.ศ.2542 ส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคิ่วรงมีการเติบโตกว้างขวางขึ้นและสร้างรายได้เป็นจำนวนมากเข้าสู่ชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มคนทำงานที่มีส่วนแบ่งรายได้จาก

การท่องเที่ยวถึง 50% ซึ่งมากกว่ารายได้ที่ชมรมการท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติเขาหลวง องค์การบริหารส่วนตำบล และส่วนที่คืนชุมชนได้รับ

4.1.5 สรุปบทเรียนการทำงานในระยะเริ่มต้นการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ครบรอบปีการทำงานของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง มีการเลือกคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวขึ้นมาใหม่และเปิดรับสมาชิกชมรมเพิ่ม ผลปรากฏว่ามีสมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์จำนวน 54 คน และลูกหาบจำนวน 108 คน โดยก้านัน (ประจวบ ธรรมวิจิตร) ยังเป็นประธานชมรมเหมือนเดิม จนกระทั่งปี พ.ศ.2541 ชื่อเสียงของชุมชนคีรีวงเป็นที่รู้จักมากขึ้น เมื่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมอบรางวัลกินนรีทองคำแก่ชุมชน มีการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนทุกรูปแบบ และเป็นช่วงที่ประธานชมรมการท่องเที่ยวดำรงตำแหน่งประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลด้วย ทำให้มีเวลาดูแลบริหารจัดการเรื่องการท่องเที่ยวของชมรมน้อยลง การบริหารจัดการชมรมจึงเป็นหน้าที่ของเลขาชมรมเพียงคนเดียว เมื่อการประชุมของคณะกรรมการน้อย โอกาสในการพูดคุยกันของคนในชมรมก็น้อยตามไปด้วย จึงเกิดการสะสมปัญหาและนำไปพูดคุยกันภายนอก เช่น การไม่หมุนเวียนนักท่องเที่ยวดำเนินการ การไม่ให้กลุ่มลูกหาบจัดการเรื่องอาหารในป่าเอง เริ่มมีเรื่องผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นต้น ขณะที่การท่องเที่ยวภายในชุมชนกำลังเจริญเติบโต แต่ศักยภาพของการจัดการการท่องเที่ยวของชมรมอยู่ในภาวะแทบจะหยุดนิ่ง สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวก็เริ่มห่างหาย ทำให้หน่วยงานจากภาครัฐเข้ามาเสนอแนวทางการจัดการปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น

4.2 ระยะเวลาที่ 2 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ประมาณปี 2542-2545)

กระแสการท่องเที่ยวจากสังคมโลก เป็นกระแสการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์และผลกระทบต่อชุมชนแหล่งท่องเที่ยว ประเทศไทยก็มีความตื่นตัวในการอนุรักษ์ทรัพยากรและคำนึงถึงผลกระทบต่อชุมชนเช่นกัน หลังจากทีชุมชนคีรีวงได้รับรางวัลกินนรีทองคำ รางวัลยอดเยี่ยมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวประเภทเมืองและชุมชน (Thailand Tourism Awards 1998) จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และกระแสการตลาดการท่องเที่ยวภายนอกยิ่งตื่นตัวมากขึ้น เป็นช่วงเวลาเดียวกับที่ชมรมการท่องเที่ยวประสบปัญหาการจัดการภายในและปัญหาผลกระทบต่อชุมชนจากการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ จึงได้มีการศึกษาและนำเสนอแนวทางเพื่อจัดทำแผนพัฒนาการ

ท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวงขึ้น ซึ่งเป็นแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จัดทำขึ้นร่วมกับชุมชนกรุงชิง ขั้นตอนการมีส่วนร่วมมี 4 ขั้นตอนดังนี้

4.2.1 ขั้นตอนการวางแผน

1. เสนอสภาพและประเด็นปัญหา และแนวทางดำเนินการแก้ไขปัญหาการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนคีรีวง เป็นแผนงานร่วมกับชุมชนกรุงชิง

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับขั้นตอนในการวางแผนประกอบด้วย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน องค์การบริหารส่วนตำบลกรุงชิง อุทยานแห่งชาติเขาลงกรม พัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช องค์กรพัฒนาเอกชน ผู้นำชุมชนคีรีวงและผู้นำชุมชนกรุงชิง สำหรับประเด็นปัญหาและแนวทางการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่นำเสนอมีดังนี้

ตารางที่ 4-2 แสดงการนำเสนอประเด็นปัญหาและแนวทางการดำเนินการแก้ไขปัญหาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวงและชุมชนกรุงชิง

ประเด็นปัญหา	แนวทางการดำเนินการแก้ไขปัญหา
<p>ก. ปัญหาด้านการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปัญหาสื่อบุคคลขาดทักษะในการนำเที่ยวและถ่ายทอดความรู้ - ปัญหาขาดแคลนสื่อเอกสาร - ปัญหาเกี่ยวกับป้ายสื่อ ความหมายในแหล่งท่องเที่ยว - ปัญหาจิตสำนึกด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชน 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดหลักสูตรฝึกอบรมสื่อบุคคลให้สามารถนำเที่ยวและถ่ายทอดความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ - จัดทำสื่อเอกสารเพื่อเป็นเครื่องมือช่วยนำเที่ยว และถ่ายทอดความรู้แก่นักท่องเที่ยวในลักษณะแผ่นพับ รูปภาพ ประกอบคำบรรยายทั้งไทยและภาษาอังกฤษ รวมทั้งคู่มือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ - จัดทำป้ายสื่อความหมายตามเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อแสดงที่ตั้งเส้นทางและให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว - จัดอบรมเพื่อเพิ่มพูนจิตสำนึกในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชน โดยเชิญวิทยากรที่มีความชำนาญด้านการสร้างจิตสำนึกจัดให้มีการดูงาน อบรมประชาสัมพันธ์

ตารางที่ 4-2 (ต่อ)

ประเด็นปัญหา	แนวทางการดำเนินการแก้ไขปัญหา
	<p>และออกระเบียบชุมชนและมีการบังคับใช้อย่างจริงจัง</p> <ul style="list-style-type: none"> - จัดฝึกอบรมให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าระหว่างทรัพยากรและเงินตรา
<p>ข. ปัญหาด้านการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปัญหาการจัดการขยะ - ปัญหาด้านการตลาด - ปัญหาเกี่ยวกับการประสานงาน 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดการปัญหาขยะ โดยจัดตั้งภาชนะรองรับขยะในจุดต่างๆตามเส้นทางท่องเที่ยวและภายในชุมชน จัดจ้างคนเก็บขยะ จัดหาสถานที่กำจัดขยะและกำจัดขยะด้วยวิธีการที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยว - สร้างความเท่าเทียมของโอกาสในการได้รับรายได้จากการท่องเที่ยวโดยสำรวจพื้นที่บริเวณแหล่งชุมชนเพื่อสร้างตลาดกลางของชุมชนสำหรับจำหน่ายผลิตภัณฑ์นักท่องเที่ยว - จัดตั้งศูนย์ประสานงาน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการประสานงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน และให้บริการข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยว
<p>ค. ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปัญหารูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย - ปัญหาการเข้าร่วมกับ อบต. ในการออกกฎ ระเบียบเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 	<ul style="list-style-type: none"> - สำรวจพื้นที่เบื้องต้นเพื่อเสนอรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว - ระดมความคิดเห็นของทุกฝ่ายในการเสนอรูปแบบกิจกรรม และวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนกับอบต. องค์กรและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง - ทุกฝ่ายร่วมกันแก้ปัญหาและเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับอบต. - วางแนวทางเพื่อเตรียมความพร้อมของประชาชนและชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ที่มา : แผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่บ้านศิวิรงและบ้านกรุงชิง จังหวัดนครศรีธรรมราช

(พ.ศ.2542-2544) อบต.กำโลน อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช

2.กำหนดแผน

แผนปฏิบัติการแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่บ้านคีรีวง-บ้านกรุงชิง จังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ.2542-2544 เป็นแผนปฏิบัติการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของบ้านคีรีวงและบ้านกรุงชิง แบ่งเป็น 3 แผนงานหลักคือ

(1) แผนงานให้การศึกษาและการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(2) แผนงานการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

(3) แผนงานการมีส่วนร่วมของชุมชน

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้ เป็นแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านคีรีวงและบ้านกรุงชิงนี้ มีระยะเวลาในการดำเนินการตามแผน 3 ปี ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2542-2544

- แหล่งงบประมาณปกติจากหน่วยงานต่างๆ งบประมาณสนับสนุนพิเศษเช่น งบประมาณแหล่งท่องเที่ยวของททท. งบส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของสำนักงานและแผนนโยบายสิ่งแวดล้อม งบกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น(กนภ.) งบโครงการตามข้อเสนอของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (งบ ส.ส.) งบประมาณส่วนท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล งบของภาคเอกชน

- มีการจัดตั้งองค์การบริหารแผนขึ้นเฉพาะคือ “ คณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจังหวัดนครศรีธรรมราช ” ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นประธาน ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้แทนองค์กรท้องถิ่น เอกชน ประชาชน เป็นกรรมการ และสำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราชร่วมกับสำนักงานการท่องเที่ยวเขตเป็นฝ่ายเลขานุการ

- การติดตามประเมินผล โดยให้หน่วยงานที่ร่วมปฏิบัติตามแผนมีการเสนอรายงานความก้าวหน้าผลการดำเนินงานต่อที่ประชุมคณะกรรมการบริหารแผน ปีละ 3 ครั้ง และดำเนินการติดตามประเมินผลโดยสถาบันการศึกษาที่มีขีดความสามารถ และมีความเป็นกลางทางวิชาการปีละ1ครั้งและเมื่อสิ้นสุดแผนในปีพ.ศ.2544

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4-3 แผนปฏิบัติการ
แผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่บ้านคีรีวง-บ้านกรุงชิง
จ.นครศรีธรรมราช

แผนงาน/โครงการ	หน่วยงาน	งบประมาณ (บาท)		
		ปี 2542	ปี 2543	ปี 2544
1. แผนงานให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกทางด้านระบบนิเวศและการอนุรักษ์				
1.1 โครงการฝึกอบรมสื่อบุคคลด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ททท.	10,000	10,000	10,000
1.2 โครงการผลิตสื่อเอกสารด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ททท.	200,000	-	-
1.3 โครงการจัดทำป้ายสื่อความหมาย	อบต.กำโลน อบต.กรุงชิง	40,000	-	-
1.4 โครงการเพิ่มพูนจิตสำนึกในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ททท.	10,000	10,000	10,000
2. แผนการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน				
2.1 โครงการจัดหาภาชนะเก็บขยะและสถานที่กำจัดขยะ	อบต.กำโลน กรมป่าไม้ (อุทยานแห่งชาติเขาลง)	80,000	72,000	72,000
2.2 โครงการจัดตั้งตลาดกลางสำหรับนักท่องเที่ยว	อบต.กำโลน	50,000	-	-
2.3 โครงการจัดตั้งศูนย์ประสานงานชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง	อบต.กำโลน	100,000	-	-
3. แผนงานการมีส่วนร่วมของชุมชน				
3.1 โครงการสัมมนารูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย	อบต.กรุงชิง	5,000	5,000	5,000
3.2 โครงการสัมมนากลยุทธ์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	กรมพัฒนาชุมชน ททท.	6,000	6,000	6,000

ที่มา : แผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่บ้านคีรีวงและบ้านกรุงชิง จังหวัดนครศรีธรรมราช (พ.ศ.2542-2544) อบต.กำโลน อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช

4.2.2 ขั้นตอนการปฏิบัติ

การปฏิบัติตามแผนงาน โดยมีการกระจายและมอบหมายหน้าที่ไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ ให้ดำเนินการรับผิดชอบงานตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของบ้านคีรีวง และบ้านกรุงชิง ดังนี้

(1) องค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน รับผิดชอบโครงการที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนคีรีวง ประกอบด้วย

(1.1) โครงการจัดตั้งตลาดกลางสำหรับนักท่องเที่ยว โดยจัดพื้นที่เพื่อสร้างตลาดกลางสำหรับขายผลผลิตของราษฎรและบริการแก่นักท่องเที่ยวและก่อสร้างโรงเรียนโดยใช้วัสดุธรรมชาติ ระยะเวลาดำเนินการปีงบประมาณ 2542

แม้ว่าตลาดกลางจะช่วยให้ชาวบ้านในชุมชน มีโอกาสเท่าเทียมกันในการมีสถานที่ที่เหมาะสมเพื่อซื้อขายผลผลิตทางการเกษตรและบริการแก่นักท่องเที่ยว แต่ก็ไม่ค่อยได้รับความนิยม เนื่องจากพื้นที่ห่างไกลจากสวนสมรมของชาวบ้าน และไม่สะดวกต่อการขนส่ง ชาวบ้านจึงยังคงใช้พื้นที่เดิมที่เคยใช้ในการซื้อขายผลผลิต เช่น บริเวณน้ำตกวังไม้ปัก หนานหินท่าหา ท่าชาย เป็นต้น

(1.2) โครงการจัดตั้งศูนย์ประสานงานชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านคีรีวง โดยการจัดหาพื้นที่เพื่อก่อสร้างศูนย์ประสานงานชมรมให้มีรูปแบบกลมกลืนกับธรรมชาติ และรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อบริการนักท่องเที่ยว ระยะเวลาดำเนินการปีงบประมาณ 2542

ศูนย์ประสานงานชมรมสร้างขึ้นบริเวณพื้นที่หน้าวัดคีรีวง เป็นจุดที่บริการนักท่องเที่ยวในการติดต่อประสานงานกับชมรมการท่องเที่ยว และเป็นพื้นที่ในการติดต่อประสานงานเรื่องราวของบุคคลต่างๆ ในชุมชนคีรีวง อีกทั้งยังเป็นศูนย์แสดงผลภัณฑ์ของกลุ่มและองค์กรในชุมชน รวมไปถึงตัวจังหวัดนครศรีธรรมราชด้วย

(1.3) โครงการจัดทำป้ายสื่อความหมาย โดยการสำรวจพื้นที่ในท้องถิ่นในเส้นทางท่องเที่ยวและจัดทำป้ายชนิดและลักษณะพื้นที่ไม้ รวมไปถึงป้ายแหล่งท่องเที่ยวและเส้นทางท่องเที่ยวบ้านคีรีวง ระยะเวลาดำเนินการปีงบประมาณ 2542

ป้ายสื่อความหมายจัดทำขึ้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักพื้นที่ในท้องถิ่น แหล่งท่องเที่ยวและเส้นทางท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้และค้นคว้าหาความรู้จากป้ายสื่อความหมายได้ด้วยตัวเอง

(2) องค์การบริหารส่วนตำบลกำโลนรับผิดชอบร่วมกับอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ประกอบด้วย

- โครงการจัดหาภาชนะเก็บขยะและสถานที่กำจัดขยะ ระยะเวลาดำเนินการ
ปีงบประมาณ 2542-2544

ก. จัดทำภาชนะที่ทำจากวัสดุพื้นบ้านเช่น ไม้ไผ่ นำมาจักสานเป็นภาชนะรองรับ
ขยะกระจายตามหมู่บ้านในบริเวณ 10 หลังคาเรือนต่อ 1 ภาชนะ

ข. จัดจ้างคนงานขนขยะจำนวน 2 คน

ค. กำหนดวัน เวลา เก็บขยะตามหมู่บ้านเป็นประจำทุกวันในเวลาเช้าและเย็น

ง. จัดหาสถานที่สร้างเตาเผาขยะที่มีประสิทธิภาพในเขตเขาหลวง

จ. ให้ความรู้ ความเข้าใจ และข้อปฏิบัติแก่นักท่องเที่ยวทุกคนที่ขึ้นไปชม
ธรรมชาติเขาหลวงว่าต้องนำขยะติดตัวกลับมาทุกครั้ง

ฉ. มีเจ้าหน้าที่ (ผู้นำทาง/ลูกหาบ) สอดส่องพฤติกรรมในการทำลายพื้นที่และ
ทรัพยากรธรรมชาติและรายงานเจ้าหน้าที่ อบต. เพื่อเปรียบเทียบค่าปรับ

แม้จะมีการดำเนินการจัดการเกี่ยวกับปัญหาขยะ ทั้งการจัดหาภาชนะ การ
จัดเก็บขยะของอบต. และการให้ความรู้ ความเข้าใจ และข้อปฏิบัติแก่นักท่องเที่ยวแล้วก็ตาม ทำ
ให้แหล่งท่องเที่ยวและพื้นที่ต่างๆ บริเวณชุมชน รวมไปถึงเขตอุทยานแห่งชาติ มีความเป็นระเบียบ
เรียบร้อย สะอาดสวยงามขึ้น ปัญหาการจัดการขยะได้รับการแก้ไขในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังไม่ทั่วถึง
ทุกพื้นที่ เนื่องจากแต่ละวันมีนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมาก ทำให้ปริมาณขยะในชุมชนสูงขึ้น
เช่นกัน ปัญหาในการจัดการขยะจึงยังเป็นปัญหาที่รอการแก้ไขในระดับต่อไป

(3) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยรับผิดชอบ 4 โครงการ

(3.1) โครงการฝึกอบรมสื่อบุคคลด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยทำหน้าที่ติดต่อ
ประสานงานกับวิทยากรที่มีความชำนาญด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่ออบรมแก่ผู้นำทาง จัดทำ
กำหนดโปรแกรมการอบรมและเนื้อหาวิชาการ จัดหาสถานที่อบรม ดำเนินการจัดการอบรม แจก
เครื่องหมายที่แสดงว่าผ่านการอบรมและติดตามและประเมินผลการฝึกอบรม ระยะเวลา
ดำเนินการปีงบประมาณ 2542-2544

มีผู้เข้าร่วมโครงการคือ ผู้นำทางขึ้นเขาหลวง 30 คน วิทยากร ตำบลกรุงชิง 5
คน และพี่พาย ตำบลกรุงชิง 10 คน

(3.2) โครงการผลิตสื่อเอกสารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จัดทำสื่อ โดยกำหนดเนื้อหา
เกี่ยวกับแผ่นพับ รูปภาพประกอบคำบรรยาย /คู่มือภาษาไทยและอังกฤษ กำหนดรูปแบบสื่อแต่ละ
ชนิดโดยจัดจ้างผู้มีความชำนาญจัดทำสื่อ ระยะเวลาดำเนินการปีงบประมาณ 2542

(3.3) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จัดหาวิทยากรผู้มีความชำนาญมาฝึกอบรม จัดให้มีการดูงานตามแหล่งท่องเที่ยว ออกระเบียบของชุมชน ระยะเวลาดำเนินการปีงบประมาณ 2542-2544

(3.4) โครงการสัมมนากลยุทธ์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการสำรวจพื้นที่เบื้องต้น ระดมสมองเพื่อเสนอรูปแบบกิจกรรม หารูปแบบการร่วมกิจกรรมของชุมชนตามที่เสนอ สรุปและวางแผนเพื่อเตรียมความพร้อมของชาวบ้านและชุมชน

มีผู้เข้าร่วมโครงการ คือ ประชาชนที่ประกอบการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวบ้านคีรีวง 25 คน ประชาชนที่ประกอบการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวบ้านกรุงชิง 25 คน และผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน

สำหรับโครงการที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยรับผิดชอบนั้น เป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยตรง เป็นการพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางกับพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน และสามารถนำความรู้กลับไปใช้ในพื้นที่ท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2.3 ขั้นตอนการติดตามประเมินผล

สำหรับการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ แผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่บ้านคีรีวงและบ้านกรุงชิงนั้น แบ่งการติดตามประเมินผลเป็น 3 ส่วนคือ

1. หน่วยงานที่เข้าร่วม ประกอบด้วย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน องค์การบริหารส่วนตำบลกรุงชิง อุทยานแห่งชาติเขานหลวง กรมพัฒนาชุมชน ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช องค์กรพัฒนาเอกชน รวมไปถึงผู้นำชุมชนคีรีวงและกรุงชิง หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบโครงการข้างต้น มีการเสนอรายงานความก้าวหน้าผลการดำเนินงานต่อที่ประชุมคณะกรรมการบริหารแผนปีละ 3 ครั้ง

2. การติดตามประเมินผลโดยสถาบันการศึกษา คือ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ติดตามประเมินผลปีละ 1 ครั้งและเมื่อสิ้นสุดแผนในปี 2544

3. ในส่วนของชุมชนคีรีวง มีการติดตามประเมินผลการทำงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยบทบาทหลักยังคงอยู่ที่ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และประเมินผลโดยการประชุมและพูดคุยสอบถามจากนักท่องเที่ยวเช่นเดียวกับการจัดการการท่องเที่ยวในช่วงแรก

4.2.4 ขั้นตอนการรับผลประโยชน์

การจัดสรรผลประโยชน์และรายได้จากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในช่วงนี้ ชมรมการท่องเที่ยวยังคงเป็นผู้ดูแลและจัดสรรผลประโยชน์ให้กับสมาชิก โดยยึดระเบียบอัตราค่าบริการและข้อตกลงเดิมที่เคยปฏิบัติอยู่ ประมาณปี 2543 เกิดปัญหาภายในชมรมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของคณะกรรมการ เอกสารของชมรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวสูญหายไม่สามารถสืบค้นได้ รวมทั้งมีปัญหาค่าความขัดแย้งในเรื่องของผลประโยชน์ด้านการท่องเที่ยว

4.2.5 สรุปบทเรียนชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศระยะที่ 2

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกิดขึ้นในช่วงการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระยะที่ 2 นี้ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจากส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงชาวบ้านในชุมชนที่เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของแผนได้มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบนิเวศและการอนุรักษ์ธรรมชาติมากขึ้น ทั้งยังสามารถช่วยให้ชุมชนแก้ไขปัญหาและมีขีดความสามารถในการจัดการกับการรองรับนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นด้วย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการปฏิบัติโครงการตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่เห็นได้ชัดคือ อาคารสำหรับการจำหน่ายผลผลิตจากสวนสมรมของชาวบ้านและผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดโอกาสที่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้แก่ชาวบ้านในชุมชน นอกจากนี้ก็ยังมีอาคารที่ใช้เป็นสถานที่ในการติดต่อประสานงานด้านการท่องเที่ยวในชุมชน สำหรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเยี่ยมชมและศึกษาดูงานส่วนต่างๆ ซึ่งปัจจุบันก็คือ ศูนย์กลางประสานงานชุมชนคีรีวง สามารถอำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสารระหว่างชมรมกับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างมาก ในส่วนของคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวและสมาชิกชมรมก็มีความรู้และประสบการณ์ สามารถรับมือและจัดการการท่องเที่ยวได้ดีขึ้น โดยนำความรู้ที่ได้รับการอบรมมาปรับใช้กับการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนได้อย่างเหมาะสม

การจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น ส่งผลดีต่อการพัฒนาชุมชนคีรีวงเป็นอย่างมาก ทำให้ระบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนเป็นระบบมากขึ้น เช่น การจัดการที่พักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว การจัดสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชาวบ้าน เป็นต้น แม้ว่าเจ็ลสิ้นสุดแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้วก็ตาม ยังคงมีปัญหาและผลกระทบบางอย่างที่ยังคงส่งผลกับชุมชน คือ ปัญหาการติดต่อสื่อสารระหว่างชมรมกับนักท่องเที่ยว การประสานงานกับผู้รับผิดชอบงานในคณะทำงานชมรม ซึ่งเป็นปัญหาภายในตัวองค์กรชุมชนเองและปัญหาการจัดการขยะ ทั้งนี้อาจเนื่องจากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นไม่ได้เกิดจากชาวบ้านตั้งแต่

เริ่มตัดสินใจวางแผน แต่ต้นกำเนิดหรือแนวคิดในการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น เกิดจากเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ สำหรับชุมชนคีรีวงมีเพียงกลุ่มผู้นำและสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งที่เข้าร่วมเป็นตัวแทนชาวบ้านในการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน

เหตุที่พบว่ากลุ่มผู้นำเท่านั้นที่เข้าร่วมในการวางแผน เนื่องจากกลุ่มผู้นำชุมชนไม่ว่าจะเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้อาวุโสในชุมชน ล้วนเป็นบุคคลที่ชาวบ้านในชุมชนให้ความเคารพนับถือไว้วางใจ และเชื่อมั่นในการตัดสินใจของผู้นำมาตั้งแต่อดีต ดังนั้นเมื่อมีการแจ้งข่าวสารในการพัฒนาชุมชนจากผู้นำสู่ชาวบ้านแล้วและชาวบ้านมีความคิดเห็นตรงกันกับผู้นำ ชาวบ้านจึงยอมรับการตัดสินใจและพร้อมใจให้ความร่วมมือในการทำงานพัฒนาหมู่บ้านกับบุคคลกลุ่มนี้ ผู้นำชุมชนจึงเป็นตัวแทนชาวบ้านในการเข้าร่วมจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยว เพราะการแสดงออกของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทั้งหมดไม่สามารถทำได้ จึงต้องมีตัวแทนชาวบ้านกระทำการแทนและแม้ว่าจะมีกลุ่มผู้นำและตัวแทนชาวบ้านบางส่วน เข้าร่วมกับการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ก็ยังเป็นเพียงผู้ให้ความร่วมมือเข้าร่วมปฏิบัติกับหน่วยงานต่างๆ ที่รับผิดชอบเท่านั้น จึงเป็นลักษณะการมีส่วนร่วมแบบการมีส่วนร่วมไม่แท้จริง นอกจากนี้การส่งเสริมและการทำการตลาด ประชาสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ทำให้การท่องเที่ยวของชุมชนเติบโตและเป็นที่รู้จักแก่คนภายนอกมากขึ้น เริ่มมีเรื่องของการเมืองท้องถิ่นและผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้เกิดความเคลือบแคลงใจกันของคณะทำงาน ปัญหาภายในกลุ่มคณะกรรมการพัฒนาภายในเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของคณะกรรมการ เอกสารของชมรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวสูญหายไม่สามารถสืบค้นได้ การประชุมขาดความต่อเนื่อง ทำให้ในส่วนของคกรบริหารการท่องเที่ยวในชุมชนอยู่ในสภาวะเกือบหยุดนิ่ง แม้ภายในชุมชนจะยังคงมีการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวตามปกติก็ตาม

4.3 ระยะเวลาที่ 3 ระยะเวลาปัจจุบันในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ช่วงปี 2545-2549)

ช่วงสิ้นสุดแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว ประมาณปลายปี พ.ศ. 2545 มีคณะทำงานจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชและองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาทำงานและทำการศึกษเกี่ยวกับ “โครงการพัฒนาระบบมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนคีรีวง” ซึ่งเป็นการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับชุมชน ประกอบด้วยขั้นตอนการมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอนดังนี้

4.3.1 ขั้นตอนการวางแผน

1. ชี้แจงรายละเอียดโครงการวิจัยและวัตถุประสงค์

คณะนักวิจัยจากสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช ชี้แจงรายละเอียดของโครงการวิจัย “โครงการพัฒนาระบบมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านคีรีวง ” แก่ผู้นำชุมชน ซึ่งโครงการพัฒนาระบบมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านคีรีวง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ศึกษาสภาพปัญหาการจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชนคีรีวง และศึกษาแนวทางในการพัฒนาระบบมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน โดยยึดหลักในการศึกษาทั้งความพร้อมและความต้องการของชุมชน

2. นักวิจัยร่วมกับผู้นำค้นหาคณะทำงานชุมชนมาร่วมโครงการ

เงื่อนไขในการศึกษาวิจัยนี้ มุ่งเน้นให้ชุมชนเป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดมาตรฐานการท่องเที่ยวของตัวเองโดยไม่ยึดตามกรอบมาตรฐานการท่องเที่ยวสากลหรือตามทฤษฎี ดังนั้นนักวิจัยจึงต้องมีการค้นหาคณะทำงานชุมชนเข้ามาร่วมในโครงการ เพื่อให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการวิจัยอย่างแท้จริงคือ คนในชุมชนเป็นผู้วิจัยและดำเนินการในกิจกรรมต่างๆเองทั้งหมด ทีมวิจัยเป็นเพียงผู้อยู่เบื้องหลังและคอยให้คำปรึกษาแนะนำในการทำงานเท่านั้น ซึ่งคณะวิจัยของชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในครั้งนี้ มี 3 คน คือ กำนันตำบลกำโลน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลกำโลนและชาวบ้านในชุมชน ซึ่งมีลักษณะของความเป็นผู้นำโดยธรรมชาติและมีความสนใจที่จะเข้าร่วมกับโครงการครั้งนี้ ทำให้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชมรมการท่องเที่ยวได้รับการพัฒนากระบวนการทำงานด้วยเช่นกัน

3. ค้นหาศักยภาพ/ความต้องการของชุมชน คณะนักวิจัยและคณะนักวิจัยชุมชนสำรวจและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้าน โครงการต่างๆในปี 2545

เมื่อสามารถหาทีมวิจัยจากชุมชนเข้าร่วมในโครงการวิจัยแล้ว ได้มีการปรึกษาหารือและวางแผนการทำงานร่วมกัน โดยคณะนักวิจัยและคณะนักวิจัยชุมชนได้ช่วยกันสำรวจและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านและโครงการต่างๆในปี 2545 ซึ่งในเบื้องต้นเป็นการค้นหาศักยภาพและความต้องการของชุมชนเพื่อทำความเข้าใจในบริบทต่างๆของชุมชนก่อน เพราะชุมชนเป็นผู้ที่สัมผัสกับปัญหาและผลกระทบต่างๆ ย่อมที่จะมีความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาของชุมชนและตนเองมากที่สุด การศึกษากับกลุ่มผู้นำจึงทำให้ผู้วิจัยสามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตเข้ากับวัตถุประสงค์ในการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ส่วนการจัดเวทีร่วมกับชุมชนและการประชุมกลุ่มย่อยทำให้ค้นพบสภาพปัญหาในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนที่ผ่านมา เนื่องจากการขาด

การประสานงานที่ดี ชาวบ้านมีการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเองเป็นเอกเทศ โดยไม่ได้จัดการโดยกลุ่มองค์กร (ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง) ที่จัดตั้งขึ้นมา ก่อให้เกิดความเสียหายในเรื่องการควบคุมดูแลให้การท่องเที่ยวมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยและมีความรับผิดชอบต่อการรักษาสภาพธรรมชาติ ชุมชน และการกระจายรายได้

4. จัดประชุมกลุ่มย่อยหลายครั้ง

คณะนักวิจัยชุมชนจึงมีการจัดเวทีร่วมกับชุมชนและการประชุมกลุ่มย่อย ซึ่งทำให้ทราบปัญหาภายในชุมชนชัดเจนขึ้นและการประชุมกลุ่มผู้นำอีกหลายๆเวที ทำให้ทราบว่าชมรมการท่องเที่ยวมีปัญหาที่เกิดจากหลายสาเหตุด้วยกัน

ผลจากการประชุมกลุ่มผู้นำ ทำให้สามารถสรุปปัญหาภายในชมรมการท่องเที่ยวได้ว่าสาเหตุที่การจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอยู่ในภาวะเกือบหยุดนิ่งหลายครั้ง เกิดจากความสับสนในด้านข้อมูลข่าวสาร การประสานงานที่ไม่ทั่วถึงและความขัดแย้งระหว่างผู้นำ ซึ่งเป็นความขัดแย้งส่วนตัวระหว่างผู้นำที่เป็นคณะกรรมการชมรมบางคน จึงทำให้ขาดการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ส่งผลกระทบทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการจัดการการท่องเที่ยวรวมไปถึงความระแวงสงสัยในเรื่องของผลประโยชน์

การแก้ไขปัญหาย่างเร่งด่วน จึงได้มีการศึกษาการทำงานของผู้นำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อนำข้อมูลมาเป็นแนวทางในการร่วมกันดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนคีรีวงต่อไป

5. ในปี 2546 จัดเวทีเสวนาเพื่อร่วมวิเคราะห์ปัญหา (เวทีพัฒนาผู้นำ)

หลังจากโครงการวิจัยในระยะที่ 1 เสร็จสิ้น ทางคณะนักวิจัยได้นำข้อมูลจากการศึกษามาวางแผนดำเนินการต่อ โดยร่วมมือกับสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาและหน่วยจัดการเครือข่ายสถาบันราชภัฏ และเห็นว่าชุมชนคีรีวงมีศักยภาพเรื่องของการท่องเที่ยวในหลายด้าน จึงควรมีการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาในเรื่องของระบบมาตรฐานการท่องเที่ยว โดยดำเนินการโครงการวิจัยต่อในระยะที่ 2 หลังจากที่คณะวิจัยได้มีการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในระยะที่ 1 แล้ววัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้นำในชุมชน และจัดวางแผนการจัดทำระบบมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนคีรีวง

ในปี พ.ศ. 2546 คณะนักวิจัยชุมชนและคณะนักวิจัยจึงร่วมกันหารือแนวทางในการพัฒนาผู้นำ และสรุปว่าควรมีการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน ระหว่างผู้นำ แกนนำ และกลุ่มต่างๆ จึงจัดเวทีเสวนาขึ้น วันที่ 22-23 กรกฎาคม 2546 ณ เขาพลายดำ เพื่อร่วมวิเคราะห์ปัญหา

ประเด็นผู้นำขาดเอกภาพการจัดการท่องเที่ยว (เวทีพัฒนาผู้นำ) โดยการสร้างสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มให้มีการแลกเปลี่ยนแนวคิดและมุมมองที่กว้างขึ้น ตระหนักในบทบาทหน้าที่ร่วมกันในการพัฒนาชุมชน

ผลการดำเนินเวทีเสวนา ทำให้คนและกลุ่มที่เข้าร่วมเปิดใจรับฟังความคิดเห็นผู้อื่นมากขึ้น เปิดตัวเองยอมรับข้อเสนอนะจากผู้อื่น นอกจากนี้การจัดเวทียังสามารถดึงเอาศักยภาพของตัวบุคคลมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เพราะคนในชุมชนทำกิจกรรมกันเองในการแบ่งกลุ่ม เล่นเกมส์ ระดมความคิด และแบ่งหน้าที่การนำเสนอผลการระดมความคิดเห็น ภายหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมการจัดเวทีพัฒนาผู้นำครั้งนี้ ผู้เข้าร่วมอยากให้มีการจัดกิจกรรมเวทีต่อเนื่อง

6. จัดประชุมปฏิบัติการสัมมนากลุ่มผู้นำครั้งที่ 2 ร่วมสรุปผล วิเคราะห์โครงสร้าง และสาเหตุของปัญหาในชุมชน

เมื่อกิจกรรมเวทีพัฒนาผู้นำผ่านไป ทีมคณะนักวิจัยชุมชนก็เก็บข้อมูลในพื้นที่และสัมภาษณ์เชิงลึกผู้อาวุโส 8 คน เกี่ยวกับบทบาทผู้นำในอดีตรวมไปถึงการปรึกษาเกี่ยวกับการทำงานและได้ข้อสรุปว่า ควรให้มีการจัดประชุมปฏิบัติการสัมมนาผู้นำครั้งที่ 2 ในวันที่ 1 กันยายน พ.ศ.2546 ณ ท่าหารีสอร์ท ซึ่งกลุ่มผู้นำจะรวมไปถึงผู้นำทางการ ผู้นำโดยธรรมชาติ ผู้อาวุโสและตัวแทนกลุ่มต่างๆ โดยแกนนำชุมชนซึ่งอยู่ในทีมวิจัยเป็นผู้ดำเนินการเปิดประเด็นในเวทีชวนพูดคุยและให้อิสระผู้เข้าร่วมได้แสดงความคิดเห็น ซักถามและตรวจสอบแก้ไขข้อมูลโดยอิสระด้วยบรรยากาศที่เป็นกันเอง

ผลในการจัดเวทีทำให้ชุมชนและทีมวิจัยได้ร่วมรับรู้พัฒนาการของผู้นำและชุมชน การทำงานร่วมกันของกลุ่มผู้นำกับชาวบ้าน เกิดการระลึกถึงผู้ทำคุณประโยชน์ให้กับชุมชน ซึ่งเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาชุมชน การถ่ายทอดประสบการณ์และเรื่องราวของผู้อาวุโสที่เคยมีบทบาททั้งการปกครอง วิถีชีวิต ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และการท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนมองเห็นภาพการพัฒนาในอดีต จุดแข็ง จุดอ่อน และนำมาเปรียบเทียบกับปัจจุบัน ผลครั้งนี้ทำให้คนกล้าคิด กล้าแสดงความคิดเห็นและมีความตื่นตัวต่อการพัฒนาชุมชนมากขึ้น ซึ่งนำมาสู่การพูดคุยในเรื่องการทำมาตรฐานการท่องเที่ยวของชุมชนในเวทีที่ 3

7. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการการจัดการท่องเที่ยว เพื่อหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน

หลังจากผ่านการจัดเวทีในการประชุมพูดคุยทั้ง 2 เวที และการจัดการท่องเที่ยวของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไม่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การท่องเที่ยวของชุมชนคือวังก็ขาดการพัฒนาหลายด้าน ไม่มีมาตรฐานการท่องเที่ยว ดังนั้นคณะนักวิจัย คณะนักวิจัยชุมชนจึง

จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการการจัดการท่องเที่ยวในวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ.2546 โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก กลุ่มแกนนำในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการและควบคุมการดำเนินเวที ผู้เข้าร่วมประกอบด้วยผู้นำทางการ ผู้นำโดยธรรมชาติ ผู้อาวุโส กลุ่มองค์กร หน่วยงานราชการ กรรมการและสมาชิกกลุ่มต่างๆ รวม 104 คน โดยมีการพูดคุยถึงปัญหาและสถานการณ์ปัจจุบันที่ชุมชนประสบอยู่ มีการแบ่งกลุ่ม แต่ละกลุ่มมีผู้เข้าร่วมจากกลุ่มต่างๆกันปะปนอยู่ ช่วยกันวิเคราะห์ปัญหา ร่วมกันหาแนวทางแก้ไขและมาร่วมอภิปรายและประมวลผล สรุปออกมาเป็นรูปธรรมและในที่ประชุมมีมติให้มีการเลือกคณะกรรมการชุมชนชุดใหม่

ผลการดำเนินเวทีทำให้ชุมชนได้มีการทบทวนบทเรียน สภาพปัญหาที่เกิดจากการจัดการท่องเที่ยวในอดีตที่ไม่ประสบผลสำเร็จ มาปรับปรุงและวางแผนงานร่วมกัน

8. กำหนดแผนงาน

8.1 แผนงานศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และโบราณคดี

- จัดทำพิพิธภัณฑ์ชุมชน

8.2 แผนงานเรื่องเศรษฐกิจ-สังคมและการบริหารจัดการ

- จัดอบรม ศึกษาดูงานแหล่งท่องเที่ยว
- ปรับปรุงโครงสร้างการบริหาร
- พัฒนาระบบความปลอดภัย
- พัฒนาระบบสาธารณสุขภาค
- จัดทำเอกสาร คู่มือนักท่องเที่ยว สื่อ ป้าย
- การกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม

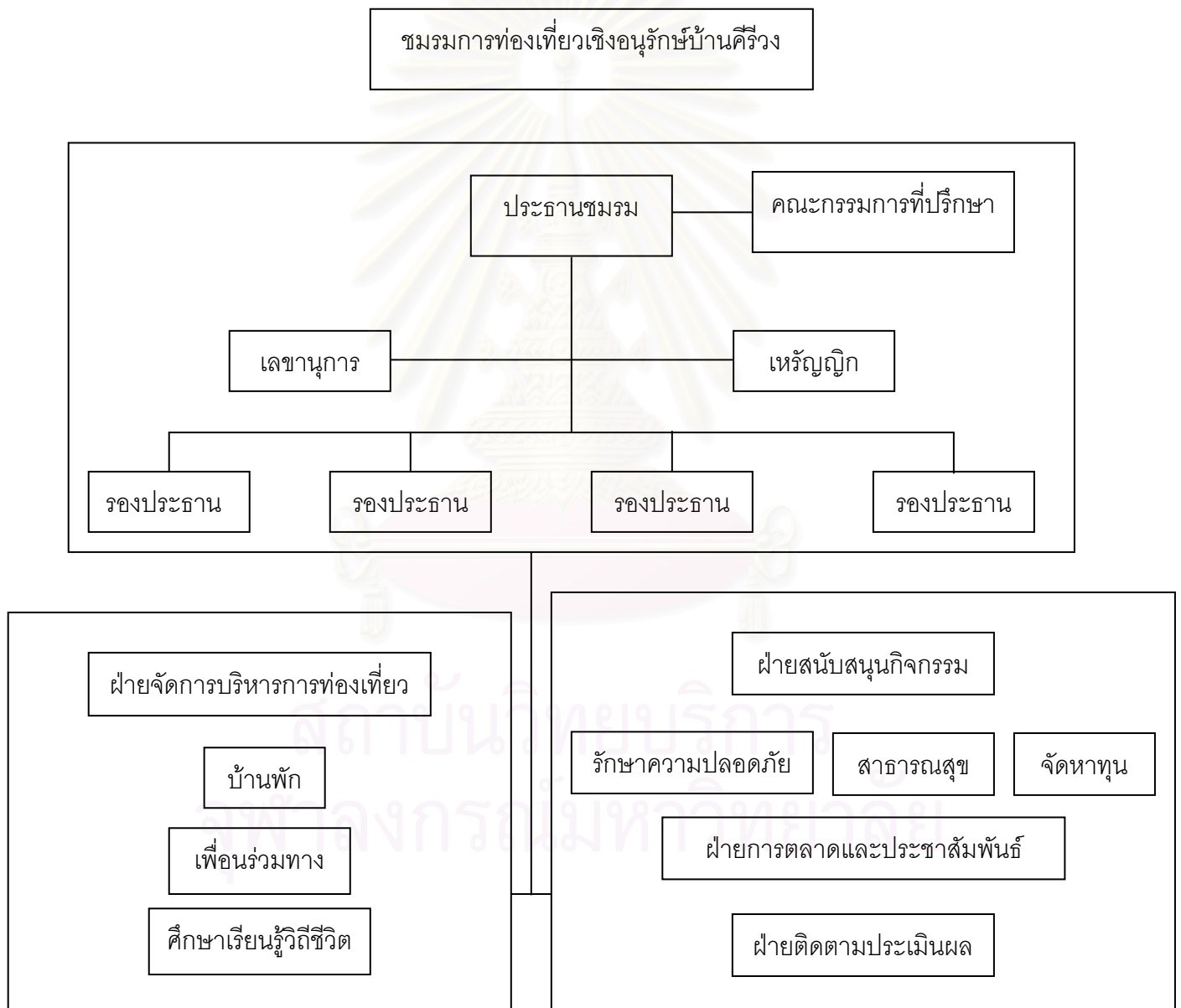
8.3 แผนงานเรื่องคุณภาพสิ่งแวดล้อม คุณค่าการเรียนรู้/การศึกษา

- จัดทำธนาคารขยะ ปูยชีวภาพและสร้างจิตสำนึก
- จัดทำแผนการจัดการสิ่งแวดล้อม
- จัดทำระเบียบชุมชนเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยอบต.และชุมชน
- สร้างจิตสำนึกด้านระบบนิเวศโดยอบรม รมวงค์ เผยแพร่และทำวิจัย
- จัดเวทีชุมชน
- ตรวจสอบ ประเมินผล ดูแลและปรับปรุง

4.3.2 ขั้นตอนการปฏิบัติ

หลังจากการจัดเวทีชุมชน ทำให้ชมรมการท่องเที่ยวจัดประชุมเพื่อเลือกตั้งคณะกรรมการ ชมรมการท่องเที่ยวชุดใหม่ตามการปรับโครงสร้างการบริหารศูนย์ประสานงาน สรุปโครงสร้าง ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 4-2 โครงสร้างชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงชุดใหม่

ที่มา : ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง, 2546

จากแผนภาพโครงสร้างของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง ประกอบด้วย

ฝ่ายบริหารหรือคณะกรรมการอำนวยการ ประกอบด้วยประธาน คณะกรรมการที่ปรึกษา เลขานุการ เหรัญญิก และรองประธาน 4 คนจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5, 8, 9 และ 10 โดยมีบทบาทหน้าที่ในการประสานงานภายใน ได้แก่ การสนับสนุนแผนปฏิบัติงานของแต่ละฝ่าย และประสานงานภายนอกกับกลุ่มองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ไม่ว่าจะเป็นอุทยานแห่งชาติ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ

ฝ่ายจัดการบริการการท่องเที่ยว เป็นหน่วยปฏิบัติงานประกอบด้วย กลุ่มบ้านพัก กลุ่มเพื่อนร่วมทางและกลุ่มศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน โดยทั้ง 3 กลุ่มจะทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างมาตรฐาน กำหนดราคา พัฒนาคุณภาพการบริการต่างๆ และสร้างสรรค์โปรแกรมใหม่ๆ ฯลฯ

ฝ่ายสนับสนุนกิจกรรม ประกอบด้วย ส่วนรักษาความปลอดภัย ส่วนสาธารณสุข และส่วนจัดหาทุนเป็นหน่วยปฏิบัติงานอีกหน่วยหนึ่ง ซึ่งสนับสนุนให้การดำเนินงานของชมรมมีจุดอ่อนน้อยที่สุดและคล่องตัวที่สุด

จะเห็นว่าโครงสร้างใหม่ของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง เป็นการจัดองค์กรให้ทันสมัยใหม่ ด้วยการผสมผสานระหว่างการจัดโครงสร้างตามหน้าที่ (Functional Structure) หรือตามความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านบุคคล กล่าวคือ แบ่งตามฝ่ายกิจกรรม ได้แก่ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายจัดการบริการการท่องเที่ยว และฝ่ายสนับสนุนกิจกรรม และการจัดโครงสร้างตามประเภทสินค้า (Product Lines) ในการบริหารระดับฝ่าย ซึ่งจะ使得แต่ละฝ่ายได้บริหารอย่างอิสระและแยกจากกันเด็ดขาด ดังนั้นทั้ง 3 ฝ่ายของชมรมจะดำเนินงานเหมือนเป็นหน่วยย่อยที่จะมีงบประมาณกิจกรรม และสามารถพัฒนาศักยภาพของฝ่ายได้อีกด้วย (ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, 2546)

นอกจากการปรับโครงสร้างชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงใหม่ คณะกรรมการชมรม สมาชิกและคณะนักวิจัยตลอดจนองค์กรพัฒนาเอกชนก็ได้ช่วยกันจัดทำระเบียบและข้อบังคับของชมรมให้ชัดเจนขึ้น ทุกฝ่ายได้ช่วยกันระดมความคิดและวางกฎเกณฑ์ในการรับสมัครสมาชิกบ้านพักใหม่ มีรายละเอียดดังนี้

1. สมัครใจทั้งครอบครัว
2. มีจิตใจรักการทำงาน
3. มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่
4. ยอมรับกฎ-กติกาศของชมรม
- 5.ให้นำมาตรฐานไปพิจารณา หากเห็นว่าสามารถปฏิบัติได้ก็ให้สมัครได้

ในการประชุมยังได้มีการกำหนดเป้าหมายการดำเนินงาน เพื่อให้การทำงานประสบผลตามแผนที่วางไว้ ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต้องมีการประสานความร่วมมือในการทำงาน

ร่วมกับชาวบ้านในชุมชน องค์กร และหน่วยงานต่างๆ ในเรื่องการจัดทำเอกสาร แผ่นพับ บอร์ดข่าว การจัดเรียงตามสายเพื่อรายงานข้อมูลข่าวสารแก่ชาวบ้านในชุมชนและนักท่องเที่ยว มีการจัดอบรมกรรมการชมรมและสมาชิก พาไปทัศนศึกษาดูงานการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่างๆ เพื่อนำมาปรับใช้กับการทำงานของชุมชน ประสานงานกับหน่วยงานเพื่อจัดทำพิพิธภัณฑ์ชุมชน เพื่อเป็นสถานที่ในการค้นคว้า หาความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชุมชน รวมไปถึงเรื่องราววิถีชีวิต ภูมิปัญญาและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ทำงานประสานกับอบต. จัดทำระเบียบด้านสิ่งแวดล้อม และขอความร่วมมือชาวบ้านในชุมชนและเจ้าหน้าที่รัฐ ดูแลเรื่องระบบรักษาความปลอดภัยในชุมชน และตามแหล่งท่องเที่ยว

สำหรับการจัดเวทีชุมชน มีการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง (เอกสารสรุปการประชุมการกำหนดมาตรฐานของฝ่ายบ้านพักและฝ่ายเพื่อนร่วมทาง) เมื่อวันที่ 15 - 17 ธันวาคม พ.ศ.2546 ณ โรงเรียนไทยรัฐวิทยา โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งสิ้น 139 คน โดยเป้าหมายของการประชุม เพื่อกำหนดทิศทาง มาตรฐานและแนวทางในการดำเนินการและจัดสรรกิจกรรมร่วมกันระหว่างสองฝ่าย ได้ข้อสรุปการประชุมเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนามาตรฐานบ้านพัก เพื่อนร่วมทาง กลุ่มศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตและการกำหนดอัตราค่าบริการ

สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีความเห็นร่วมกันว่า การพัฒนามาตรฐานเรื่องการท่องเที่ยวเป็นเรื่องจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพของสมาชิก และสร้างความประทับใจและเป็นที่ยอมรับแก่นักท่องเที่ยวและหน่วยงานภายนอก จึงได้มีการร่วมกันกำหนดเกณฑ์มาตรฐานของแต่ละกลุ่มขึ้นมา (ดูภาคผนวก ข) โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่ายผ่านกระบวนการทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ที่มีนักวิชาการในท้องถิ่นและหน่วยงานจากภายนอกช่วยเป็นผู้ให้คำปรึกษาและกระตุ้นการมีส่วนร่วมของสมาชิก

1. การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว

ในส่วนของการดำเนินกิจกรรม ในเรื่องการประชาสัมพันธ์และวิธีการในการรับนักท่องเที่ยว ทีมวิจัยยังคงให้ชมรมการท่องเที่ยวเป็นผู้ดำเนินการเองทั้งหมด โดยทีมวิจัยทำหน้าที่เป็นเพียงที่ปรึกษา

เรื่องการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนนั้น นอกจากจะอาศัยช่องทางการสื่อสารแบบปากต่อปากหรือการบอกต่อกันเองแล้ว ชุมชนยังได้มีการกระจายข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวโดยแผ่นพับ เอกสาร การประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่างๆ ทั้ง โทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต โดยความร่วมมือกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หน่วยงานราชการและองค์กรพัฒนาเอกชน ช่วยในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวของชุมชนแก่นักท่องเที่ยว จนปัจจุบันชมรมการท่องเที่ยวเชิง

อนุรักษ์บ้านคีรีวง มีบุคลากรที่มีความสามารถในการผลิตสื่อเอกสารหมู่บ้านไอทีออนไลน์แบบ และวิธีดีเกี่ยวกับชุมชนคีรีวง แต่เอกสารแผ่นพับยังคงมีปริมาณที่ไม่เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามา เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีจำนวนมากกว่าเอกสารที่ชุมชนจัดทำขึ้น ทำให้นักท่องเที่ยวขาดข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชน แต่จะสามารถรับรู้ข้อมูลของชุมชนจากการปฐมนิเทศนักท่องเที่ยว และชมรมการท่องเที่ยวได้มีการแก้ไขปัญหาเอกสารในเบื้องต้น ด้วยการจัดทำบอร์ดข่าว ซึ่งรวบรวมองค์ความรู้ภายในชุมชนในอาคารศูนย์ประสานงานนักท่องเที่ยว ส่วนนี้เองที่ช่วยทำให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน กลุ่มอาชีพต่างๆ วิธีการประชาสัมพันธ์เช่นนี้ ทำให้ชุมชนและกลุ่มองค์กรต่างๆ รวมไปถึงรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวงเผยแพร่ไปสู่กลุ่มนักท่องเที่ยวและเป็นที่รู้จักแก่คนในสังคมมากขึ้น

2. นักท่องเที่ยวที่เข้ามายังชุมชนคีรีวง

เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนคีรีวง มีทั้งน้ำตก สวนสมรม โบราณสถานและร่องรอยของเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ อีกทั้งยังมีพื้นที่รอยต่อชุมชนติดกับเขตอุทยานแห่งชาติเขานางหลวง ดังนั้นจึงได้รับความสนใจในการเข้ามาท่องเที่ยวพักผ่อนจากนักท่องเที่ยวจำนวนมาก นักท่องเที่ยวที่เข้ามายังชุมชน แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ (นิพนธ์ บุญเพชร, ที่ปรึกษาชมรม, **สัมภาษณ์**, 22 กรกฎาคม 2548)

1. นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเอง มีทั้งนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวต่างจังหวัด นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะเข้ามาเที่ยวในชุมชนเอง โดยไม่มีการติดต่อผ่านชมรม ส่วนใหญ่จะมาพักผ่อนตามแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติในชุมชนโดยเฉพาะในวันหยุดสุดสัปดาห์ เช่น หนานหินท่าหา น้ำตกวังไม้ปัก น้ำตกกินรี เป็นต้น ซึ่งจะมาเป็นครอบครัวหรือมากับกลุ่มเพื่อน นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มักสร้างปัญหาและภาระการจัดการขยะให้กับชุมชนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มวัยรุ่นที่ขับจักรยานยนต์ส่งเสียงดังรบกวนชาวบ้าน การจอดรถกีดขวางการดำเนินชีวิตชาวสวน และการไม่ทิ้งขยะในที่ที่จัดเตรียมไว้ให้ ทำให้ชุมชนเกิดปัญหาในการจัดการกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวและผลกระทบจากนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้อยู่จนถึงปัจจุบัน

2. นักท่องเที่ยวที่ติดต่อผ่านชมรมการท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวติดต่อเข้ามา (ทั้งในรูปแบบโทรศัพท์ จดหมายจากหน่วยงานหรือองค์กร ติดต่อผ่านทัวร์หรือเข้ามาติดต่อผ่านศูนย์โดยตรง) ก็จะเข้าสู่กระบวนการทำงานของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งวิธีการรับนักท่องเที่ยวโดยติดต่อผ่านชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงนั้น ถือเป็นวิธีการตรวจสอบและกลั่นกรองนักท่องเที่ยวที่ทางชมรมใช้เป็นเกณฑ์ในการรับนักท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง โดยทางชมรมการท่องเที่ยวจะมีผู้ช่วยเลขาชมรม ทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่ประสานงานคอยรับเรื่องอยู่ที่ศูนย์กลาง

ชุมชนคีรีวง เมื่อทำการซักถามข้อมูลและตัดสินใจเกี่ยวกับโปรแกรมการท่องเที่ยวแล้ว ทางชมรมก็จะติดต่อไปยังฝ่ายต่างๆ อีกครั้ง เช่น ฝ่ายบ้านพักโฮมสเตย์ ฝ่ายเพื่อนร่วมทาง ฝ่ายกลุ่มอาชีพ เพื่อรับทราบข้อมูล กำหนดการนัดหมาย และการเตรียมตัวต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งแต่ละฝ่ายก็จะมีการจัดสรรแบ่งบทบาทหน้าที่กันเอง

3. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ในปัจจุบันชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีสมาชิกฝ่ายบ้านพักโฮมสเตย์จำนวน 39 คน โดยบ้านพักกระจายอยู่ทั้ง 4 หมู่บ้าน โดยหมู่ที่ 5 มีจำนวนบ้านพัก 8 หลัง หมู่ที่ 8 มีจำนวนบ้านพัก 3 หลัง หมู่ที่ 9 มีจำนวนบ้านพัก 7 หลัง และหมู่ที่ 10 มีจำนวนบ้านพัก 21 หลัง ฝ่ายเพื่อนร่วมทางมีจำนวน 76 คน แบ่งเป็น 11 กลุ่ม กลุ่มละประมาณ 6-7 คน (รายชื่อสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อยู่ในภาคผนวก ข) โดยแต่ละฝ่ายมีหน้าที่ ดังนี้

- ฝ่ายบ้านพักโฮมสเตย์ หลังจากได้รับการติดต่อจากนักท่องเที่ยวแล้ว ผู้ประสานงานชมรมก็จะทำหนังสือถึงเจ้าของบ้านพักแต่ละหลัง เพื่อแจ้งเกี่ยวกับกำหนดการเข้าพักของนักท่องเที่ยว (ในกรณีเร่งด่วน เจ้าหน้าที่ประสานงานก็จะโทรศัพท์หรือแจ้งเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ด้วยตัวเองโดยไม่มีหนังสือ) ซึ่งการรับนักท่องเที่ยวของบ้านพักโฮมสเตย์จะมีการเรียงตามลำดับคิวบ้านพัก เจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ที่จะต้องรับนักท่องเที่ยวเข้าพัก ก็จะต้องเตรียมตัวเกี่ยวกับเรื่องการจัดที่พัก อาหารและเตรียมกิจกรรมที่เหมาะสมตามรายละเอียดในหนังสือที่แจ้ง จากนั้นวันที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงชุมชน เจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ก็ต้องไปรับนักท่องเที่ยวที่ศูนย์กลางชุมชน โดยฝ่ายผู้ประสานงานจะจัดวิทยากรซึ่งเป็นผู้รู้ในชุมชน ทำการปฐมนิเทศนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับกฎระเบียบ กติกาต่างๆ ของชุมชนที่นักท่องเที่ยวควรปฏิบัติ ก่อนจะให้นักท่องเที่ยวได้ทำความรู้จักกับเจ้าของบ้านและเจ้าของบ้านก็จะพาเข้าที่พัก

- ฝ่ายเพื่อนร่วมทาง หลังจากได้รับการติดต่อจากนักท่องเที่ยวแล้ว ผู้ประสานงานชมรมจะติดต่อไปยังเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเขาลง เพื่อขออนุญาตและซื้อบัตรในการนำนักท่องเที่ยวเข้าเขตอุทยาน จากนั้นผู้ประสานงานชมรมจะทำหนังสือถึงเพื่อนร่วมทางตามลำดับคิวเช่นกัน หลังจากได้รายละเอียดเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวแล้วกลุ่มเพื่อนร่วมทางก็จะจัดแบ่งความรับผิดชอบดูแลนักท่องเที่ยวกันเอง นักท่องเที่ยวที่ต้องการเดินป่าศึกษาธรรมชาติบนเขาลงจะต้องพักในชุมชน 1 คืน และมีการปฐมนิเทศเกี่ยวกับกฎระเบียบ กติกาต่างๆ ของชุมชนและการเดินป่าเช่นเดียวกัน

- ฝ่ายศึกษาวิถีชีวิตชุมชน ในแต่ละวันจะมีผู้เข้ามาศึกษาและเรียนรู้เกี่ยวกับกลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชนมากมาย ผู้ประสานงานชมรมจะทำหนังสือหรือโทรศัพท์แจ้งกับกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่

นักท่องเที่ยวสนใจ และจัดหามัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำนักท่องเที่ยวไปยังกลุ่มอาชีพนั้นๆ (ในกรณีขอ มัคคุเทศก์นำเที่ยว) เมื่อถึงกลุ่มก็จะมีเจ้าหน้าที่แต่ละกลุ่มจัดการเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมในแต่ละ กลุ่มกันเอง ซึ่งก่อนจะเข้ากลุ่มก็จะมีการประชุมนิเทศโดยวิทยากรในชุมชนเกี่ยวกับกฎระเบียบ บกติกาดังกล่าว ของชุมชนเช่นเดียวกัน

- แม่บ้านเตรียมอาหาร เนื่องจากบางครั้งนักท่องเที่ยวที่เข้ามาศึกษาวิถีชีวิตในชุมชน มีความไม่สะดวกในเรื่องการจัดเตรียมอาหารแก่คณะของตนเอง ดังนั้นชมรมการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์บ้านคีรีวงจึงมีบริการในเรื่องการจัดเตรียมอาหารแก่คณะนักท่องเที่ยวด้วย คือ ผู้ ประสานงานจะแจ้งแม่บ้านตามลำดับคิว เพื่อจัดเตรียมอาหารให้กับคณะนักท่องเที่ยว โดยแจ้ง รายละเอียดเกี่ยวกับวัน จำนวนนักท่องเที่ยว จำนวนมื้ออาหาร อาหารต้องห้าม (กรณีอิสลาม, มังสวิรัติ) ผลไม้และเครื่องดื่มที่ต้องการ โดยจะให้ทำเป็นข้าวกล่องหรือกับข้าวก็ได้ ซึ่งจะคิด ค่าอาหารกล่องละ 20-25 บาท ถ้าเป็นกับข้าวก็จะนับตามจำนวนคน มื้อละ 70 บาทต่อคน

4. การติดต่อประสานงานกับองค์กรภายนอก

เรื่องการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานและองค์กรจากภายนอกนั้น มีหลากหลาย องค์กรที่เข้ามาทำงานร่วมกับชุมชนตั้งแต่แรกเริ่มการจัดการท่องเที่ยวและการก่อตั้งชมรม เช่น มูลนิธิโกลด์คิมทองเป็นที่ปรึกษาและอบรมให้ความรู้ด้านการประกอบอาชีพเสริม การติดต่อ ประสานงานกับหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ให้กับชมรมการท่องเที่ยว มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอศ.) เป็นที่ปรึกษาด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดกิจกรรมศึกษาดูงานที่ต่างๆ สวรสสร้างสรรค์นคร-บวรรัตน์ อุทยานแห่งชาติเขาหลวงเป็นที่ปรึกษาและดูแลการท่องเที่ยวรอบ เขตอุทยาน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นที่ปรึกษาให้คำปรึกษา แนะนำและแจ้งข่าวสารในการ จัดการท่องเที่ยว ช่วยดูแลเรื่องการตลาดและประชาสัมพันธ์ ปัจจุบันชมรมการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์บ้านคีรีวงมีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ทำหน้าที่ในการช่วยฝึกอบรมการใช้ ภาษาอังกฤษแก่สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวและชาวบ้านที่สนใจ ให้สามารถพูดสื่อสารกับ นักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เข้ามาเที่ยวในชุมชนคีรีวงได้ การได้รับการสนับสนุนจากนักวิจัย นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชนเป็นที่ปรึกษา มีการประสานงานกับองค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ เช่น REST (Responsible Ecological Social Tours) ทำงานและศึกษาวิจัยร่วมกัน รวมไปถึง เครือข่ายชุมชนแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น ชุมชนข้างกลาง บ้านวังลุง กะทูน ซึ่งเป็น เครือข่ายทางสังคมที่มีบริเวณอยู่ในเขตพื้นที่รอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ที่คอยช่วยเหลือและ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแก่กันอย่างสม่ำเสมอ

การเปลี่ยนแปลงในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวง ถือเป็น การเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วม สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง ทั้งฝ่ายบริหาร ฝ่ายปฏิบัติการและฝ่ายสนับสนุน ได้ร่วมมือและช่วยกันแสดงความคิดเห็นเพื่อสนับสนุน และส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนให้ชัดเจนขึ้น เช่น การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชมรมการท่องเที่ยวบ้านคีรีวงรูปแบบใหม่ (รายละเอียดโปรแกรมการท่องเที่ยวอยู่ในภาคผนวก ข)

4.3.3 ขั้นตอนการติดตามประเมินผล

ผู้รับผิดชอบหลักในการประเมินผลการทำงานการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวงคือ ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยคณะกรรมการชมรมและสมาชิกจะมีการประชุมเพื่อติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานทุกๆ 3 หรือ 6 เดือน วางแผนเพื่อพัฒนาบุคลากรของชมรมรวมทั้งบริหารงานธุรกิจต่างๆ ได้แก่ การจัดประชุมสมาชิก การทำทะเบียนสมาชิก และจัดทำบัญชีให้เป็นปัจจุบัน โปร่งใสและตรวจสอบได้ โดยมีทีมงานคณะวิจัยและที่ปรึกษาโครงการ องค์กรพัฒนาเอกชน ได้แก่ มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST, Responsible Ecological Social Tours) และคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวมีการติดตามประเมินผลหลังการทำงานในแต่ละครั้ง โดยการพูดคุยสอบถามกับสมาชิกที่รับนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัญหา-อุปสรรคต่างๆ (สำหรับนักท่องเที่ยวที่พักโฮมสเตย์และเดินป่า)

นอกจากนี้ผู้จัดบริการการท่องเที่ยวและผู้ดูแลการท่องเที่ยว ประกอบด้วยกลุ่มผู้นำทางการ กลุ่มผู้นำตามธรรมชาติ กลุ่ม/องค์กร ชาวบ้านในชุมชนคีรีวง ส่วนราชการ ได้แก่ ป่าไม้จังหวัดนครศรีธรรมราช อุทยานแห่งชาติเขาหลวง องค์กรบริหารส่วนตำบลกำโลน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สามารถเข้าร่วมในการติดตามประเมินผลการจัดการการท่องเที่ยวของชมรมเช่นกัน ซึ่งจะมีการประชุม พูดคุยเพื่อรับฟังความคิดเห็น ปัญหา-อุปสรรคในการดำเนินงานของแต่ละฝ่ายเพื่อร่วมกันหาแนวทางแก้ไขและปรับปรุง ทุกฝ่ายร่วมตรวจสอบและประเมินผล/ดูแลและปรับปรุงการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน

ในส่วนของผู้รับบริการการท่องเที่ยว ซึ่งหมายถึง นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ทางชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะมีแบบฟอร์มประเมินผลและสมุดเยี่ยมตามบ้านพักโฮมสเตย์ รวมไปถึงการให้สมาชิกชมรมสอบถามพูดคุยกับนักท่องเที่ยว เพื่อประเมินผลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน โดยรวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ มาปรับปรุงการทำงานให้มีประสิทธิภาพและเป็นທີ່ประทับใจแก่นักท่องเที่ยวในโอกาสต่อไป

4.3.4 ขั้นตอนการรับผลประโยชน์

การจัดสรรรายได้ของชมรมการท่องเที่ยวแก่สมาชิกชมรม คณะกรรมการชมรมได้มีการประชุมร่วมกับสมาชิกชมรม คณะนักวิจัยท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานร่วมกันเป็นที่ปรึกษาในการกำหนดกิจกรรม โปรแกรมการท่องเที่ยวและอัตราค่าบริการ รวมไปถึงการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรมแก่สมาชิกขึ้นใหม่ โดยแบ่งการท่องเที่ยวเป็น 2 โปรแกรม คือ โปรแกรมศึกษาวิถีชีวิตชุมชนและโปรแกรมศึกษารวมชาติบนยอดเขาหลวง ซึ่งมีอัตราค่าบริการและกิจกรรมที่แตกต่างกันออกไป (ดูภาคผนวก ข) การแบ่งผลประโยชน์ จะมีเหรียญกษาปณ์ชมรมการท่องเที่ยว ทำหน้าที่จัดการด้านการเงินและจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของชมรมเพื่อความโปร่งใสและง่ายต่อการเข้าไปตรวจสอบของสมาชิก

รายได้จากการท่องเที่ยวที่ชมรมการท่องเที่ยวดูแลบริหาร เป็นรายได้ในส่วนของบ้านพักโฮมสเตย์และเพื่อนร่วมทาง ชมรมมีรายได้จากค่าบำรุงชมรม (หัก 5%จากบ้านพักโฮมสเตย์และเพื่อนร่วมทาง) รายได้จากค่าประสานงาน (500 บาท) และรายได้ส่วนอื่น เช่น เงินบริจาค เป็นต้น ส่วนรายได้ของสมาชิกจะได้จากค่าอาหาร ค่าบ้านพัก ค่าเพื่อนร่วมทาง ค่าน้ำเที่ยว เป็นต้น หลังจากหักส่วนรายได้บ้านพักและเพื่อนร่วมทาง 5% แล้ว จะนำรายได้ส่วนนี้ไปรวมกับค่าประสานงานและรายได้ส่วนอื่น

เงินรายได้ของชมรม (เงิน 5%+รายได้ส่วนอื่น) จะถูกจัดสรรเป็น 3 ส่วนตามสัดส่วนที่กำหนดคือ ชมรมการท่องเที่ยว 65% อุทยานแห่งชาติ 15% และองค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน 20% ดังแสดงในตาราง

กรณีศึกษา การจัดสรรรายได้ให้กับเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ 4 คน ตั้งแต่ปีที่เข้าเป็นสมาชิกชมรมการท่องเที่ยว มีรายละเอียดเกี่ยวกับรายได้และจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าพักในแต่ละปีดังนี้

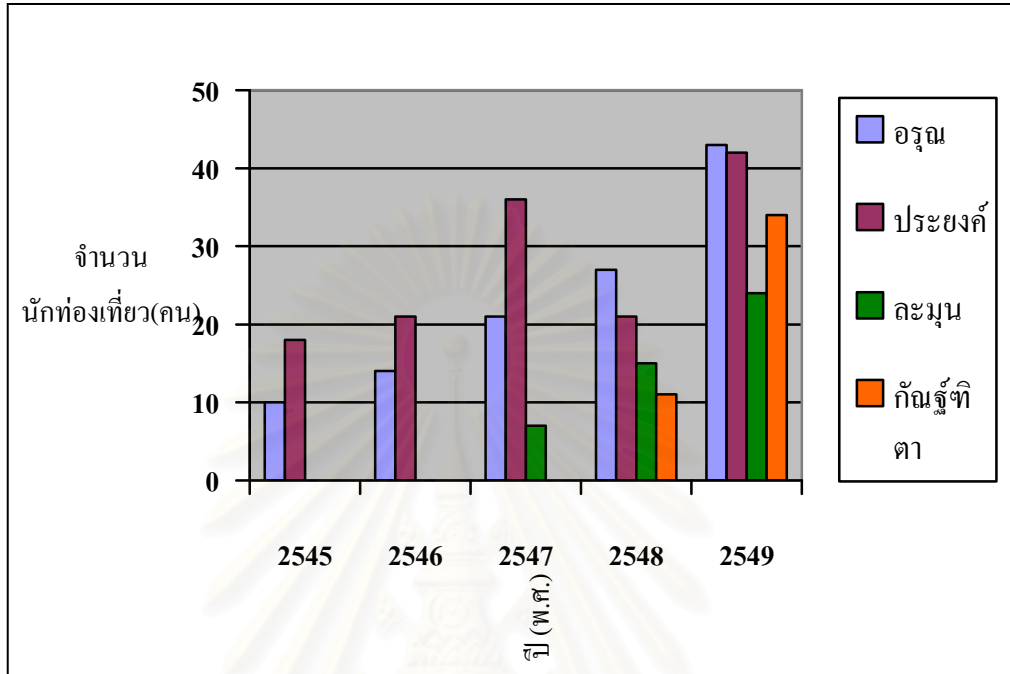
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4-4 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าพักโฮมสเตย์และรายได้ของเจ้าของบ้านพัก
ในแต่ละปี

ชื่อเจ้าของบ้านโฮมสเตย์	ปี พ.ศ.	จำนวน นักท่องเที่ยวที่เข้า พักในแต่ละปี (คน/หลัง)	รายได้ที่สมาชิกได้รับ หลังหัก 5% เข้าชมรม (บาท/ปี)
นางอรุณ บันผล	2545	10	3,350
	2546	14	6,750
	2547	21	8,185
	2548	27	15,420
	2549	43	16,655
นางประยงค์ แต่งอ่อน	2545	18	5,080
	2546	21	7,390
	2547	36	13,800
	2548	21	19,890
	2549	42	12,840
นางละมุน นาครัตน์	2547	7	1,720
	2548	15	6,340
	2549	24	8,210
นางกัญฐิฐิตา มรรยาท	2548	11	3,880
	2549	34	11,500

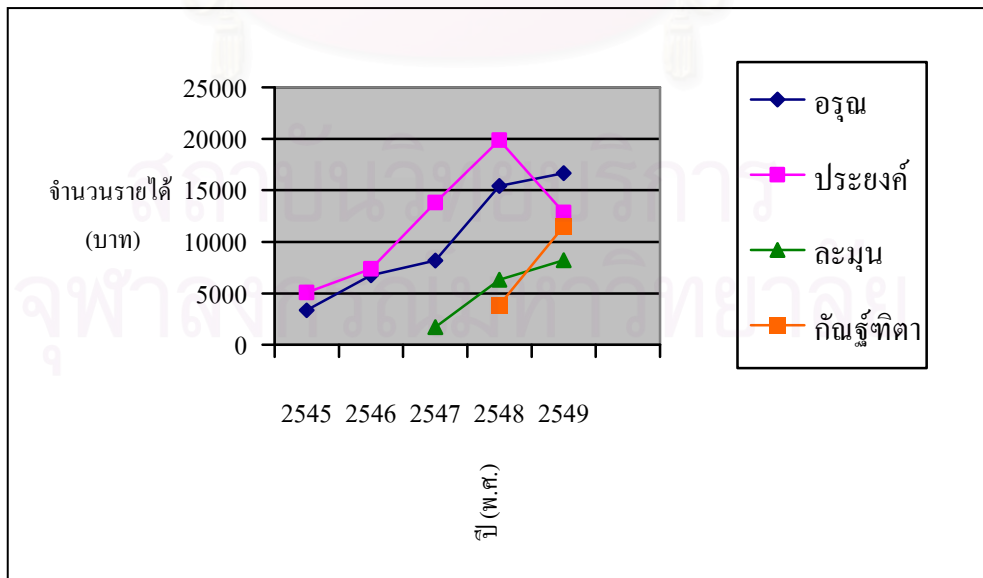
- หมายเหตุ
1. รายได้ของเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ทั้ง 4 คนที่แสดงในตาราง คิดเริ่มต้นจากปี พ.ศ. ที่เริ่มเข้าเป็นสมาชิกของชมรม
 2. รายได้ของเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ทั้ง 4 คนที่แสดงในตาราง หักรายได้ส่วนหนึ่ง เข้าชมรมแล้ว 5%
 3. รายการนักท่องเที่ยวที่เข้าพักโฮมสเตย์คำนวณถึง ณ วันที่ 27 ตุลาคม 2549
- ที่มา : คำนวณจากรายได้ของสมาชิกจากสมุดบันทึกรายได้ของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดย
ผู้ศึกษา

ภาพที่ 4-3 การเปรียบเทียบจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าพักโฮมสเตย์ของสมาชิกชมรม 4 คน ในแต่ละปี

ที่มา : ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, 2549

ภาพที่ 4-4 การเปรียบเทียบจำนวนรายได้ของเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ 4 คน

ที่มา : ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, 2549

จากตารางที่ 4-4 ภาพที่ 4-3 และภาพที่ 4-4 แสดงให้เห็นถึงการจัดสรรรายได้แก่สมาชิก จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าพักในแต่ละปี และรายได้ของเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ จะเห็นว่ารายได้รวมที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปีที่เริ่มเป็นสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวของสมาชิกแต่ละคน มีแนวโน้มในลักษณะที่เพิ่มขึ้น ยกเว้นคุณสมบัติที่มีรายได้ลดลงในช่วงปี พ.ศ.2549

“...ตั้งแต่เป็นสมาชิกจะเห็นว่ารายได้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อย่างเมื่อปีที่แล้วปี 48 แยก (นักท่องเที่ยว) ของพี่น้องกว่าปี 47 แต่มีรายได้เยอะกว่าเพราะว่ารับของพวกผู้นำ (โครงการผู้นำ ไทย-สวีเดน) เขาให้ในราคาเหมา มาเลยได้เยอะหน่อย แต่พอปีนี้ไม่ค่อยว่าง รับบ้างไม่รับบ้าง หยุคไปหลายครั้ง เงินมันเลยลดลง...”

ประยงค์ แดงอ่อน, สมาชิกกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์, **สัมภาษณ์**, 26 ตุลาคม 2549

เนื่องจากเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์แต่ละคนเข้าเป็นสมาชิกชมรมไม่พร้อมกัน และกรณีพิเศษ จากโครงการของหน่วยงานที่ขอความร่วมมือในการใช้ชุมชนเป็นสถานที่ฝึกอบรมโครงการต่างๆ เช่นกรณีคุณประยงค์ จำนวนรายได้และนักท่องเที่ยวในแต่ละปีที่สมาชิกชมรมแต่ละคน ได้รับจึงมากน้อยแตกต่างกัน นอกจากนี้ยังมีอีกหลายสาเหตุ ที่ทำให้รายได้และจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าพักโฮมสเตย์และศึกษาดูงานชุมชนมากน้อยต่างกันด้วย เช่น ช่วงฤดูฝนซึ่งมักไม่มีนักท่องเที่ยว หรืออาจเนื่องจากภารกิจส่วนตัวของเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ ทำให้ไม่สามารถรับนักท่องเที่ยวเข้าพักได้ ความสามารถในการรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

“...ป่าเข้าเป็นสมาชิกมาประมาณ 3 ปีแล้ว พร้อมๆกันกับป่ามนั้นแหละคือตั้งแต่ช่วงแรกๆ เรื่องว่ารายได้ของใครจะมากหรือน้อยนั้น มันหลายอย่างนะ มันอยู่ที่ว่าเขารับแขก (นักท่องเที่ยว) มากน้อยแค่ไหน เขาว่างมีเวลาจะดูแลแขกใหม่ ถ้าคนไหนไม่ว่างชมรมเขาก็จะจัดให้คนอื่นต่อไปแล้วแต่ว่าได้คิวของใคร คนนั้นก็รับไป อย่างบ้านนี้ก็เพิ่งกลับมาจากกรุงเทพฯ ก่อนนั้นก็สบาย ไม่ได้รับมาหลายครั้งแล้ว และช่วงนี้ฝนก็ตกหนักไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามา ก็ไม่มีรายได้ ช่วงที่เข้ามาหลายๆ ได้ไปบ้านละ 3-4 คนก็มี...”

หนูร้อง ฉะพวงศ์ทรัพย์, สมาชิกกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์, **สัมภาษณ์**, 25 ตุลาคม 2549

(1) ปัจจัยที่ทำให้สมาชิกชมรมและชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีรายได้เพิ่มขึ้น

1. ฤดูกาลที่นักท่องเที่ยวเข้ามายังชุมชน

ฤดูกาลเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ทำให้รายได้ของชมรมการท่องเที่ยวมากหรือน้อย คือ ช่วงหน้าฝนจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวบ่อย ส่วนหน้าร้อนหรือหน้าผลไม้อาจจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามา

เป็นพิเศษ ทำให้มีการใช้จ่ายซื้อสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนและผลผลิตทางการเกษตร เกิดการกระจายรายได้แก่สมาชิกชมรมและชาวบ้านอย่างทั่วถึง

“...หน้าร้อน ผลไม้มันออกเยอะ ทั้งทุเรียน มังคุด ลองกอง กล้วย กล้วยสุก คนก็เลยมาเที่ยวกันเยอะ มาดูตลาดผลไม้บ้าง มาเที่ยวน้ำตกบ้าง รถตามถนนในชุมชนแน่นไปหมด ยิ่งตอนสงกรานต์ไม่ต้องพูดถึง คนคนกันมาเต็มคันรถ ตามน้ำตกวังไม้ปักเอ๋ย ท่าหาเอ๋ย เลยไปถึงข้างบน กลุ่มมดขี้ม สมุนไพร เขาก็ขายของได้กันเยอะ ในศูนย์ก็เหมือนกันนั่นแหละ ส่วนหน้าฝนนั้นคนหายหมดไม่ค่อยมาหรอก เพราะได้ฝนมันตกหนัก ยิ่งปีนี้ฝนตกเยอะนะ นักท่องเที่ยวเลยไม่มี เค้ารู้กันว่าควรเข้ามาตอนไหน การสื่อสารเค้าเจริญ รู้ว่าตอนไหนมาได้ ไม่ได้ ส่วนพวกทัวร์ก็มีเข้ามาบ้างแต่ก็แบบไปกลับ ไม่ค่อยพัก”

อารีย์ หนูวรรณ, สมาชิกกลุ่มผ้ามัดย้อม, สัมภาษณ์, 27 ตุลาคม 2549

2. ขีดความสามารถในการรับนักท่องเที่ยวของชมรม

ในบางเวลาที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวติดต่อเข้ามายังชุมชนเป็นจำนวนมาก ทำให้ทางชมรมไม่สามารถตอบรับได้หมดทุกคณะ เนื่องจากเกรงว่าการดูแลจะไม่ทั่วถึง เป็นการเพิ่มภาระให้ชาวบ้าน และอาจส่งผลกระทบต่อชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ ดังนั้นจึงต้องมีการจำกัดปริมาณนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะกลุ่มที่มาศึกษาดูงานเป็นคณะใหญ่ๆ ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก

“... เาเต็มทีเลยนะที่ วันหนึ่งถ้ามาเป็นคณะก็รับได้สูงสุด 5 คณะ คือเช้า 2 บ่าย 2 อีกคณะเพื่อไว้ เพราะบางที่ทัวร์เค้ายกเลิกแต่เราเตรียมตัวไว้แล้วก็จะได้กันพลาด เคยมีก่อนนี้มาพร้อมกันวันเดียว 7 คณะ เพราะคนรับงานหลายคนแล้วไม่ได้คุยกัน พี่คิดดูแล้วกันว่าคนมันจะมากแค่ไหน ที่จอดรถหน้าวัดก็ไม่พอ รถทัวร์ใหญ่ทั้งนั้น ต้องไปจอดที่วังไทร (วัดวังไทร ตั้งอยู่บริเวณโซนล่างก่อนเข้ามาชุมชนคีรีวง) พอคนเยอะเราควบคุมยาก เสียงคุยกันก็ดัง รบกวนชาวบ้าน ผม พี่จูน พี่ทักษิณ (เลขาชมรม) วิ่งกันวุ่นเลย เอาไม่ทัน คนทำงานก็ไม่ค่อยมีเพราะเค้าเข้าสวนกันหมด เหนื่อยมาก เดียวนี้รู้สึกว่าจะตั้งไว้แค่วันละ 4 คณะพอ...”

เดชา ดาษเวช, มัคคุเทศก์ท้องถิ่น, สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม 2549

3. ความรู้สึกและทัศนคติส่วนบุคคล

เจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์บางคนมีความรู้สึกผูกพันเอ็นดูนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักที่บ้านของตนเป็นกรณีพิเศษ ความรู้สึกทางใจที่ได้ร่วมกันแบ่งปันของเจ้าบ้านและผู้มาเยือนก่อให้เกิดมิตรภาพที่อบอุ่น เจ้าของบ้านพักจึงไม่ต้องการผลตอบแทนที่เป็นตัวเงินจากนักท่องเที่ยว จึงไม่คิดค่าบริการที่พักหรือค่าอาหาร นักท่องเที่ยวเสียค่าใช้จ่ายต่างๆ เป็นค่าบำรุงและค่าประสานงานให้กับชมรมการท่องเที่ยวเท่านั้น

“...คนมาพักเขาน่ารักดี บ้านป่าได้คนดีๆทั้งนั้น ไม่มีปัญหาอะไร เราก็ต้อนรับเขาอย่างดี ดูแลทุกอย่าง จ่ายแค่ค่าอาหารก็มีอยู่ไปและก็ค่าที่พัก อาหารการกินก็ถามว่าอยากกินอะไร อย่างบางคนมาบอกเขาอยากทำแกงเขียวหวาน ป้าก็เตรียมของให้และก็สอนเขา อยากกินแกงไตปลา หรือน้ำพริก เราก็ช่วยกันทำ อาหารที่เราเตรียมให้ก็ไม่ได้คิดเพิ่ม เช่น พวกขนม อาหารว่างต่างๆ ผลไม้ก็จัดให้เขากินเต็มที่ อยู่กันอย่างลูกหลาน เวลาเขากลับเขาก็มีของขวัญให้เรา เขาให้ของเขาเองบอกเป็นน้ำใจจากเขา ของป้าก็มีมาพักกัน 3 คน เวลากลับตอนไปส่งเขาก็มีของขวัญให้คนละกล่อง เป็นผ้าแพร ของที่ระลึก ป้าก็ซื้อของให้เขาไปบ้างพวกทุเรียนกวน กระเป๋าผ้ามัดย้อม บางทีก็ให้พีจี(ลูกสาว) เย็บหมวกให้...”

อรุณ บันผล, สมาชิกกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์, สัมภาษณ์, 26 ตุลาคม 2549

4. ความประทับใจของนักท่องเที่ยว

ความประทับใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อกิจกรรมและการต้อนรับที่อบอุ่น นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชนส่วนใหญ่ มีความประทับใจต่อการต้อนรับที่อบอุ่นเป็นกันเองของชาวบ้าน และกิจกรรมต่างๆก็ให้ความรู้สร้างความรู้สึกลึกซึ้งสนุกสนานและความผูกพัน เช่น การทำอาหารพื้นบ้าน ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ สินค้าและผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นสวยงาม นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้และลงมือทำได้ด้วยตัวเอง นักท่องเที่ยวจึงนิยมซื้อกลับไปเป็นของฝากของที่ระลึกจำนวนมาก ทำให้กลุ่มอาชีพในชุมชน และชาวบ้านที่ขายผลผลิตมีรายได้เพิ่มขึ้น รวมไปถึงการบริจาคเงินเข้าชมรมการท่องเที่ยว ซึ่งรายได้เหล่านี้ส่วนหนึ่งก็จัดเก็บเข้าชมรมการท่องเที่ยว เพื่อนำมาเป็นค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในส่วนอื่นๆต่อไป เช่น การอบรมให้ความรู้สมาชิก การจัดทำเอกสารแนะนำชุมชน การพัฒนาในชุมชน กิจกรรมวัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ เป็นต้น

“ Thank you very much for a very pleasant stay in your house. You made me feel very welcome and this is the best homestay I had while working for REST. Thanks for your friendliness, teaching us how to make curry, your lovely food and everything else. Hope to see you again sometime.” [6-5-2005] (ขอบคุณมาก สำหรับการเข้าพักที่สะดวกสบายมากๆในบ้านของคุณ คุณทำให้ฉันรู้สึกได้ถึงการต้อนรับที่ดีและนี่คือโฮมสเตย์ที่ดีเยี่ยมที่ฉันเคยอยู่ในขณะที่ทำงานให้กับ REST ขอขอบคุณสำหรับน้ำใจไมตรี ที่ช่วยสอนพวกเราถึงวิธีทำแกง, อาหารของคุณอร่อยและทุกอย่างทุกอย่าง หวังว่าคงได้พบกันอีกครั้ง [6 พฤษภาคม 2548])

Mr.Ajith Tennalcoon นักท่องเที่ยวชาวศรีลังกา 6 พฤษภาคม 2548

คัดลอกจากสมุดบันทึกของเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์โดยผู้วิจัย 2548

ตารางที่ 4-5 แสดงรายได้ของชมรมการท่องเที่ยวตั้งแต่ พ.ศ.2547-2549 และการจัดสรร
รายได้แก่ ชมรมการท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติและองค์การบริหารส่วน
ตำบล

รายการ / ปี พ.ศ.	ปี 2547	ปี 2548	ปี 2549
จำนวนนักท่องเที่ยว	335 คน	537 คน	1,259 คน
รายได้จากนักท่องเที่ยว (พักโฮมสเตย์+เดินป่า)	132,600 บาท (50,600+82,000)	150,600 บาท (96,600+54,000)	214,350 บาท (184,350+30,000)
รายได้ให้กับชมรม (เงิน 5%+รายได้ส่วนอื่น)	16,946 บาท (6,630+10,316)	11,400 บาท (7,530+3,870)	14,150 บาท (10,717.50+3,432.50)
ชมรม (รับ 65%)	11,014.90 บาท	7,410 บาท	9,197.50 บาท
อุทยานแห่งชาติ (รับ 15%)	2,541.90 บาท	1,710 บาท	21,22.50 บาท
อบต.กำโลน (รับ 20%)	3,389.20 บาท	2,280 บาท	2,830 บาท

หมายเหตุ จำนวนนักท่องเที่ยว หมายถึง นักท่องเที่ยวกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์และเดินป่า
ที่มา : ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, 2549 (คำนวณจากสมุดบันทึกจำนวนนักท่องเที่ยวและ
รายได้จากการท่องเที่ยวของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยผู้ศึกษา)

จากตารางที่ 4-5 แสดงรายได้ของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตั้งแต่ พ.ศ.2547-2549
และการจัดสรรรายได้แก่ ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อุทยานแห่งชาติเขาหลวง และองค์การ
บริหารส่วนตำบล พบว่า

พ.ศ.2547 ชมรมการท่องเที่ยวมีรายได้รวม 132,600 บาท เป็นรายได้จากบ้านพักโฮมสเตย์
50,600 บาท รายได้จากเพื่อนร่วมทาง 82,000 บาท เงินรายได้ให้กับชมรมรวม 16,946 บาท
หลังจากจัดสรรแก่สมาชิกแล้ว ชมรมจะมีรายได้ (65%) 11,014.90 บาท จัดสรรให้อุทยาน
แห่งชาติเขาหลวง (15%) เป็นเงิน 2,541.90 บาท และองค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน (20%)
เป็นเงิน 3,389.20 บาท

พ.ศ.2548 ชมรมการท่องเที่ยวมีรายได้รวม 150,600 บาท เป็นรายได้จากบ้านพักโฮมสเตย์
96,600 บาท รายได้จากเพื่อนร่วมทาง 54,000 บาท เงินรายได้ให้กับชมรมรวม 11,400 บาท
ชมรมจะมีรายได้ (65%) 7,410 บาท จัดสรรให้อุทยานแห่งชาติเขาหลวง (15%) เป็นเงิน 1,710
บาท และองค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน (20%) เป็นเงิน 2,280 บาท

พ.ศ.2549 ชมรมการท่องเที่ยวมีรายได้รวม 214,350 บาท เป็นรายได้จากบ้านพักโฮมสเตย์ 184,350 บาท รายได้จากเพื่อนร่วมทาง 30,000 บาท เงินรายได้ให้กับชมรมรวม 14,150 บาท ชมรมจะมีรายได้ (65%) 9,197.50 บาท จัดสรรให้อุทยานแห่งชาติเขาหลวง (15%) เป็นเงิน 2,122.50 บาท และองค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน (20%) เป็นเงิน 2,830 บาท

จะเห็นได้ว่า รายได้ชมรมในปี พ.ศ.2547 เป็นรายได้ในส่วนของเพื่อนร่วมทางมากกว่า บ้านพักโฮมสเตย์ ส่วนปีพ.ศ.2548 และ 2549 เป็นรายได้ในส่วนของบ้านพักโฮมสเตย์มากกว่า เพื่อนร่วมทาง เนื่องจากจำนวนของนักท่องเที่ยวเดินป่าขึ้นเขาหลวงในปี 2548-2549 มีจำนวนลดลง เพราะสภาพภูมิอากาศไม่เหมาะสมต่อการเดินป่า ฝนตกหนัก และลมมรสุม

เมื่อจัดสรรรายได้ให้กับสมาชิกชมรม อุทยานแห่งชาติเขาหลวงและองค์การบริหารส่วนตำบลแล้ว ชมรมการท่องเที่ยวมีการจัดสรรรายได้มาใช้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาชุมชน โดยเงินสุทธิตั้งเดิมจะใช้เป็นกองทุนสำหรับสาธารณประโยชน์อื่นๆ ในชุมชน นำมาใช้จ่ายในการพัฒนาชุมชนเช่น ถนน สาธารณูปโภค การทำความสะอาดและการประดับตกแต่งชุมชน รวมไปถึงการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญของชุมชน งานกีฬา งานวันเด็ก การปลูกต้นไม้ การซื้ออุปกรณ์ การพาสมาชิกไปศึกษาดูงานนอกสถานที่ การจัดทำเอกสารคู่มือนักท่องเที่ยว ทำป้ายการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติตามแหล่งท่องเที่ยวและการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย เป็นต้น

นอกจากประโยชน์ในรูปของตัวเงิน จากการสัมภาษณ์สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวและชาวบ้านในชุมชนที่เข้าร่วมทั้งทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนความคิดเห็นของชมรมการท่องเที่ยวสะท้อนให้เห็นว่า การจัดการการท่องเที่ยวของชมรมการท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์ทั้งต่อตัวเองและชุมชน เช่น สร้างอาชีพเสริมและรายได้เสริมให้กับชาวบ้านในชุมชนคิ่วรง ชาวบ้านมีส่วนร่วมกับการจัดการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม

ชาวบ้านได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว 3 รูปแบบ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อตัวเอง คือ

1. **ด้านอาชีพและรายได้** หลังจากที่ว่าจ้างงานในสวนสมรม ชาวบ้านจะมีอาชีพเสริมทำซึ่งเป็นอาชีพที่มาจากความสนใจ มีความชอบ ความถนัด ทำให้สามารถเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวอีกทางหนึ่ง เพราะโดยปกติถ้าทำสวนอย่างเดียวก็จะมีรายได้จากการขายผลไม้ทางเดียว ไม่มีหนทางอื่น ซึ่งราคาผลไม้ก็ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับราคาตลาด รายได้ของชาวสวนเมื่อคิดเป็นรายปีประมาณปีละ 30,000 -40,000 บาทต่อปี ถ้าปีไหนที่ผลผลิตราคาดีก็อาจมีรายได้ถึง 5,000 บาทต่อเดือน ส่วนรายได้ของสมาชิกกลุ่มอาชีพ จะขึ้นอยู่กับความขยันในการทำงาน และจำนวนผลิตภัณฑ์ที่รับมาทำจากกลุ่ม ถ้าชาวบ้านไม่มีอาชีพเสริมในชุมชน ไม่มีงานทำ ก็จะออกไปรับจ้างทำงานภายนอกชุมชนหรือในจังหวัดใกล้เคียง

ในส่วนสมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์ สมาชิกทุกคนให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับรายได้ไม่แตกต่างกัน คือ มองว่าเป็นผลพลอยได้จากการทำอาชีพเสริมและมองว่ารายได้ส่วนนี้คือ รายได้เสริมที่เพิ่มเข้ามา นอกเหนือจากรายได้ที่พวกเขาได้รับจากการทำสวนซึ่งเป็นอาชีพหลัก สมาชิกเข้าใจและพอใจกับรายได้ที่ได้รับแม้จะไม่มากมายนักก็ตาม โดยเฉลี่ยรายได้ต่อคนต่อปีประมาณตั้งแต่ 6,000-20,000 บาทต่อปี จากการสอบถามกรณีตัวอย่างนั้น รายได้ของสมาชิกแต่ละคนในแต่ละครั้งจะมากน้อยต่างกัน ขึ้นอยู่กับช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวเข้ามา โดยช่วงหน้าร้อนที่ผลไม้ออกมาๆ นักท่องเที่ยวก็จะเข้ามาพักโฮมสเตย์มาก นอกจากนี้จำนวนนักท่องเที่ยวของแต่ละบ้านก็ไม่เท่ากัน บางบ้านรับนักท่องเที่ยว 2 คน บางบ้านก็ 3-4 คน หรือบางช่วงมีนักท่องเที่ยวพักคนเดียวก็มี จำนวนวันที่พักก็แตกต่างกัน บางคนพัก 1 คืน บางคน 2 คืน ส่วนใหญ่ที่มาพักประมาณ 2 คืน แต่สมาชิกเล่าว่าถ้านักท่องเที่ยวคนเดียวก็ไม่ค่อยคุ้มกับความเหนื่อยตอนที่นักท่องเที่ยวกลับ เพราะต้องเก็บกวาด ทำความสะอาดทุกอย่าง ผ้าปูที่นอน ปลอกหมอน ผ้าห่มต้องซัก ทำความสะอาดให้เรียบร้อยทุกครั้ง ซึ่งถ้ามีนักท่องเที่ยวคนเดียว สมาชิกบอกเป็นเสียงเดียวกันว่าเหนื่อย นักท่องเที่ยวต้องไม่ต่ำกว่า 2 คนจึงจะคุ้มกับการทำความสะอาด ซึ่งหมายถึง ค่าใช้จ่ายต่างๆ ค่าน้ำ ค่าไฟ ผงซักฟอก เป็นต้น รายได้ที่ได้รับจึงเป็นผลตอบแทนการทำงานของสมาชิก ที่เกิดจากน้ำพักน้ำแรงของตนเอง ทำให้สมาชิกรู้สึกภาคภูมิใจในความสามารถในการทำงานและยังนำผลตอบแทนมาใช้จ่ายในครอบครัวได้อย่างไม่ขัดสน

2. เพื่อนใหม่และสังคม การได้เข้ามามีส่วนร่วมทำให้ได้รู้จักผู้คนมากมาย มาจากต่างที่ต่างถิ่น ต่างวัฒนธรรม การได้พบเจอและรู้จักเพื่อนใหม่ๆ ทำให้ผู้เข้าร่วมไม่รู้สึกโดดเดี่ยวหรือรู้สึกเหงา เพราะมีเพื่อนคุย โดยเฉพาะคนเฒ่าคนแก่ที่ต้องอยู่บ้านคนเดียว ลูกหลานต้องออกไปทำงาน ซึ่งเมื่อนักท่องเที่ยวกลับแล้ว ก็อาจมีการติดต่อกันในรูปแบบอื่น เช่น ทางโทรศัพท์หรือการเขียนจดหมายถึงกัน

3. ความรู้และประสบการณ์จากการทำงาน เป็นอีกประเด็นที่ถูกกล่าวถึงว่าเป็นประโยชน์ที่ได้รับ โดยแต่ละคนจะได้รับความรู้และประสบการณ์จากนักท่องเที่ยวและการทำงานที่แตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็นความรู้ในด้านภาษาอังกฤษจากนักท่องเที่ยวต่างประเทศ การเรียนรู้นิสัยใจคอ ความเป็นอยู่ของนักท่องเที่ยว ทำให้ผู้เข้าร่วมเสมือนได้ออกไปสู่โลกภายนอกที่กว้างขึ้น ได้ศึกษาและพบเจอกับสิ่งใหม่ๆ ที่ไม่เคยเจอในชุมชน ในขณะที่เดียวกันนักท่องเที่ยวก็ได้รับความรู้และประสบการณ์จากชาวบ้านเช่นกัน นอกจากความรู้ที่ได้จากนักท่องเที่ยวแล้ว ยังมีความรู้จากการจัดอบรมของบุคคลภายนอกที่เข้ามาให้ความรู้กับชาวบ้านในชุมชน เช่น การพัฒนาการให้บริการนักท่องเที่ยว การพัฒนาผลิตภัณฑ์กลุ่มอาชีพให้หลากหลายมากขึ้น เป็นต้น ประสิทธิภาพบางอย่างและความรู้ที่มีประโยชน์ ผู้เข้าร่วมสามารถนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับ

ตัวเองและชุมชนได้ และการได้พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำให้เกิดการยอมรับวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และมีการปรับตัวเข้าหากันของนักท่องเที่ยวและชาวบ้านที่เข้าร่วม

นอกจากนี้ในสวนประโยชน์ต่อชุมชน กลุ่มชาวบ้านที่เป็นสมาชิก ชาวบ้านที่เข้าร่วมทางอ้อมได้ให้ข้อคิดเห็นดังนี้

1. **ชื่อเสียงของชุมชน** การจัดการท่องเที่ยวทำให้ชุมชนมีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักแก่สังคมภายนอกมากขึ้น เพราะชุมชนมีทั้งสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติมากมายและแหล่งศึกษาเรียนรู้ ด้านกลุ่มองค์กรอีกหลายกลุ่ม นักท่องเที่ยวจึงสามารถเข้ามาท่องเที่ยวหรือศึกษาดูงานได้ตามความสนใจ เมื่อคนรู้จักชุมชนมากก็มีเพื่อนมากตามไปด้วย ใครมาเที่ยวแล้วก็มีมารบอต่อคนอื่น ซึ่งถือเป็นการประชาสัมพันธ์ชุมชนไปอีกทางหนึ่ง ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมากขึ้น

2. **รายได้** การท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน ทำให้เกิดการจับจ่ายซื้อสินค้าและผลิตผลทางการเกษตร รวมไปถึงผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพในชุมชน ซึ่งเป็นการกระจายรายได้สู่ชาวบ้านอีกช่องทางหนึ่ง ในส่วนรายได้ของกลุ่มอาชีพและชมรมการท่องเที่ยวก็มีการจัดสรรรายได้ไว้เป็นกองทุนเพื่อการพัฒนาชุมชนให้เจริญยิ่งขึ้น

3. **การพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม** การท่องเที่ยวนอกจากจะช่วยเพิ่มรายได้ให้กับชาวบ้านและสมาชิกกลุ่มต่างๆแล้ว ยังทำให้ชุมชนมีการพัฒนาในส่วนอื่น ได้รับการสนับสนุนและพัฒนาชุมชนทั้งทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค ถนน ไฟฟ้า โทรศัพท์ รวมไปถึงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชน การแก้ปัญหาผลกระทบจากการท่องเที่ยวทั้งเรื่องการกระจายรายได้ ปัญหาขยะในชุมชน การอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนและถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม วิถีชีวิต กลุ่มองค์กรแก่นักท่องเที่ยว มีการพัฒนาสิ่งแวดล้อมรอบๆ ชุมชนให้สวยงาม เช่น การปลูกไม้ดอกไม้ประดับต่างๆ การรณรงค์เรื่องการใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรแก่นักท่องเที่ยว

4. **นักท่องเที่ยว** เข้ามาเที่ยวในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทั้งนักท่องเที่ยวที่มาพักโฮมสเตย์ นักท่องเที่ยวเดินป่าศึกษาธรรมชาติ และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาศึกษาดูงานกลุ่มอาชีพ เมื่อนักท่องเที่ยวได้รับความรู้ การต้อนรับ การบริการที่ดี คำแนะนำและอภัยภัยไมตรีจากชาวบ้านในชุมชน ก็ย่อมเกิดความประทับใจที่จะกลับเข้ามาเที่ยวอีกเมื่อมีโอกาส และช่วยประชาสัมพันธ์บอกต่อนักท่องเที่ยวที่ไม่เคยมาให้รู้จักชุมชนมากขึ้น จึงมีนักท่องเที่ยวเข้ามาชมชุมชนอยู่ตลอดต่อเนื่อง ทำให้มีการสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชนให้สามารถคงอยู่ได้

นอกจากผลดีหรือประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวแล้ว ด้านผลเสียก็มีเช่นกัน เมื่อคนเข้ามาในชุมชนเยอะ ความวุ่นวายและปัญหาต่างๆมันก็มีตามมา เช่น การเข้ามาทะเลาะวิวาทกันในชุมชน ไม่รักษาความสะอาด ทั้งขยะตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ การขับรถหรือจอดรถกีดขวางการ

ขึ้นไปในสวนของชาวบ้าน ทำให้ได้รับความเดือดร้อน ส่วนสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวก็ได้รับผลกระทบบ้างแต่ไม่มากนัก เช่น นักท่องเที่ยวเข้าเที่ยวในชุมชนจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนที่เคยสงบมีความวุ่นวายบ้าง แต่ก็ยังเป็นโอกาสในการสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านและกลุ่มอาชีพในชุมชน และนักท่องเที่ยวก็ได้รับความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีความเข้าใจต่อระบบนิเวศมากขึ้นเช่นกัน

4.3.5 สรุปบทเรียนชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศระยะที่ 3

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนในระยะที่ 3 นี้ ใช้วิธีการทบทวนย้อนไปในอดีต และใช้การวิจัยโดยบุคคลในชุมชนตัวเอง เป็นจุดเริ่มต้นค้นหาปัญหาและจัดการกับปัญหาของตนเอง ทำให้ทราบและเข้าใจถึงวิธีการทำงานในด้านการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในอดีตอย่างชัดเจนและนำข้อบกพร่องมาแก้ไขเชื่อมโยงกับปัจจุบัน นอกจากชาวบ้านในชุมชนจะได้ประโยชน์จากการมีงานทำ มีอาชีพเสริม มีรายได้ที่ทำให้สามารถพึ่งพาตัวเองและเลี้ยงครอบครัวได้แล้วยังเกิดกลุ่มทางสังคมเป็นเครือข่ายเพิ่มขึ้น ทำให้การให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมีได้อยู่แค่เพียงในชุมชนตัวเองเท่านั้น ยังทำให้เกิดการร่วมมือกันของชุมชนอีกหลายชุมชน กลุ่มและฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เกิดการเรียนรู้ในวิธีการทำงานร่วมกันตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการ ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติและรับผลร่วมกัน มองเห็นจุดอ่อน-จุดแข็ง สามารถนำมาปรับเปลี่ยนให้มีความเหมาะสมกับการพัฒนาชุมชนในปัจจุบันได้ สังคมภายนอกก็ยังได้รับประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนด้วย ทั้งในด้านความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เอกลักษณ์ของชุมชน วิถีชีวิต การมีส่วนร่วมในการพัฒนา ความเข้มแข็งของชุมชนและประสบการณ์ในการทำงาน เกิดเป็นกระบวนการเรียนรู้และนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ ให้มีความเหมาะสมกับตัวเองและสภาพสังคม

4.3.6 สรุปกระบวนการมีส่วนร่วม

จากกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนมี การดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การจัดการท่องเที่ยว (ก่อนปี พ.ศ.2539-2542) ระยะที่ 2 (ประมาณปี 2542-2545) และปัจจุบัน(ประมาณปี 2545-2549) ในแต่ละระยะประกอบไปด้วยขั้นตอนการมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผลและการรับผลประโยชน์ ผลการศึกษาพบว่า

ก. การวางแผน

ระยะที่ 1 การจัดการท่องเที่ยวก่อนปีพ.ศ.2539-2542 ผู้นำชุมชนคือริ้วและตัวแทนชาวบ้านมีการศึกษา วิเคราะห์ปัญหา และร่วมกันหาแนวทางแก้ไข โดยมีองค์กรพัฒนาเอกชนคือ มูลนิธิโกลด์คิมทอง เป็นที่ปรึกษาในเชิงแนวคิด ช่วยจุดประกายแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับชุมชน ตลอดจนการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST, Responsible Ecological Social Tours) และมูลนิธิอาสาพัฒนาสังคม (มอส.) ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาเป็นที่ปรึกษาให้ความรู้ ความเข้าใจกับชาวบ้านและองค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน เพื่อการตัดสินใจจัดการการท่องเที่ยว กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ รวมไปถึงแผนงานที่ต้องร่วมกันดำเนินการ การมีส่วนร่วมในระยะนี้ แม้ชุมชนจะไม่มีความพร้อมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนเอง แต่มีการเตรียมการ ศึกษาหาข้อมูลและแจ้งข่าวสารแก่ชาวบ้าน ปรึกษาหารือกับกลุ่มองค์กรที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการจัดการการท่องเที่ยว จัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเป็นองค์กรของคนในชุมชนเองขึ้นมาดูแลจัดการการท่องเที่ยวและให้ชาวบ้านเข้ามาช่วยกันทำงาน การต่อรองกับหน่วยงานภาครัฐจนสามารถทำให้ชุมชนคือริ้วจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนเอง จึงถือเป็นการปกป้อง รักษาสิทธิในการจัดการทรัพยากรต่างๆที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ให้บุคคลภายนอกเข้ามารุกรานและเป็นการแสดงออกว่าชุมชนสามารถจัดการปัญหาต่างๆในชุมชนได้

ระยะที่ 2 การจัดการท่องเที่ยว ปี 2542-2545 เป็นช่วงของการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในระดับจังหวัด เพื่อช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคือริ้วและแหล่งท่องเที่ยวอื่นในจังหวัด โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานอีกหลายหน่วยที่ล้วนเป็นหน่วยงานภาครัฐได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขาหลวง กรมพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ตลอดจนผู้บริหารในระดับจังหวัด องค์กรพัฒนาเอกชน และผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวเข้าร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศครั้งนี้ สำหรับชุมชนคือริ้วการมีส่วนร่วมในการวางแผนมีเพียงผู้นำชุมชนคือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่มีบทบาทในการเข้าร่วมรับทราบแผนงานและนโยบายของหน่วยงาน และนำข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับแผนมาชี้แจงให้ชาวบ้านในชุมชนได้รับทราบ การที่ผู้นำในชุมชนเข้ามาเป็นตัวแทนของชาวบ้าน เนื่องจากผู้นำเป็นบุคคลที่มีความสามารถ น่าเชื่อถือและเป็นที่ไว้วางใจ ทำให้ชาวบ้านยอมรับในการทำหน้าที่ต่างๆแทนและพร้อมให้ความร่วมมือเสมอ

ระยะปัจจุบันการจัดการท่องเที่ยว ปี 2545-2549 เป็นช่วงระยะเวลาที่นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชเข้ามาศึกษาทำวิจัยในชุมชนคือริ้ว พร้อมกับเป็นช่วงที่ชุมชน

คิริวงประสบปัญหาต่อเนื่องมาจากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระยะที่ 2 ดังนั้นการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคิริวงจึงได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ด้วย จึงเป็นโอกาสที่ชมรมการท่องเที่ยวได้มีการทบทวนการทำงานการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนคิริวงอีกครั้ง โดยมีก้านันตำบลกำโลน นายกองค้การบริหารส่วนตำบลและชาวบ้านในชุมชนทำหน้าที่เป็นนักวิจัยในชุมชน และเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา สาเหตุ และร่วมกันวิเคราะห์ เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆในชุมชน มีนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏทำงานผสมผสานความร่วมมือกับโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST, Responsible Ecological Social Tours) มูลนิธิอาสาพัฒนาสังคม (มอส.) หน่วยงานภาครัฐ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย อุทยานแห่งชาติเขาลง ฯลฯ ให้ความช่วยเหลือนักวิจัยชุมชนในการเป็นที่ปรึกษา ช่วยแก้ไข้ปัญหา และสนับสนุนชุมชนเช่น การอบรมให้ความรู้ภาษาอังกฤษ การบริหารจัดการท่องเที่ยว การจัดทำบัญชี การประชาสัมพันธ์ เป็นต้น การมีส่วนร่วมในระยะนี้นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านทำหน้าที่ในการศึกษาวิจัย แก้ไขปัญหาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนเองทั้งหมด บนพื้นฐานความต้องการในการแก้ไข้ปัญหาของคนในชุมชนเอง เพราะชุมชนยอมเข้าใจปัญหาของตัวเองได้ดีกว่าบุคคลภายนอก จึงทำให้ชุมชนคิริวงสามารถวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพปัญหาของชุมชน

ข. การปฏิบัติตามแผน

ระยะที่ 1 การจัดการท่องเที่ยวก่อนปีพ.ศ.2539-2542 ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคิริวง ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน ดังนี้

1. ก้านันตำบลกำโลน รับผิดชอบเป็นประธานโดยตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านทั้ง 4 หมู่บ้าน (หมู่ 5, 8, 9, 10) เป็นรองประธานชมรม มีหน้าที่ในการติดต่อประสานงานภายในกับกรมการฝ่ายต่างๆ การสนับสนุนแผนงาน และประสานงานกับหน่วยงานภายนอก เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย อุทยานแห่งชาติเขาลง องค์การบริหารส่วนตำบลเกี่ยวกับการสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน

2. สมาชิกชมรมการท่องเที่ยว เป็นกรรมการฝ่ายต่างๆตามโครงสร้างชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (หน้า 61) ได้แก่ เลขานุการ เฮอร์มูญิก ฝ่ายส่งเสริมและประเมินผล ฝ่ายศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน ฝ่ายสาธารณสุข ฝ่ายรักษาความปลอดภัย ฝ่ายบ้านพัก ฝ่ายเพื่อนร่วมทาง โดยการเปิดรับสมัครสมาชิกชมรมการท่องเที่ยว พิจารณาจากความรู้ ความสามารถ ความถนัดของชาวบ้านในชุมชนที่สนใจ เช่น เลขานุการทำหน้าที่ติดต่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยว และเป็นผู้ประสานงานระหว่างสมาชิกชมรมกับนักท่องเที่ยว เฮอร์มูญิกทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบเกี่ยวกับ

ระบบบัญชี ค่าใช้จ่ายและการจัดสรรผลประโยชน์แก่สมาชิกชมรมการท่องเที่ยว ซึ่งสมาชิกชมรมการท่องเที่ยว จะเป็นผู้ให้บริการการท่องเที่ยวกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน โดยแบ่งเป็นฝ่ายบ้านพักโฮมสเตย์จำนวน 39 คน ให้การบริการที่พักและอาหาร จัดหากิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว ฝ่ายเพื่อนร่วมทาง จำนวน 76 คน เป็นผู้มีความรู้และความถนัดในเรื่องเส้นทาง การเดินป่า รู้จักพันธุ์ไม้ พันธุ์พืชต่างๆหรือฝ่ายศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน มีความพร้อมในการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณีที่สำคัญของชุมชน เป็นต้น ส่วนชาวบ้านทั่วไปในชุมชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกชมรมการท่องเที่ยว ก็สามารถช่วยกันต้อนรับนักท่องเที่ยว ช่วยเหลือดูแลรักษาความปลอดภัย การให้คำแนะนำที่เหมาะสม การมีอัธยาศัยที่ดี เป็นการสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว

3. วัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยว ได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือจากหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยช่วยจัดทำสื่อเอกสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคมช่วยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวฝึกอบรมบุคลากรและจัดการศึกษาดูงานแก่สมาชิกชมรมการท่องเที่ยว เป็นต้น

การมีส่วนร่วมในระบายนี้อธิบายได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพราะชาวบ้านในชุมชนได้มีส่วนร่วมทุกขั้นตอน แม้ว่าจะไม่ใช่ผู้ลงมือปฏิบัติงานโดยตรง คือ เป็นสมาชิกของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แต่ชาวบ้านทั่วไปก็ได้มีการรับรู้ข่าวสารตั้งแต่เริ่มจัดการการท่องเที่ยวตลอดจนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมของหมู่บ้าน ช่วยกันค้นหาจุดดึงดูดการท่องเที่ยวในชุมชน การให้บริการและต้อนรับนักท่องเที่ยวในฐานะเจ้าของบ้านด้วยอัธยาศัยไมตรีที่ดี ทุกคนในชุมชนจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในระบายนี้อธิบายได้

ระยะที่ 2 การจัดการท่องเที่ยว ปี 2542-2545 การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวง ยังคงมีชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นผู้ดูแลบริหารจัดการตามโครงสร้างโดยประธานชมรม รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก และสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวฝ่ายต่างๆ ปฏิบัติหน้าที่เช่นเดียวกับระยะที่ 1 และชาวบ้านในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลและต้อนรับนักท่องเที่ยว

สำหรับการปฏิบัติตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเป็นเพียงผู้เข้าร่วมปฏิบัติงานตามโครงการต่างๆที่กำหนดไว้ เช่น การเข้ารับการอบรมสื่อความหมายธรรมชาติของคนนำทาง การอบรมภาษาอังกฤษ เป็นต้น ส่วนโครงการต่างๆมีหน่วยงานภาครัฐทั้งหมดเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบในการบริหารจัดการ เช่น การดูแลเรื่องเกี่ยวกับการรักษาความสะอาดของชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวเมื่อเปิดท่าโลนรับผิดชอบ การอบรมมัคคุเทศก์ การทำ

ประชาสัมพันธมี ททท.รับผิดชอบ การอบรมเกี่ยวกับพันธุ์พืช เส้นทางเดินป่ามีอุทยานแห่งชาติ เขาหลวงรับผิดชอบ

ส่วนการจัดสรรวัสดุ อุปกรณ์เพื่อการท่องเที่ยว หน่วยงานต่างๆก็เป็นผู้จัดการดำเนินการ เช่น อุทยานแห่งชาติเขาหลวงจัดทำป้ายสื่อความหมายธรรมชาติ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ผลิตสื่อเอกสารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดอบรม จัดศึกษาดูงาน เป็นต้น การปฏิบัติงานใน ระยะที่มีการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้ จึงเป็นลักษณะของการมีส่วนร่วมไม่ แท้จริง คือ เป็นการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานที่รับผิดชอบเท่านั้น ชุมชนศิวิลไม่ได้มีบทบาท หลักในขั้นตอนของการปฏิบัติงานด้วยตัวเอง

ระยะปัจจุบันการจัดการท่องเที่ยว ปี 2545-2549 การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิง นิเวศของชุมชนศิวิล ยังคงมีชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นผู้ดูแลบริหารจัดการตาม โครงสร้าง โดยประธานชมรม รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก และสมาชิกชมรมการท่องเที่ยว ฝ่ายต่างๆปฏิบัติหน้าที่เช่นเดียวกับระยะที่ 1 และระยะที่ 2 และชาวบ้านในชุมชนมีส่วนร่วมใน การดูแลและต้อนรับนักท่องเที่ยว แต่เนื่องจากระยะที่ 2 พบปัญหาในการปฏิบัติงานของชมรม การท่องเที่ยว ดังนั้นระยะปัจจุบันจึงมีการทบทวนการทำงานของชมรมการท่องเที่ยวในระยะที่ ผ่านมาทั้งหมด นักวิจัยชุมชนทำหน้าที่ดำเนินการวิจัยและหาแนวทางแก้ไขร่วมกับสมาชิกชมรม การท่องเที่ยวและชาวบ้านในชุมชนตามลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น การจัดเวทีชาวบ้าน การประชุมกลุ่มผู้นำ การประชุมสมาชิกชมรมการท่องเที่ยว ทำให้การบริหารจัดการชมรมการ ท่องเที่ยวเกิดการเปลี่ยนแปลงดังนี้

1. โครงสร้างการบริหารจัดการของชมรมมีการเปลี่ยนแปลง โดยแบ่งงานเป็น 3 ฝ่าย ได้แก่

1. ฝ่ายบริหารหรือคณะกรรมการอำนวยการ ประธานชมรมการท่องเที่ยว คณะกรรมการที่ปรึกษา เลขานุการ เหรัญญิก และรองประธาน 4 คนจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5, 8, 9 และ 10 มี บทบาทหน้าที่ในการประสานงานภายในและประสานงานภายนอกกับกลุ่มองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน
2. ฝ่ายจัดการบริการการท่องเที่ยว เป็นหน่วยปฏิบัติงาน ได้แก่ กลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ กลุ่มเพื่อนร่วมทางและกลุ่มศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน ทั้ง 3 กลุ่มจะทำงานร่วมกัน ในการกำหนด กฎ กติกา กำหนดราคา พัฒนาคุณภาพการบริการนักท่องเที่ยว และสร้างสรรค์โปรแกรมการ ท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ๆ
3. ฝ่ายสนับสนุนกิจกรรม ได้แก่ ส่วนรักษาความปลอดภัย ส่วน สาธารณสุข และส่วนจัดหาทุน ช่วยสนับสนุนการดำเนินงานของชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงานต่างๆ

2. มีการกำหนดอัตราค่าบริการ เปลี่ยนแปลงกติกา และการจัดสรรผลประโยชน์แก่สมาชิกและส่วนต่างๆใหม่เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม สร้างประโยชน์กับชาวบ้านและชุมชนมากขึ้น

3. วัสดุ อุปกรณ์เพื่อการท่องเที่ยว มีการพัฒนาบุคลากรในชุมชนจนสามารถผลิตสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนตัวเอง เป็นเอกสารหมู่บ้านโอท็อปต้นแบบและวีซีดีเกี่ยวกับชุมชนที่วิวง ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมาของชุมชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กลุ่มองค์กรและกระตุ้นจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้ยังประสานงานกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หน่วยงานราชการและองค์กรพัฒนาเอกชน ช่วยเหลือในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนแก่นักท่องเที่ยวทางสื่อต่างๆ ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

แต่การปฏิบัติงานในระยะนี้ ชมรมการท่องเที่ยวและสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวมีบทบาทที่เพิ่มขึ้นจากระยะก่อนหน้านี้นี้ คือ มีส่วนร่วมเป็นตัวหลักในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยของนักวิจัยสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช เช่น การประชุมสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเพื่อกำหนดมาตรฐานของบ้านพักโฮมสเตย์และเพื่อนร่วมทาง รวมไปถึงการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกให้เข้ามามีส่วนร่วม เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย อุทยานแห่งชาติเขาหลวง เป็นต้น

สำหรับการให้ความช่วยเหลือชุมชนและการปฏิบัติงานตามแผนงานนั้น มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจนคือ สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราชทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ด้านภาษาอังกฤษกับสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวและชาวบ้านที่สนใจ องค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้าร่วม (มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคมและโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST, Responsible Ecological Social Tours)) ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาเรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จัดอบรม ศึกษาดูงานแหล่งท่องเที่ยว การอบรมการจัดทำบัญชีรับ-จ่าย ส่วนการดำเนินการอื่นตามแผนงาน เช่น การจัดทำพินิจภัณฑ์ชุมชน การจัดตั้งธนาคารขยะ หรือระเบียบต่างๆ เป็นหน้าที่ของชุมชนที่วิวงที่อาศัยความร่วมมือของชาวบ้าน โรงเรียน หน่วยงานต่างๆในการปฏิบัติตามแผนงานทุกขั้นตอน การมีส่วนร่วมในขั้นตอนปฏิบัติงานนี้ จึงถือได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงที่เกิดจากความร่วมมือในการทำงานของคนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

ค. การติดตามและประเมินผล

ระยะที่ 1 การจัดการท่องเที่ยวก่อนปีพ.ศ.2539-2542)

ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีการติดตามการทำงานของสมาชิกชมรมการท่องเที่ยว โดยการพูดคุยสอบถามจากสมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์และลูกหาบ/คนนำทาง (เพื่อนร่วมทาง)

ภายหลังเสร็จสิ้นกิจกรรมจากการท่องเที่ยวทุกครั้ง และการประชุมคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวและสมาชิกชมรมทุก 3 หรือ 6 เดือน การติดตามผลการดำเนินงานของสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวในช่วงแรกพบปัญหาอุปสรรคที่สำคัญคือ

1. ความพร้อมในการบริหารจัดการของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ จำนวนคนไม่เพียงพอต่อการทำงาน เพราะปริมาณนักท่องเที่ยวมีจำนวนมาก ในช่วงเริ่มต้นการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนศรีวังนั้น ช่วงพ.ศ.2541 ชุมชนศรีวังได้รับรางวัลกินนรีทองคำจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เนื่องจากมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนโดยยังคงรักษาสภาพทางธรรมชาติ วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม รวมถึงการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ภายหลังจากการได้รับรางวัลทำให้ชุมชนมีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวมากขึ้น ดังนั้นในปีพ.ศ.2542 ซึ่งเป็นปีที่ ททท.มีนโยบายในการส่งเสริมและโปรโมทการท่องเที่ยวทั่วประเทศ ในการจัดงาน “Amazing Thailand” ทำให้ชุมชนศรีวังได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมากขึ้น ส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวที่สนใจศึกษาธรรมชาติ ในโปรแกรมการเดินป่าขึ้นเขาหลวง ซึ่งสถิติของนักท่องเที่ยวเดินป่าในปี พ.ศ.2542 เป็นตัวเลขที่ยืนยันถึงปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มสูงจากปี พ.ศ.2541 ถึง 2 เท่าได้เป็นอย่างดี ปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นส่งผลต่อการให้บริการการท่องเที่ยวของสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวนั้นไม่ทั่วถึง เนื่องจากชมรมการท่องเที่ยวมีสมาชิกทำงานไม่เพียงพอทั้งฝ่ายบ้านพักโฮมสเตย์และลูกหาบ/คนนำทาง ดังนั้นจึงมีการปรับปรุงแก้ไข โดยให้เครือญาติของสมาชิกเข้ามาช่วยเหลือเกี่ยวกับบ้านพัก (ฝากนักท่องเที่ยวนอนพักตามบ้านญาติ) ส่วนการจัดหาลูกหาบ/คนนำทาง ก็ใช้วิธีการให้นักท่องเที่ยวพักในชุมชนก่อน 1 คืนเพื่อรอให้ชุดนักท่องเที่ยวที่เดินป่าชุดแรกๆ ลงมาจากเขาก่อน และให้ลูกหาบ/คนนำทางได้มีการเตรียมความพร้อมจึงให้นักท่องเที่ยวชุดต่อไปขึ้นเขาหลวงได้

นอกจากเรื่องของจำนวนคนทำงานไม่เพียงพอแล้ว ปัญหาในเรื่องของการติดต่อสื่อสารของชมรมการท่องเที่ยวกับนักท่องเที่ยวก็ไม่ได้ได้รับความสะดวก เพราะชุมชนศรีวังไม่มีโทรศัพท์หรืออุปกรณ์ในการติดต่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยวโดยตรง แต่ใช้การติดต่อผ่านทางองค์การบริหารส่วนตำบลแทน บางครั้งนักท่องเที่ยวไม่มีการยืนยันการเดินทางหรือตัดสินใจเปลี่ยนแปลงการเดินทางอย่างเร่งด่วนและบางครั้งองค์การบริหารส่วนตำบลขาดการประสานงานกับชมรมการท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาพร้อมกันจำนวนมาก จึงทำให้ไม่สามารถจัดบริการการท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง

2. การปฏิบัติงานและการตัดสินใจยึดติดกับผู้นำ (ประธานชมรมการท่องเที่ยว) ช่วงก่อตั้งชมรมการท่องเที่ยวจนถึงปลายปี พ.ศ.2541 ประธานชมรมการท่องเที่ยวคือ กำนัน ขณะเดียวกันก็ดำรงตำแหน่งประธานบริหารอบต.ด้วย แม้จะหมดวาระการทำงานในตำแหน่ง

กำหนดและประธานบริหารอบต.แล้ว ก็ยังได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวและได้รับเลือกให้เป็นประธานชมรมการท่องเที่ยวต่อไป โดยทำหน้าที่ในการประสานงานทั้งภายในและภายนอกชุมชน สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวคิดว่าการทำงานไม่ค่อยมีการแบ่งงานหรือการกระจายงานและการตัดสินใจยึดติดกับประธานชมรมมากเกินไป เช่น การประชุม ไม่ว่าจะประธานชมรมหรือสมาชิกจะนำเสนออะไร สมาชิกจะให้ประธานเป็นคนตัดสินใจ ถ้าประธานเห็นว่าดี สมาชิกก็ว่าดีด้วย ไม่ค่อยแสดงความคิดเห็นกันในที่ประชุม ทำให้เกิดปัญหาการนำเรื่องในที่ประชุมมาวิพากษ์วิจารณ์และพุดคุยกันข้างนอก เช่น การไม่หมุนเวียนนักท่องเที่ยวตามคิว การแบ่งปันผลประโยชน์ เป็นต้น

3. ความขัดแย้งของคณะกรรมการที่ทำงานด้วยกันและการจัดสรรผลประโยชน์ไม่ทั่วถึง คณะกรรมการของชมรมการท่องเที่ยวบางคนมีปัญหาขัดแย้งกันในเรื่องส่วนตัว และไม่ได้มีการพุดคุยถึงปัญหาและการแก้ไขปัญหาร่วมกัน จึงส่งผลกระทบต่อการทำงานของชมรมการท่องเที่ยวไปด้วย เมื่อไม่พุดคุยกันทำให้การประสานงานในการทำงานด้านการท่องเที่ยวได้รับผลกระทบ ต่างคนต่างทำงานไม่มีการร่วมมือกันและนำมาซึ่งปัญหาในเรื่องผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว สมาชิกเกิดความระแวงสงสัยเกี่ยวกับการจัดสรรผลประโยชน์ ในเรื่องการจัดคิวบ้านพักโฮมสเตย์ (บางบ้านได้รับนักท่องเที่ยวมากและบ่อย บางบ้านไม่ได้รับนักท่องเที่ยวเลยหรือได้น้อยกว่า) หรือการจัดนักท่องเที่ยวเข้าพักในบ้านโฮมสเตย์ของพวกพ่อคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยว ปัญหาทั้งหมดนี้เกิดจากการจัดประชุมสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวนั้นขาดความต่อเนื่อง ทำให้ไม่รู้จักความเคลื่อนไหวการทำงานของคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวและสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวมักไม่ค่อยแสดงความคิดเห็นเมื่อมีโอกาสในที่ประชุม ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงถูกสะสม ไม่ได้รับการแก้ไข

4. เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตชาวบ้าน การจัดการการท่องเที่ยวยังมีลักษณะการทำงานที่สวนทางกับแนวคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพราะมีการทิ้งขยะเกลื่อนกลาดตามแหล่งท่องเที่ยว พืชพันธุ์ต่างๆบนเขาหลวงถูกทำลาย เพราะนักท่องเที่ยวมีปริมาณมากและชมรมการท่องเที่ยวไม่มีการจำกัดปริมาณนักท่องเที่ยว นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนทั้งในเรื่องความไม่สะดวกในการเข้าไปทำงานในสวนหรือนักท่องเที่ยวเข้าไปทำลายพืชผลของชาวบ้าน เป็นต้น

ส่วนการประเมินผลการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น ชมรมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเป็นผู้ประเมินผลโดยแบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในด้านบ้านพักด้านการบริการ แต่ทำได้ไม่นานเนื่องจากความไม่สะดวกในการแจกแบบสอบถามและสมาชิกชมรมลี้มให้นักท่องเที่ยวกรอกแบบสอบถาม เป็นต้น ทำให้ต้องปรับเปลี่ยนการประเมินมาเป็น

การให้สมาชิกพูดคุยกับนักท่องเที่ยวยุทธศาสตร์ทำกิจกรรมหรือเวลาว่างและก่อนเดินทางกลับ และการให้นักท่องเที่ยวเขียนบอกเล่า ความประทับใจ ข้อคิดเห็นต่างๆลงในสมุดบันทึกของบ้านพักโฮมสเตย์แทน ซึ่งสมาชิกและคณะกรรมการได้นำข้อคิดเห็นต่างๆมาร่วมกันสรุปผลในที่ประชุม เพื่อปรับปรุงแก้ไขการทำงานให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจในโอกาสต่อไป

ระยะที่ 2 การจัดการท่องเที่ยว ปี 2542-2545 การติดตามประเมินผลในการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หน่วยงานที่รับผิดชอบแผนงานต่างๆ เสนอรายงานต่อที่ประชุมปีละ 3 ครั้ง และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ติดตามประเมินผลปีละครั้ง และสิ้นสุดแผนในปี 2544 อีกครั้ง สำหรับชุมชนคีรีวงนั้นผู้นำชุมชน คณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวและสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวไม่ได้มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลร่วมกับหน่วยงานเลย

ในส่วนของชุมชนคีรีวง ชมรมการท่องเที่ยวยังคงติดตามและประเมินผลการทำงานของสมาชิกชมรมและคณะกรรมการเช่นเดียวกับระยะที่ 1 โดยการติดตามการทำงานยังคงพบปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากระยะที่ 1 คือ ความขัดแย้งของคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวที่มีปัญหาส่วนตัวนั้นยังไม่ยุติ ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติงานร่วมกันได้ ส่งผลกระทบต่อการทำงานของชมรมการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังพบว่าเอกสารด้านการท่องเที่ยว บัญชีนักท่องเที่ยวสูญหาย เพราะมีเรื่องของผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้อง จากการศึกษาพบว่าชุมชนคีรีวงนั้นมีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ซึ่งมีชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นผู้บริหารจัดการ แต่ภายในชุมชนเองมีลักษณะของการจัดการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น คือ มีทั้งธุรกิจการท่องเที่ยวที่ให้บริการที่พักแบบรีสอร์ท และกลุ่มอาชีพในชุมชนนอกจากจะให้นักท่องเที่ยวศึกษาดูงานก็มีการบริการที่พักแบบหมู่คณะ ดังนั้นการท่องเที่ยวภายในชุมชนจึงเกิดปัญหาการแย่งชิงนักท่องเที่ยวเข้ากลุ่มของตัวเอง โดยคณะกรรมการที่ทำงานด้านการประสานงานมีการจัดสรรนักท่องเที่ยวในกลุ่มพวกพ้องที่ทำกิจการรีสอร์ทหรือกลุ่มอาชีพ จึงทำให้สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวไม่ได้รับการจัดสรรนักท่องเที่ยวเข้าบ้านพักโฮมสเตย์ ส่งผลต่อการจัดสรรรายได้หรือผลประโยชน์แก่สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน

ส่วนของการประเมินผลการท่องเที่ยว ยังคงให้นักท่องเที่ยวเป็นผู้ประเมินผล ใช้เพียงการพูดคุยกับนักท่องเที่ยวภายหลังเสร็จสิ้นกิจกรรมและให้นักท่องเที่ยวเขียนความประทับใจ ข้อคิดเห็นต่างๆลงในสมุดบันทึกของบ้านพักโฮมสเตย์ เพื่อนำผลการดำเนินงานเข้าสู่ที่ประชุมได้รับทราบ

นอกจากนี้พบว่าในช่วงที่มีการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การประสานการทำงานกับหน่วยงานภายนอกดีขึ้นมาก เพราะชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับหน่วยงานมีโอกาสในการพูดคุย เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน มีการปรึกษาหารือถึงการทำงานทำให้สามารถทำงาน

ร่วมกันได้ เช่น อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ได้มีการพูดคุยเพื่อร่วมกันกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะเดินป่าศึกษาธรรมชาติในแต่ละครั้ง รวมถึงกฎ กติกาต่างๆ ที่ทำร่วมกันระหว่างชมรมการท่องเที่ยวและอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ทำให้การทำงานการท่องเที่ยวของชุมชนศิวิลกับหน่วยงานต่างๆ เกิดความราบรื่น

ระยะปัจจุบันการจัดการท่องเที่ยว ปี 2545-2549 ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีการติดตามการทำงานของสมาชิกชมรมการท่องเที่ยว โดยการพูดคุยสอบถามจากสมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์และเพื่อนร่วมทาง ภายหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมจากการท่องเที่ยวทุกครั้ง และการประชุมคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวและสมาชิกชมรมทุก 3 หรือ 6 เดือน การติดตามผลการทำงานของสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวพบปัญหาอุปสรรคที่สำคัญคือ

1. ความขัดแย้งในการทำงานของคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยว คณะกรรมการของชมรมการท่องเที่ยว ถือว่าเป็นกลุ่มผู้นำที่สำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวของชมรมการท่องเที่ยว นักวิจัยในชุมชนและสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวจึงได้มีการศึกษาการทำงานของกลุ่มผู้นำเหล่านี้ด้วยการจัดเวทีการพูดคุยและร่วมกันสรุปปัญหา สามารถช่วยกันหาทางออกปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานจนทำให้กลุ่มผู้นำสามารถปฏิบัติงานร่วมกันได้ ปัจจุบันคณะกรรมการอาจมีความขัดแย้งกันในเรื่องของความคิดเห็น แต่ไม่กระทบต่อการทำงานของชมรมการท่องเที่ยว ยังสามารถปฏิบัติงานร่วมกันได้ดี

2. การบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชมรมการท่องเที่ยว ในด้านการประสานงานของชมรมการท่องเที่ยวกับสมาชิกชมรมการท่องเที่ยว พบความคลาดเคลื่อนอันเกิดจากการติดต่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยวที่มีความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน เช่น กำหนดการเดินทางและการเปลี่ยนแปลงของนักท่องเที่ยวที่ไม่มีการแจ้งผู้ประสานงานชมรมการท่องเที่ยวล่วงหน้า ทำให้เกิดการผิดพลาดในการประสานงานของผู้ประสานงานกับสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวที่เคยนัดหมายและเตรียมการไว้ก่อนแล้ว ส่งผลให้สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวไม่พอใจการปฏิบัติงานของผู้ประสานงาน นอกจากนี้การจัดประชุมสมาชิกและคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวเริ่มขาดหายไปไม่มีความต่อเนื่องเพราะต้องรอการตัดสินใจของฝ่ายบริหาร (ประธานชมรม รองประธาน เลขานุการ) ทำให้สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวไม่ทราบข่าวสารและการทำงานของคณะกรรมการชมรม จึงเกิดความเข้าใจที่ไม่ตรงกันในการปฏิบัติงาน และเกิดการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานกันในกลุ่มเพื่อนฝูง พวกพ้องของสมาชิก ซึ่งยังคงมีปัญหานี้อยู่บ้างเล็กน้อยในปัจจุบัน

สำหรับการประเมินผล ชมรมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเป็นผู้ประเมินผลโดยให้สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวพูดคุยกับนักท่องเที่ยวขณะทำกิจกรรมหรือเวลาว่างและก่อนเดินทางกลับ และการให้นักท่องเที่ยวเขียนบอกเล่า ความประทับใจ ข้อคิดเห็นต่างๆ ลงในสมุดบันทึกของ

บ้านพักโฮมสเตย์ ซึ่งพบว่านักท่องเที่ยวพอใจและประทับใจต่อการให้บริการ การต้อนรับและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชาวบ้านของสมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์และเพื่อนร่วมทางเหมือนเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน และนักท่องเที่ยวมีข้อเสนอแนะให้ชุมชนช่วยกันแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น เช่น การบริการเอกสารของชุมชนแก่นักท่องเที่ยว การจัดการปัญหาขยะตามแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน เป็นต้น

นอกจากนี้การประสานความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆกับชุมชนก็ดีขึ้นมาก สามารถทำงานช่วยเหลือกันได้เป็นอย่างดี แต่ยังมีอุปสรรคจากหน่วยงานและองค์กรจากภายนอกที่เข้ามาทำงานพัฒนาในชุมชนโดยเฉพาะภาครัฐ ส่งผลให้ชุมชนต้องมีการคิดทบทวนในการให้ความร่วมมือหรือปฏิเสธการช่วยเหลือหรือสนับสนุน เช่น การเข้ามาจัดทำมาตรฐานบ้านพักของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ซึ่งคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยว สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวและชาวบ้านไม่เห็นด้วย เนื่องจากมีความเห็นว่าการจัดทำมาตรฐานต่างๆที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ควรเป็นมาตรฐานที่สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวและชาวบ้านช่วยกันกำหนดขึ้นมาเอง มิใช่มาตรฐานจากหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาให้ชมรมการท่องเที่ยวและสมาชิกปฏิบัติตามข้อกำหนดต่างๆ จึงทำให้เกิดความขัดแย้งกันในด้านความคิดเห็นและกระทบกับการทำงานของชมรมการท่องเที่ยว ส่งผลต่อการทำงานวิจัยของนักวิจัยสถาบันราชภัฏเช่นกันที่ต้องหยุดการวิจัยชั่วคราว เพื่อให้ชุมชนรับมือและแก้ไขปัญหาจนสถานการณ์ในชุมชนดีขึ้นก่อน และยังมีการทำงานของหน่วยงานภาครัฐอีกหลายลักษณะ ที่ใช้การพัฒนาแบบหวังผลประโยชน์จากชุมชน เช่น การปรับปรุงภูมิทัศน์ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวและสร้างความสวยงามในพื้นที่ของชุมชนก็จริง แต่การปรับปรุงภูมิทัศน์นั้นไม่มีความสอดคล้องและเป็นธรรมชาติกับพื้นที่และสิ่งแวดล้อมในชุมชน จนทำให้ชุมชนก็เริ่มสูญเสียความเป็นเจ้าของในการบริหารจัดการทรัพยากรภายในชุมชนดังเช่นปัจจุบัน

ง. การรับผลประโยชน์

การจัดสรรรายได้เป็นไปตามกติกาของชมรม โดยทั้ง 3 ระยะเวลาผู้เกี่ยวข้อง คือ ผู้จัดบริการการท่องเที่ยวและผู้ดูแลการท่องเที่ยว ได้แก่ ชมรมการท่องเที่ยว (คณะกรรมการ สมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์ สมาชิกคนนำทาง/ลูกหาบ(เพื่อนร่วมทาง)) ชาวบ้าน กลุ่มอาชีพ/องค์กร หน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน ตลอดจนผู้รับบริการการท่องเที่ยว (นักท่องเที่ยว) และการจัดสรรผลประโยชน์ด้านอื่นๆ ที่สำคัญมีดังนี้

ระยะที่ 1 การจัดการท่องเที่ยว ก่อนปีพ.ศ.2539-2542

1. ด้านเศรษฐกิจ สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวมีอาชีพและรายได้เสริมจากการทำงานด้านการท่องเที่ยว ชมรมการท่องเที่ยวมีการจัดสรรรายได้แก่ส่วนต่างๆ คือ ชมรมการท่องเที่ยว อบต. กำโลน อุทยานแห่งชาติเขาลงและคนทำงาน

ในปีพ.ศ.2542 มีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มสูงกว่าในปี พ.ศ.2541 และ 2543 ถึง 2 เท่า ทั้งนี้เนื่องมาจากปี พ.ศ.2542 เป็นปีที่ ททท. มีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวในการจัดงาน “Amazing Thailand” ซึ่งนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศต่างก็เที่ยวในเมืองไทยเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะตามแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ปริมาณนักท่องเที่ยวจำนวนมาก สอดคล้องกับการทำงานของชมรมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยวและการให้บริการได้ไม่ทั่วถึง ปัญหาผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น (วิถีชีวิต ปัญหายาเสพติด ปัญหาขยะ พืชพันธุ์ถูกทำลาย) และส่งผลกระทบต่อความพร้อมในการบริหารจัดการของชมรมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการบริหารจัดการคนและทรัพยากรธรรมชาติ

รายได้จากการท่องเที่ยวในภาพรวมของชุมชนในปี 2542 มีจำนวนสูงมากกว่าปีอื่นๆ ซึ่งมีรายได้ถึง (269,000 บาทต่อปี) และเมื่อหักสัดส่วนรายได้แก่สมาชิก (โฮมสเตย์และคนนำทาง/ลูกหาบ) แล้ว รายได้ที่แท้จริงของชมรมต้องมีการจัดสรรแก่ส่วนต่างๆตามกติกา พบว่ารายได้ส่วนใหญ่ตกอยู่ที่คนทำงานมากกว่าส่วนที่จะคืนสู่ชุมชน ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นเฉพาะกลุ่มทำให้การจัดสรรรายได้ในชุมชนยังไม่ทั่วถึงและเกิดปัญหาความขัดแย้งในด้านผลประโยชน์ของคนทำงาน

2. ด้านสังคม สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวทั้งบ้านพักโฮมสเตย์และลูกหาบ/คนนำทางได้รู้จักกับเพื่อนมากขึ้น เป็นการเปิดสังคมต้อนรับกลุ่มคนใหม่ๆเข้ามาในชุมชน ทั้งเพื่อนต่างจังหวัดในระดับภาคและต่างประเทศ ทำให้ได้เรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่หลากหลายซึ่งกันและกัน มีโอกาสได้เรียนรู้ภาษาอังกฤษ ภาษาถิ่น วัฒนธรรมประเพณีของนักท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน กลุ่มเยาวชนที่เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นก็ได้ประโยชน์จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องราวในชุมชนด้วยตัวเอง และภาคภูมิใจในการเป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราวสำคัญแก่นักท่องเที่ยว สำหรับกลุ่มคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวได้ประโยชน์ในการทำงานร่วมกันกับชาวบ้านในชุมชนและการติดต่อประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกชาวบ้านทั่วไปได้ประโยชน์จากการพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้าและได้รับความสะอาดเพิ่มขึ้น

ระยะที่ 2 การจัดการท่องเที่ยว (2542-2545) ช่วงของการทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับจังหวัด ชุมชนได้รับประโยชน์ดังนี้

1. การพัฒนาในทางกายภาพ เช่น อาคารกลางซื้อขายผลผลิตทางการเกษตรและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ในชุมชน โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ได้รับการพัฒนามากขึ้น เช่น ถนน โทรศัพท์สาธารณะ ไฟฟ้า เป็นต้น

2. ด้านเศรษฐกิจ สร้างโอกาสที่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ให้ทั่วถึงแก่ชาวบ้านในชุมชนและให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น โดยการสร้างอาคารซื้อขายผลผลิตเพื่อให้ชาวบ้านนำผลผลิตทางการเกษตรมาขายให้กับนักท่องเที่ยวในพื้นที่ที่สะดวกขึ้น แต่ภายหลังพบว่าชุมชนไม่สามารถใช้ประโยชน์จากอาคารได้อย่างเต็มที่และตรงกับวัตถุประสงค์ของแผนงานพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากความไม่เหมาะสมในด้านพื้นที่การขนส่งของชาวสวน อาคารซื้อขายผลผลิตนั้นตั้งอยู่ในพื้นที่ของหมู่ที่ 9 ใกล้กับโรงเรียน แต่พื้นที่สวนของชาวบ้านนั้นอยู่ห่างไกลออกไปทางเชิงเขาอบหมูบ้าน ดังนั้นชาวบ้านจึงยังคงใช้บริเวณซื้อขายเดิมในการติดต่อซื้อขายผลผลิตทางการเกษตรกับบุคคลภายนอกหรือนักท่องเที่ยว คือ บริเวณท่าหา น้ำตกวังไม้ปักและท่าขายที่อยู่ใกล้กับพื้นที่สวนสมรมของทุกหมู่บ้าน พื้นที่ที่มีความสะดวกต่อการขนส่งผลผลิตแก่พ่อค้า แม่ค้าที่เข้ามารับซื้อผลผลิตของชาวบ้านถึงจุดศูนย์กลางของการซื้อขายและชาวบ้านเคยชินกับจุดซื้อขายเดิมมากกว่า การพัฒนาชุมชนตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ไม่ได้มาจากความต้องการของชาวบ้านในชุมชนอย่างแท้จริงตั้งแต่เริ่มกระบวนการ จึงทำให้การพัฒนานั้นไม่ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของแผนทั้งหมด

3. การส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้นแบบ ทำให้ชุมชนได้รับชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในสังคมมากขึ้น ในปี พ.ศ.2545 หน่วยงานภาครัฐคือ ททท.มีการตอบสนองและสานรับกับนโยบายในปีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนานาชาติ ที่ทั่วโลกให้ความสำคัญและสนใจกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น ในส่วนท้องถิ่น (อบต.กำโลน)ร่วมมือกับ ททท. จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนคีรีวง และหลังจากนั้นไม่นานกระทรวงอุตสาหกรรมก็มีการยกระดับให้ชุมชนคีรีวงเป็นหมู่บ้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และเข้าไปจัดสร้างศูนย์ผลิตภัณฑ์ในชุมชน เพื่อให้เป็นสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มองค์กร การจัดตั้งศูนย์ผลิตภัณฑ์นี้ขึ้นมาเพราะต้องการให้ชุมชนคีรีวงใช้เป็นศูนย์กลางในการประสานงานที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกอย่างในชุมชนคีรีวงรวมถึงเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วย

นโยบายของภาครัฐจึงเป็นอุปสรรคต่อการทำงานในชุมชน เพราะชุมชนคีรีวงไม่สามารถบริหารจัดการเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่รัฐทำให้กับชุมชนได้ นอกจากนี้ปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับผลประโยชน์ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชมรมการท่องเที่ยวที่ยังมีอยู่ ก็ยังไม่ได้รับการแก้ไข จึงไม่สามารถนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวและการจัดสรรรายได้แก่ส่วนต่างๆ ในระยะนี้ได้เช่นกัน

ระยะปัจจุบันการจัดการท่องเที่ยว (2545-2549) รายได้ที่จัดสรรแก่ส่วนต่างๆ และกติกาของชมรมการท่องเที่ยว ได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกชมรมและคณะกรรมการในการปรับปรุงให้เหมาะสมกับทุกฝ่าย จัดสรรรายได้หลังจากหักสัดส่วนรายได้ให้แก่สมาชิกแล้ว แบ่งเป็น 3 ส่วนคือ ชมรมการท่องเที่ยว อบต.กำโลนและอุทยานแห่งชาติเขาหลวง โดยรายได้ในส่วนของชมรมการท่องเที่ยว จะเป็นกองทุนสำรองในการใช้จ่ายเพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวและการพัฒนาชุมชน

1. จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้ พบว่า นักท่องเที่ยวในปี พ.ศ.2548 เพิ่มขึ้นจากปี 2547 และรายได้รวมจากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น (จาก 132,600 บาทต่อปี เป็น 150,600 บาทต่อปี) แต่รายได้ส่วนของชมรมการท่องเที่ยว อบต.กำโลนและอุทยานแห่งชาติเขาหลวงกลับมีรายได้ลดลงสวนทางกับรายได้รวมทั้งหมด ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากความแตกต่างของรายได้ส่วนอื่นที่เพิ่มเข้ามา (เงิน 5%+รายได้ส่วนอื่น) จึงทำให้รายได้ของชมรมการท่องเที่ยว อบต.กำโลนและอุทยานแห่งชาติเขาหลวงในปี 2548 น้อยกว่าปี 2547 และปี 2549

จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มในปี พ.ศ.2548 นั้นเป็นส่วนของนักท่องเที่ยวที่พักโฮมสเตย์ ส่วนนักท่องเที่ยวเดิณปามีจำนวนลดลงทุกปี เนื่องจากช่วงกลางปีจนถึงปลายปีมีปริมาณฝนตกหนัก สภาพอากาศไม่เหมาะสมและเกิดมรสุมทางภาคใต้ และเกิดจากอีกปัจจัยหนึ่งคือ ในปี 2548 หน่วยงานของรัฐ คือ กระทรวงมหาดไทยได้กำหนดให้ชุมชนคีรีวงเป็นหมู่บ้านโอท็อปต้นแบบ ต่อมากระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเลือกเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวโอท็อป 1 ใน 4 หมู่บ้านทั่วประเทศ วิธีการโปรโมทชุมชนคีรีวงในลักษณะการยกระดับชุมชนเช่นนี้ ทำให้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวจำนวนมาก โดยเฉพาะส่วนที่มาพักโฮมสเตย์และเดินป่าเท่านั้นแต่ยังรวมไปถึงนักท่องเที่ยวที่มาศึกษาดูงานกับกลุ่มอาชีพด้วยซึ่งมีมาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งปี 2549 มีจำนวนนักท่องเที่ยวพักโฮมสเตย์และเดินป่ารวมกันเพิ่มสูงเป็น 2 เท่าจากปี 2548 สร้างรายได้รวมจากการท่องเที่ยวให้กับชุมชนถึง (214,350 บาทต่อปี)

2. ประโยชน์ในเชิงสังคม ชุมชนคีรีวงได้รับการสนับสนุนของหน่วยงาน ได้แก่ สถาบันการศึกษาที่เข้ามาอบรมภาษาอังกฤษ และความช่วยเหลือขององค์การพัฒนาเอกชน ตลอดจนการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานของภาครัฐในด้านการส่งเสริม สนับสนุน และช่วยเหลือทั้งอุปกรณ์ เงินทุน การประชาสัมพันธ์ การสร้างเครือข่ายในลักษณะภาคีการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนอื่นๆทั้งในประเทศและในระดับชาติ เช่น ชุมชนบ้านข้างกลาง ชุมชนบ้านกะทูน ชุมชนวังลู่ ฯลฯ ช่วยให้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนดำเนินไปสู่ความสำเร็จได้นอกจากนี้กระบวนการวิจัยของนักวิจัยในชุมชน ทำให้ชาวบ้านมีสำนึกที่จะเข้ามาช่วยกันพัฒนาชุมชน ช่วยกันคิด แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้มีการพัฒนาศักยภาพของคนและองค์กรชุมชน

คณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยว สมาชิกชมรมการท่องเที่ยว สามารถร่วมมือกันทำงานพัฒนาด้วยความเข้าใจอันดี ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม มีความภาคภูมิใจต่อตัวเอง ส่วนด้านปัญหาในชุมชน เช่น การกระจายรายได้ การประสานงาน ปัญหาผลกระทบจากการจัดการการท่องเที่ยวต่อชุมชน ก็ได้รับการแก้ไขและสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากพื้นฐานทุนทางสังคมมาทำให้เกิดประโยชน์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ถือว่าระยะการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระยะปัจจุบันชุมชนและชาวบ้านได้รับประโยชน์สูงสุด เป็นการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนอย่างแท้จริง

สรุปผลการศึกษาข้างต้น ทำให้เห็นพัฒนาการของกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน เริ่มตั้งแต่อดีตจนกระทั่งมีชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงทำหน้าที่ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวนั้น พบว่าชุมชนคีรีวงเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นชุมชนที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และสวยงามมากมาย ทั้งน้ำตก เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ มีเอกลักษณ์เกี่ยวกับวิถีชีวิตที่โดดเด่นคือ การทำสวนสมรม ปลูกผลไม้มากมายแบบเกษตรผสมผสาน นอกจากนี้ยังมีวัฒนธรรมประเพณีที่ขึ้นชื่อ คือ ประเพณีชักพระ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในด้านการประกอบอาชีพ เช่น การทำทุเรียนกวนห่อกาบหมาก การทำผ้ามัดย้อม หัตถกรรมจักสานจากพืชในท้องถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ครั้งเหตุการณ์มหาอุทกภัย ที่ทิ้งไว้เพียงร่องรอยทางธรรมชาติเพื่อความทรงจำและเป็นอนุสาวรีย์เตือนใจคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว จึงทำให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศสนใจเข้ามาท่องเที่ยว ศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก ความนิยมของชุมชนคีรีวงดูได้จากสถิตินักท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

การมีส่วนร่วมของชุมชนคีรีวงในแต่ละระยะที่มีการจัดการการท่องเที่ยว ไม่พบปัญหาที่เกี่ยวกับความร่วมมือของคนในชุมชนกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน แต่ระบบการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนมีปัญหา 2 ลักษณะคือ ปัญหาที่เกิดจากการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชนและปัญหาที่เกิดจากภายนอกชุมชนดังนี้

1. ปัญหาที่เกิดจากการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชน โดยเฉพาะปัญหาเกี่ยวกับความไม่พร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ทั้งในเรื่องของจำนวนคนทำงาน วัสดุ อุปกรณ์ที่ต้องให้ภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือและสนับสนุน การติดต่อสื่อสารและการประสานงานของชมรมการท่องเที่ยวกับสมาชิกชมรมการท่องเที่ยว และการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆจากภายนอกยังไม่มีหลากหลาย ตลอดจนการแก้ไขปัญหาการทำงานในลักษณะที่ขัดแย้งของคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยว ที่มีเรื่องผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้อง ปัญหาเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความไม่พร้อมในการทำงานด้านการ

บริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนคีรีวง ซึ่งมีสาเหตุหลักมาจากบุคคลหรือหน่วยงานจากภายนอก

2. ปัญหาที่เกิดจากภายนอกชุมชน นโยบายและแผนพัฒนาการท่องเที่ยว การสนับสนุนของภาครัฐที่เน้นการเพิ่มปริมาณนักท่องเที่ยวและรายได้ของชุมชน ส่งผลในเชิงอุปสรรคต่อการทำงานของชมรมการท่องเที่ยว เนื่องจากชุมชนไม่สามารถจัดการกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วที่เกิดขึ้นกับชุมชนหรือการเข้ามาพัฒนาชุมชนและช่วยเหลือสนับสนุนจากภาครัฐ เช่น อาคารผลผลิต การบริหารจัดการศูนย์กลางประสานงานชุมชน จึงทำให้เกิดปัญหาภายในชุมชนดังที่กล่าวมาข้างต้น

ดังนั้นเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนทั้งหมด ส่วนสำคัญที่ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง เรียนรู้ และปรับตัวในการแก้ไขปัญหา ชุมชนคีรีวงจึงต้องเป็นผู้พัฒนาการศึกษาวิจัยด้วยตนเองในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนในระยะต่อมา ตั้งแต่การค้นหาค้นหาปัญหา สาเหตุที่มา การร่วมวิเคราะห์ปัญหา ร่วมกันหาแนวทางแก้ไข จนนำมาสู่การพัฒนาชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สมาชิกชมรมและชาวบ้านในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถ มีการพัฒนาศักยภาพของตนเองที่ทำให้ชุมชนคีรีวงสามารถจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนบนพื้นฐานทุนทางสังคม ทักษะและการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนได้

ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

ผู้ศึกษาใช้เทคนิคการสัมภาษณ์กลุ่มกับชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง เพื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนพบว่า ความสำเร็จที่ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กำหนดไว้ คือ 1. การที่ชาวบ้านในชุมชนมีรายได้จากการประกอบอาชีพเสริม 2. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับชมรมการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม 3. มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชนคีรีวงอย่างต่อเนื่อง 4. สามารถรักษาระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนให้มีสภาพที่สมบูรณ์ และ 5. นักท่องเที่ยวได้รับความรู้จากการเข้ามาเที่ยวในชุมชน โดยปัจจัยภายในเป็นกระบวนการที่ชมรมการท่องเที่ยววิเคราะห์ถึงจุดแข็งและจุดอ่อนที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้ชมรมการท่องเที่ยวสามารถจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ ส่วนปัจจัยภายนอกเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโอกาสและภัยคุกคามที่ชมรมการท่องเที่ยวต้องทำความเข้าใจกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนคีรีวงทั้งสิ้น สามารถนำผลการรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์ได้ดังนี้

5.1 ปัจจัยภายในที่เป็นจุดแข็งในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ผลจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านและการสัมภาษณ์กลุ่มชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงพบว่า ปัจจัยภายในที่เป็นจุดแข็ง ได้แก่

5.1.1 ทิวทางธรรมชาติ สามารถจำแนกได้เป็น 1. ป่าไม้ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช 2. แหล่งท่องเที่ยว

(1) ป่าไม้ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช

พื้นที่ป่าในชุมชนคีรีวงนั้นมีความอุดมสมบูรณ์ทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ เพราะอยู่ติดกับเขตอุทยานแห่งชาติเขาลวก ชาวบ้านในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากผลิตผลจากป่าไปเป็นอาหารและนำไปขายเพื่อหารายได้ให้กับครอบครัว เช่น พืชผัก สมุนไพร สัตว์ป่า เช่น หมูป่า เป็นต้น ส่วนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชนก็ได้ชมความงามของผืนป่าตามธรรมชาติ ได้เห็นสัตว์ป่าและพันธุ์พืชที่หาดูได้ยากเช่น กัลว่ยไม้ป่าสิงโตอาจารย์เต็ม ซึ่งมีอยู่เฉพาะพื้นที่ป่าในชุมชนเท่านั้น

ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติต่างๆในชุมชน ทำให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์ในการดำรงชีวิตและสามารถรักษาสิทธิในการใช้และดูแลรักษาทรัพยากรที่มีอยู่ นักท่องเที่ยวก็ได้รับประโยชน์จากการชมความงามทางธรรมชาติ และเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้นเช่นกัน

(2) แหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ น้ำตกและป่าธรรมชาติเขาหลวง

ชุมชนศรีวังมีแหล่งท่องเที่ยวอยู่มากมายที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ โดยเฉพาะน้ำตก ลำธาร เช่น น้ำตกกินนรี น้ำตกสอยดาว น้ำตกวังไม้ปัก หรือบริเวณแหล่งท่องเที่ยวท่าหา วังววนักท่องเที่ยวจะเข้ามาเที่ยวพักผ่อนเล่นน้ำกันมาก โดยเฉพาะในช่วงวันหยุดพักผ่อนเสาร์และอาทิตย์รวมไปถึงช่วงเทศกาล ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า

“ในชุมชนมีจุดท่องเที่ยวที่น่าสนใจมากมาย ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเขาชอบไปพักผ่อนเล่นน้ำกันตามน้ำตกต่างๆ เพราะอากาศมันดี เย็นสบาย มีต้นไม้มากมาย วันหยุดเสาร์อาทิตย์ก็จะเป็นพวกกลุ่มวัยรุ่นหรือครอบครัวเข้ามาเยอะ เอาข้าวปลาอาหารมานั่งกินกันและก็เล่นน้ำ ใครเข้ามาที่นี่เขาก็ชอบกัน พวกที่มาพักโฮมสเตย์เขาว่าบ้านเราอากาศดีเหมือนเมืองนอก อยู่สบาย พื้นที่ก็สวยงามทุกอย่าง ฟังแล้วก็อดชื่นใจไม่ได้ที่เขาชอบบ้านเรา”

จำนง สุขันทอง, สัมภาษณ์, 27 กรกฎาคม 2548

นอกจากนี้เรื่องของการเดินป่าศึกษาธรรมชาติบนเขาหลวงก็ได้รับความนิยมเช่นกัน ตั้งแต่ภายหลังเกิดมหาอุทกภัยปี พ.ศ.2531 เพราะชุมชนมีการจัดกิจกรรมเดินป่าเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาป่าธรรมชาติและสำรวจความเสียหายทางธรรมชาติบนเขาหลวง ให้ชาวบ้านในชุมชนและนักท่องเที่ยวช่วยกันปลูกป่าเพื่อคืนความอุดมสมบูรณ์ให้กับธรรมชาติ

แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน จึงมีความสำคัญเพราะเป็นจุดดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวและสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านในชุมชน

5.1.2 ทูนมมนุษย์

ปัจจัยสำคัญที่ชมรมการท่องเที่ยวและชาวบ้านได้สะท้อนให้เห็นว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประสบความสำเร็จได้ คือ กลุ่มผู้นำและชาวบ้าน

(1) **กลุ่มผู้นำ** เป็นทุนมนุษย์ที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันชาวบ้านในชุมชนให้เข้ามาร่วมมือและมีส่วนร่วมกับชมรมการท่องเที่ยวในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน กลุ่มผู้นำ ได้แก่ ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ผู้นำทางธรรมชาติ (ผู้อาวุโส พระภิกษุสงฆ์) และคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (กำนันเป็นประธานชมรม ผู้ใหญ่บ้านเป็นรองประธาน ผู้อาวุโสเป็นที่ปรึกษา และกรรมการที่มาจากชาวบ้านที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชนด้วยกัน) ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ได้เข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนด้วย

ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ผู้นำทางธรรมชาติ (ผู้อาวุโส) และกรรมการที่เป็นชาวบ้านที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน มีบทบาทเป็นแกนนำของชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความรู้ความสามารถและคุณลักษณะของผู้นำในการเข้ามาบริหารจัดการการท่องเที่ยว จากการศึกษาพบว่า แต่ละยุคแต่ละสมัยผู้นำมีบทบาทในการทำงานและลักษณะส่วนตัวที่แตกต่างกัน ลักษณะของผู้นำที่ชาวบ้านให้การยอมรับ คือ เป็นบุคคลที่มีคุณธรรม เสียสละเพื่อส่วนรวม กระตือรือร้นและมีความสามารถในการแก้ไขปัญหา สามารถรวบรวมชาวบ้านให้เกิดความร่วมมือและช่วยเหลือในการทำงานร่วมกัน

“กำนัน พี่ทักษิณ พี่เล็ก เขาจะมีการปรึกษาพูดคุยกันเวลามีปัญหาในชมรม ช่วยกันคิด ช่วยกันทำงานแก้ไขปัญหาและก็นำเข้าที่ประชุมชมรมการท่องเที่ยว เพื่อให้ชาวบ้านได้รับรู้และช่วยเหลือกันอีกทางหนึ่ง ทุกคนเขาก็ให้ความร่วมมือกันดี เพราะไม่มีใครคิดว่าเป็นเรื่องของใคร แต่มันคือปัญหาของส่วนรวม เป็นปัญหาของทุกคนที่ต้องช่วยกัน”

ไชยา ยอดผกา, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2548

ผู้นำชุมชนนั้นได้รับการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ในการทำงานจากผู้นำในอดีตจากรุ่นสู่รุ่น ความเป็นผู้นำของชุมชนศรีวังนั้นต้องต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคต่างๆมากมาย บทเรียนสำคัญที่ทำให้ผู้นำทั้งหลายมีความรักและห่วงแหนชุมชน คือ ประสบการณ์จากการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ที่ถูกภาครัฐและธนาคารพาณิชย์กล่าวหาว่าเป็นกลุ่มการเงินที่ผิดกฎหมาย และพยายามนำกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจ แต่ชาวบ้านและผู้นำช่วยกันต่อสู้และปกป้องผลประโยชน์ของคนในชุมชน ทำให้กลุ่มออมทรัพย์เป็นกลุ่มการเงินที่เข้มแข็งและมีชื่อเสียงในระดับประเทศ

“เขารู้จักบ้านเราก็ที่กลุ่มออมทรัพย์นี้แหละ เพราะแต่ก่อนมันมีเรื่องของผลประโยชน์จำนวนมาก ธนาคารพาณิชย์เขาอยากให้เราเป็นลูกค้า แต่พวกกรรมการเขาอยากให้เป็นธนาคาร ชาวบ้านให้เราดูแลกันเองจริงๆ หนูไปตามได้เลยแทบทุกบ้านเขาเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์กันทั้งนั้น มันดีที่มีธนาคารในชุมชนเราเอง ชาวบ้านทำกันเองหมด มีกรรมการบริหาร พวกเราไว้ใจ

กัน แม้ตอนน้ำท่วมเงินหาย หนังสือ เอกสารหายไปหมด แต่กรรมการเขาก็ทำงานกันจนนำเงินกลับมาให้กลุ่มได้หมด ออมทรัพย์บ้านเราจึงอยู่รอด มีชื่อเสียง ให้คนมาดูงานมากมายถึงทุกวันนี้ ถ้าไม่มีกลุ่มนี้พวกเราก็แย่ละ ป่านนี้คงเป็นหนี้เป็นสินกันเต็มไปหมดแล้ว...”

ลุงนำ หัตถิ, **สัมภาษณ์**, 27 กรกฎาคม 2548

นอกจากนี้ประสบการณ์จากเหตุการณ์มหาอุทกภัยในปี พ.ศ.2531 ที่สร้างความเสียหายกับชุมชน ทำให้กลุ่มผู้นำชุมชน คณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับธรรมชาติแบบพึ่งพาอาศัยกัน และนำประสบการณ์จากกลุ่มออมทรัพย์และกรณีมหาอุทกภัยมาเป็นแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ให้ชาวบ้านในชุมชนนั้นช่วยกันดูแล รักษาทรัพยากรธรรมชาติ ผืนป่าและจัดการการท่องเที่ยวโดยชาวบ้านในชุมชนช่วยกันบริหารจัดการเอง ให้หน่วยงานภายนอกเข้ามาช่วยเหลือและสนับสนุนอยู่ภายนอก เพราะเกรงว่าหากให้ภาครัฐหรือเอกชนเข้ามาดำเนินการ การจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนคือวังจะเป็นในเชิงการทำธุรกิจและผลกระทบจะตกอยู่กับชาวบ้านในชุมชน

“เหตุที่ชุมชนจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพราะคนกับป่าต้องพึ่งพากัน คนอยู่ป่าอยู่ ป่าอยู่คนก็อยู่ ตรงนี้คือเครื่องมือที่ชุมชนใช้จัดการกับปัญหาทรัพยากร เพราะก่อนที่คือวังจะจัดการการท่องเที่ยว เรามีปัญหาเรื่องจัดการทรัพยากร ชาวบ้านถางป่า ขยายที่ทำกิน ตัดไม้ พอได้มีการจัดการการท่องเที่ยวก็ปลูกฝังให้คนในชุมชนช่วยกันดูแลรักษาป่า พวกเราซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่เดินตามบรรพบุรุษที่เขาสั่งสอนมา ไม่ฉีกแนวออกไป ชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือกับผู้นำดีในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยว”

นิกร สุทธิ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9, **สัมภาษณ์**, 22 กรกฎาคม 2548

จากการที่ผู้นำได้รับการถ่ายทอดความรู้จากผู้นำในอดีต ทำให้เห็นความสำคัญของการถ่ายทอดความรู้ในการทำงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวแก่เยาวชนในรุ่นต่อไปด้วย เพื่อให้กลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่ที่จะก้าวเข้ามาทำงานพัฒนาชุมชนและจัดการการท่องเที่ยว มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนอย่างแท้จริง

“กระบวนการพัฒนาต่างๆตั้งแต่อดีตนั้น มีปัจจัยหลายอย่างที่เป็นตัวขับเคลื่อน ไม่ว่าจะเป็นการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด การดำรงชีวิตอยู่ต่อไปในอนาคต เรื่องสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ทุกอย่างถูกถ่ายทอดผ่านตัวกลาง นั่นก็คือ ผู้นำ จากยุคหนึ่งสู่ยุคหนึ่ง จากนั้นคนก็ต้องได้รับการพัฒนาทั้งการเรียนรู้ การศึกษาและการใช้วิธีการคิดเพื่อพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญยิ่งขึ้น มีการสอนให้ถอดบทเรียนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน สิ่งต่างๆที่ผู้ใหญ่ทำกันมาแล้วก่อเกิดประโยชน์นั้น ต้องอาศัยฐานความรู้พื้นฐานที่ผู้ใหญ่เคยทำกันมา คนรุ่นใหม่ก็ต้องมีฐานความรู้ในเรื่องการศึกษา

ด้วยเพราะในปัจจุบันกระบวนการพัฒนามันไปเร็ว แต่ในอนาคตการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการท่องเที่ยว โอท็อป มันก็ต้องมีการพัฒนาระบบการบริหารจัดการต่อไป เราจึงต้องถ่ายทอดทั้งความรู้ในอดีตและประสบการณ์ที่มีอยู่ให้คนเด็กรุ่นใหม่เขาได้รู้และยึดเอาสิ่งที่ดีเป็นแบบอย่างในการพัฒนาชุมชนต่อไป”

การสัมภาษณ์กลุ่ม, 18 พฤศจิกายน 2548

นอกจากนี้ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยว ยังมีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากภายนอกให้กับตัวเองทั้งในระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษา การเชิญวิทยากรจากภายนอกเข้ามาให้ความรู้กับชาวบ้านและสมาชิกชมรมการท่องเที่ยว เช่น การฝึกภาษาอังกฤษแก่สมาชิกชมรมการท่องเที่ยว ให้สามารถพูดสื่อสารอย่างง่ายกับนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เข้ามาพักโฮมสเตย์ เดินป่าศึกษาธรรมชาติหรือที่เข้ามาเที่ยวในชุมชนได้ หรือการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมให้กับชาวบ้านที่เข้ามาช่วยทำงานชมรมการท่องเที่ยว มีการส่งตัวแทนชาวบ้านในชุมชนเข้ารับการอบรมความรู้ในการจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อม เพื่อนำความรู้เหล่านั้นมาใช้ประโยชน์กับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชมรมการท่องเที่ยว ให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ทั้งยังมีการแสวงหาโอกาสให้กับชุมชนได้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวและสาธารณชน เช่น การไปบรรยายเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในมหาวิทยาลัย ชุมชนหรือกลุ่มคนที่สนใจเข้ามาท่องเที่ยวและศึกษาหาความรู้ต่างๆในชุมชน

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน กลุ่มผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ช่วยกันประชาสัมพันธ์ ทำความเข้าใจกับชาวบ้าน ด้วยการสร้างและปลูกฝังค่านิยมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการประชุม การพูดคุยเวลาเจอกัน วงสนทนาต่างๆ เริ่มทำความเข้าใจไปที่ละนิด ให้ชาวบ้านได้รู้รายละเอียดขั้นตอน ตั้งแต่ก่อนการจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยว การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากร ความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับชาวบ้านในชุมชนอย่างสม่ำเสมอและการขอความร่วมมือชาวบ้านในการค้นหาสิ่งมาดึงดูดการท่องเที่ยวให้คนเข้ามาเที่ยว เรียกว่าช่วยกันค้นหาของดี ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน ได้แก่ ประวัติศาสตร์ชุมชนจากเหตุการณ์อุทกภัยอาชีพรชาวสวนซึ่งเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชน ระบบเครือญาติ ความสัมพันธ์ที่มีการช่วยเหลือกันและช่วยกันคิดโปรแกรมการท่องเที่ยวได้ 2 โปรแกรมคือศึกษาวิถีชีวิตชุมชนและศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวง โดยกลุ่มผู้นำต่างๆเข้ามามีส่วนร่วมกับชาวบ้านในการทำงานทุกขั้นตอน กลุ่มผู้นำชุมชนให้ความคิดเห็นว่า ความร่วมมือของชาวบ้านในชุมชนนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญมาก

“การจัดการท่องเที่ยวต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านรับรู้ ต้องให้เขารับรู้ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว เพราะชาวบ้านอาจไม่ค่อยเห็นความสำคัญ เขาแต่ทำมาหากิน ต้องชี้แจงว่าการพัฒนาบางอย่างในชุมชนนั้นเกิดจากการท่องเที่ยว จึงต้องขอความร่วมมือจากชาวบ้าน”

โกศล คำจันทร์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8, สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2548

“การทำกรท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชมรมการท่องเที่ยวนั้น ต้องการให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชมรมการท่องเที่ยวให้มาก และเข้าใจลักษณะการทำงานของชมรมการท่องเที่ยวว่าไม่ได้ทำการท่องเที่ยวแบบธุรกิจ แต่ต้องการให้ชาวบ้านเข้ามาช่วยกันดูแลในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากร การช่วยเหลือกันดูแลนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนและก็มีรายได้จากการท่องเที่ยวที่ทุกคนพออยู่ได้”

การสัมภาษณ์กลุ่ม, 18 พฤศจิกายน 2548

การขอความร่วมมือจากชาวบ้าน จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่กลุ่มผู้นำและชมรมการท่องเที่ยวต้องช่วยกันชักชวนและทำให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญในการเข้ามาทำงานจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชมรมการท่องเที่ยว เพื่อความเข้าใจที่ตรงกันในเรื่องวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการจัดการการท่องเที่ยวของชมรมการท่องเที่ยว

จากการสังเกตกระบวนการทำงานของผู้นำชุมชนคีวียง และการเข้าร่วมประชุมในการจัดงานพฤศจิกายนรำลึก ซึ่งเป็นงานที่จัดขึ้นเพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์มหาอุทกภัยปี พ.ศ.2531 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นอุทาหรณ์เตือนใจ และสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรของชาวบ้านในชุมชนพบว่า กระบวนการทำงานมีการร่วมกันปรึกษาหารือเพื่อวางแผนงานในการจัดงานขึ้นมา มีการให้ตัวแทนชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้อาวุโสในชุมชน มาช่วยกันเสนอความคิดเห็น วางแผนการทำงาน การจัดการ งบประมาณค่าใช้จ่าย การจัดแบ่งหน้าที่และขอความร่วมมือจากชาวบ้าน ภายหลังจากเสร็จสิ้นการทำงานก็มีการประชุมสรุปผลการทำงานอีกครั้ง เพื่อพูดคุยถึงความสำเร็จในการทำงานและข้อผิดพลาดต่างๆ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขในการจัดงานครั้งต่อไป

ผลจากการที่กลุ่มผู้นำได้ดึงกลุ่มชาวบ้านต่างๆเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่การคิด วางแผนทำงานและรับผลจากการทำงานและมาร่วมสรุปผลการทำงานภายหลัง แสดงให้เห็นว่าผู้นำให้ความสำคัญกับการเข้ามามีส่วนร่วมของคนทุกกลุ่มในชุมชน การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการทำงานของผู้ทำให้ชาวบ้านมีรายได้จากการประกอบอาชีพเสริม สามารถสร้างความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชมรมการท่องเที่ยว ซึ่งให้ความสำคัญกับการ

อนุรักษ์ทรัพยากรไม่ใช่ทำการท่องเที่ยวในเชิงธุรกิจ โดยตัวองค์กร (ชมรมการท่องเที่ยว) เป็นเพียงตัวกลางหรือเครื่องมือในการถ่ายทอดกระบวนการทำงานและสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับชาวบ้านหรือเยาวชนคนรุ่นใหม่ ให้ได้รู้จักชุมชน เข้าใจถึงกระบวนการพัฒนาและวิธีการทำงานพัฒนาในชุมชน ให้ชาวบ้านสามารถจัดการและรับมือกับปัญหาได้ มีการปรึกษาหารือด้วยการจัดกิจกรรมถอดบทเรียนชุมชนหรือที่เรียกว่า *เหลียวหลังแลหน้า* เพื่อทบทวนบทบาทในการทำงานที่ผ่านมาในอดีต ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านในชุมชนได้มีการพัฒนาตัวเอง สามารถวางแผนเพื่อพัฒนาชุมชนไปสู่เป้าหมายในอนาคตได้ โดยเป้าหมายสำคัญที่อยากเห็นคือ *“อยากให้ชุมชนมีความสุข อยู่แบบสังคมเครือญาติ ต่อสู้กับกระแสภายนอกได้ เพื่อจะให้เกิดความยั่งยืน”* (การสัมภาษณ์กลุ่ม, 18 พฤศจิกายน 2548) บทบาทของผู้นำนั้นจึงสามารถสร้างความน่าเชื่อถือและไว้วางใจ ทำให้ชาวบ้านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

การสัมภาษณ์สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และชาวบ้านที่เคยร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ กับผู้นำในชุมชนพบว่า ผู้นำและผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำในชุมชนที่ชาวบ้านกล่าวถึงมากที่สุด ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ส่วนในด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน กลุ่มผู้นำที่ชาวบ้านให้การยอมรับถึงความสามารถทำงานก็คือ ประธานชมรม(ผู้นำ) และเลขาชมรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่

“ผู้นำชุมชนนั้นแหละที่มีส่วนสำคัญ อย่างกำนันเขาก็เก่ง ทักษิณ (เลขาชมรมการท่องเที่ยว) พวกคณะกรรมการชมรม เขาร่วมมือกันทำงาน ทุกฝ่ายเขามีความเสียสละเพื่อส่วนรวม และประสานงานกันดี”

ป่าสมบัติ ยอดผกา, สมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์, **สัมภาษณ์**, 20 กรกฎาคม 2548

กลุ่มผู้นำชุมชนจึงมีบทบาทที่สำคัญ เป็นผู้นำทั้งทางความคิดและการลงมือทำงาน ช่วยแก้ไขปัญหาร่วมกันกับชาวบ้าน จึงจะทำให้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประสบผลสำเร็จ

(2) ชาวบ้านในชุมชน

ชาวบ้านในชุมชนมีบทบาทในการช่วยเหลือผู้นำและชมรมการท่องเที่ยวในการทำงาน ชาวบ้านมีความรู้ดั้งเดิมและได้รับการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากชมรมการท่องเที่ยวและกลุ่มผู้นำอย่างสม่ำเสมอ แม้จะไม่มีส่วนโดยตรงกับการจัดการการท่องเที่ยว แต่ชาวบ้านทุกคนก็มีการแสวงหาโอกาสในการรับรู้ข่าวสารด้านการท่องเที่ยวในชุมชนเพิ่มเติม ความรักและห่วงแหนทรัพยากรทำให้ชาวบ้านช่วยกันรักษาความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าในชุมชน เพื่อลูกหลานและชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในการจัดการการท่องเที่ยว

ชาวบ้านจึงเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชน และการท่องเที่ยวต้องอาศัยชาวบ้านในชุมชนช่วยเหลือในฐานะเป็นเจ้าของบ้านและเจ้าของทรัพยากรในชุมชน แม้แต่ความคิดเห็นของชาวบ้านก็มีส่วนช่วยให้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถดำเนินอยู่ต่อไปได้ การที่นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการเข้ามาเที่ยวพักผ่อนหรือศึกษาเรียนรู้สิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมากขึ้นเท่าไร ยิ่งทำให้ชาวบ้านในชุมชนนั้นต้องเข้ามามีส่วนร่วมกับชมรมการท่องเที่ยวมากขึ้น เช่น การเข้ามาช่วยกันดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความสะอาดและช่วยกันพัฒนาให้ดีขึ้น การช่วยกันดูแลพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนร่วมกับชมรมการท่องเที่ยวและกลุ่มองค์กรต่างๆหรือแม้แต่การทำหน้าที่ในฐานะเจ้าของบ้าน ให้คำแนะนำที่ดีแก่นักท่องเที่ยวหรือการพูดคุยด้วยอัธยาศัยไมตรีที่ดี การต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจเพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามานั้นได้รับความประทับใจและกลับมาเที่ยวในชุมชนอีก ชมรมการท่องเที่ยวจึงควรเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนทุกด้านอย่างทั่วถึง

5.1.3 ทุนทางสังคม-วัฒนธรรม

(1) วิถีชีวิต

วิถีชีวิตของชาวบ้านที่ศรีวังนั้น มีความผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างใกล้ชิดมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ “การทำสวนสมรม” เป็นอาชีพหลักของคนในชุมชน เป็นลักษณะการทำเกษตรผสมผสานที่ไม่พึ่งพาสารเคมีและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ถึงแม้ว่าชุมชนศรีวังจะมีการจัดการเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ชาวบ้านในชุมชนก็ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการประกอบอาชีพไปเป็นการให้บริการด้านการท่องเที่ยวโดยตรงเหมือนกับชาวบ้านในแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ชาวบ้านยังคงยึดอาชีพทำสวนหาเลี้ยงชีพอยู่จนปัจจุบัน และมีอาชีพเสริมทางการท่องเที่ยว คือ บ้านพักโฮมสเตย์และคนนำทางเดินป่า (เพื่อนร่วมทาง) ชาวบ้านให้ความคิดเห็นว่า

“ตั้งแต่จำความได้ เกิดมาเราก็ทำสวนแล้ว ปลูกต้นไม้บ้าง ปลูกผักต่างๆบ้าง ขุดดิน หวดหญ้า (ถางหญ้า) ทำกันมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย สืบทอดมาจนถึงรุ่นลูกรุ่นหลานจะให้ทำอย่างอื่นมันก็ทำได้แต่ก็ไม่ถนัดเท่ากับงานในสวน ถ้าให้แนะนำเรื่องเกี่ยวกับสวนสมรมหรือเรื่องอื่นกับนักท่องเที่ยวก็แนะนำได้ เพราะสวนสมรมก็เปรียบเหมือนบ้านอีกหลังของเรา บางทีก็กินนอนอยู่ที่นั่น ตอนนี้ก็ยังทำสวนกันอยู่แต่เป็นรุ่นลูกที่เข้าไปดูแล เพราะเราทำไม่ไหวก็ช่วยอยู่ที่บ้าน เคี้ยวเรียน(กวนทุเรียน)ยังไหว แต่ให้ขึ้นควน(ขึ้นเนินหรือเขาสูง)มันไม่ไหวแล้ว”

บ้านบุญเจือ ชำนะ, สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2548

วิถีชีวิตของชาวสวน แต่ก่อนมีการบุกเบิก ถากถางป่า เพื่อขยายพื้นที่ทำการเกษตร ทำให้มีการรุกป่าที่ดินในเขตอุทยานแห่งชาติเขาหลวง เกิดปัญหาระหว่างเจ้าหน้าที่อุทยานกับชาวบ้าน แต่เมื่อต้องเจอกับภัยธรรมชาติหลายครั้ง ชาวบ้านก็มีความเข้าใจต่อความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น การจัดการท่องเที่ยวจึงเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหในการจัดการทรัพยากร และทำให้ชุมชนสามารถต่อรองกับอุทยานเพื่อให้ชาวบ้านเข้ามาหาประโยชน์จากป่า และช่วยดูแลพื้นที่ป่าในเขตอุทยานด้วย

“คนคี่วิ่งมีอาชีพหลัก คือ การทำสวน จากเมื่อก่อนชาวบ้านตัดไม้ ทำลายป่า ทำไร่กันเต็ม 100% ทุกครอบครัวค้าบุกเบิกเพื่อความอยู่รอดในเรื่องความเป็นอยู่ ต้องหาเศรษฐกิจสร้างครอบครัว การบุกเบิกป่าจึงกลายเป็นวิถีชีวิต แต่เดี๋ยวนี้มีมันลดลงไปเยอะแต่ก็ไม่ถึงกับหมดไปเสียทีเดียว ชมรมการท่องเที่ยวก็มีการรณรงค์ในเรื่องของสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ โดยพูดคุยกับชาวบ้านให้เห็นถึงโทษของการทำลายธรรมชาติ เห็นความสำคัญของป่า เวลาไปทำสวนชาวบ้านเขาก็มีการนำต้นไม้ไปปลูกเพิ่มเติม ต้นไม้ที่ตัดก็เป็นต้นไม้ที่ผู้พังและนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้ เช่น เอามาทำฟืนไฟหุงหาอาหาร แต่ปัจจุบันก็ยังมีอยู่บ้างสำหรับบางครอบครัวที่ยังคงมีการบุกเบิกพื้นที่ป่าในเขตอุทยาน”

“เทือกเขาแห่งนี้ คือ เทือกเขาที่มีปัญหาระหว่างอุทยานกับชาวบ้าน แต่พอมีระบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาช่วยดูแล อุทยานเขาก็ไว้ใจเราแล้วก็อนุญาตให้เราเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ได้ ผลประโยชน์ตัวนี้ทำให้ชาวบ้านในชุมชนอยู่ได้ด้วย เพราะถ้าชุมชนไม่เข้มแข็ง การทำงานอนุรักษ์ตรงนี้ก็อยู่ไม่ได้ ข้อต่อรองที่จะทำมาหากินในเทือกเขาแห่งนี้ก็คงไม่เกิดขึ้น”

การสัมภาษณ์กลุ่ม, 18 พฤศจิกายน 2548

สิ่งที่นักท่องเที่ยวจะได้จากการชมวิถีชีวิตชาวสวน คือ การเรียนรู้วิถีการในการประกอบอาชีพทำสวน รู้ว่าสวนสมรมคืออะไร ชาวบ้านปลูกพืชอะไรบ้าง พืชแต่ละชนิดมีความแตกต่างกันอย่างไร การดูแลรักษา การเก็บผลผลิต การพึ่งพาอาศัยของคนกับธรรมชาติเป็นอย่างไร นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้และใช้ชีวิตอยู่กับชาวบ้าน เข้าใจเหตุผลสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน และตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น

วิถีชีวิตของชาวสวนของชุมชนคี่วิ่งจะขับเคลื่อนกิจกรรมยานยนต์ที่เรียกว่า “รถไต่เขา” มีลักษณะคล้ายรถจักรยานยนต์วิบาก เนื่องจากสะดวกและคล่องตัวต่อการขับเคลื่อนบนพื้นที่ที่สูงชัน เพราะบางช่วงถนนที่ขึ้นสวนเป็นดินโคลน ทำให้ลื่นและเป็นอันตรายต่อผู้ขับขี่เพราะต้องบรรทุกผลผลิตที่หนักมากลงมาจากรถ รถจักรยานยนต์ไต่เขาจึงเป็นรถที่เหมาะสมสำหรับชาวสวนที่นี่และ

คนขับส่วนใหญ่ก็เป็นคนหนุ่มมากกว่าสาว ๆ ในหมู่บ้าน รถจักรยานยนต์ใต้เขาจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาพบเห็น รู้สึกตื่นเต้นและชื่นชอบ เพราะไม่เคยเจอรูปแบบการเดินทางไปทำสวนของชาวบ้านที่แปลกตา เป็นจุดเด่นจุดหนึ่งในด้านวิถีชีวิตที่สามารถสร้างความสนใจและประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวได้ไม่น้อย

(2) เครือญาติ

ความเป็นสังคมแห่งเครือญาติ ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีความรัก ความเอื้ออาทร พึ่งพาอาศัยและช่วยเหลือกัน สังคมแบบเครือญาติไม่ได้เป็นความสัมพันธ์ที่ช่วยเหลือกันเฉพาะเรื่องการทำมาหากิน เพราะคนในชุมชนถือว่าญาติเป็นแรงงานที่สำคัญและญาติสามารถช่วยเหลือกันได้ ในยามที่ต้องการในทุกโอกาส แต่ความเป็นเครือญาติยังช่วยในเรื่องของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนด้วย โดยระบบเครือญาติช่วยในการเชื่อมโยงคนในชุมชนให้เข้ามาช่วยเหลือและทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น กิจกรรมของบ้านพักโฮมสเตย์มีการให้ลูกหลานเข้ามาช่วยพานักท่องเที่ยวไปเที่ยวชมรอบๆชุมชน กิจกรรมของกลุ่มอาชีพให้ญาติหรือพี่น้องมาช่วยสอนการทำผลิตภัณฑ์ของกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก มีการชักชวนคนใกล้ชิดให้เข้ามาช่วยกันทำกิจกรรมต่างๆของชมรมการท่องเที่ยว ความสัมพันธ์ของเครือญาติจึงถือได้ว่าเป็นการช่วยส่งเสริมระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้มีโอกาสได้ใกล้ชิดกันมากขึ้น

“ไม่ต้องดูอะไรมาก ตั้งแต่เข้าเป็นสมาชิกโฮมสเตย์เราได้มีโอกาสพบเพื่อนฝูงและญาติตัวเองบ่อยขึ้น ที่ทำอยู่ส่วนใหญ่ก็ญาติๆกันทั้งนั้น เมื่อได้ทำกิจกรรมร่วมกันมันก็มีโอกาสได้ช่วยเหลือกัน พุดคุยกัน ทำให้ความสัมพันธ์ของพวกเราใกล้ชิดขึ้น ไม่ห่างเหินกันอย่างเมื่อก่อนอย่างบ้านพี่กับบ้านน้ำอยู่กันคนละฝั่ง เป็นญาติกันแต่โอกาสในการเจอกันหรือได้คุยกันไม่ค่อยมี นานๆสักครั้ง แต่พอมาทำตรงนี้ มีประชุมกันก็ได้เจอกันบ่อยขึ้น พบกันที่ไหนก็ได้พุดคุย ทักทายกัน มีงานอะไรเราก็ได้ไปมาหาสู่ช่วยเหลือกัน มีการท่องเที่ยวระบบเครือญาติเราก็ได้ตรงนี้ด้วย ”

ประยงค์ แดงอ่อน, สมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์, **สัมภาษณ์**, 27 กรกฎาคม 2548

เรื่องของระบบเครือญาติสามารถอธิบายได้ด้วยความสัมพันธ์ของระบบอุปถัมภ์ ที่มองว่าความสัมพันธ์ของระบบอุปถัมภ์เป็นความสัมพันธ์แนวดิ่ง และในขณะเดียวกันเป็นความสัมพันธ์แนวราบของสมาชิกครอบครัวและเครือญาติตลอดจนกลุ่มเพื่อนด้วย โดยมีค่านิยมบรรทัดฐานเรื่องความกตัญญูและการตอบแทนบุญคุณเป็นคำอธิบาย เป็นการตอบแทนในรูปแบบการ

แลกเปลี่ยน ซึ่งไม่อาจตีค่าเป็นเงินตราและบุญคุณเป็นสิ่งที่ตอบแทนกันไม่หมด (อมรา พงศาพิชญ์ , 2546)

(3) วัฒนธรรม ประเพณี

วัฒนธรรมและประเพณีในชุมชนคีรีวงมีความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่น ใช้บริเวณวัดคีรีวงเป็นสถานที่จัดงานและทำกิจกรรมร่วมกัน ช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวจะได้เห็น ชื่นชมและร่วมเป็นส่วนหนึ่งกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนนั้น สามารถเรียบเรียงตามเวลาดังนี้

1. งานบุญท่านปลัดเถื่อน จัดขึ้นในวันแรม 8 ค่ำเดือน 3 (เดือนมีนาคม) เป็นการทำบุญเพื่อระลึกถึงพระคุณของพระนักพัฒนาที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ และยึดถือเป็นแบบอย่างสืบต่อมา แสดงถึงความกตัญญูและการตอบแทนบุญคุณของบุคคลที่มีคุณงามความดีกับชุมชน มีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้าและการกวนข้าวมธุปายาสหรือข้าวทิพย์

2. งานทำบุญอาบน้ำคนแก่ จัดขึ้นในวันสงกรานต์ของทุกปี (13 เมษายน) มีการทำบุญตักบาตรและสงฆ์พระในตอนเช้า การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่เพื่อแสดงความกตัญญูต่อบุคคลและขอขมาในสิ่งที่เคยล่วงเกินและทำผิดพลาด

3. งานเข้าพรรษา วันแรม 1 ค่ำเดือน 8 นักท่องเที่ยวจะได้ร่วมทำบุญตักบาตรในตอนเช้าและเวียนเทียนรอบอุโบสถในเวลากลางคืน

4. งานบุญวันสารท วันแรม 15 ค่ำเดือน 10 เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับด้วยสำรับที่เรียกว่า หมรับ ประกอบไปด้วยของคาวหวานมากมาย (ของที่จัดเป็นหมรับ เช่น ขนมลา ขนมดีซำ ขนมพอง ผลไม้จากสวนสมรม เป็นต้น) ถือเป็นงานรวมญาติและครอบครัวที่มีโอกาสได้มาพบเจอหน้ากันครั้งใหญ่ครั้งหนึ่ง นักท่องเที่ยวจะได้เห็นถึงหมรับขนาดใหญ่มากมายที่ชาวบ้านช่วยกันทำ และนำมาถวายวัดเพื่อทำบุญ เสรีจพิธีการก็มีการแจกจ่ายให้กับผู้มาร่วมงาน

5. งานบุญออกพรรษา วันแรม 1 ค่ำเดือน 11 กลางคืนวันปวารณามีการสมโภชพระลากด้วยมหรสพ การละเล่นต่างๆ ชาวบ้านจะทำข้าวเหนียวต้มเพื่อใช้ทำบุญในเช้าวันรุ่งขึ้น

เข้ามิดมีประเพณีพื้นบ้านเรียกว่า “ประเพณีชักพระ” มีการตักบาตรเทโวหรือตักบาตรหน้าล้อด้วย ข้าวสาร อาหารต่างๆ ผลไม้ และข้าวเหนียวต้มบริเวณลานหน้าวัด หลังจากตักบาตรและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเสร็จ มีการลากพระโดยความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านและสงฆ์พระลากในเวลาบ่าย นักท่องเที่ยวจะได้เห็นถึงพลังความร่วมมือของชาวบ้านในการช่วยกันลากพระและชื่นชมกับการแต่งชุดไทยในอดีตของเด็กๆและผู้อาวุโสในชุมชน ซึ่งเป็นการช่วยอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมไทยทางหนึ่งของชุมชน

งานพฤศจิกายนรำลึก จัดงานในวันที่ 22 พฤศจิกายนของทุกปี เพื่อทำบุญตักบาตรระลึกถึงเหตุการณ์น้ำท่วมปี พ.ศ.2531 ช่วงเข้ามีดเป็นการให้ทานไฟ หลังจากถวายอาหารแก่ภิกษุสงฆ์แล้วจะเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์มหาอุทกภัย มีการจัดป้ายนิทรรศการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ภาพเหตุการณ์อุทกภัยเพื่อเป็นอุทาหรณ์เตือนใจชาวศิริวงและนักท่องเที่ยว มีการแสดงศิลปะพื้นบ้านของภาคใต้

ชมรมการท่องเที่ยวจะมีการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้ทราบข่าวกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณีในชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้ทราบล่วงหน้าจากปฏิทินการท่องเที่ยวตลอดทั้งปี ซึ่งจะบอกว่าในแต่ละเดือนชุมชนมีกิจกรรมอะไรที่น่าสนใจ เช่น ช่วงเดือนมกราคมถึงเมษายนเหมาะแก่การเดินทางศึกษาธรรมชาติ เดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายนมีเทศกาลงานประเพณี วิถีชีวิตพื้นบ้าน (งานบุญเดือน 3 งานสงกรานต์) เป็นต้น และยังมีการติดป้ายประกาศในชุมชน การแจ้งเตือนตามสายและข่าวสารทางสื่อวิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต นอกจากนี้นักท่องเที่ยวจะได้รับความรู้และความเพลิดเพลินจากการเข้าร่วมชมและร่วมกิจกรรมต่างๆแล้ว ยังเป็นการช่วยชุมชนในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่งเช่นกัน

วัฒนธรรมประเพณีแต่ละอย่างมีความสำคัญต่อคนในชุมชน เพราะเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงการปลูกฝังค่านิยม ธรรมเนียมการปฏิบัติแก่คนในรุ่นต่อๆมา แสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิด ความรักและเคารพต่อผู้มีพระคุณ ความเชื่อ ความศรัทธาและพลังแห่งความสามัคคี ความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน

“ประเพณีวัฒนธรรมที่โดดเด่นของคนศิริวงก็ต้องงานชักพระ ชาวบ้านเขาช่วยกันตกแต่งเรือจนสวยงาม พอถึงตอนชักพระ คนนี้แน่นไปหมด ลูกเด็กเล็กแดง พวกวัยรุ่นหนุ่มสาว คนแก่ออย่างเราก็ต้องเบียดเข้าไป ลากไม่ได้ก็ถอยออกมาดูห่างๆ นี่แสดงถึงพลังของพวกเราเลย ถ้าไม่ช่วยกันลากเรือมันก็ไปไม่ได้”

ป่าอรุณ บันผล,สมาชิกโฮมสเตย์, **สัมภาษณ์**, 18 กรกฎาคม 2548

“งานสารทเดือนสิบคนจะเยอะมาก ทั้งพวกที่เข้ามาเที่ยว พวกชาวบ้านเองก็เยอะ เพราะลูกหลานกลับมาได้เจอหน้าได้ทำบุญร่วมกันกับครอบครัวครั้งใหญ่ นักท่องเที่ยวได้ดูได้เห็นสิ่งที่แตกต่างจากที่เคยเห็น เช่น หมรับขนาดใหญ่ ข้าวของ ผลไม้ในสวนที่ชาวบ้านช่วยกันนำมาทำบุญอย่างมากมาย ได้เข้าร่วมกิจกรรมกับคนในชุมชนก็ช่วยเผยแพร่ให้คนอื่นได้รับรู้อีกทางหนึ่ง”

นิพัฒน์ บุญเพชร,ที่ปรึกษาชมรมการท่องเที่ยว, **สัมภาษณ์**, 22 กรกฎาคม 2548

(4) **วัด** วัดศิริวงเป็นศูนย์กลางภายในชุมชนเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจที่สำคัญ และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านในชุมชนนับตั้งแต่อดีต วัดศิริวงยังเป็นสถานที่รองรับนักท่องเที่ยว

ใช้เป็นที่พักเข้าค่าย ฝึกอบรมและทำกิจกรรมต่างๆ รวมไปถึงการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณีและการพัฒนาต่างๆในชุมชน ทำให้ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวได้มีโอกาสในการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การทำบุญตักบาตรในวันสำคัญทางศาสนา การเวียนเทียน การเข้าค่ายของนักเรียน ประเพณีชักพระ สงกรานต์ งานระลึกเหตุการณ์มหาอุทกภัย เป็นต้น

(5) ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความรู้ดั้งเดิมที่บรรพบุรุษถ่ายทอดไว้แก่คนรุ่นหลัง ทำให้ชาวบ้านในชุมชนนำพืชที่มีอยู่มาทำเป็นงานหัตถกรรมเพื่อใช้สอยในชุมชน จำหน่ายเป็นสินค้าที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยวและเป็นแหล่งให้นักท่องเที่ยวศึกษาเรียนรู้จากกลุ่มอาชีพ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้และลงมือประดิษฐ์สิ่งของต่างๆได้ด้วยตัวเอง สินค้าที่จัดเป็นภูมิปัญญาของชุมชนคือ 1. หมวกสำหรับใช้บังแดดหรือกันฝน ได้จากการนำกาบหมากมาจักสาน 2. หมาด้อหมาก (ได้จากการนำกาบหมากมาสานเป็นภาชนะคล้ายตะกร้าขนาดเล็กที่มีหูหิ้ว) ใช้ในการบรรจุทุเรียนกวนหรือตักน้ำ 3. ซะหรือไตรระ (ภาชนะสานมีลักษณะคล้ายเข่งหรือตะกร้าขนาดใหญ่) ทำจากต้นคลุ้มซึ่งเป็นพืชในท้องถิ่นที่ขึ้นอยู่ตามริมน้ำหรือบนเขา ใช้บรรจุผลไม้จากสวนสมรม 4. สีย้อมผ้าจากพืชธรรมชาติ นำไปทำเป็นผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อม นอกจากนี้ในด้านของอาหารพื้นบ้านก็เป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากการเรียนรู้จากธรรมชาติเพื่อประโยชน์ในการยังชีพ โดยการสังเกตและเรียนรู้จากสัตว์ในป่าว่าอาหารใดที่สัตว์กินได้ มนุษย์ก็น่าจะนำมาเป็นอาหารได้เช่นกัน มีการดัดแปลงเป็นอาหารท้องถิ่นหลายรูปแบบ เช่น หยวกกล้วยป่านำมาแกงเลียงหรือลวกกินกับน้ำพริก ผักกูดนำมาเป็นผักเคียงหรือต้มกะทิ น้ำพริกลูกประ การยัดอายุผลผลิต เช่น สะตอดอง ลูกเนียงดอง ส้มแขกตากแห้ง ทุเรียนกวน ซึ่งนำมาสู่การสร้างรายได้เสริมให้กับครอบครัวได้อีกทางหนึ่ง อย่างเช่น กลุ่มอาชีพที่มีอยู่ในชุมชน

(6) ความร่วมมือของชาวบ้านในชุมชน

ความร่วมมือของชาวบ้านในชุมชนคือ มี 2 ลักษณะ คือ ชาวบ้านที่เข้าร่วมกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยตรงและชาวบ้านที่ให้ความร่วมมือทางอ้อม

ก. ชาวบ้านที่เข้าร่วมกับการท่องเที่ยวโดยตรง คือ การเป็นสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้แก่ สมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์และกลุ่มเพื่อนร่วมทาง (ลูกหาบ/คนนำทาง) ปัจจุบัน(ปี พ.ศ. 2549) มีจำนวนสมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์ 39 คน และสมาชิกกลุ่มเพื่อนร่วมทาง จำนวน 76 คน

ข. ชาวบ้านที่ให้ความร่วมมือทางอ้อม คือ ชาวบ้านที่ไม่ได้เป็นสมาชิกชมรมการท่องเที่ยว แต่ร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มองค์กรหรือกลุ่มอาชีพต่างๆ เช่น กลุ่มผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ กลุ่มลายเทียน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มงดสูบบุหรี่ กลุ่มเกษตรสิ่งแวดล้อม กลุ่มบ้านสมุนไพร ฯลฯ ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ก็เข้ามาเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนในรูปแบบการศึกษาดูงาน

นอกจากนี้ยังพบว่า การเข้าร่วมของชาวบ้านแต่ละคนไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งทีกล่าวมาแล้วเพียงกลุ่มเดียว โดยชาวบ้านจะสังกัดอยู่ 2 กลุ่มหลักๆ คือ กลุ่มโฮมสเตย์กับกลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มออมทรัพย์กับกลุ่มผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ คือ ชาวบ้านบางคนนอกจากเป็นสมาชิกโฮมสเตย์แล้วยังเป็นสมาชิกกลุ่มผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติหรือกลุ่มออมทรัพย์ด้วย และข้อสังเกตที่พบคือ ส่วนใหญ่กลุ่มสมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์จะเป็นอาสาสมัครอาสาสมัครสุขหมู่บ้านด้วย นอกจากนี้จะเข้าร่วมในระดับสมาชิกกลุ่มแล้ว กลุ่มชาวบ้านที่เข้าร่วมยังอยู่ในระดับผู้นำกลุ่มอาชีพ เช่น ประธานกลุ่มลายเทียนหรือประธานกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้านคีรีวง แสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านกลุ่มที่เข้าร่วมนี้มีความสนใจและให้ความร่วมมือกับการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนอย่างหลากหลาย โดยไม่ยึดติดอยู่เฉพาะแต่กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยตรงเท่านั้น

สำหรับเหตุผลในการเข้ามามีส่วนร่วมนั้น กลุ่มชาวบ้านที่เข้าร่วมให้เหตุผลเกี่ยวกับความต้องการมีอาชีพเสริมทำในช่วงที่ว่างจากการทำสวนสมรม เพื่อหารายได้เพิ่มเติมจากการทำสวน โดยมีทั้งการสมัครเข้าเป็นสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวหรือสมัครเข้ากลุ่มอาชีพเองตามที่ชมรมการท่องเที่ยวหรือกลุ่มอาชีพรับสมัคร เพื่อนๆ ในกลุ่มที่เคยเป็นสมาชิกมาก่อนชักชวน และกลุ่มญาติที่ทำอยู่ก่อนชักชวนให้เข้าร่วม ในส่วนกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ให้เหตุผลเสริมการเข้าร่วมว่า อยากรู้ ความรู้ ประสบการณ์จากนักท่องเที่ยว ว่าเขามีความเป็นอยู่อย่างไร บ้านเขาทำอะไรบ้าง อยากรู้ สามารถพูดคุยสื่อสารภาษาอังกฤษกับนักท่องเที่ยวต่างชาติได้ อีกส่วนหนึ่งที่เข้าร่วมเพราะมีความรู้จักรู้จัก คำนเคยอยู่ในกลุ่มผู้นำ ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำทางธรรมชาติ จึงได้รับการชักชวนให้เข้าร่วม

“พี่อยู่กลุ่มมัดย้อมมา 5 ปี กลุ่มโฮมสเตย์ประมาณ 3 ปี ที่เข้าร่วมกลุ่มต่างๆ ก็เพราะเห็นว่าพอหมดหน้าผลไม้ เราไม่มีงานอะไรทำเลย ก็เลยเข้ากลุ่ม ได้มีอาชีพเสริมเป็นรายได้อีกทางเวลาเราว่างจากงาน ”

ชรินทร์ ไซติภูมิ, สมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์, สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2548

สรุปได้ว่า ความร่วมมือของชาวบ้านเกิดจากความสนใจในการเข้าร่วมเอง การชักชวนจากคนที่เคยมีประสบการณ์ทำงานอยู่ในกลุ่มมาก่อน และความสนิทสนมคุ้นเคย ใกล้ชิดกับบรรดาผู้นำหรือแกนนำที่ทำงานในชมรมการท่องเที่ยว ดังนั้นความร่วมมือของชาวบ้านในชุมชน จึงมี

ความสำคัญต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน หากชาวบ้านให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือด้านการจัดการการท่องเที่ยว ร่วมกับกลุ่มองค์กรต่างๆในชุมชน การจัดการการท่องเที่ยวซึ่งรวมถึงการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการจัดการการท่องเที่ยวด้วยก็จะประสบความสำเร็จได้

ในชุมชนยังมีชาวบ้านที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่มใดๆในชุมชนด้วย แต่ก็ยังเป็นชาวบ้านที่ให้ความร่วมมือทางอ้อมเช่นกัน โดยชาวบ้านกลุ่มนี้ให้เหตุผลว่าไม่มีเวลาเข้าร่วม เพราะมีงานที่ต้องรับผิดชอบที่เป็นอาชีพหลัก (สวนสมรม) จึงไม่มีเวลาที่จะดูแลนักท่องเที่ยวและไม่ค่อยอยู่บ้านเนื่องจากต้องเดินทางบ่อย หรือครอบครัวอยู่กันหลายคนเป็นครอบครัวใหญ่ไม่สะดวกที่จะรับนักท่องเที่ยวเข้ามาพักด้วย หรือบางคนสภาพร่างกายไม่เอื้ออำนวย เช่น มีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ และบางคนต้องคอยดูแลพ่อแม่ที่ชรา แม้จะไม่ใช่สมาชิกกลุ่มใดๆก็ตาม แต่ก็มีติดตามข่าวสารต่างๆในชุมชนและเข้าร่วมกับกิจกรรมอย่างอื่นในชุมชนบ้างตามแต่โอกาส เช่น ชาวบ้านที่ได้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“ พี่ไม่ได้มีส่วนร่วมอะไรเลย เพราะพี่อยู่ไม่เป็นที่ ไปนู่นไปนี่ตลอด ไม่ค่อยมีเวลา อีกอย่างต้องคอยดูแลพ่อด้วย แก่เลยเลื่อนเพราะแก่มากแล้ว แม้ไม่มีเวลาแต่ก็รู้ข่าวสารการท่องเที่ยวของชุมชนเสมอและที่นี้เขาก็เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็นตอนประชุมประจำเดือนทุกเดือน และพี่ก็เคยแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมด้วยเหมือนกัน”

สื่อ ก พิษณุโลก, สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2548

จากประเด็นดังกล่าว แม้ว่าจะไม่ได้มีส่วนร่วมกับกิจกรรมใดๆที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเลยก็ตามไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม แต่มีการติดตามข้อมูลข่าวสารเหมือนคนอื่นๆในชุมชนเมื่อมีโอกาสในการพูดคุย ชาวบ้านก็ได้แสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์ นั่นหมายความว่า เรื่องการจัดการท่องเที่ยวแม้ชาวบ้านจะไม่ได้มีส่วนร่วมแต่ยังสามารถนำเรื่องของการท่องเที่ยวมาเป็นประเด็นในการพูดคุยของคนในชุมชนเช่นเดียวกับเรื่องอื่นๆ และเหตุผลสำคัญที่เห็นได้ชัดคือ ชาวบ้านให้ความสำคัญในอาชีพการทำสวนของตนมากกว่าการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งจะต้องเสียสละเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรม ชาวบ้านจึงตัดสินใจไม่เข้าร่วมเพราะมีความรับผิดชอบต่อการงานหาเลี้ยงครอบครัว

สำหรับประเด็นประโยชน์ที่ได้รับ ชาวบ้านที่ไม่ได้เข้าร่วมให้เหตุผลว่า โดยส่วนตัวไม่ได้รับประโยชน์อะไรโดยตรง แต่คนที่เข้าร่วมน่าจะได้ประโยชน์เยอะทั้งรายได้ อาชีพ และสังคม และแม้จะไม่ได้ทำหน้าที่บริการนักท่องเที่ยว แต่ชาวบ้านเหล่านี้มีส่วนช่วยในการให้คำแนะนำ การต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยการพูดคุย หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส มีอัธยาศัยไมตรีที่ดีและมีน้ำใจต่อนักท่องเที่ยวเช่นเดียวกับชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรม

กล่าวโดยสรุป การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนนั้นประสบผลสำเร็จได้ เกิดจากความร่วมมือของชาวบ้านในชุมชนที่ให้ความสนใจในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกับชมรมการท่องเที่ยวและเข้าร่วมจัดการการท่องเที่ยวทางอ้อม โดยการเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพต่างๆ แม้แต่คนที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนเลยก็ตาม แต่ก็ยังคงให้ความสำคัญติดตามข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยวภายในชุมชน ให้ความร่วมมือหรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามโอกาสต่างๆ จะเอื้ออำนวย

5.1.4 ทูทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐาน

(1) หอกระจายข่าวและโทรศัพท์

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารในชุมชนที่เรียงเป็นรูปแบบการสื่อสาร 2 รูปแบบ คือ การสื่อสารภายในชุมชน ได้แก่ การบอกเล่าปากต่อปาก เสียงตามสาย บ้ายประกาศ หอกระจายข่าวและการสื่อสารภายนอกชุมชน ได้แก่ การสื่อสารระหว่างบุคคล ชุมชน องค์กรและหน่วยงานภายนอก โดยผ่านทางผู้นำชุมชนเป็นส่วนใหญ่

การสื่อสารถือว่ามีส่วนสำคัญในการบอกข่าวสาร และข้อมูลที่ถูกต้องแก่ชาวบ้านในชุมชน ผู้นำชุมชนจะมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่างๆ เช่น การรักษาสภาพแวดล้อมภายในชุมชน กลุ่มคนที่จะเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน การขอความร่วมมือจากชาวบ้านในการช่วยดูแลนักท่องเที่ยว ฯลฯ ข่าวสารทั้งหมดมีการสื่อสารผ่านทางหอกระจายข่าว การประชุมหมู่บ้านและการติดป้ายประกาศบริเวณชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนและชุมชนภายนอกได้ทราบ

นอกจากนี้ในส่วนการสื่อสารระหว่างกลุ่มคนทำงาน ชมรมการท่องเที่ยวจะใช้การสื่อสารผ่านทางจดหมาย โทรศัพท์มือถือ หรือการบอกปากต่อปาก เพื่อให้สมาชิกได้มีการเตรียมตัวต้อนรับนักท่องเที่ยวล่วงหน้า โดยผู้ประสานงานชมรมจะเป็นผู้รับผิดชอบในการบอกข่าวแก่สมาชิก สำหรับกิจกรรมอื่นๆ ในชุมชนใช้การสื่อสารผ่านทางหอกระจายข่าวและเสียงตามสายในชุมชน

จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านในชุมชนที่เรียงทั่วไปได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านทางหอกระจายข่าว การจัดเสียงตามสายและการประชุมของหมู่บ้านเป็นส่วนใหญ่ ส่วนสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือสมาชิกของกลุ่มอาชีพ นอกจากจะรับทราบข่าวสารจากช่องทางที่กล่าวมาแล้วยังใช้อุปกรณ์การสื่อสารที่สามารถส่งข่าวสารได้สะดวกและรวดเร็ว คือ โทรศัพท์มือถือ โทรศัพท์บ้าน ใช้การส่งจดหมายในการประชุมสมาชิก คำบอกเล่าจากเพื่อนสมาชิกและการติดต่อ

ประสานงานของเลขาชมรมการท่องเที่ยวหรือผู้ประสานงานชมรมการท่องเที่ยว ที่จะมาส่งข่าวสารถึงบ้านพักด้วยตัวเอง เป็นต้น

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนคีรีวง ชาวบ้าน สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และสมาชิกกลุ่มอาชีพ ถือว่าเป็นการทำให้สมาชิกได้รับรู้ความเคลื่อนไหวในการทำงาน ปัญหาอุปสรรค และสามารถร่วมกันหาทางออกให้กับปัญหาได้ทันต่อสถานการณ์นั้นๆ

“การจัดการการท่องเที่ยว ถ้าพวกผู้นำเขามีการแจ้งหนังสือประชุม พุดทางหอกระจายข่าว พุดปากต่อปาก เรื่องต่างๆก็จะถึงเร็ว ทำให้ได้มาปรึกษาหารือกัน”

เมธา จงภักดี, สมาชิกเพื่อนร่วมทาง, **สัมภาษณ์**, 29 กรกฎาคม 2548

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของสมาชิกชมรมและสมาชิกกลุ่มอาชีพนั้น ประเด็นที่น่าสนใจอีกอย่าง คือ ระยะเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรม เพราะหากสมาชิกได้เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มหรือชมรมการท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอโดยเฉพาะการประชุมสมาชิก จะทำให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือถูกต้อง สมาชิกสามารถแสดงความคิดเห็น ทำให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันในการทำงานร่วมกันมากขึ้น

ระยะเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมหรือการนัดหมายประชุม ขึ้นอยู่กับมติหรือระเบียบของแต่ละกลุ่ม เช่น กลุ่มมด้อย่อมมีการประชุมกลุ่มทุกวันที่ 1 ของเดือน เพื่อชี้แจงบัญชีรายรับ-รายจ่ายของกลุ่มแก่สมาชิก รายการสินค้าและการจัดสรรรายได้แก่สมาชิก ในส่วนกลุ่มเกษตรสิ่งแวดล้อมจะมีการประชุมทุกวันที่ 1 ของเดือนเพื่อประชุมเกี่ยวกับการทำงานของกลุ่ม การให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเกษตรแก่สมาชิก ปรึกษาช่วยเหลืองานส่วนรวม เช่น การพัฒนาถนนรอบชุมชน เก็บขยะ ตัดหญ้าปลูกต้นไม้ เป็นต้น

สำหรับชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีการนัดสมาชิกประชุมทุกๆ 3 หรือ 6 เดือน แต่ในทางปฏิบัติการประชุมสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวไม่ค่อยมีความแน่นอน ขึ้นอยู่กับเวลาในการทำงานและการตัดสินใจของประธานชมรมหรือเลขาชมรมการท่องเที่ยว การประชุมสมาชิกจัดขึ้นเพื่อร่วมสรุปการทำงาน ปัญหาอุปสรรคของสมาชิก และร่วมกันเสนอข้อคิดเห็นเพื่อนำมาแก้ไขปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น และเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันของสมาชิกในทุกเรื่อง

ในปัจจุบันสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวมีความเห็นว่า การประชุมของชมรมการท่องเที่ยวเริ่มห่างหาย ไม่มีความต่อเนื่อง ทำให้ไม่ได้มีการพูดคุยกัน ความเข้าใจของสมาชิกต่อการทำงานของคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวจึงไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เช่น เข้าใจว่าคณะกรรมการไม่สนใจปฏิบัติหน้าที่ ทำให้สมาชิกบางคนไม่ได้รับการจัดสรรนักท่องเที่ยวเข้าบ้านพัก เกิดข้อกังขาเรื่องการจัดคิวบ้านพัก การดึงนักท่องเที่ยวเข้ากลุ่มญาติหรือพรรคพวกของตัวเอง แต่สมาชิกอีก

กลุ่มมีความเข้าใจต่อภารกิจของคณะกรรมการ และมั่นใจต่อระบบการจัดคิวนักท่องเที่ยวที่มี การทำงานเป็นขั้นตอนตามคิวนักบ้านพัก ไม่มีการถือพวกพ้อง ดังนั้นสมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์จึง อยากให้มีการจัดประชุมพูดคุยกันบ่อยๆ เพื่อจะได้ทราบถึงทิศทางในการทำงานและการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารมีความสำคัญต่อการให้ความร่วมมือในการจัดการการท่องเที่ยวเชิง นิเวศ เนื่องจากการทำงานด้านการท่องเที่ยวต้องมีการเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง และการสื่อสารจะนำมาซึ่งการรับรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเรียนรู้ในระหว่างกลุ่มคนทำงาน ด้วยกัน การถกเถียงในประเด็นต่างๆ ทำให้มองเห็นปัญหาและสามารถหาหนทางแก้ไขได้ชัดเจน ขึ้น เพราะแต่ละคนย่อมมีประสบการณ์และความคิดที่แตกต่างกัน เมื่อได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารและมีการ สื่อสารถึงส่วนรวมแล้ว จะทำให้บุคคลรู้สึกถึงชุมชนและความเป็นเจ้าของร่วมกัน ทำให้มีสำนึก ร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนเพิ่มขึ้น รวมถึงการทำหน้าที่เป็นเจ้าบ้านที่ดี ต่อรับนักท่องเที่ยวให้ได้รับความประทับใจ

(2) ถนน เริ่มมีการสร้างถนนภายในชุมชนเพื่อคมนาคมติดต่อกับสังคมภายนอกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 ถนนภายในชุมชนระหว่างหมู่บ้านเป็นถนนดิน และได้รับการพัฒนาให้มีความสะดวก ยิ่งขึ้น ด้วยการยึดหลักการพึ่งพาตัวเองของคนในชุมชน มีการนำเงินส่วนที่จัดสรรจากการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนและเงินบริจาคจากชาวบ้าน มาซื้อวัสดุ-อุปกรณ์ เช่น อิฐ หิน ททราย ปูน เพื่อใช้ในการทำเส้นทางระหว่างหมู่บ้าน เส้นทางขึ้นสวนสมรม นักท่องเที่ยวที่เข้ามาใน ชุมชนในช่วงที่ชาวบ้านทำถนนหรือทางขึ้นสวน ก็มีโอกาสในการช่วยเหลือกิจกรรมของชาวบ้าน เช่นกัน ทำให้ได้รับรู้ถึงความยากลำบากในการเดินทางทำงานในพื้นที่สูงชัน ส่วนถนนหลักที่เข้าสู่ ชุมชนคือริ้วงและถนนสายหลักของแต่ละหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีต ที่ได้รับการสนับสนุน งบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน ทำให้การเดินทางและการคมนาคมของชาวบ้าน ในชุมชนและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาได้รับความสะดวกและรวดเร็วมากขึ้น

(3) โรงเรียน โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 74 มีความสำคัญกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของชุมชนในด้านการให้การศึกษาและเป็นสถานที่บ่มเพาะความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิง นิเวศแก่นักเรียนซึ่งเป็นลูกหลานของชาวบ้านในชุมชนคือริ้วง มีการผนวกความรู้และภูมิปัญญา พื้นบ้านเข้ากับการเรียนการสอนของโรงเรียน ให้นักเรียนศึกษาหาความรู้จากผู้รู้ในชุมชนโดยตรง เช่น การศึกษาเกี่ยวกับเครื่องจักสานจากกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน การศึกษาลักษณะของพืชที่ สามารถให้สีต่างกันจากพืชต่างๆของกลุ่มผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ การศึกษาเรื่องของการรักษาโรค จากกลุ่มบ้านสมุนไพร เป็นต้น นอกจากนี้โรงเรียนยังเป็นสถานที่จัดกิจกรรมร่วมกันของ

นักท่องเที่ยว กลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานที่เข้ามาปฏิบัติกิจกรรมต่างๆกับนักเรียน เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน การอนุรักษ์เผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนกับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

5.1.5 ทุนการเงิน

ชุมชนคีรีวงถือได้ว่าเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งในเรื่องของกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งเป็นกลุ่มการเงินที่สำคัญ ที่ชาวบ้านในชุมชนร่วมกันจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนให้กับคนในชุมชน แก้ไขปัญหาการกู้เงินนอกระบบและภาระหนี้สิน รวมไปถึงเรื่องของราคาผลผลิตทางการเกษตร กลุ่มออมทรัพย์เป็นรูปแบบตัวอย่างของการจัดตั้งกลุ่มองค์กรและกลุ่มอาชีพในชุมชนอีกหลายกลุ่ม

ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง มีการจัดการรายได้ที่ได้รับจากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยยึดรูปแบบการบริหารจัดการการเงินเช่นเดียวกับกลุ่มออมทรัพย์ มีการนำเงินที่ได้จากการท่องเที่ยวมาจัดสรรเป็นส่วนของชมรมการท่องเที่ยว ส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนของอุทยานแห่งชาติเขาลงและส่วนของคนทำงาน เงินในส่วนนี้ของชมรมการท่องเที่ยวถูกตั้งเป็นกองทุน สำหรับใช้จ่ายหมุนเวียนในกิจกรรมต่างๆ เช่น การซื้อวัสดุอุปกรณ์เพื่อใช้ในชมรมการท่องเที่ยว การพาสมาชิกชมรมไปศึกษาดูงานตามแหล่งท่องเที่ยวของพื้นที่ต่างๆ การพัฒนาเส้นทางขึ้นสวนสมรมของชาวบ้านในชุมชน การปลูกต้นไม้ตามแหล่งท่องเที่ยว การบริจาคเพื่อสังคม เป็นต้น

“รายได้ของชมรมเราจัดสรรเป็น 3 ส่วนคือ เป็นของชมรม อบต.และอุทยาน ซึ่งเป็นเงินที่หักจาก 5% ของค่าบ้านพักโฮมสเตย์ (ค่าบ้านพักคืนละ 100 บาท) และเพื่อนร่วมทาง (ค่าตอบแทนเพื่อนร่วมทางคนละ 350 บาท) เงินที่เราได้ก็นำมาพัฒนาเส้นทาง หวดหญ้า (ตัดหญ้า) เหลือกก็เก็บเป็นกองทุนฝากกลุ่มออมทรัพย์ไว้ใช้จ่ายในชมรม”

ทักษิณ บุญเพชร, เลขาชมรม, สัมภาษณ์ 7 ตุลาคม 2548

ต่อมาในปีพ.ศ.2546ได้มีการปรับเปลี่ยนสัดส่วนของการจัดสรรรายได้ให้มีความเหมาะสมและเป็นธรรมกับทุกฝ่ายมากขึ้น โดยรับความเห็นชอบจากคณะกรรมการและสมาชิกชมรมการท่องเที่ยว คือ ส่วนของชมรมการท่องเที่ยว ส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบลและส่วนของอุทยานแห่งชาติเขาลง นอกจากนี้ชมรมการท่องเที่ยวยังได้รับเงินสนับสนุนหรือเงินบริจาคจากสมาชิกชมรมและชาวบ้านในชุมชนอีกทางหนึ่ง แม้จะเป็นจำนวนเงินที่ไม่มากนักแต่ทำให้ชมรมการ

ท่องเที่ยวสามารถบริหารจัดการและดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนได้มีประสิทธิภาพและเกิดความคล่องตัว

5.2 ปัจจัยภายในที่เป็นจุดอ่อนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ปัจจัยที่เป็นจุดอ่อนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวง ชมรมการท่องเที่ยว สมาชิกชมรมและชาวบ้านได้ช่วยกันสะท้อนความคิดเห็นออกมาดังผลการศึกษา คือ

5.2.1 การจัดแบ่งการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในชุมชน

ชุมชนคีรีวงมีความจำกัดในเรื่องของพื้นที่ เนื่องจากลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนเป็นที่สูงหรือเนินเขา มีบริเวณที่ราบที่ชาวบ้านสร้างบ้านพักอาศัย เป็นจุดอ่อนของชุมชนที่ไม่สามารถขยายพื้นที่เพื่อเพิ่มขนาดของบ้านพักอาศัยในชุมชน หรือการขยายพื้นที่การเกษตรโดยไม่มีกรบุกเขตอุทยานแห่งชาติ ดังนั้นการจัดแบ่งพื้นที่ตามแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนจึงยังมีข้อจำกัดอยู่เช่นกัน อีกทั้งลักษณะพื้นที่ท่องเที่ยวในชุมชนเป็นที่สาธารณะที่มีรอยต่อพื้นที่ติดกับเขตอุทยานแห่งชาติเขาหลวง มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวกันเอง ทำให้เกิดปัญหาในด้านการจัดการเกี่ยวกับระเบียบในการควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวและการใช้กฎหมายในชุมชน เช่น การห้ามนำพันธุ์ไม้ออกนอกพื้นที่เพราะมีนักท่องเที่ยวลักลอบเอากล้วยไม้ป่าออกไป ปัญหาปริมาณนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะช่วงวันหยุดหรือเทศกาล ที่นักท่องเที่ยวนิยมเข้ามาเที่ยวพักผ่อนตามแหล่งท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ผู้คนแออัดอยู่ตามแหล่งท่องเที่ยว มีปริมาณรถหนาแน่น ที่จอดรถไม่เพียงพอ เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและปัญหาสังคมที่มากับนักท่องเที่ยว ส่งผลกระทบทำให้ชาวบ้านเดือดร้อน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความคิดเห็นว่า

“จุดด้อยของเรา คือ พื้นที่ไม่ได้เป็นพื้นที่ของอุทยาน เพราะฉะนั้นคนจึงเที่ยวได้ตามสบาย ถ้าเป็นอุทยานเขาจะมีขีดจำกัดในการเที่ยว ซึ่งตอนนี้เรากำลังคุยกันว่าจะต้องมีขีดจำกัดในการเที่ยว การกินที่ชัดเจน อย่างเช่น กินให้เสร็จในพื้นที่ตรงนี้ ถึงจะขึ้นไปเที่ยวได้”

นิพนธ์ บุญเพชร, ที่ปรึกษาชมรมการท่องเที่ยว, **สัมภาษณ์**, 22 กรกฎาคม 2548

“พื้นที่ชุมชนของเรายังมีปัญหาอยู่หลายอย่าง เนื่องจากชุมชนเป็นชุมชนเปิด ไม่ได้มีการกำหนดพื้นที่กิน เที่ยว แต่ได้มีการประชุมหารือกันในคณะกรรมการว่าเราจะจัดแบ่งโซนกันอย่างไรเหมือนกัน”

ทักษิณ บุญเพชร, เลขาชมรมการท่องเที่ยว, **สัมภาษณ์**, 7 ตุลาคม 2548

การที่ชุมชนคีรีวงไม่มีมาตรการในการจัดการด้านพื้นที่ออกมาอย่างชัดเจน ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนได้รับผลกระทบจากการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านและกลุ่มผู้นำที่เกี่ยวข้องยังไม่ค่อยพอใจกับสิ่งที่เกิดขึ้น

“ไม่ชอบที่คนเข้ามาแล้วทิ้งขยะในสวน ปาขวดปาถุง ขั้บรถเต๋ไปมาไม่หลีกทางให้ชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นเด็กวัยรุ่นที่เข้ามา พวกที่เข้ามาดมกาว แล้วทิ้งขวดกาวไว้ เข้าไปกินผลไม้ทำลายข้าวของชาวบ้าน กลุ่มพวกนี้เป็นพวกที่เข้ามาเอง ไม่ได้ผ่านชมรม เลยไม่รู้ระเบียบและก่อความเดือดร้อนวุ่นวาย จึงอยากให้พวกกรรมการเขาเข้ามาช่วยกันดูแลแก้ไขปัญหาตรงนี้”

ตาแห้ว พิชัยกาล, **สัมภาษณ์**, 26 กรกฎาคม 2548

“เรื่องการกักบริเวณนักท่องเที่ยวและเรื่องขยะยังไม่ค่อยพอใจ เพราะที่นี้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยอะ เนื่องจากชุมชนเราเปิดกว้างไม่ใช่เขตอนุรักษ์ ถ้ายิ่งขยายจุดท่องเที่ยวคนก็ยิ่งตามขึ้นไปอย่างคนที่เขาไปทำสวน เขาจะมีการช่วยกันเทปูนเพื่อทำทางขึ้นไปในสวน แต่นักท่องเที่ยวก็ใช้เส้นทางนี้ขึ้นไปเที่ยว ไปกินแล้วทิ้งขยะไว้ ไม่นานชุมชนคีรีวงก็จะกลายเป็นที่ทิ้งขยะ จึงต้องมีการจำกัดบริเวณที่กิน ที่เที่ยว ที่จอดรถให้ชัดเจน”

นิกร สุทธิ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9, **สัมภาษณ์**, 22 กรกฎาคม 2548

แม้แต่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชนก็ยังมีความรู้สึกไม่ประทับใจกับการจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชมรมการท่องเที่ยวเช่นเดียวกัน โดยนักท่องเที่ยวที่พักโฮมสเตย์สะท้อนความรู้สึกว่า ยังไม่ค่อยพอใจกับปัญหาขยะที่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชน ดังข้อมูล

“ I think that the community can do more when it comes to rubbish in and around the village otherwise the tourists does not get an impression that Kiriwong is an ecotourism community”(ฉันคิดว่าชุมชนน่าจะทำได้ดีกว่านี้ อย่างเมื่อมันเกิดมีขยะทั้งในและรอบหมู่บ้าน ก็ทำให้เกิดอาการอื่นที่นักท่องเที่ยวไม่ได้รับความประทับใจกับคีรีวง ซึ่งเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศ)

นักท่องเที่ยวชาวสวีเดน 4 สิงหาคม 2548

และนักท่องเที่ยวต่างชาติในกลุ่มที่พักโฮมสเตย์นี้ ก็ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนว่าจะยั่งยืนได้หากมีการจัดการปัญหาขยะ และการปฏิบัติตัวเป็นนักท่องเที่ยวของคนในชุมชนให้เป็นแบบอย่างแก่นักท่องเที่ยว

“Yes it can be sustainable. Ecotourism in itself is a trademark. If the ecotourism is good, it will make more tourists to come to Kiriwong, and the people in Kiriwong will make a profit. And my suggestions make sure that all rubbish is collected in rubbishbins, and that the people that live in Kiriwong behave human ecology. Start with the people living in Kiriwong, and make them aware of how to take care of the nature.”
 (ใช่ มันน่าจะยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นี่เป็นเครื่องหมายการค้าโดยตัวมันเอง ถ้าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นดี มันจะช่วยให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาคิรีวงจำนวนมากและคนในชุมชนคิรีวงก็จะมีรายได้ และคำแนะนำของฉันนั้นต้องทำให้แน่ใจว่าขยะ ของเสียทั้งหลายจะถูกเก็บลงในถังขยะและคนที่อาศัยอยู่ในคิรีวงปฏิบัติตัวเป็นมนุษย์นิเวศ เริ่มจากคนที่อาศัยในคิรีวงก่อนและต้องทำให้พวกเขาทราบว่าจะมีวิถีดูแลธรรมชาติอย่างไร)

นักท่องเที่ยวชาวสวีเดน 4 สิงหาคม 2548

ปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชมรมการท่องเที่ยวอนุรักษ์ มีข้อสังเกตจากกลุ่มผู้นำเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคิรีวงว่า ยังคงมีสิ่งที่ทำให้การจัดการท่องเที่ยวยังไม่ประสบความสำเร็จในเรื่องของการรักษาระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนให้มีสภาพสมบูรณ์

“การจัดการการท่องเที่ยวของคิรีวงยังไม่ประสบผลสำเร็จหรอกนะ เพราะการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ยังไม่ตอบโจทย์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ตามวัตถุประสงค์ของชมรมการท่องเที่ยวเลย ยังมีปัญหาในการจัดการกับผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวบ้านบางเรื่อง โดยเฉพาะปัญหาขยะมูลฝอยตามแหล่งท่องเที่ยว นั้นยังเป็นปัญหาที่ทางชมรมพยายามช่วยกันหาทางแก้ไขมาโดยตลอด”

ทักษิณ บุญเพชร, เลขาชมรมการท่องเที่ยว, สัมภาษณ์, 7 ตุลาคม 2548

“การจัดการท่องเที่ยวที่จะประสบความสำเร็จได้ มันก็ขึ้นอยู่กับจิตสำนึกในการอนุรักษ์ของนักท่องเที่ยวด้วย บางคนเขาก็ไม่มีจิตสำนึกในการเก็บของกลับ ทั้งขยะไม่เป็นที่ ทั้งที่เราจัดหาดังขยะ และติดป้ายตามจุดท่องเที่ยวต่างๆมากมาย ธรรมชาติให้ช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อม”

การสัมภาษณ์กลุ่ม, 18 พฤศจิกายน 2548

จากผลกระทบในการจัดการการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น และการไม่มีการจัดแบ่งการใช้ประโยชน์พื้นที่ในชุมชนที่ชัดเจน ทำให้ชุมชนคิรีวงต้องร่วมกันหาแนวทางในการจัดแบ่งพื้นที่อย่างเร่งด่วน ซึ่งจะทำให้ชุมชนสามารถควบคุมผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน สิ่งแวดล้อมและ

ดูแลนักท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง ปัจจุบันชุมชนมีการจัดระเบียบมากขึ้น เช่น ที่จอดรถ ที่ขายของ สถานที่พักผ่อน และมีโครงการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ในชุมชนโดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ

5.2.2 ความขัดแย้งในการทำงานของคณะกรรมการ

ในช่วงแรกของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ช่วงปีพ.ศ.2539-2542) กลุ่มผู้นำที่เป็นคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวมีปัญหาความขัดแย้งส่วนตัว ทำให้การปฏิบัติงานของชมรมการท่องเที่ยวได้รับผลกระทบไปด้วยเพราะผู้นำไม่สามารถทำงานร่วมกันได้ พอมีเรื่องของผลประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้น ยิ่งทำให้เกิดปัญหาและความระแวงในกลุ่มคนที่ร่วมทำงานด้วยกันในชมรมการท่องเที่ยวอนุรักษ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแสดงความคิดเห็นว่า

“ปัญหาการทำงานของชมรมการท่องเที่ยวเมื่อก่อนมีเยอะ ทั้งเรื่องการจัดหารายได้ของชมรม เรื่องข้อมูลนักท่องเที่ยว เพราะผลประโยชน์มันเยอะ การท่องเที่ยวมันไม่ได้มีแค่ของชมรมการท่องเที่ยวที่เดียว ทั้งกลุ่มอาชีพ ทั้งรีสอร์ท ทั้งศูนย์กลางก็มี แต่ละฝ่ายก็ต้องการนักท่องเที่ยวเข้ากลุ่มตัวเองกันทั้งนั้น ทำให้เกิดความไม่ไว้ใจกันในการทำงาน ”

ไชยา ยอดผกา, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2548

เมื่อปัญหาความขัดแย้งของชมรมการท่องเที่ยว ทำให้ผู้ปฏิบัติงานไม่สามารถทำหน้าที่ในการบริหารจัดการได้เต็มที่ ชาวบ้านในชุมชนศรีวัง กลุ่มสมาชิกชมรมการท่องเที่ยว ผู้นำในชุมชนจึงหาทางออกร่วมกันและมีความเห็นว่า ให้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวขึ้นมาใหม่ในช่วงพ.ศ.2546

ในกรณีของความขัดแย้งในการทำงานของคณะกรรมการชมรม ชาวบ้านในชุมชนมีความคิดเห็นว่า พวกคณะกรรมการควรมีการพูดคุยให้ความคิดเห็นในการทำงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน จะทำให้สามารถทำงานได้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย

ปัจจุบันพบว่าวิธีการทำงานของคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยว แม้จะเกิดความขัดแย้งบ้างแต่เป็นในลักษณะความขัดแย้งในด้านความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน ซึ่งไม่รุนแรงถึงขั้นเกิดผลกระทบกับการทำงานด้านการท่องเที่ยว คณะกรรมการแต่ละคนพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดปัญหาและใช้เวลาในการพูดคุยปรึกษาหารือกัน ทำให้การทำงานดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย

5.2.3 การบริหารจัดการของชมรมการท่องเที่ยว เช่น ด้านการประสานงาน การประชุม ปัญหาคนทำงานไม่เพียงพอ การให้บริการไม่ทั่วถึง เป็นต้น

(1) ด้านการประสานงาน

ช่วงเริ่มต้นการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชมรมการท่องเที่ยวมีการประสานงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับหน่วยงานภายนอกไม่ค่อยดีนัก เนื่องจากชุมชนไม่มีอุปกรณ์และเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงาน ส่วนใหญ่หน่วยงานต่างๆจะเข้ามาในชุมชนเองและช่วยเหลือเป็นที่ปรึกษาในการจัดการการท่องเที่ยวมากกว่า เช่น มูลนิธิโกลด์คิมทอง มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST, Responsible Ecological Social Tours) และททท. ส่วนอุทยานแห่งชาติเขาหลวงไม่มีการประสานงานกับชุมชนในด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ไม่ได้ทำงานร่วมกัน ผู้นำให้เหตุผลว่าต่างฝ่ายต่างแย่งกันจัดการการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการเดินทางขึ้นเขาหลวง) จนกระทั่งมีการทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศร่วมกัน

ความไม่สะดวกในเรื่องเครื่องมือสื่อสาร ทำให้การติดต่อสื่อสารระหว่างนักท่องเที่ยวกับผู้ประสานงานเกิดความเข้าใจที่ไม่ตรงกันด้วย เช่น วัน-เวลาที่จะมาถึงชุมชน เรื่องการเตรียมจัดหาบ้านพักโฮมสเตย์ การหาคนนำทางในการเดินป่า เป็นต้น ดังนั้นการประสานงานต่อไปยังส่วนบ้านพักโฮมสเตย์ของผู้ประสานงานชมรมการท่องเที่ยวจึงเกิดการผิดพลาด เนื่องจากไม่ได้มีการเตรียมการล่วงหน้าและการจัดการทำได้เพียงการแก้ไขปัญหาเฉพาะเหตุการณ์ไป

“...เรื่องสื่อมันลำบาก ประสานงานกันที่ก็ยุ่งยาก เมื่อก่อนชุมชนไม่มีโทรศัพท์ ใช้แพคคิงและโทรเลข นักท่องเที่ยวต่างคนต่างมา ช่วงต่อมาเลขาชมรมเรามีโทรศัพท์ก็ใช้ติดต่อสื่อสารเรื่องการท่องเที่ยว เบอร์เดียวใช้กันทั้งชุมชน เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว เราจึงต้องคุยกับเขาให้เขาเข้าใจและแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าไป กับอุทยานแต่ก่อนการประสานงานก็ไม่ค่อยดี แต่พอมาร่วมประชุมกันทั้งจังหวัดเพื่อจัดทำแผนการท่องเที่ยว การประสานงานกับอุทยานก็ดีขึ้นเยอะ...”

นิพัฒน์ บุญเพชร และ สุคนธ์ นิลสุวรรณ, **สัมภาษณ์** 18 พฤศจิกายน 2548

ในปี พ.ศ. 2542-2544 ที่ทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับจังหวัด ชุมชนคีรีวงมีการทำงานประสานกับหน่วยงานภายนอกมากขึ้น ทั้งมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ททท. อบต. และกับชุมชนอื่นๆ ทำให้เกิดความเข้าใจอันดีในการทำงานร่วมกัน ระยะเวลาต่อมาในปีพ.ศ. 2545 มีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST, Responsible Ecological Social Tours) เข้ามาทำโครงการวิจัยมาตรฐานการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกับนักวิจัยในชุมชน ทำให้ชุมชนคีรีวงมีการจัดเวทีทบทวนการทำงานของชุมชนในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาทั้งหมด เพื่อแก้ไขปัญหาการจัดการ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนด้วย ทั้งที่เกี่ยวกับผู้นำ สิ่งแวดล้อมและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

“พี่เคยทำโครงการเหลียวหลังแลหน้า มาย้อนดูว่าที่ผ่านมาเราทำอะไรผิดพลาดมาบ้าง ต้องมานั่งพูดคุยกัน ช่วยกันหาทางแก้ไข”

นิกร สุทธิ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9, สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2548

การทบทวนการทำงานร่วมกัน ทำให้ชมรมการท่องเที่ยวมีการปรับระบบการบริหารจัดการชมรมใหม่ตั้งแต่การปรับเปลี่ยนโครงสร้างของชมรมการท่องเที่ยว ให้ผู้รับผิดชอบงานแต่ละฝ่ายมีความเป็นเอกภาพในการทำงานมากขึ้น มีการฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยว คณะกรรมการ การอบรมภาษาอังกฤษแก่สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวและชาวบ้านที่สนใจ ตลอดจนการปรับปรุงการให้บริการของสมาชิกแก่นักท่องเที่ยว การกำหนดระเบียบ-กติกา การจัดสรรรายได้ให้เป็นธรรมมากขึ้น การทำงานทุกขั้นตอนนักวิจัยในชุมชนดำเนินการเองทั้งหมด มีหน่วยงานเป็นพี่เลี้ยง ให้คำปรึกษาแนะนำเท่านั้น (การสัมภาษณ์กลุ่ม, 18 พฤศจิกายน 2548)

แม้ว่าชมรมการท่องเที่ยว จะมีประสบการณ์ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวจากการทำงานที่ผ่านมาหลายระยะ แต่ก็ยังคงพบกับปัญหาในด้านการประสานงานกับบ้านพักโฮมสเตย์อยู่บ้างในปัจจุบัน สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวให้ข้อมูลว่า

“...เขาแจ้งรายชื่อมาไม่แน่นอน บอกว่าจะมีแขก(นักท่องเที่ยว)มา แต่เราไม่ได้รับ ทำให้เสียเวลารอเก็บ จัดหากับข้าวไว้เรียบร้อยแล้วไม่มีคน นี้ก็จะมาก็มา นี้ก็จะกลับก็กลับ บอกไม่แน่นอน เราก็ทำตัวไม่ถูก...”

สมาชิกชมรมการท่องเที่ยว, สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2548

ปัญหาการติดต่อสื่อสารระหว่างนักท่องเที่ยวกับชมรมการท่องเที่ยวในปัจจุบัน เกิดความคลาดเคลื่อนบ้างเพียงเล็กน้อย แต่มีปัญหาเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวที่พักโฮมสเตย์มักไม่ค่อยแจ้งกำหนดการต่างๆให้ผู้ประสานงานชมรมทราบ ตัดสินใจเปลี่ยนแปลงการกระทันหัน ผู้ประสานงานชมรมจึงประสานงานกับสมาชิกชมรมผิดพลาด แต่ในภาพรวมด้านการประสานงานของผู้ประสานงานกับสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวนั้นดีขึ้นกว่าเดิม เนื่องจากคณะทำงานและสมาชิกมีระบบการติดต่อสื่อสารที่สะดวก ทำให้การประสานงานในการทำงานร่วมกันมีประสิทธิภาพมากขึ้น

(2) ด้านการประชุมสมาชิก

ในช่วงที่ทำการศึกษาพบว่า สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวมีความรู้สึกรู้ว่าการประชุมของสมาชิกห่างหายไม่ต่อเนื่อง ทำให้ไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับชมรมการท่องเที่ยว จึงไม่มีความเคลื่อนไหวในการทำงานของคณะชมรมการท่องเที่ยว การจัดประชุมต้องรอความพร้อมและการตัดสินใจของประธานชมรมหรือเลขาธิการชมรมการท่องเที่ยว ซึ่งส่วนใหญ่ก็มีความรับผิดชอบในหน้าที่ต่างๆ ในชุมชนหลากหลาย เช่น กำนันนอกจากมีหน้าที่ความรับผิดชอบในบทบาทของนักปกครองแล้ว กำนันยังดำรงตำแหน่งประธานศูนย์กลางประสานงานชุมชนศิวิลและตำแหน่งประธานชมรมการท่องเที่ยวอีกด้วย บางครั้งกำนันไม่สามารถปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องในชมรมการท่องเที่ยวได้ ก็ต้องมีการมอบหมายงานให้กับรองประธานชมรม หรือเลขาธิการชมรมการท่องเที่ยวเป็นผู้รับผิดชอบแทน แต่เมื่อบุคคลในระดับแกนนำของชมรมการท่องเที่ยวติดภาระกิจหมด ก็ไม่มีผู้ที่สามารถทำหน้าที่ในการจัดการประชุมสมาชิกขึ้นมาแทนได้

“การประชุมช่วงแรกๆ นั้น ประชุมบ่อยนะ ตอนแรกเดือนละครั้ง ต่อมาก็ 3 เดือนและก็ปีละครั้ง แต่ช่วงนี้ไม่ค่อยนัด มีอะไรก็ไม่ค่อยมาบอกกัน สมาชิกจึงไม่ค่อยรู้อะไรนัก น่าจะนัดประชุมกันบ่อยๆ ใครจะเอาอย่างไรก็ต้องคุยกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน จะเอาอย่างไรจะได้รับรู้ตรงกัน เพราะคนบริหารงานไม่ชัดเจน ต้องหาคนที่เหมาะสม มีเวลาเอาใจใส่งานส่วนรวมและสมัครใจที่จะเข้ามาทำหน้าที่ในการบริหาร...”

สมาชิกชมรมการท่องเที่ยว, สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2548

ความจำกัดในเวลาการทำงานของคณะทำงานชมรมการท่องเที่ยว ทำให้เกิดความล่าช้าไม่ทันการณ์ อีกทั้งความไม่ต่อเนื่องของคนที่เข้ามาช่วยทำงาน ทำอยู่เพียงชั่วคราวแล้วก็มีคนใหม่เข้ามาทำแทน ทำให้ต้องมีการสอนและเรียนรู้งานใหม่

(3) ด้านการบริการแก่นักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวศึกษาดูงานไม่พอใจกับการบริการไม่ทั่วถึง ทำให้รู้สึกไม่ประทับใจกับการจัดการการท่องเที่ยวของชมรมการท่องเที่ยว ดังข้อมูล

“ยังไม่พอใจโดยเฉพาะในด้านการบริการควรมีการบริการให้ทั่วถึงทุกระดับกว่านี้”

นักท่องเที่ยวชาวไทย(ช), รับราชการครู 5 สิงหาคม 2548

จากการสังเกตนักท่องเที่ยวกลุ่มศึกษาดูงาน และการพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ศูนย์กลางชุมชนคีรีวงทำให้ผู้ศึกษาทราบว่า นักท่องเที่ยวพานักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษามาศึกษาดูงานกลุ่มอาสาชีพ แต่เนื่องจากนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ไม่ตรงต่อเวลาในการมาถึงชุมชน และเป็นช่วงที่มีนักท่องเที่ยวกลุ่มศึกษาดูงานกลุ่มอื่นเข้ามาด้วย ทำให้ไม่มีเจ้าหน้าที่คอยประสานงานไปยังกลุ่มอาสาชีพที่นักท่องเที่ยวต้องการไปดูงานเพราะทางศูนย์จัดเจ้าหน้าที่ให้บริการคนละชุด เจ้าหน้าที่ชุดเก่าต้องไปทำภารกิจอย่างอื่นต่อ นักท่องเที่ยวจึงได้รับความไม่สะดวกในการบริการเป็นผลให้เกิดความไม่พอใจ สมาชิกชมรมจึงมีความคิดเห็นว่า คนที่เข้ามาทำงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวควรมีความพร้อม และมีเวลาให้กับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชมรมมากกว่าที่เป็นอยู่ เพราะไม่เช่นนั้นระบบการทำงานและการบริหารจัดการมักติดขัดและเกิดความผิดพลาดได้

5.3 ปัจจัยภายนอกที่เป็นโอกาสในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยภายนอกสามารถเป็นได้ทั้งโอกาสและภัยคุกคามต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน แต่หากมีการแสวงหาแนวทางในการทำงานที่สอดคล้องกันก็จะทำให้มีการปรับเปลี่ยนลักษณะของภัยคุกคามเป็นโอกาสของชุมชนได้เช่นเดียวกัน ปัจจัยภายนอกที่เป็นโอกาสได้แก่

5.3.1 แผนและนโยบายในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

กระแสของยุทธศาสตร์ของการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นแผนหรือนโยบายการท่องเที่ยวในระดับโลก ระดับประเทศ และระดับจังหวัด ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวง แต่กลุ่มผู้นำในด้านการจัดการการท่องเที่ยวนั้นมองฐานชุมชนเป็นสำคัญและยังคงจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม (การสัมภาษณ์กลุ่ม, 18 พฤศจิกายน 2548)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 นั้น (พ.ศ.2540 - 2544) ให้ความสำคัญกับคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาทุกด้าน และส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรชุมชนและท้องถิ่นในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน แต่เมื่อการท่องเที่ยวนั้นสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและคนในพื้นที่ ก็ได้เกิดกระแสการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งในระดับชาติและ

นานาชาติซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ระบบการจัดการ และรูปแบบการท่องเที่ยวที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” (Ecotourism) ขึ้น

แผนและนโยบายที่ตอบสนองต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีอย่างกว้างขวาง ต่างก็มุ่งเป้าหมายเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีการเจริญก้าวหน้า พัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนแหล่งท่องเที่ยวควบคู่กันไป แต่ยังมีข้อจำกัดในเรื่องของสิทธิและการกระจายอำนาจในการบริหารทรัพยากรของคนในชุมชน เนื่องจากให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้กำหนดและนำแผนงานหรือนโยบายไปใช้ คนบริหารงานที่ไม่มีความชัดเจนและเข้าใจถึงจุดประสงค์ของแผนและนโยบายเหล่านี้อย่างถ่องแท้ และการไม่สนใจความต้องการของชาวบ้านในชุมชน มุ่งแต่จะประชาสัมพันธ์และสร้างผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว บางครั้งก่อให้เกิดปัญหาและเป็นอุปสรรคต่อความร่วมมือของคนในชุมชนแหล่งท่องเที่ยวเช่นกัน

การทำงานของท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว นั้น เป็นการตอบสนองแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับชาติที่สร้างโอกาสให้กับชุมชนคิวิวง ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนจำนวนมากโดยเฉพาะในปี พ.ศ.2542 ซึ่งเป็นปีเทศกาลท่องเที่ยวไทย แต่เป็นการทำงานที่เน้นการสร้างตลาดนักท่องเที่ยวให้กับชุมชนคิวิวงโดยไม่ได้สนใจถึงระบบการจัดการการท่องเที่ยวของชาวบ้านในชุมชนเลยว่าได้รับผลกระทบอย่างไรบ้าง ทำให้สมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์และลูกหนานาทางขึ้นเขาหลวง ไม่มีความพร้อมในการให้บริการกับปริมาณนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนจำนวนมาก ทั้งในส่วนของงานจัดหาบ้านพักให้กับนักท่องเที่ยว การจัดคิวลูกหนานาทาง เห็นได้จากปัญหาและผลกระทบที่สะท้อนออกมาจากชาวบ้านในชุมชน โดยชาวบ้านให้ข้อมูลว่า

“ภาครัฐโฆษณาเอาหน้า ไม่ได้มองดูข้างหลังเลยว่าชุมชนเป็นยังไง ททท.ไม่ได้เข้ามาช่วยอย่างจริงจัง ”

ผู้อาวุโส, สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2548

“หลังจากดำเนินงาน ปัญหาของกิจกรรมการท่องเที่ยวก็มีบ้าง อย่างบ้านพักโฮมสเตย์มีจำนวนไม่เพียงพอ โดยเฉพาะช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามามาก (ปี 2542) ททท.ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวมาก สื่อต่างๆก็เข้ามา ที่พักนักท่องเที่ยวเลยมีไม่เพียงพอ ต้องพานักท่องเที่ยวไปฝากตามบ้านญาติๆ การสื่อสารก็ยังไม่ค่อยดี เราไม่มีโทรศัพท์ติดต่อสื่อสาร พอมีนักท่องเที่ยวมาเยอะ คนทำงานเราก็ไม่เพียงพอ จึงดูแลนักท่องเที่ยวได้ไม่ทั่วถึง”

การสัมภาษณ์กลุ่ม, 18 พฤศจิกายน 2548

5.3.2 กระแสความนิยมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กระแสการท่องเที่ยวจากสังคมภายนอกให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และคำนึงถึงผลกระทบต่อทางสังคมของชาวบ้านในชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนจึงได้รับการยอมรับว่าเป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน และให้สิทธิกับคนในชุมชนในการจัดการทรัพยากรอย่างทั่วถึง การเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวจะทำให้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรและผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ดีกว่าบุคคลภายนอกเข้ามาดำเนินการ ขณะเดียวกันการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็มีความสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชน ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวที่ได้รับค่านิยมจากกระแสการท่องเที่ยวของสังคมภายนอก ทั้งกระแสการท่องเที่ยวในระดับโลก ระดับประเทศ และระดับจังหวัด

จากการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสนใจกับกระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนคีรีวงเพราะเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ มีการจัดการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้ทั้งวิถีชีวิต กลุ่มองค์กรในชุมชน และศึกษาธรรมชาติด้วยการเดินป่า สัตินักท่องเที่ยวที่เข้ามาชุมชนคีรีวงแยกตามประเภทกิจกรรม ตั้งแต่ พ.ศ.2547 – พ.ศ.2549 พบว่า ในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวที่พักโฮมสเตย์จำนวนเพิ่มขึ้น โดยมีนักท่องเที่ยวกระจายอยู่ตั้งแต่ต้นปีถึงกลางปี (ประมาณม.ค.-เม.ย.และเม.ย.-ก.ย.) ขณะที่จำนวนนักท่องเที่ยวเดินป่าขึ้นเขาหลวงเพื่อศึกษาธรรมชาติมีเพียงบางช่วงและจำนวนไม่มากนัก (ประมาณ ม.ค.-พ.ค.) ส่วนช่วงเดือน (มิ.ย.-ธ.ค.) จะไม่มีนักท่องเที่ยวเนื่องจากเป็นช่วงปิดป่าและสภาพภูมิอากาศทางภาคใต้มีฝนตกหนัก ไม่เหมาะแก่การเดินป่าจึงมีจำนวนนักท่องเที่ยวน้อย นักท่องเที่ยวศึกษาดูงานและวิถีชีวิต มีจำนวนเพิ่มขึ้นในปี 2548 แต่ลดลงในปี 2549 ทั้งนี้เนื่องจากสภาพภูมิอากาศไม่เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยวเช่นกัน ทั้งฝนตกหนักและลมมรสุมในฝั่งทะเลอ่าวไทยมีกำลังแรง โดยสามารถดูได้จากข้อมูลสถิตินักท่องเที่ยวที่เข้ามายังชุมชนคีรีวงแยกตามประเภทกิจกรรมปี พ.ศ.2547-พ.ศ. 2549 (ตารางที่ 1-1)

(1) แหล่งข้อมูลการท่องเที่ยว แหล่งข้อมูลการท่องเที่ยวที่ทำให้นักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มรู้จักชุมชนคีรีวง คือ นักท่องเที่ยวที่พักโฮมสเตย์ รับทราบข้อมูลการท่องเที่ยวของชุมชนจากการสัมภาษณ์ในวงวิชาการ หน่วยงาน เพื่อนที่อยู่ชุมชนคีรีวง สื่อทางโทรทัศน์และอินเทอร์เน็ต นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชนเองแบบไป-กลับรับทราบข้อมูลการท่องเที่ยวของชุมชนจากสื่อประเภทอินเทอร์เน็ต การประชาสัมพันธ์ คำบอกเล่าของเพื่อนๆ และจากครอบครัว และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาศึกษาดูงานรับทราบข้อมูลการท่องเที่ยวของชุมชนคีรีวง จากหน่วยงานและโรงเรียนเป็นผู้จัด

กิจกรรมพานักเรียนมาศึกษาดูงานเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาคือ สื่อและประชาสัมพันธ์ทั้งทาง โทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต เอกสารสิ่งพิมพ์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังรับทราบจากคำบอกเล่าของคนที่เคยมาเที่ยว เพื่อนๆ และการได้รับการอบรมของมัคคุเทศก์ เป็นต้น

จะเห็นว่านักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม มีการรับรู้ข้อมูลของชุมชนแตกต่างกันตามวัตถุประสงค์ ในการเข้ามา นักท่องเที่ยวที่พักโฮมสเตย์เข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนจะมีแหล่งข้อมูลทั้งในระดับ วิชาการและสื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆ ส่วนคนที่เข้ามาเที่ยวแบบไป-กลับมักเป็นคนในพื้นที่ใกล้เคียง ได้รับข้อมูลข่าวสารของชุมชนจากคำบอกเล่าซึ่งเป็นลักษณะของสื่อบุคคล ทำให้อยากเข้ามาเที่ยว เพื่อจะดูว่าชุมชนมีลักษณะเหมือนคำบอกเล่าที่ได้ยินได้ฟังมาหรือไม่ ในขณะที่กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ ศึกษาดูงานนั้นมักเป็นกลุ่มนักเรียน กลุ่มคนทำงานที่มีเป้าหมายในการเข้ามาศึกษาเรียนรู้กลุ่ม องค์กรชุมชน ข้อมูลข่าวสารส่วนใหญ่จึงมาจากโรงเรียนและหน่วยงานที่สังกัด

(2) **ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ** พบว่านักท่องเที่ยวทั้ง 3 กลุ่มมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเหมือนกัน คือ เป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวที่ได้เรียนรู้ ชมและสัมผัสกับธรรมชาติ นักท่องเที่ยวที่มาศึกษาดูงานจะมีความเข้าใจเพิ่มเติมว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และเป็นการจัดการ ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ ส่วนนักท่องเที่ยวที่พักโฮมสเตย์มีความเข้าใจเพิ่มเติมว่าต้อง เรียนรู้ ชม และสัมผัสกับวิถีชีวิตชุมชนด้วย

การรับรู้ของนักท่องเที่ยวทั้ง 3 กลุ่มแม้จะต่างกัน แต่ยังคงมีความเข้าใจความหมายของ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลักษณะที่คล้ายกัน ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากร ได้ เรียนรู้และสัมผัสกับธรรมชาติ ในขณะที่นักท่องเที่ยวกลุ่มศึกษาดูงานจะเข้าใจตามความหมายของ การนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับการดูงานกลุ่มอาชีพ ที่มีการนำ ทรัพยากรในชุมชนมาผลิตเป็นสินค้าที่ไม่ทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เช่น การนำพืชตาม ธรรมชาติมาสกัดเป็นสีย้อมผ้า ซึ่งเป็นสีเฉพาะของพืชแต่ละชนิด สีที่ได้ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ส่วนนักท่องเที่ยวที่พักโฮมสเตย์ต้องพักอยู่กับชาวบ้าน ใช้ชีวิตอยู่กับคนในชุมชนจึงมีความเข้าใจ เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนมากกว่านักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นๆ

“ I assume that it is to do with tourism that supports the natural environment and indigenous way of life” (ฉันสันนิษฐานว่า มันน่าจะเป็นการทำกรท่องเที่ยวที่ดูแลใส่ใจกับ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น)

นักท่องเที่ยวชาวอังกฤษ(ช), อาจารย์ 2 สิงหาคม 2548

(3) **จิตสำนึกในการอนุรักษ์** พบว่านักท่องเที่ยวทั้ง 3 กลุ่มมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ที่ไม่ต่างกัน โดยนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวแบบไป-กลับ เข้าใจว่านักท่องเที่ยวมีบทบาทที่ต้องช่วยกันรักษาและไม่ทำลายธรรมชาติ รักษาความสะอาดโดยไม่ทิ้งขยะและมีการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวอื่นรู้จักชุมชนเพิ่มขึ้น ขณะที่นักท่องเที่ยวโฮมสเตย์เข้าใจว่านักท่องเที่ยวมีบทบาทคือไม่ทำลายธรรมชาติ รักษาความสะอาดและเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนอย่างเข้าใจ และนักท่องเที่ยวที่มาศึกษาดูงานมีบทบาทที่ต้องช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รักษาความสะอาดโดยไม่ทิ้งขยะ ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและช่วยกันอนุรักษ์ทุกอย่างให้คงสภาพเดิม รวมทั้งการไม่สร้างผลกระทบต่อชุมชน

จิตสำนึกในการอนุรักษ์ของนักท่องเที่ยวทั้ง 3 กลุ่ม มีประเด็นสำคัญที่การอนุรักษ์และไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากพื้นที่ชุมชนมีความเป็นธรรมชาติและมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติค่อนข้างมาก นักท่องเที่ยวจึงให้ความสำคัญทางด้านธรรมชาติของพื้นที่เป็นส่วนใหญ่ สำหรับการพักโฮมสเตย์นักท่องเที่ยวต้องเรียนรู้และสัมผัสกับชาวบ้านโดยตรงจึงต้องเรียนรู้วิถีชีวิตอย่างเข้าใจ เพราะชาวบ้านต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีวิต การทำสวนต้องพึ่งพิงอยู่กับธรรมชาติ หากทรัพยากรถูกทำลายชาวบ้านก็ไม่สามารถประกอบอาชีพทำสวนได้ และนักท่องเที่ยวศึกษาดูงานต้องเพิ่มบทบาทของตัวเองต่อพื้นที่ เนื่องจากการศึกษาดูงานส่วนใหญ่เน้นมาที่หลายคน จึงต้องให้ความเคารพกับชาวบ้านเจ้าของพื้นที่เป็นอย่างมาก กลุ่มองค์กรที่ให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวในการศึกษาดูงานก็มีกระจายอยู่ทุกหมู่บ้าน หากนักท่องเที่ยวไม่ปฏิบัติตามกฎ กติกา ก็อาจส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนได้ เช่น การพูดคุยส่งเสียงดัง การไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำของชาวบ้านในชุมชน

(4) **ประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวได้รับนอกจากการมาท่องเที่ยว** พบว่านักท่องเที่ยวกลุ่มไป-กลับได้รับประโยชน์ คือ ได้ช่วยสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านในการช่วยอุดหนุนและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ในชุมชน นักท่องเที่ยวที่พักโฮมสเตย์ได้เรียนรู้และซึมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านอย่างใกล้ชิดเช่น การทำอาหารที่บ้าน การปลูกต้นไม้ในสวนสมรม เป็นต้น พร้อมกับการได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ และสัมผัสธรรมชาติที่สวยงามในชุมชน ส่วนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาศึกษาดูงานได้รู้จักการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์และรู้คุณค่า ชมความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ได้สัมผัสธรรมชาติและส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการนำความเข้มแข็งของชุมชนไปเป็นแบบอย่างในการพัฒนาชุมชนหรือองค์กรของตัวเอง

ประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มได้รับ แตกต่างกันตามวัตถุประสงค์ของแต่ละกลุ่ม นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวแบบไป-กลับเป็นกลุ่มที่เข้ามาเที่ยวและเลือกชมสินค้าและผลิตภัณฑ์ ซึ่งถือเป็นการสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านและกลุ่มอาชีพในการอุดหนุนสินค้า นักท่องเที่ยวที่พักโฮมส

เตย์ได้รับประโยชน์โดยตรงจากการพักอยู่กับชาวบ้าน ใช้ชีวิตแบบชาวบ้าน เรียนรู้งานของชาวบ้าน ทำให้ได้รับประสบการณ์ที่ตนเองไม่เคยเจอซึ่งเป็นประสบการณ์และความรู้ใหม่ในชีวิต ส่วนนักท่องเที่ยวที่ศึกษาดูงาน ได้แบบอย่างของชุมชนที่มีการนำทรัพยากรในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์โดยอนุรักษ์ธรรมชาติไปด้วย จึงสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาดูงานไปปรับใช้กับชุมชน องค์กรที่มีลักษณะใกล้เคียงกันได้

5.3.3 หน่วยงานภาครัฐ

(1) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการพัฒนาการท่องเที่ยว แต่ในปัจจุบันมีหน้าที่ทางการตลาดเพียงอย่างเดียว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้นำเสนอแหล่งท่องเที่ยวของคีรีวงเข้าประกวด จนชุมชนชนะเลิศได้รับรางวัลกินนรีทองคำประเภทเมืองและชุมชนรางวัล Tourism Awards (รางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยว) นอกจากนี้มีการช่วยเหลือชุมชนในเรื่องของการพัฒนาบุคลากร นำชาวบ้านคีรีวงไปศึกษาดูงานภาคอื่นๆในประเทศ เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตของแต่ละพื้นที่และให้ชาวบ้านที่อื่นมาดูคีรีวง เป็นการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้และวิถีทำงานของแต่ละชุมชน ในเรื่องของการนำเที่ยว เช่น การอบรมผู้นำทาง การอบรมเกี่ยวกับกรให้บริการแก่นักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จึงเป็นหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาทำงาน ส่งเสริม สนับสนุนการทำงานของชุมชนคีรีวง มีบทบาทในด้านประสานการทำงานร่วมกับชุมชน ชื่อเสียงของชุมชนคีรีวงจึงเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในกลุ่มนักท่องเที่ยว

“การประสานงานเป็นประเด็นสำคัญ ชุมชนคีรีวงเป็นชุมชนที่เข้มแข็งอยู่แล้ว ทางภาคราชการหรือเอกชนเพียงเข้าไปเป็นตัวช่วยเสริมในเรื่องของข้อมูลเพิ่มเติมเท่านั้น การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนกับททท.จึงเน้นการทำงานในลักษณะของการประสานงาน ส่วนความสำเร็จอยู่ที่ความร่วมมือและความตั้งใจในการทำงานของคนในชุมชนเอง”

พรเลิศ อยู่เจริญ, รองผู้อำนวยการททท.สำนักงานภาคใต้เขต 2, สัมภาษณ์, 31 มกราคม 2549

ชุมชนคีรีวงต้องอาศัยความร่วมมือของททท. ช่วยสนับสนุนด้านความรู้และประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งเป็นบทบาทที่ ททท. สามารถทำได้ ขณะเดียวกัน ททท.ก็ต้องมีขอบเขตในการทำงาน เพื่อให้ชุมชนมีอิสระในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแบบที่ชุมชนต้องการมากขึ้น

(2) อุทยานแห่งชาติเขาหลวง กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช

หน้าที่หลักของอุทยาน คือ การป้องกันรักษาป่าและให้ความรู้กับนักเรียน นักศึกษา หรือผู้ที่สนใจเข้ามาในอุทยาน ที่สนใจเกี่ยวกับเรื่องป่าไม้ สัตว์ป่าและการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติเขาหลวงมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนที่ร่วมในการจัดอบรมและสัมมนา เกี่ยวกับการเดินป่า การรักษาธรรมชาติ ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการเดินทาง การปฏิบัติตัวเวลานักท่องเที่ยวเดินป่า วิธีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว การอบรมสื่อความหมายทางธรรมชาติแก่ภาคีท้องถิ่น (เจ้าหน้าที่อุทยาน, นักวิชาการเผยแพร่, **สัมภาษณ์**, 1 กุมภาพันธ์ 2549)

“เรื่องของการประสานงานกับชุมชนนั้นสำคัญ แต่มีการทำงานของชมรมการท่องเที่ยวที่มีการจัดการที่เป็นระบบมากกว่านี้ เช่น ในเรื่องของการจัดแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ การให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับชาวบ้านและนักท่องเที่ยว และการกระตุ้นจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวและชาวบ้านให้ช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ”

พรชัย คชภักดี, ผู้ช่วยหัวหน้าอุทยานแห่งชาติเขาหลวง, **สัมภาษณ์**, 1 กุมภาพันธ์ 2549

ปัจจุบันอุทยานแห่งชาติเขาหลวง เป็นหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาช่วยเหลือและสนับสนุนชุมชนในด้านของกิจกรรมที่เกี่ยวกับป่าและการศึกษาธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ ไม่ได้ทำงานร่วมกับชุมชนโดยตรง ช่วยอบรมให้ความรู้กับเพื่อนร่วมทางในการนำทางนักท่องเที่ยวเดินป่าขึ้นเขาหลวง ชุมชนต้องพึ่งพาอาศัยอุทยานแห่งชาติเพื่อใช้ประโยชน์จากพื้นที่ ขณะเดียวกันอุทยานแห่งชาติก็ต้องอาศัยชาวบ้านในชุมชนในการให้ความร่วมมือ ช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และเผยแพร่ความรู้ทางการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรแก่นักท่องเที่ยว

(3) สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช

ทำงานร่วมกับชุมชนในโครงการพัฒนาระบบมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมตั้งแต่ปี 2545 ช่วงโครงการวิจัยระยะที่ 2 ในปี 2546 และดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงปี 2548 โดยนักวิจัยทำหน้าที่เป็น Change agent ช่วยดึงความรู้จากภายนอกเข้ามาผสมผสานกับความรู้ดั้งเดิมที่ชุมชนมีอยู่ เป็นการช่วยรวบรวมองค์ความรู้ของชุมชนให้มีระบบมากขึ้นและประสานความร่วมมือการทำงานกับองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST, Responsible Ecological Social Tours) มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม เข้ามาช่วยเหลือเกี่ยวกับกระบวนการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการเพิ่มทักษะการทำงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวให้แก่ชมรมการท่องเที่ยวอีกทาง และสถาบัน

ราชภัฏนครศรีธรรมราชเข้ามาให้ความรู้ในด้านภาษาอังกฤษกับสมาชิกชมรมและชาวบ้านที่สนใจ เรียนรู้ รวมไปถึงกลุ่มอาชีพต่างๆให้สามารถพูดสื่อสารภาษาอังกฤษกับนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เข้ามาเที่ยวในชุมชนได้ โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้สะท้อนการทำงานของหน่วยงานที่เข้ามาทำงานพัฒนาในชุมชนด้วยว่า ควรให้ระยะเวลาชุมชนในการเรียนรู้ ปรับตัวกับการทำงานด้านการท่องเที่ยวในชุมชนมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันด้วย

“นโยบายของภาครัฐและหน่วยงานภาครัฐที่เข้าไปเป็นตัวเร่งชุมชน ทำให้ชุมชนไม่สามารถตั้งรับกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วได้ ควรให้เวลาชุมชนและชาวบ้านในการเรียนรู้ ปรับตัว และพัฒนาความเข้มแข็งด้วยตัวเอง การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนก็จะสามารถค่อยๆพัฒนาไปได้ นอกจากนี้ควรส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนในเรื่องของการจัดการนักท่องเที่ยวคุณภาพ ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่และธรรมชาติในชุมชน”

นัยนา ทองศรีเกตุ, นักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, **สัมภาษณ์**, 23 กุมภาพันธ์ 2550

ปัจจุบันโครงการวิจัยสิ้นสุดลงแล้ว แต่นักวิจัยยังคงมีการติดต่อสัมพันธ์กับชาวบ้านและกลุ่มผู้นำ (ชมรมการท่องเที่ยว) เพื่อให้คำปรึกษา เข้าไปช่วยสอนภาษาอังกฤษกับชาวบ้านและสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวอยู่บ้าง

(4) องค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน

เป็นหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น มีการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน ซึ่งเป็นแผนพัฒนาด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งในช่วงแรกที่มีการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนคีรีวงนั้น ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงอยู่ในความรับผิดชอบดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน แต่ภายหลังจากที่มีการทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว องค์การบริหารส่วนตำบลกำโลนก็เข้ามาส่งเสริม บำรุง รักษาแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งกำหนดมาตรการการท่องเที่ยวให้ชัดเจน เช่น กฎหมายพื้นที่ การจัดเก็บภาษีกลุ่มธุรกิจ เป็นต้น ส่วนเรื่องการบริหารจัดการเป็นความรับผิดชอบของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง

ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบล ไม่มีบทบาทกับการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนคีรีวงโดยตรง นอกจากการประสานงานเพื่อช่วยเหลือ ส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณ เช่น การทำป้ายประชาสัมพันธ์ชุมชนตามจุดต่างๆ การปรับปรุงภูมิทัศน์ โดยชาวบ้านมีความเห็นว่า อบต. ซึ่งเป็นหน่วยงานส่วนท้องถิ่น ควรเข้ามามีส่วนร่วมกับชาวบ้านและชุมชนคีรีวงในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มากขึ้น ทั้งในการจัดทำแผนหรือนโยบายที่มีความสอดคล้องกับการทำงาน

ของชมรมการท่องเที่ยว ช่วยสร้างจิตสำนึกคนในชุมชน และการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน

5.3.4 องค์กรพัฒนาเอกชน

(1) มูลนิธิโกลด์คิมทอง

มูลนิธิโกลด์คิมทองเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้ามาส่งเสริมการพัฒนาอาชีพในท้องถิ่นให้กับชาวบ้านชุมชนคีรีวง ภายหลังจากที่ชุมชนประสบกับปัญหาภัยธรรมชาติและทำโครงการโรงเรียนผู้นำในเวลาต่อมา เป็นมูลนิธิที่ช่วยติดต่อประสานงานช่วยเหลือชุมชนในช่วงการจัดการการท่องเที่ยวในระยะแรกประมาณปีพ.ศ. 2539 โดยทำหน้าที่ในการติดต่อประสานงานกับองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม และโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST, Responsible Ecological Social Tours) ให้กับชุมชนคีรีวง นอกจากนี้มูลนิธิจะเข้ามาช่วยในด้านการส่งเสริมอาชีพ เช่น กลุ่มทุเรียนกวน กลุ่มมัดย้อม ก็มีการทำค่ายเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนคีรีวงร่วมกับชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้วย เมื่อเสร็จสิ้นภารกิจมูลนิธิโกลด์คิมทองก็มีการถอนตัวออกจากพื้นที่แต่ยังคงติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนอยู่บ้าง

การทำงานของผู้ที่เคยอยู่ในมูลนิธิโกลด์คิมทอง ในปัจจุบันเป็นลักษณะของนักพัฒนาอิสระที่สนใจศึกษาเรื่องการท่องเที่ยว ปัญหาการจัดการ ผลกระทบจากการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการศึกษาส่วนตัวหลังจากที่เคยดำเนินงานบางส่วนของมูลนิธิโกลด์คิมทอง โดยเข้ามาทำงานช่วยเหลือกันในกลุ่มเพื่อนฝูงที่เคยทำงานร่วมกัน ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยว ช่วยดู ช่วยคิด และจัดทำค่ายศึกษาธรรมชาติทั้งของนักเรียน ผู้ใหญ่และการจัดอบรมให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของชุมชนคีรีวงดังนี้

“ชุมชนจะต้องมีการตั้งเป้าหมายในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความชัดเจน ทั้งในด้านของปริมาณคน กิจกรรมและกลุ่มองค์กรต่างๆ รวมไปถึงการรวบรวมและถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆในชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวได้ชัดเจน การจัดการการท่องเที่ยวต้องไม่สร้างผลกระทบต่อชุมชนโดยเฉพาะผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชน และการให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการจัดการกับผลประโยชน์ร่วมของชุมชนอย่างทั่วถึง ส่วนความร่วมมือระหว่างหน่วยงานกับชุมชน หน่วยงานที่เข้ามาต้องไม่มีการครอบงำความคิดของชาวบ้านในชุมชน ต้องพยายามหาทางสายกลางที่ทุกฝ่าย

ร่วมมือทำงานกันด้วยความเข้าใจ จะทำให้ชุมชนสามารถต่อรองกับกระแสภายนอกได้อย่างเข้มแข็งมากขึ้น”

ตฤณ สุขนวล, อดีตนักพัฒนามูลนิธิโกมลคีมทอง, **สัมภาษณ์**, 3 มีนาคม 2550

นักพัฒนาอิสระยังคงทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาที่ดี ในการจัดการการทองเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวงอยู่ภายนอก โดยให้คณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวทำหน้าที่กันเอง การไม่เข้าไปมีบทบาทการทำงานเหนือคนในชุมชน เป็นลักษณะของนักพัฒนาที่ควรเอาเป็นแบบอย่างเพราะให้ความสำคัญกับการตัดสินใจของคนในชุมชนเป็นประเด็นสำคัญ

(2) มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคมและโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ

มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคมและโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือกับชุมชนคีรีวงในระยะเริ่มต้นการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาตินั้นเป็นองค์กรลูกของมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม ทั้งสององค์กรนี้ทำหน้าที่ให้ความรู้ชุมชนคีรีวงและชาวบ้านเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตลอดจนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้านต่างๆ เช่น การจัดทำบัญชีรับ-จ่าย การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โปรแกรมการท่องเที่ยว การจัดหานักท่องเที่ยว เป็นต้น ช่วยในการติดต่อประสานงานกับชุมชนแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เช่น ชุมชนบ้านเกาะยาวน้อย จังหวัดพังงาและพาดำแทนของชุมชนคีรีวงไปศึกษาดูงานรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากนี้ยังให้ความร่วมมือในช่วงการจัดการการท่องเที่ยวในระยะที่ 3 ของชุมชนเพื่อช่วยอบรมให้ความรู้และช่วยพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการในด้านการบริหารจัดการของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อีกด้วย ปัจจุบันทั้งสององค์กรไม่มีบทบาทการทำงานร่วมกับชุมชน นอกการติดต่อสัมพันธ์เป็นที่ปรึกษาและแนะนำการทำงานการบริหารจัดการการท่องเที่ยวกับคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้างตามโอกาส

โอกาสของชุมชนคีรีวงที่เกิดจากความสัมพันธ์กับหน่วยงานหรือองค์กรภายนอกนั้น ทำให้ชุมชนได้รับการพัฒนา แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงานด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับชุมชนอื่นๆมากขึ้น ชุมชนจึงเป็นต้นแบบในด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนให้กับชุมชน หน่วยงาน องค์กรต่างๆมากมายทั้งในประเทศและในระดับนานาชาติเข้ามาศึกษาดูงานด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลิตภัณฑ์ของชุมชน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอ ชุมชนในระดับนานาชาติ เช่น ชุมชนอุมะจิ ประเทศญี่ปุ่น (มาซาฮิโกะ โอโตชิ และ มุทิตา พานิช, 2549) ซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ท่ามกลางหุบเขา มีลักษณะ

ภูมิประเทศ สภาพทางธรรมชาติ วิถีชีวิตแบบเกษตรธรรมชาติที่ไม่พึ่งพาสารเคมีคล้ายคลึงกับชุมชนคีรีวง มีร่องรอยทางประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านอุตสาหกรรมป่าไม้หลงเหลืออยู่ อีกทั้งยังมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ขึ้นชื่อให้เป็นที่รู้จักแก่สังคมภายนอก นั่นก็คือ น้ำส้มปรุงรสผสมไซหุของหมู่บ้านยูสุ และน้ำส้มยูสุพร้อมดื่ม ที่เรียกกันติดปากว่า “เจ้าเอือกบ้านอุมะจิ” ซึ่งกว่าจะมาถึงจุดที่ชุมชนเป็นที่รู้จักสู่สังคมภายนอกนั้น ชุมชนอุมะจิผ่านการเรียนรู้ ลองผิดลองถูกและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนมาด้วยความหมั่นเพียรอย่างแสนสาหัสด้วยความร่วมมือของชาวบ้านในชุมชนเพียงไม่กี่ 10 คนเท่านั้นในช่วงเริ่มต้น จนสามารถสร้างชื่อเสียงของชุมชนให้เป็นที่ยอมรับแก่คนในสังคมที่แตกต่างกันได้ และมีการเตรียมการเพื่อเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวในอนาคตด้วยความสำเร็จของชุมชนคีรีวงและชุมชนอุมะจิจึงมีความคล้ายคลึงกัน เนื่องจากมีการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้อย่างรู้คุณค่าและเพิ่มค่าของทรัพยากรในชุมชนด้วยความรู้ ความสามารถ ด้วยความมุ่งมั่นพากเพียรของผู้นำชุมชนและชาวบ้าน โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐเพียงอย่างเดียว มุ่งมั่นพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้มีคุณภาพที่ดี พร้อมทั้งมีการแสวงหาโอกาสจากภายนอกด้วยตัวเองด้วยวิธีการสร้างเครือข่ายกับชุมชนต่างๆ ศึกษา เรียนรู้และนำมาประยุกต์ใช้กับชุมชนของตนเอง ถือเป็นการเรียนรู้ที่ยิ่งใหญ่ของสองชุมชนที่อยู่ท่ามกลางหุบเขา มีสภาพสังคม วัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน โอกาสที่ชุมชนคีรีวงได้รับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชุมชนอุมะจิ ทำให้เกิดการพึ่งพาอาศัยและสานสัมพันธ์เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมถึงการจัดการทรัพยากรในชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

5.3.4 เทคโนโลยี

ชมรมการท่องเที่ยวได้รับความรู้เกี่ยวกับการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในเรื่องของขยะ โดยการส่งตัวแทนสมาชิกในชุมชนไปศึกษาดูงานการจัดตั้งธนาคารขยะของชุมชนภายนอก และนำความรู้ที่ได้รับมาดำเนินการแก้ไขปัญหาขยะในชุมชนตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ มีการประสานการทำงานร่วมกับโรงเรียนในชุมชนและกำลังอยู่ในระหว่างการดำเนินการ การนำระบบคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกเข้ามาใช้ในการขยายทางเลือกในการให้บริการข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยวได้ง่ายขึ้น เช่น ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว การเลือกโปรแกรมท่องเที่ยวจากอินเทอร์เน็ต เป็นต้น นอกจากนี้การที่กลุ่มผู้นำชุมชนได้มีโอกาสพบปะพูดคุยกับนักวิชาการและผู้ที่มีความรู้จากภายนอกบ่อยๆ ทำให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนด้วยการสร้างกลุ่มเครือข่ายด้านการท่องเที่ยว เพื่อจัดการเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมและผลกระทบต่อชุมชนร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงาน ช่วยกันคิดค้นหาทางแก้ปัญหา

5.4 ปัจจัยภายนอกที่เป็นภัยคุกคามในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

5.4.1 การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

การประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวของหน่วยงานจากรัฐ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนคีรีวงในปีเทศกาลท่องเที่ยวไทย พ.ศ.2542 เช่นเดียวกับในกรณีของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา พยายามเข้ามาจัดทำมาตรฐานที่พักโฮมสเตย์ของสมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์ในปี พ.ศ.2546 ทั้งในด้านของระเบียบ กฎเกณฑ์ และการปรับปรุงที่พัก แต่ได้รับการปฏิเสธจากคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงและสมาชิกชมรม เนื่องจากเห็นว่าการจัดทำมาตรฐานบ้านพักโฮมสเตย์นั้นควรเป็นการกำหนดโดยชาวบ้านในชุมชนเอง มิใช่จากหน่วยงานหรือองค์กรภายนอกเป็นผู้กำหนด อีกทั้งลักษณะของมาตรฐานบ้านพักที่หน่วยงานต้องการนั้นเป็นการเพิ่มภาระให้กับชาวบ้านในการปรับปรุงบ้านพัก ห้องน้ำ สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ต้องทำห้องน้ำใหม่ ต้องทาสีบ้านใหม่ ตกแต่งบ้านให้สวยงามด้วยเฟอร์นิเจอร์ต่างๆ ซึ่งไม่มีความสอดคล้องกับโฮมสเตย์หรือบ้านพักชุมชนของชาวบ้านแบบดั้งเดิมและไม่ใช่วัตถุประสงค์ของชมรมการท่องเที่ยว

“บ้านพักโฮมสเตย์นี้เราไม่ได้ต้องการให้หรูหรา เราต้องการให้นักท่องเที่ยวเขามาดูวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวสวนจริงๆ อยู่กันแบบลูกหลาน กิน นอน ใช้ชีวิตเหมือนอย่างชาวบ้านไม่ใช่ให้ชาวบ้านไปกู้ยืมเพื่อมาปรับปรุงให้บ้านดูใหม่และสะดวกสบายขึ้น ”

ทักษิณ นุญเพชร, เลขานุการชมรมการท่องเที่ยว, สัมภาษณ์ 7 ตุลาคม 2548

แผนและนโยบายในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แม้ว่าจะช่วยสร้างโอกาสให้กับชุมชนในการสร้างชื่อเสียง เป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางและปรับปรุงระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้มีการพัฒนามากขึ้น แต่ขณะเดียวกันแผนการท่องเที่ยวที่เน้นหนักทางการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ก็เป็นภัยคุกคามที่ทำให้ชมรมการท่องเที่ยวอยู่ในสภาวะกดดัน ส่งผลต่อระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน เช่น การมีคนทำงานไม่เพียงพอต่อการท่องเที่ยวที่ขยายตัวและปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การบริการนักท่องเที่ยวไม่ทั่วถึงและผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวบ้านในชุมชน เพิ่มภาระในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมแก่ชุมชนมากขึ้น

ดังเช่นกรณีที่เกิดกับชุมชนคีรีวงในปัจจุบัน มีลักษณะของการพัฒนาในเชิงโครงสร้างและการปรับปรุงภูมิทัศน์รอบบริเวณชุมชนมากมาย ได้แก่ การสร้างฟุตบอลหรือทางเท้าคอนกรีต การสร้างศาลาพักผ่อนริมคลองในลักษณะศาลาแปดเหลี่ยมแบบคอนกรีต ฯลฯ ซึ่งไม่มีความกลมกลืน

กับชุมชนและธรรมชาติโดยรอบ นั่นคือ ผลกระทบที่ชุมชนได้รับแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ชุมชนยังอาจไม่ค่อยรู้สึกว่าได้รับผลกระทบ การพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ทำให้ชุมชนขาดสิทธิในการปกป้องตัวเองจากอำนาจรัฐ ไม่สามารถปฏิเสธการพัฒนาของรัฐได้ ไม่นานชุมชนก็ร่วงก็จะมีสภาพเช่นเดียวกับอีกหลายๆชุมชนที่ถูกรัฐทำลายและใช้ชุมชนเป็นเครื่องมือในการแสวงหาประโยชน์

5.4.2 ปัญหาจากนักท่องเที่ยว

(1) **ปัญหาขยะ** ปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชนคีรีวงและตามแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนนั้นเกิดขึ้นจากการเข้ามาเที่ยวของนักท่องเที่ยวไม่ปฏิบัติตามกฎ กติกาของชุมชน ซึ่งเป็นผลจากการนำอาหาร ผลไม้ ขนมต่างๆที่บรรจุในห่อหรือถุงพลาสติก ขวดแก้ว ขวดน้ำอัดลม มารับประทานตามน้ำตกและบริเวณแหล่งเล่นน้ำในชุมชนแล้วทิ้งขยะเกลื่อนกลาด แม้ว่าทางชมรมการท่องเที่ยวจะมีการตักเตือนด้วยวิธีการมากมายทั้งการติดป้ายให้ช่วยกันรักษาความสะอาดบริเวณแหล่งท่องเที่ยว การจัดถังขยะไว้ตามจุดต่างๆ การรณรงค์ในชุมชน ชาวบ้าน และนักเรียนมาช่วยกันเก็บขยะในวันหยุดหรือในกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน ปัญหาขยะยังคงส่งผลกระทบต่อชาวบ้านในชุมชนอยู่บ้างในปัจจุบัน แต่ได้มีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการจัดตั้งธนาคารขยะในชุมชนขึ้นมา เพื่อนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์อีกครั้ง รวมไปถึงการรณรงค์และสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวและชาวบ้านในชุมชนให้ช่วยกันรักษาความสะอาดและช่วยกันดูแลแหล่งท่องเที่ยวต่างๆในชุมชนเพิ่มขึ้น

(2) **ปัญหายาเสพติด** ปัญหายาเสพติดเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่นักท่องเที่ยวนำเข้ามาในชุมชน โดยเฉพาะจากกลุ่มนักท่องเที่ยววัยรุ่นที่มาเที่ยวกันเองในชุมชน มีการลักลอบนำยาเสพติดประเภทกาว สารระเหย เข้ามาเสพในพื้นที่สวนสมรมของชาวบ้าน

(3) **ปัญหาการทะเลาะวิวาท** ปัญหาการทะเลาะวิวาทนั้นเกิดจากกลุ่มนักท่องเที่ยววัยรุ่นที่มาเที่ยวกันเองในชุมชนเช่นกัน เมื่อมีการทะเลาะวิวาทชกต่อยกันแล้วก็มีอาการขว้างปาขวดแก้วและทำลายผลไม้ในสวนของชาวบ้าน สร้างความเสียหายและทำให้ชาวบ้านไม่พอใจกับการทำงานของชมรมการท่องเที่ยว

ปัญหาผลกระทบที่เกิดจากนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยว สมาชิกชมรมรวมไปถึงชาวบ้านในชุมชนคีรีวงนั้นพยายามช่วยกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการช่วยกันสอดส่องพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักท่องเที่ยว แนะนำ

ตักเตือน และดูแลรักษาความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นในชุมชนและตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เช่น การจัดระบบเวรยามรักษาความปลอดภัยและดูแลนักท่องเที่ยวในช่วงวันหยุดหรือเทศกาล ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกสบายใจและมั่นใจในการดูแลนักท่องเที่ยวและการรักษาความปลอดภัยเมื่อเข้ามาเที่ยวในชุมชนมากขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน: กรณีศึกษา ชุมชนคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช” วัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน และเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ทำให้ชุมชนคีรีวงสามารถจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง จากผลการศึกษามีสรุปและอภิปรายผลการศึกษาได้ดังนี้

6.1 สรุปผลการศึกษา

การท่องเที่ยวสำหรับชุมชนคีรีวงเป็นเรื่องที่มีมานานแล้วตั้งแต่อดีต เพราะลักษณะที่ตั้งของชุมชนมีลักษณะของพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสาธารณะที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวพักผ่อนอยู่เสมอ โดยเฉพาะในช่วง พ.ศ.2528 ที่มีการประกวดหมู่บ้านจนได้รับรางวัลทั้งในระดับภาคและระดับประเทศ สร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนเป็นที่รู้จักกับนักท่องเที่ยวมากขึ้น กระทั่งในปี พ.ศ.2531 ที่ชุมชนคีรีวงต้องประสบกับมหาอุทกภัยครั้งใหญ่สร้างความสูญเสียกับชุมชนมากมายทั้งชีวิตทรัพย์สิน พื้นที่การเกษตร ทำให้ชาวบ้านหันมาตระหนักและให้ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนมากขึ้นภายหลังการฟื้นฟูชุมชนหน่วยงานภาครัฐพยายามเข้ามากระตุ้น ผลักดันการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนคีรีวงเพื่อตอบสนองต่อนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว ตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับประเทศ แต่เป้าหมายอยู่ที่ความต้องการผลตอบแทนในทางเศรษฐกิจและสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวจากภายนอก ขณะที่ชุมชนนั้นให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หากแต่ทางชุมชนยังไม่มีความพร้อมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนเอง ดังนั้นในปี พ.ศ.2539 ผู้นำชุมชนทั้งกำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโสและสมาชิกกลุ่มองค์กรในชุมชนคีรีวง จึงได้มีการปรึกษาคู่ค้ากับมูลนิธิโกมลคีมทองเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี และให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วย ชุมชนคีรีวงจึงสามารถต่อรองกับหน่วยงานภาครัฐและจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน รวมถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนได้สำเร็จ

6.1.1 กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ตั้งแต่ระยะการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในยุคแรกมาจนปัจจุบัน (พ.ศ. 2539-2549) พบว่า การมีส่วนร่วมนั้น มีความแตกต่างกันในลักษณะของการเข้ามามีส่วนร่วมดังนี้

(1) การมีส่วนร่วมในระยะแรก (พ.ศ.2539) และระยะที่ 3 (พ.ศ.2545-5249) เป็นลักษณะของการมีส่วนร่วมที่แท้จริง คือ ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญ ตั้งแต่ร่วมกันศึกษาค้นคว้าหาที่มาของปัญหาในชุมชนตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ร่วมคิดและหาวิธีแก้ไขปัญหาวางแผนงาน ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ปฏิบัติตามแผนงานให้บรรลุตามผลที่กำหนดไว้ รวมถึงมีการติดตามและประเมินผล ทุกขั้นตอนของการทำงาน มีองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีประสบการณ์ด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนหลายหน่วยงานเป็นที่ปรึกษา คอยให้คำแนะนำและช่วยฝึกกระบวนการทำงานด้านการท่องเที่ยว โดยได้ร่วมกันทำงานและฝึกประสบการณ์จากพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย มีการนำความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่น มาปรับปรุงร่วมกับการทำงานในชุมชนของตนอย่างสม่ำเสมอ เช่น มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคมและโครงการการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติช่วยเหลือด้านการจัดหานักท่องเที่ยว การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว อบรมให้ความรู้สมาชิกชมรม เป็นต้น

(2) ส่วนของระยะที่ 2 (พ.ศ.2542-2545) การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังเป็นการทำงานของคนในชุมชนดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวเอง แต่การให้ผู้นำชุมชนและตัวแทนสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวบางส่วนเข้าร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนนั้น แม้จะเป็นการมีส่วนร่วมกับแผน แต่ลักษณะของการเข้าร่วมนั้นเป็นแบบการมีส่วนร่วมไม่แท้จริง เพราะชุมชนได้มีส่วนร่วมเพียงบางส่วน บางขั้นตอนโดยเฉพาะเข้าร่วมในการปฏิบัติตามโครงการที่ได้มีการกำหนดไว้แล้ว ไม่ใช่การคิดตัดสินใจของคนในชุมชนตั้งแต่เริ่มต้น แต่การเข้าร่วมก็เกิดประโยชน์ในการทำงานประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ทำให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันมากขึ้น ผลจากการทำงานร่วมกันทำให้ชมรมการท่องเที่ยวสามารถปรับตัวต่อสถานการณ์การท่องเที่ยวจากภายนอกได้ดีขึ้น ซึ่งส่งผลต่อประโยชน์ในภาพรวมของคนในชุมชน

ตารางที่ 6-1 สรุปกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม	ระยะที่ 1 (พ.ศ.2539-2542)	ระยะที่ 2 (พ.ศ.2542-2545)	ระยะปัจจุบัน (2545-2549)
1. การวางแผน	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้นำชุมชนคีรีวง ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำทางธรรมชาติ ผู้นำอาวุโส ตลอดจนชาวบ้านที่สนใจร่วมวิเคราะห์สภาพปัญหาชุมชน - ได้รับความช่วยเหลือและการจุดประกายความคิดในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากมูลนิธิโกมลคีมทอง และไปศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเกาะยาวน้อย จ.พังงา 	<ul style="list-style-type: none"> - หน่วยงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์เสนอประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไขการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวง - การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยร่วมกับอุทยานแห่งชาติเขาลงง กรมพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลท่าโลน ผู้นำชุมชนคีรีวงและผู้นำชุมชนกรุงชิง ปรึกษาหารือและวางแผนปฏิบัติการแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 	<ul style="list-style-type: none"> - มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชเข้ามาศึกษาวิจัยในชุมชน - การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนได้รับการพัฒนาไปด้วย มีการทบทวนการทำงานของผู้นำในอดีต การจัดการการท่องเที่ยวและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ได้รับความร่วมมือจากองค์กรพัฒนาเอกชน คือ มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม โครงการการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติเป็นที่ปรึกษา ช่วยให้คำแนะนำด้านการจัดการการท่องเที่ยว - นักวิจัยชุมชนคีรีวงได้แก่ กำนัน นายกอบต. และผู้นำทางธรรมชาติ ร่วมกับชาวบ้านช่วยกันจัดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสพการณ์ ร่วมวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน

ตารางที่ 6-1 (ต่อ)

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม	ระยะที่ 1 (พ.ศ.2539-2542)	ระยะที่ 2 (พ.ศ.2542-2545)	ระยะปัจจุบัน (2545-2549)
	- จัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บ้านศรีวงมาบริหารจัดการการท่องเที่ยว		
2. การปฏิบัติตามแผน	- ชาวบ้านสมัครเป็นสมาชิกชมรมการท่องเที่ยว ได้แก่ สมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์ ให้บริการบ้านพัก คนนำทางนำทาง นักท่องเที่ยวเดินป่าขึ้นเขาหลวง - มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคมและโครงการการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติช่วยเหลือด้านการจัดหา นักท่องเที่ยว การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว อบรมให้ความรู้สมาชิกชมรม เป็นต้น	- หน่วยงานของรัฐรับผิดชอบโครงการตามแผนงาน โดยให้ชาวบ้านซึ่งเป็นสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเข้าร่วมปฏิบัติงานเช่น การเข้ารับการฝึกอบรม ภาษา สื่อทางธรรมชาติ เป็นต้น	- ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกชมรมการท่องเที่ยว ได้แก่ สมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์บริการบ้านพัก เพื่อนร่วมทางนำทางนักท่องเที่ยวเดินป่าขึ้นเขาหลวง ให้ความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับนักท่องเที่ยว - สถาบันราชภัฏจัดอบรมภาษาอังกฤษแก่สมาชิกและชาวบ้านที่สนใจ มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคมและโครงการการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติช่วยเหลือด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว การให้ความรู้และประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว
3. การรับผลประโยชน์	- ชมรมการท่องเที่ยวจัดสรรผลประโยชน์ แก่สมาชิกชมรม คือ ชมรมการท่องเที่ยว	- ชมรมการท่องเที่ยวจัดสรรผลประโยชน์ แก่สมาชิกชมรม ชมรมการท่องเที่ยว	- ชมรมการท่องเที่ยวจัดสรรผลประโยชน์ แก่สมาชิกชมรม ชมรมการท่องเที่ยว อุทยาน

ตารางที่ 6-1 (ต่อ)

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม	ระยะที่ 1 (พ.ศ.2539-2542)	ระยะที่ 2 (พ.ศ.2542-2545)	ระยะปัจจุบัน (2545-2549)
	<p>อุทยานแห่งชาติเขาลง องค์กรบริหารส่วนตำบลกำโลน คนทำงาน และคีนประโยชน์สู่ชุมชน</p> <p>- ชาวบ้านได้รับประโยชน์ คือ มีอาชีพและรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน ประสพการณ์ ความรู้จากการศึกษาชุมชนอื่นๆ</p>	<p>อุทยานแห่งชาติเขาลง องค์กรบริหารส่วนตำบลกำโลน คนทำงานและคีนประโยชน์สู่ชุมชน</p> <p>- ได้รับประโยชน์จากแผนพัฒนาในเชิงการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ ความรู้และประสพการณ์ทำงาน มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวจำนวนมาก</p>	<p>แห่งชาติเขาลง องค์กรบริหารส่วนตำบลกำโลน</p> <p>- ชาวบ้านและสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวได้รับการพัฒนาความรู้ ความสามารถเพิ่มขึ้นในการจัดการการท่องเที่ยว พัฒนทักษะในการติดต่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยว การประสานงานกับหน่วยงานและองค์กรภายนอก ชุมชนได้รับการพัฒนาปรับปรุงสภาพแวดล้อม</p>
4. การติดตามและประเมินผล	<p>- ชมรมการท่องเที่ยวติดตามการทำงานของสมาชิกชมรม รับฟังปัญหาอุปสรรคประเมินผลโดยการประชุมทุก 3 ถึง 6 เดือน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมกันแก้ไขปัญหานักท่องเที่ยวประเมินผลด้วยการพูดคุยกับสมาชิก การ</p>	<p>- หน่วยงานภาครัฐเสนอผลการดำเนินงานแก่ที่ประชุมปีละ 3 ครั้ง และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ติดตามประเมินผลปีละ 1 ครั้งและเมื่อสิ้นสุดแผนในปี 2544</p> <p>- ชุมชนศิวิลไม่มีส่วนร่วมในการติดตาม</p>	<p>- ชมรมการท่องเที่ยวติดตามการทำงานของสมาชิกชมรม รับฟังปัญหาอุปสรรคประเมินผลโดยการประชุมทุก 3 ถึง 6 เดือน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมกันแก้ไขปัญหานักท่องเที่ยวประเมินผลด้วยการพูดคุยกับสมาชิก การ</p>

ตารางที่ 6-1 (ต่อ)

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม	ระยะที่ 1 (พ.ศ.2539-2542)	ระยะที่ 2 (พ.ศ.2542-2545)	ระยะปัจจุบัน (2545-2549)
	<p>กรอกแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและการเขียนบันทึกความคิดเห็นลงในสมุดบันทึกของสมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์</p>	<p>ประเมินผลการทำงานตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยว</p> <p>- ในส่วนของชุมชนคีรีวง ชมรมการท่องเที่ยวติดตามการทำงานของสมาชิกชมรม รับฟังปัญหาอุปสรรคประเมินผลโดยการประชุมทุก 3 ถึง 6 เดือน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมกันแก้ไขปัญหา นักท่องเที่ยวประเมินผลด้วยการพูดคุยกับสมาชิกและการเขียนบันทึกความคิดเห็นลงในสมุดบันทึกของสมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์</p>	<p>กรอกแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและการเขียนบันทึกความคิดเห็นลงในสมุดบันทึกของสมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์</p>

6.1.2 ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ผู้ศึกษาใช้แนวทางการวิเคราะห์จากจุดแข็งและจุดอ่อนในชุมชน รวมไปถึงโอกาสและภัยคุกคามต่อชุมชนจากการสัมภาษณ์กลุ่มชมรมการท่องเที่ยวอนุรักษ์ สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวและชาวบ้าน พบว่า ปัจจัยภายในที่เป็นจุดแข็งของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ ทูนาทางธรรมชาติ (ป่าไม้ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช แหล่งท่องเที่ยว) ทูนามนุษย์ (กลุ่มผู้นำ ผู้อาวุโสและชาวบ้าน) ทูนาทางสังคมและวัฒนธรรม (วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี วัด ภูมิปัญญา ความร่วมมือของคนในชุมชน ระบบเครือญาติ) ทูนาการเงิน และทูนาทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐาน (หอกระจายข่าวและโทรศัพท์ ถนนวน โรงเรียน)

ปัจจัยภายในสามารถช่วยให้กิจกรรมต่างๆ และการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในแต่ละระยะสำเร็จอย่างรวดเร็ว สะท้อนให้เห็นถึงการใช้ต้นทุนที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์ กล่าวคือ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ทูนามนุษย์ในชุมชน (กลุ่มผู้นำ ผู้อาวุโส และชาวบ้านในชุมชน) ช่วยกันคิด ทำงานและแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยสติปัญญา ความรู้ความสามารถที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษและประสบการณ์ในชีวิต หรือประสบการณ์ทำงานของแต่ละคน มีการแสวงหาความรู้และโอกาสเพิ่มเติมให้กับตัวเองและคนทำงานให้สามารถนำมาบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ใช้ทูนาทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ทั้งป่าไม้ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน เข้ามาเป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว มีทูนาทางสังคมด้านวิถีชีวิตที่พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติในการประกอบอาชีพ (การทำสวนสมรม) ผนวกกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เรียบง่าย (ทูนาวัฒนธรรม) ให้นักท่องเที่ยวได้ชม สัมผัสและเรียนรู้จากสิ่งที่ได้เห็นในชุมชน อาศัยความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านทุกคนในชุมชน ความรักความสามัคคี การช่วยเหลือเกื้อกูลกันแบบเครือญาติในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ไม่เพียงแต่เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและทูนาทางสังคมในชุมชนให้คงอยู่ แต่ยังสามารถถ่ายทอดความรู้ และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างรู้คุณค่าแก่คนอื่นๆ ในสังคมด้วย นอกจากนี้เป็นการสร้างอาชีพและรายได้ให้กับชาวบ้านในชุมชนแล้ว บุคคลภายนอกยังได้รับประโยชน์ที่หลากหลายจากการเข้ามาท่องเที่ยว และการศึกษาหาความรู้ในชุมชนเช่นกัน

ส่วนปัจจัยภายในที่เป็นจุดอ่อนในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน ได้แก่ การจัดแบ่งการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในชุมชน ความขัดแย้งในการทำงานของคณะกรรมการ และการบริหารจัดการของชมรมการท่องเที่ยว เช่น ด้านการประสานงาน ปัญหาคนทำงานไม่เพียงพอ การประชุมยังไม่ค่อยมีความต่อเนื่อง การตัดสินใจส่วนใหญ่ให้เกียรติกลุ่มผู้นำของชมรมการ

ท่องเที่ยว ทำให้การปฏิบัติงานติดขัด ไม่คล่องตัว ปัจจัยภายในที่เป็นจุดอ่อนสะท้อนให้เห็นถึงความพร้อมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชมรมการท่องเที่ยวยังมีไม่มาก โดยเฉพาะในเรื่องของความขัดแย้งในการทำงานของคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยว ปัญหาในการประสานงานของผู้ประสานงานกับสมาชิกชมรมการท่องเที่ยว และการจัดประชุมที่ไม่ต่อเนื่อง เพราะต้องรอการตัดสินใจจากกลุ่มผู้นำชมรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ทำให้ชมรมการท่องเที่ยวประสบปัญหาโดยตลอด แต่เมื่อผ่านระยะเวลาและมีประสบการณ์ในการทำงานมากขึ้น ชมรมการท่องเที่ยวก็มีการเรียนรู้ ปรับวิธีการทำงาน กลุ่มผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเป็นคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยว มีการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอทั้งการศึกษาในและนอกระบบ เพื่อนำมาพัฒนาและปรับปรุงการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนให้มีความก้าวหน้า อาศัยความร่วมมือร่วมใจในการช่วยเหลือกันของทุกคน จนทำให้จุดอ่อนของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น และชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชนได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

6.1.3 ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ผู้ศึกษาวิเคราะห์จากโอกาสและภัยคุกคามในชุมชน พบว่าปัจจัยภายนอกเป็นได้ทั้งโอกาสและภัยคุกคามในขณะเดียวกัน แต่หากมีการแสวงหาแนวทางในการทำงานที่สอดคล้องกันก็จะทำให้มีการปรับเปลี่ยนลักษณะของภัยคุกคามเป็นโอกาสของชุมชนได้

ปัจจัยภายนอกที่เป็นโอกาส ได้แก่ แผนและนโยบายในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (การพัฒนาการท่องเที่ยวระดับโลก ประเทศ จังหวัด) กระแสความนิยมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (แหล่งข้อมูลการท่องเที่ยว ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จิตสำนึกในการอนุรักษ์ ประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวได้รับนอกจากการมาท่องเที่ยว) หน่วยงานภาครัฐ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย อุทยานแห่งชาติเขาลง สสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช องค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน) องค์การพัฒนาเอกชน (มูลนิธิโกลด์คีมทอง มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคมและโครงการการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ) และเทคโนโลยี ปัจจัยภายนอกเหล่านี้ช่วยส่งเสริม สนับสนุน ผลักดันให้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนมีการพัฒนา ได้รับความสะดวกและสามารถทำให้ชุมชนมีการพัฒนาการเรียนรู้ต่อระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนได้ดีขึ้น

ส่วนปัจจัยภายนอกที่เป็นภัยคุกคาม ได้แก่ การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว และปัญหาจากนักท่องเที่ยว ได้แก่ การสร้างปัญหาขยะ ปัญหายาเสพติด และปัญหาการทะเลาะวิวาท ปัจจัยภายนอกเหล่านี้เป็นภัยคุกคามต่อการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนที่ทำให้ชุมชนขาดสิทธิในการปกป้องผลประโยชน์และทรัพยากรภายในชุมชนจากบุคคลหรือหน่วยงานจากภายนอก เช่น กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวตามแผนและนโยบาย การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ตลอดจนการเข้ามาทำงานสนับสนุนและช่วยเหลือชุมชนในด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นเป็นการนำวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนมาเป็นจุดขาย ประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยวเชิงรุกซึ่งเป็นเป้าหมายที่สวนทางกับชุมชน ซึ่งต้องการใช้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นเครื่องมือในการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ มุ่งหวังรักษาทุนที่มีในชุมชนให้คงอยู่และให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำลายทรัพยากรในอดีต สัมผัสกับวิถีชีวิตคนในชุมชน

ดังจะเห็นได้จากกรณีที่ ททท.เข้ามาปฏิบัติการเชิงรุกในด้านการท่องเที่ยวในชุมชนคีรีวง ในปีพ.ศ.2541 และการส่งเสริมประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชุมชนอย่างต่อเนื่องในปีพ.ศ.2542 เพื่อตอบสนองต่อนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวในระดับประเทศ และจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับจังหวัดขึ้นมาเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชน มีผลต่อการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวรู้จักชุมชนคีรีวงมากขึ้น เป็นการสร้างโอกาสที่ดีในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน ทำให้นักท่องเที่ยวหลั่งไหลเข้ามาในชุมชนคีรีวงจำนวนมาก แต่ชุมชนยังไม่มีความพร้อมในการให้บริการและรองรับปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นจำนวนมาก ดังนั้นการปฏิบัติตามแผนส่งเสริมการท่องเที่ยว จึงส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชมรมการท่องเที่ยวในทุกส่วน ทั้งบ้านพักโฮมสเตย์ เพื่อนร่วมทาง การประสานงานของกลุ่มคนทำงานในชมรมการท่องเที่ยว การกระจายรายได้และผลกระทบเชิงลบที่เกิดขึ้นกับชุมชน การเข้ามาสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหน่วยงานและองค์กรต่างๆ เมื่อชุมชนสามารถจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมได้ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งแล้ว หน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้องควรพยายามลดบทบาทของตนเอง เพื่อให้ชุมชนเข้ามาทำงานได้อย่างเต็มที่ ไม่เช่นนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยแผนและนโยบายของหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ จะเป็นปัจจัยภายนอกที่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานของชุมชน

ดังนั้นการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยพิจารณาจากปัจจัยภายนอก ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ควรมีหลักในการพิจารณาเลือกรับเฉพาะส่วนที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวมเท่านั้น การยอมรับการสนับสนุน ความร่วมมือขององค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ต้องมีการพิจารณาอย่างรอบคอบถี่ถ้วนถี่เพราะอาจมีผลประโยชน์อื่นแอบแฝง ผู้นำชุมชนและชมรมการท่องเที่ยวต้องมีการปรึกษาหารือและเปิดเวทีสาธารณะในชุมชน เพื่อเป็นการกระจายข่าวสารให้

ชาวบ้านในชุมชนได้รับรู้อย่างทั่วถึง ร่วมกันตัดสินใจต่อแนวทางการพัฒนาในอนาคตของชุมชนคือ ว่าจะให้สามารถพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนไปสู่ความสำเร็จ โดยเฉพาะ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ชาวบ้านในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงทุกขั้นตอน เพราะด้วย สิทธิความเป็นเจ้าของพื้นที่ ชุมชนย่อมรู้ว่าจุดแข็งและจุดอ่อนของชุมชนเป็นอย่างไร มีศักยภาพ ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้มากน้อยแค่ไหน ทำให้สามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยว เชิงนิเวศได้อย่างถูกต้อง ทั้งยังสามารถสร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านทุกคนได้มีส่วนร่วมในการปกป้อง รักษาทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นต้นทุนที่สำคัญทำให้ ชุมชนสามารถสร้างโอกาส รายได้ และผลประโยชน์แก่ชาวบ้านและชุมชน และหน่วยงานหรือ องค์กรที่เข้ามาช่วยเหลือชุมชน ควรมีแนวทางในการทำงานที่สอดคล้องกับความต้องการของ ชุมชน ช่วยส่งเสริม เป็นที่ปรึกษากับชุมชนอย่างใกล้ชิด เพื่อให้ชุมชนมีการพัฒนาการเรียนรู้และ จัดการกับสภาพปัญหาในชุมชนได้เต็มความสามารถ ชุมชนจึงจะสามารถหาคำตอบให้กับชุมชน และกำหนดแนวทาง รวมถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนไปสู่เป้าหมายแห่ง ความสำเร็จได้

6.2 อภิปรายผลการศึกษา

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาตัวเอง เป็นการ จัดการที่รวบรวมระบบความรู้ของคนพื้นบ้าน ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ วัฒนธรรมชุมชน หรือภูมิ ปัญญาท้องถิ่นที่ยึดท้องถิ่นเป็นหน่วยวิเคราะห์ ให้ความสำคัญกับความรู้ ทรัพยากร กำลังคน ศักยภาพด้านต่างๆที่ทำให้ท้องถิ่นมีพัฒนาการต่อสู้อย่างยาวนาน ปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้นเกิด จากความสัมพันธ์ที่เสียเปรียบระหว่างท้องถิ่นกับเมือง รัฐ หรือทุนนิยม ถ้าศักยภาพของชุมชน ได้รับการพัฒนาถึงขีดสุด ท้องถิ่นก็จะสามารถอยู่ได้ด้วยตัวเองและสัมพันธ์กับโลกภายนอกอย่างมี ศักดิ์ศรี (พัฒนา กิติอาษา อ้างถึงใน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2537ก) การร่วมกันจัดสรรทรัพยากรให้ เกิดความเป็นธรรมและเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นด้วยกฎเกณฑ์หรือภูมิปัญญา น่าจะเป็น ประโยชน์ต่อคนในชุมชน เพราะชุมชนมีปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ ผู้นำ ชุมชน กลุ่มหรือองค์กรต่างๆ การศึกษา และการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกชุมชน ทำให้เกิดการ แลกเปลี่ยนแนวความคิดและการพัฒนาก็ย่อมจะเกิดขึ้น โดยนำมาปรับใช้ในชุมชนเพื่อแสวงหา รูปแบบในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้มีความอุดมสมบูรณ์และยั่งยืน

จากกรอบแนวคิดที่ได้จากการศึกษาแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น พบว่าชุมชนคือมี การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บนพื้นฐานของการนำต้นทุนที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิด ประโยชน์ มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยว

ทั้งทางด้านประเพณี วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับราฟ บุกเคย์ (Raff Buckley) แห่ง International Centre of Ecotourism Research of Griffith University ประเทศออสเตรเลีย ที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า เป็นการท่องเที่ยวที่ถูกจัดการดูแลอย่างยั่งยืน อยู่บนพื้นฐาน ธรรมชาติ มีการศึกษาเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมหรือสิ่งแวดล้อมเอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์และสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนคีรีวงถือว่าการสร้างอาชีพและรายได้เสริมให้กับชาวบ้าน ส่งผลให้ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพเสริมด้านการท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่ สมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์ สมาชิกกลุ่มเพื่อนร่วมทาง สมาชิกกลุ่มอาชีพในชุมชน มีรายได้เพิ่ม มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สอดคล้องกับคาสตาส คริสต์ (Castas Christ) ที่ระบุว่า เป็นการท่องเที่ยวแบบรับผิดชอบซึ่งจะช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมและยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนท้องถิ่น ทั้งยังถือว่าการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวงนั้น เป็นผลมาจากความพยายามแสดงให้เห็นภายนอกได้ถึงรูปแบบการต่อสู้และยืนหยัดพึ่งตัวเองภายใต้สิทธิชุมชน สิทธิที่พึงมีโดยชอบธรรมตามรัฐธรรมนูญ Sumayao (2542 : 13) ซึ่งให้เห็นว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถนำไปสู่การสร้างพลังอำนาจแก่ประชาชน ทั้งนี้สอดคล้องกับ Brandon (nd : 138-149) ที่กล่าวว่าการเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา ถือเป็นการสร้างพลังอำนาจแก่ท้องถิ่นในการต่อรอง ซึ่งจะสามารถช่วยให้ประชาชนรวมสรรพกำลังความสามารถของตนในการบริหารจัดการและควบคุมทรัพยากร รวมทั้งตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อประชาชน

การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวง โดยการร่วมมือร่วมกัน แสวงหาทางออกในการแก้ไขปัญหาที่ชุมชนของตนต้องประสบ มีการจัดตั้งองค์กรชุมชนและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการบริหารจัดการ ร่วมกันออกระเบียบกฎเกณฑ์ที่ทุกคนต้องยึดถือปฏิบัติ ให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมดูแลทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การดูแลรักษาป่า ต้นน้ำลำธาร การช่วยรักษาความสะอาดพื้นที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ซึ่งทรัพยากรสิ่งแวดล้อมถือเป็นสมบัติส่วนรวมที่ได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันในชุมชน เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการใช้สิทธิอันพึงชอบธรรมของชุมชน การสร้างพลังอำนาจในการบริหารจัดการ การพัฒนาการท่องเที่ยว และกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับถิ่นที่อยู่อาศัยของตนเอง โดยมิได้ตัดขาดจากกระแสการพัฒนาของโลกและสังคมในปัจจุบันอย่างสิ้นเชิง เป็นการตอบรับกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวของโลก มีการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร ให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมอย่างสมดุลมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยว การจัดการรายได้ และการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่คนทุกกลุ่มในชุมชนอย่างเป็นธรรม (สินธุ์ สโรบล, 2547)

ผลการศึกษาค้นคว้ามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของชุมชนคีรีวงสามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระยะที่ 1 และ 3 เป็นลักษณะการมีส่วนร่วมที่แท้จริง คือ พื้นฐานการมีส่วนร่วมเกิดจากชาวบ้านมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามและประเมินผล รวมถึงการจัดสรรผลประโยชน์ที่ได้จากการจัดการการท่องเที่ยวแก่ทุกฝ่ายในชุมชน ทำให้เกิดการกระจายรายได้แก่ชาวบ้านในชุมชนอย่างทั่วถึง ทั้งชาวบ้านที่เป็นสมาชิกชมรมการท่องเที่ยว ชาวบ้านที่มีส่วนร่วมกับชุมชนทางอ้อม รวมไปถึงกลุ่มองค์กรในชุมชนคีรีวง การจัดการการท่องเที่ยวสร้างความพอใจแก่ชาวบ้านและนักท่องเที่ยว แม้ว่าการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับการแก้ไขผลกระทบจะต้องมีการปรับปรุงพัฒนาให้ดีกว่าเดิมก็ตาม ส่วนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระยะที่ 2 นั้น ชาวบ้านมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการปฏิบัติตามแผนงานของหน่วยงานภาครัฐมากกว่าขั้นตอนอื่นๆ และชาวบ้านในชุมชนไม่มีส่วนในขั้นตอนการติดตามและประเมินผลกับหน่วยงาน สอดคล้องกับผลการศึกษาของสุรัสวดี หุ่นพยนต์ (2528: 25) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนพบมากในขั้นตอนของการปฏิบัติการ ส่วนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนอื่นๆ นั้นพบน้อย แต่มีความแตกต่างจากผลการศึกษาของ สุรัสวดี หุ่นพยนต์ที่พบว่า ชุมชนคีรีวงนั้นชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนเท่าเทียมกัน แสดงให้เห็นว่าการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของชุมชนคีรีวงนั้นมีรากฐานที่สำคัญคือ ชาวบ้านในชุมชน ถือว่าเป็นการจัดการการท่องเที่ยวบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง

แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ต่อเนื่องนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือของบุคคลทุกฝ่ายในชุมชนและประสานการทำงานจากภายนอกเข้ามาช่วยเหลือ เป็นที่ปรึกษา มีการวางแผนพัฒนาและดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไป คือ มีการทบทวนการทำงานอยู่อย่างต่อเนื่อง ศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติม และปรับปรุงแก้ไขการทำงานที่ผิดพลาด บกพร่องให้ดีขึ้น การให้การศึกษาและฝึกอบรมแก่บุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องก็นับว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นและต้องให้ความสำคัญ เพราะเป็นการสร้างโอกาสและพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถมากขึ้น และควรมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานทุกขั้นตอน อันจะนำมาซึ่งข้อมูลและข่าวสารที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไข หรือปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานให้สอดคล้อง เหมาะสมกับสภาพการณ์ในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จะทำให้สามารถดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพและดำเนินไปสู่เป้าหมายสูงสุดของชุมชนได้

6.3 ข้อเสนอแนะ : แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนที่ทำให้ชุมชนสามารถจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างต่อเนื่อง

6.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ควรกำหนดนโยบายการท่องเที่ยว ที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มากกว่าการสร้างผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ และควรให้การสนับสนุนในด้านความรู้ การจัดฝึกอบรมคนทำงานด้านการท่องเที่ยว หรือการจัดหานักท่องเที่ยวคุณภาพให้กับชุมชน มีความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับเป้าหมายในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนและเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนทุกขั้นตอน โดยการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น ควรมาจากพื้นฐานความต้องการในการแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง หน่วยงานควรเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ใช้ต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาประกอบกับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนที่แท้จริงต้องมิใช่เกิดจากความต้องการของรัฐหรือหน่วยงานและองค์กรใดๆที่พยายามเข้าไปจัดการหรือพยายามแทรกแซงความคิดการพัฒนาของตนเองต่อชุมชน เพราะจะทำให้ชุมชนไม่สามารถบริหารจัดการ ดูแลทรัพยากรและการท่องเที่ยวในชุมชนได้อย่างอิสระ มีผลทำให้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือการพัฒนาด้านการท่องเที่ยววันนั้น ก่อให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมได้

6.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. ควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามและประเมินผล และการรับผลประโยชน์ เพราะการมีส่วนร่วมนั้นเป็นแนวทางที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนที่ทำให้ชุมชนสามารถจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการเมืองหรือการบริหาร เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาชาวบ้านในชุมชน คือ ศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชนที่แท้จริง ชุมชนการท่องเที่ยวจึงควรมีการจัดระบบการเรียนรู้ภายในชุมชน โดยให้ความสำคัญกับองค์ความรู้เดิมที่มีในชุมชน เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น อาชีพการทำสวนสมรม ประวัติศาสตร์ชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ มีการรวบรวมความรู้และการทบทวนความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร

โดยการจัดอบรม การประชาสัมพันธ์ การจัดเสียงตามสายในชุมชนอยู่สม่ำเสมอ เพื่อให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญและให้ความร่วมมือเข้ามามีส่วนร่วมกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนมากขึ้น

2. ในด้านการให้บริการกับนักท่องเที่ยว ชุมชนการท่องเที่ยวควรมีการให้บริการด้านข้อมูล ข่าวสาร การต้อนรับ แก่ นักท่องเที่ยวให้ทั่วถึงมากขึ้น เช่น การจัดทำเอกสาร แผ่นพับ ประชาสัมพันธ์ข้อมูลต่างๆในชุมชนเพิ่มเติม เพื่อเป็นการแนะนำชุมชนในเบื้องต้นให้นักท่องเที่ยวได้รู้จัก หรือการจัดอบรมสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวและชาวบ้านในชุมชนให้มีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ตลอดจนความรู้ในท้องถิ่น ให้มีความพร้อมในการให้บริการ การแนะนำข้อมูลชุมชน จนสามารถถ่ายทอดความรู้ทั้งหมดในชุมชนคืนแก่นักท่องเที่ยวได้

3. การให้ความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การที่ชุมชนมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชนจำนวนมากนั้น ถือว่าเป็นการช่วยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนไปด้วยในตัว เพราะนักท่องเที่ยวที่เข้ามาจะนำข้อมูลการท่องเที่ยวและสิ่งที่ได้รับจากการท่องเที่ยวในชุมชนไปบอกต่อแก่คนที่ไม่เคยมาให้ได้รู้จักชุมชนมากขึ้น ซึ่งเป็นการสร้างโอกาสและรายได้ให้กับชุมชนในการอุดหนุนผลิตภัณฑ์ ทำให้ชาวบ้านมีงานทำ เช่น บ้านพักโฮมสเตย์ เพื่อนร่วมทาง และมีคฤหาสน์ที่ท้องถิ่น แต่ขณะเดียวกันการท่องเที่ยวก็สร้างผลกระทบในหลายด้านเช่นกัน ทั้งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต ดังนั้นชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงควรมีการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแก่ชาวบ้านในชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนให้ชาวบ้านได้รับรู้ถึงผลดี ผลเสียในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อสามารถร่วมกันกำหนดเป้าหมายในอนาคตของชุมชนได้

4. การจัดสรรผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวต้องมีความชัดเจน มีการจัดทำสถิตินักท่องเที่ยวและระบบบัญชีรับ-จ่าย รายได้ของชมรมการท่องเที่ยวในส่วนต่างๆให้เป็นระบบมากขึ้น เช่น การบันทึกสถิติข้อมูลนักท่องเที่ยวและระบบบัญชีในคอมพิวเตอร์ควบคู่กับสมุดบันทึกสถิติของชมรมการท่องเที่ยว เพื่อความสะดวกในการจัดเก็บข้อมูลและการค้นหาข้อมูลในโอกาสที่จำเป็น ชาวบ้านในชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเกี่ยวกับผลประโยชน์หรือการตรวจสอบผลประโยชน์เพื่อการพัฒนาชุมชนได้

5. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนถือว่าเป็นสิ่งที่ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ควรให้ความสำคัญเช่นกัน เพราะหากนักท่องเที่ยวได้รับความประทับใจจากการเข้ามาเที่ยวในชุมชน ก็ย่อมหมายถึงโอกาสที่จะกลับมาเที่ยวในชุมชนอีก นอกจากการให้บริการด้วยอัธยาศัยไมตรีที่ดีของเจ้าบ้านที่จะทำให้นักท่องเที่ยวประทับใจแล้ว การให้ความสำคัญ เอาใจใส่ต่อความคิดเห็นเพิ่มเติมจากนักท่องเที่ยวก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้ชุมชน

สามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงการจัดการการท่องเที่ยวให้ตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ ดังนั้นจึงควรจัดทำกล่องรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากนักท่องเที่ยว บริเวณอาคารชมรมการท่องเที่ยว ศูนย์กลางชุมชน หรือตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในชุมชน การจัดทำบันทึกความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการในชุมชนหรือผู้ใช้บริการบ้านพักโฮมสเตย์ กลุ่มนักท่องเที่ยวเดินป่าศึกษาธรรมชาติ กลุ่มนักท่องเที่ยวศึกษาดูงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำข้อคิดเห็นเหล่านั้นมาปรับปรุงและพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

6. ชุมชนควรวางควรเป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน โดยดำเนินงานเป็นตัวประสานระหว่างเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนกับชุมชนแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ

7. ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ควรจัดการประชุมสมาชิกชมรมเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง นอกเหนือจากการประชุมตามปกติที่กำหนดระยะเวลาเพียง 3 หรือ 6 เดือน เพื่อให้สมาชิกและคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวมีการพบปะพูดคุยถึงการบริหารจัดการ สภาพปัญหาที่สมาชิกแต่ละคนได้พบเจอในการปฏิบัติงานด้านการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว หรือแม้แต่ปัญหาของสมาชิกเอง เพื่อให้ทุกฝ่ายได้ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เสนอแนวทางและร่วมกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้ทันต่อเหตุการณ์อันมีความจำเป็นดังกล่าว อีกทั้งเป็นการแจ้งข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานของคณะกรรมการต่อสมาชิกชมรม ให้รับทราบทิศทางการทำงานและมีความเข้าใจต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชมรมการท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพและเกิดความสำเร็จ

8. ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ควรเปิดโอกาสให้ชาวบ้านที่มีความพร้อม ความสนใจ มีเวลาเอาใจใส่ต่อการบริหารจัดการงานส่วนรวม มีความเหมาะสมในด้านความรู้ ความสามารถ เข้ามาทำงานบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนอยู่สม่ำเสมอ หากผู้ที่เข้ามาทำงานมีเวลาเอาใจใส่บริหารจัดการงานด้านการท่องเที่ยวได้เต็มกำลังความสามารถ จะทำให้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนดำเนินไปได้อย่างสะดวก ไม่ติดขัด

9. ควรมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ บทเรียนและประสบการณ์ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้กับเครือข่ายชุมชนต่างๆ พร้อมทั้งผลักดันและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวใหม่ๆ และขยายเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเพื่อประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทำงานและความร่วมมือในการกำหนดทิศทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนร่วมกัน ให้ประชาชนในพื้นที่อื่นได้ยึดถือเป็นแบบอย่าง สามารถสร้างฐานอำนาจในการต่อรองกับภายนอกได้

10. องค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน ควรเข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือการทำงานของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และมีส่วนร่วมกับชุมชนคีรีวงให้มาก เช่น การจัดทำและบรรจุแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในแผนพัฒนาของตำบลกำโลน เพื่อการสนับสนุนงบประมาณวัสดุอุปกรณ์ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนคีรีวง การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนแก่นักท่องเที่ยว อันจะนำมาซึ่งรายได้ของชาวบ้านในชุมชน กลุ่มองค์กร และองค์การบริหารส่วนตำบลกำโลนในทางอ้อม

นอกจากนี้ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ควรมีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในการเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำทั้งในด้านความรู้ ข้อมูลข่าวสาร วัสดุอุปกรณ์ แหล่งทุน ตลอดจนช่วยกระตุ้นชุมชนให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างต่อเนื่อง การสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผลกระทบต่อชุมชนในทุกด้าน ต้องทำให้ชาวบ้านในชุมชนเห็นความสำคัญจนสามารถตระหนักได้ว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในชุมชนนั้นทุกคนต้องมีส่วนร่วมช่วยกันในการดูแล ปกป้อง รักษาไว้ และมีการถ่ายทอดความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแก่นักท่องเที่ยวด้วย จะทำให้ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนได้ ด้วยต้นทุนทางสังคมและพลังอันเข้มแข็ง อันจะนำมาสู่ความภาคภูมิใจและประโยชน์สุขต่อตนเอง ชุมชน และสังคมอันแท้จริง

6.3.3 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

ควรมีการศึกษาถึงแนวทางในการจัดการผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน เพื่อกำหนดมาตรการแก้ไขผลกระทบที่เกิดขึ้น ศึกษาการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนแหล่งท่องเที่ยว เพื่อกำหนดมาตรการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชัดเจนขึ้นและสามารถปฏิบัติได้จริงในพื้นที่

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. สำนักงานภาคใต้เขต ๒ กองบริการท่องเที่ยว. นครศรีธรรมราช [Online]. แหล่งที่มา: <http://www.kannikar.bravehost.com/nanagara/nakhonsithammarat1.htm> [13 กุมภาพันธ์ 2549].

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กองอนุรักษ์. ปีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนานาชาติ 2545. จุลสารการท่องเที่ยว 21, 1 (มกราคม-มีนาคม, 2545): 2.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กองวางแผนโครงการ. การศึกษากการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศภาคเหนือ. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน. รายงานการศึกษาศักยภาพชุมชนกับการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Eco-tourism): กรณีศึกษาในตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. โครงการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2544.

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช. อุทยานแห่งชาติเขาหลวง[Online]. บริษัทแม็กเซฟวิง (ประเทศไทย)จำกัด, 2548. แหล่งที่มา: http://www.thaiforestbooking.com/np_home.asp?npid=198&lq=1 [3 เมษายน 2548].

กำโลน, องค์การบริหารส่วนตำบล. อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช, แผนที่แสดงเขตหมู่บ้าน ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2548.

กำไล, องค์การบริหารส่วนตำบล. อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช, จำนวนประชากรของ ตำบลกำไล อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2549.

ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์. องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช. สารนครศรีธรรมราช (ฉบับ เดือนเมษายน 2542: ชื่อบ้านนามเมืองในตำบลกำไล อำเภอลานสกา จังหวัด นครศรีธรรมราช : สำนักพิมพ์โรงพิมพ์เอดิสัน เพรส โปรดักส์, 2542.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ใน วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงทาง สังคม. พิมพ์ครั้งที่ 2, สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537(ก).

ชลดา สติธรรม. การท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา. จุลสารการท่องเที่ยว 22, 3 (กรกฎาคม-กันยายน, 2546): 15.

ชินรัตน์ สมสืบ. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: โครงการส่งเสริมการ แต่งตำรา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2539.

ฐวิทย์ ศิริเวชกุล. การท่องเที่ยวเชิงชุมชนและการจัด Homestay. สรุปจากการบรรยายพิเศษเรื่อง Community Based Tourism and Homestay โดย Dr. Erik Holm Petersen วันที่ 27 มีนาคม 2544. จุลสารการท่องเที่ยว 20, 2 (เมษายน-มิถุนายน, 2544).

ชาวลิต สิทธิฤทธิ์ และคณะ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อย่างมีส่วนร่วม ตำบลกรุงชิง จังหวัดนครศรีธรรมราช, สิงหาคม 2545.

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. บรรณาธิการ. “สรุปมติและข้อเสนอแนะจากการประชุม.” ใน การมีส่วนร่วม ของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข, มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527.

นัยนา ทองศรีเกตุ และคณะ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการพัฒนาระบบมาตรฐานคุณภาพ การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช, มีนาคม 2545.

นัยนา ทองศรีเกตุ และคณะ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการพัฒนาระบบมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2546.

บริษัทมิสเตอร์ทัวร์ จำกัด. แผนที่แหล่งท่องเที่ยวจังหวัดนครศรีธรรมราช[Online]. แหล่งที่มา: <http://www.mistertour.com/th/datatravel/mapDisplay.php?provinceid=22> [18 เมษายน 2550].

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.

ปฐพี อาคมานนท์ มอนซอน และคณะ. การท่องเที่ยวเดินป่า: ผลกระทบต่อสภาวะแวดล้อมและประชาชนในท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2535.

แผนแม่บทชุมชนตำบลกำโลน, คณะกรรมการ อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. โครงการบูรณาการแผนชุมชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนและเอาชนะความยากจน. มปป. (เอกสารอัดสำเนา)

พรพีไล เลิศวิชา. คีรีวง จากไพร่หนีนายถึงธนาคารแห่งขุนเขา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมู่บ้าน, 2532.

พจนา สอนศรี. คู่มือการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน. โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 3, 2546.

พัฒนา กิติอาษา. ท้องถิ่นนิยม. กองทุนอินทร์-สมเพื่อการวิจัยทางมนุษยวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 2 โอเอสพริ้นติ้งเฮ้าส์, 2546.

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ศูนย์วิจัยป่าไม้. โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ: กรณีศึกษาภาคใต้. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์: กรุงเทพมหานคร, 2538.

มาซาฮิโกะ โอโตชิ และ มุทิตา พานิช. ประสบการณ์ยิ่งใหญ่ในหมู่บ้านเล็กๆ. หจก.สามลดา: สำนักพิมพ์สวนเงินมีมา, 2549.

เลิศชาย ศิริชัย. บรรณาธิการ. ภูมิปัญญาท้องถิ่น จากข้อเท็จจริงยกระดับสู่กระบวนการทัศนคติความเข้มแข็งชุมชน. สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์: นครศรีธรรมราช, 2547.

วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และ สุริยา วีรวงศ์. คู่มือการประเมินผลโครงการ. โครงการฝึกอบรมสถาบันวิจัยสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 2, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

วิจารณ์ พานิช. สถานภาพชุมชนท้องถิ่นและการวิจัยเพื่อท้องถิ่นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง [Online]. แหล่งที่มา: <http://www.thaingo.org/cgi-bin/content/content2/show.pl?0338>[10ธันวาคม 2548].

วิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, สถาบัน. การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ. รายงานผลการดำเนินการเสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย: กรุงเทพมหานคร, 2540.

วิมลสิริ เหมทานนท์. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว: ศึกษากรณีชุมชนบางลำพู. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาสังคมวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

วิวัฒน์ คติธรรมนิตย์. บรรณาธิการ. สิทธิชุมชน การกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากร. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2536.

สายสุนีย์ สิงห์ทัศน์. คิวิวง ชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แห่งเขาหลวง (มกราคม 2548). โครงการสานสัมพันธ์เครือข่ายชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน[Online]. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, 2548.
แหล่งที่มา: <http://www.ecotour.in.th/thai.files/th04.4.ns.html>[27 กุมภาพันธ์ 2548].

สินธุ์ สโรบล. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน[Online]. ประชาคมวิจัย ฉบับที่ 57, 2547.
แหล่งที่มา:

<http://www.cbt.vijai.org/community%20based.html>[25 มิถุนายน 2549].

สินธุ์ สโรบล และ อุดร วงศ์ทับทิม. การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. การท่องเที่ยวโดยชุมชน: แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. โครงการประสานงานวิจัยและพัฒนาเพื่อเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2546.

สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. สาขาวิชาศิลปศาสตร์. เอกสารการสอนชุดวิชามนุษย์กับสังคม หน่วยที่ 1-7 ฉบับปรับปรุง. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2539.

สุจิตรา บุญยขจร. คีรีวง ชุมชนแห่งอุดมคติ. วารสาร SMEs TODAY ปีที่1 เล่มที่ 9 มิถุนายน, 2546.

สุภาวดี มีสิทธิ์ และคณะ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อเพิ่มพูนขีดความสามารถองค์กรชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน, กรกฎาคม 2545.

สุภาวงศ์ จันทวานิช. การวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

สุรัสวดี หุ่นพยนต์. “ปัจจัยที่มีผลต่อการไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนของประชาชนยากจน : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านเขาดิน ตำบลวังน้ำลัด อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2528.

เสน่ห์ จามริก และ ยศ สันตสมบัติ. บรรณาธิการ. ป่าชุมชนในประเทศไทย: แนวทางการพัฒนา เล่ม 1 ป่าฝนเขตร้อนกับภาพรวมของป่าชุมชนในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2536(ก).

สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช. ฝ่ายข้อมูลและติดตามประเมินผล. บรรยายสรุปจังหวัดนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช: ฝ่ายข้อมูลและติดตามประเมินผล, 2542.

สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4. ส่วนที่ 3 ของแผน แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเฉพาะเรื่อง, 2549. [Online]. แหล่งที่มา:
http://www.nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/p4/m3_4.doc. [25 กุมภาพันธ์ 2550].

สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4. สรุปสาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8, 2549. [Online]. แหล่งที่มา:
<http://www.nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/p8/m1.doc>. [25 กุมภาพันธ์ 2550].

อดิน รพีพัฒน์. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย.” การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา, กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภาการพิมพ์, 2527.

อมรา พงศาพิชญ์. การกำหนดกรอบคิดในการวิจัยเชิงคุณภาพ. คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 3. โรงพิมพ์คลังน่านวิทยา, 2544.

อรพินท์ สฟโชคชัย. การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน. รายงานประกอบการประชุมเล่ม 4 การประชุมประจำปี มูลนิธิสถาบันเพื่อการพัฒนา ประเทศไทย 9-10 ธ.ค., 2538.

อุดร วงศ์ทับทิม และ สุภาวิณี ทรงพรวาณิชย์. พัฒนาการและสถานภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย. การท่องเที่ยวโดยชุมชน: แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. โครงการประสานงานวิจัยและพัฒนาเพื่อเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2546.

ภาษาอังกฤษ

Brandon, K. "Basic Steps Toward Encouraging Local Participation in Nature Tourism projects" In Lindberg, K. and D. Hawkins, eds. Ecotourism: A Guide for Planners and Managers. North Bennington, Vermont: The Ecotourism Society, 1993.

Bucklay, R. International center for ecotourism research, Research report 1993. Australia, Griffith University, 1994.

Sumayao, B. R. Participatory Action Research. เอกสารประกอบการบรรยายพิเศษ วันที่ 8 เมษายน 2542. สาขาวิชาการวางแผนและพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่, 2542.

Wathana Wongsekiarttirat and Suriya Veeravongs. Sustainable Livelihoods in Thailand: A Grassroots-Informed Approach to Food Security. European Commission INCO-DEV Project. Bangkok, February 2004.

Ziffer, K. A. Conservation International, and Ernst and Young. Ecotourism: The Uneasy Alliance. Washington, D.C, 1989.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก.
ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางแสดงรายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญชุมชนศรีวัง

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์	ชื่อ-สกุล	เพศ	อายุ (ปี)	อาชีพ	สถานะทางสังคม/บทบาทในชุมชน
3 พฤษภาคม 2548	วีระ เชนย	ชาย	42	ทำสวน, ธุรกิจส่วนตัว	ประธานกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน
18 กรกฎาคม 2548, 26 ตุลาคม 2549	อรุณ บันผล	หญิง	64	ทำสวน, บ้านพักโฮมสเตย์หมู่ที่ 5	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยว
19 กรกฎาคม 2548	ฉอ้อน พิชัยกาล	หญิง	64	ทำสวน	ชาวบ้าน
19 กรกฎาคม 2548	ศรีปัญญา หัตถิ	หญิง	34	ทำสวน, บ้านพักโฮมสเตย์หมู่ที่ 8	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยว
19 กรกฎาคม 2548	ประมุข หัตถิ	หญิง	62	ค้าขาย	ชาวบ้าน
19 กรกฎาคม 2548, 25 ตุลาคม 2549	หนูร้อง ฉะพงค์ทรัพย์	หญิง	55	ทำสวน, บ้านพักโฮมสเตย์หมู่ที่ 8	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยว
20 กรกฎาคม 2548	โกศล คำจันทร์	ชาย	40	รับราชการ, ค้าขาย, ทำสวน	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8
20 กรกฎาคม 2548	สมบัติ ยอดผกา	หญิง	65	ทำสวน, ค้าขาย, บ้านพักโฮมสเตย์หมู่ที่ 5	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยว
20 กรกฎาคม 2548	แจ้ว บันผล	ชาย	65	ทำสวน	ชาวบ้าน
20 กรกฎาคม 2548, 27 ตุลาคม 2549	อารีย์ หนูวรรณ	หญิง	42	ทำสวน	สมาชิกกลุ่มผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ
20 กรกฎาคม 2548	สุทน ฉะพงค์ภพ	ชาย	43	รับราชการ	รองประธานสภาอบต.กำไล

ตาราง (ต่อ)

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์	ชื่อ-สกุล	เพศ	อายุ (ปี)	อาชีพ	สถานะทางสังคม/บทบาทในชุมชน
21 กรกฎาคม 2548, 26 ตุลาคม 2549	ประยงค์ แต่งอ่อน	หญิง	45	ทำสวน, บ้านพักโฮมสเตย์หมู่ที่ 9	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยว, อาสาสมัครชุมชน
21 กรกฎาคม 2548	ละมุน นาครัตน์	หญิง	50	ทำสวน, บ้านพักโฮมสเตย์หมู่ที่ 8	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยว
21 กรกฎาคม 2548	อัมพร หัตถ์	ชาย	49	ทำสวน	คณะกรรมการวัดศิรีวง
22 กรกฎาคม 2548	โสภา ธรรมวิจิตร	หญิง	41	ทำสวน, บ้านพักโฮมสเตย์หมู่ที่ 9	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยว, อาสาสมัครชุมชน
22 กรกฎาคม 2548	นิพัฒน์ บุญเพชร	ชาย	43	ทำสวน, ธุรกิจส่วนตัว	อดีตนายกอบต.กำโลน, ที่ปรึกษาชมรมการท่องเที่ยว , นักวิจัยชุมชน
22 กรกฎาคม 2548	อาจันต์ จุฬากาญจน์	หญิง	65	ทำสวน, บ้านพักโฮมสเตย์หมู่ที่ 10	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยว
22 กรกฎาคม 2548	นิกร สุทธิ	ชาย	42	รับราชการ, ทำสวน	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9, รองประธานชมรมการท่องเที่ยว
23 กรกฎาคม 2548	กัลยา ไชติดำเกิง	หญิง	46	ทำสวน, บ้านพักโฮมสเตย์หมู่ที่ 5	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยว
23 กรกฎาคม 2548	นิภา ฉะพงศัภพ	หญิง	52	ทำสวน	ชาวบ้าน
26 กรกฎาคม 2548	พั้ว สุขลจิต	ชาย	88	ทำสวน	ชาวบ้าน
26 กรกฎาคม 2548	สุปรียา ดาษพร	หญิง	30	ครูพี่เลี้ยง	อาสาสมัครชุมชน

ตาราง (ต่อ)

วัน/เดือน/ปีที่ สัมภาษณ์	ชื่อ-สกุล	เพศ	อายุ (ปี)	อาชีพ	สถานะทางสังคม/บทบาทในชุมชน
26 กรกฎาคม 2548	พวง สุริยะะ	ชาย	62	ทำสวน	ชาวบ้าน
26 กรกฎาคม 2548	ตาแห้ว พิชัยกาล	หญิง	41	ทำสวน	ชาวบ้าน
26 กรกฎาคม 2548	สมคิด ดาษพร	หญิง	55	ทำสวน	สมาชิกกลุ่มผ้ามด้อย้อมสี่ธรรมชาติ
26 กรกฎาคม 2548	อุไร เชนย	หญิง	45	ทำสวน	ชาวบ้าน
27 กรกฎาคม 2548	จ๋านง สุชั้นทอง	ชาย	60	ทำสวน, บ้านพักโฮมสเตย์หมู่ที่ 5	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยว
27 กรกฎาคม 2548	สันติ ดาษพร	ชาย	28	ทำสวน	ชาวบ้าน
27 กรกฎาคม 2548	นำ หัตถิ	ชาย	70	ค้าขาย	อดีตคณะกรรมการชุมชน
28 กรกฎาคม 2548	ปราณี ไชยบุญ	หญิง	45	ทำสวน, บ้านพักโฮมสเตย์หมู่ที่ 9	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยว
28 กรกฎาคม 2548	หนูริบ สุกใส	หญิง	66	ทำสวน, บ้านพักโฮมสเตย์หมู่ที่ 10	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยว
29 กรกฎาคม 2548	สอิ่ง พิชัยกาล	หญิง	38	ทำสวน	ชาวบ้าน
29 กรกฎาคม 2548	วรรณศรี แสงประกาย	หญิง	45	ทำสวน, กิจการส่วนตัว	ชาวบ้าน
29 กรกฎาคม 2548	วิรัช ตรีโชติ	ชาย	50	ทำสวน	ผู้นำทางธรรมชาติ
29 กรกฎาคม 2548	เทพ ธวัชกาล	ชาย	58	ทำสวน	ชาวบ้าน
29 กรกฎาคม 2548	ประมวล ไชยบุญ	หญิง	43	ทำสวน, บ้านพักโฮมสเตย์หมู่ที่ 10	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยว, อาสาสมัครชุมชน

ตาราง (ต่อ)

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์	ชื่อ-สกุล	เพศ	อายุ (ปี)	อาชีพ	สถานะทางสังคม/บทบาทในชุมชน
29 กรกฎาคม 2548, 25 ตุลาคม 2549	เดชา ดาษเวช	ชาย	21	ทำสวน, มัคคุเทศก์ท้องถิ่น	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยว
30 กรกฎาคม 2548	เมธา จงภักดี	ชาย	34	ทำสวน, กลุ่มเพื่อนร่วมทาง	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยว
30 กรกฎาคม 2548	พัชรินทร์ ชุนทน	หญิง	36	ทำสวน	สมาชิกกลุ่มผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ
30 กรกฎาคม 2548	อ้วน กระจ่างโลก	ชาย	71	ทำสวน	ประธานกลุ่มผสม.ตำบลกำโลน, ประธานวัฒนธรรม กำโลน, ผู้ทรงคุณวุฒิชุมชนศิวิล
1 สิงหาคม 2548	ไชยา ยอดผกา	ชาย	34	ทำสวน	ผู้ช่วยเลขาธิการชมรมการท่องเที่ยว, ประธานงานชมรม
2 สิงหาคม 2548	ทิมาทร ไชยบุญ	ชาย	34	ทำสวน	ประธานกลุ่มผ้าบาติกลายเทียน
2 สิงหาคม 2548	กันท์ฐิตา มัชยาท	หญิง	35	ทำสวน, บ้านพักโฮมสเตย์หมู่ที่ 10	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยว, อาสาสมัครชุมชน
2 สิงหาคม 2548	ชรินทร์ ไซติมุณี	หญิง	35	ทำสวน, บ้านพักโฮมสเตย์หมู่ที่ 10	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยว, สมาชิกกลุ่มผ้ามัดย้อมสี ธรรมชาติ
2 สิงหาคม 2548	บุญเจือ ชำนะ	หญิง	66	ทำสวน	ชาวบ้าน
2 สิงหาคม 2548	อุไรวรรณ เพ็ชรวงศ์	หญิง	45	ทำสวน, บ้านพักโฮมสเตย์หมู่ที่ 9	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยว, อาสาสมัครชุมชน

ตาราง (ต่อ)

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์	ชื่อ-สกุล	เพศ	อายุ (ปี)	อาชีพ	สถานะทางสังคม/บทบาทในชุมชน
8 สิงหาคม 2548	เอมอร วิทรโถง	หญิง	30	พนักงาน	เจ้าหน้าที่ศูนย์กลางชุมชน, ประธานงานชุมชน
2 สิงหาคม 2548	สทิน สุชลจิต	ชาย	57	ข้าราชการบำนาญ, ค้าขาย	อดีตปลัดอำเภอลานสกา, ประธานกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน, ที่ปรึกษาอาวุโสชุมชน
3 พฤษภาคม 2548, 12 สิงหาคม 2548	ยงยุทธ กระจ่างโลก	ชาย	40	รับราชการ	กำนันตำบลกำโลน, ประธานชมรมการท่องเที่ยว, นักวิจัยชุมชน
4 พฤษภาคม 2548, 7 ตุลาคม 2548	สมโชค บุญเพชร	ชาย	34	ทำสวน	เลขาชมรมการท่องเที่ยว, นักวิจัยชุมชน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางแสดงรายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ : เจ้าหน้าที่ภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์	ชื่อ-สกุล	เพศ	อายุ (ปี)	อาชีพ	หน้าที่/บทบาท
6 กรกฎาคม 2548	ยงยุทธ กระจำงโลก	ชาย	40	รับราชการ	กำนันตำบลกำโลน
14 กรกฎาคม 2548	ถาวร ฉะพงศัภพ	ชาย	40	รับราชการ	เจ้าหน้าที่การเงินอบต.กำโลน
22 กรกฎาคม 2548	นิพัฒน์ บุญเพชร	ชาย	43	นักธุรกิจ	เจ้าของธุรกิจส่วนตัว(รีสอร์ท)
24 กรกฎาคม 2548	อำไพ มณีรัตน์	หญิง	45	รับราชการ	เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน หัวหน้าสถานีอนามัย
13 พฤศจิกายน 2548	กฐิน ปันผล	ชาย	33	รับราชการ	สมาชิกสภาอบต.กำโลน
31 มกราคม 2549	พรเลิศ อยู่เจริญ	ชาย	50	รับราชการ	ผู้ช่วยผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคใต้เขต 2 จังหวัดนครศรีธรรมราช
1 กุมภาพันธ์ 2549	อารมย์ เสนาคชวงศ์	หญิง	33	รับราชการ	นักวิชาการเผยแพร่ อุทยานแห่งชาติเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช
1 กุมภาพันธ์ 2549	พรชัย คชภักดี	ชาย	45	รับราชการ	ผู้ช่วยหัวหน้าอุทยานแห่งชาติเขาหลวง จังหวัด นครศรีธรรมราช
24 กุมภาพันธ์ 2549	นัยนา ทองศรีเกตุ	หญิง	57	รับราชการ	นักวิจัยสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช
3 มีนาคม 2550	ตฤณ สุขนวน	ชาย	41	รับราชการ	อดีตนักพัฒนามูลนิธิโกมลคีมทอง, นักพัฒนาอิสระ

ตารางแสดงรายชื่อผู้เข้าร่วมการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview)
วันศุกร์ ที่ 18 พฤศจิกายน 2548 เวลา 09.30-11.30 สถานที่: ศูนย์กลางชุมชนศิริวง

ชื่อ-สกุล	เพศ	อายุ (ปี)	อาชีพ	บทบาทในชุมชน
ยงยุทธ กระจ่างโลก	ชาย	40	รับราชการ	กำนันตำบลกำโลน, ประธานชมรมการท่องเที่ยว, นักวิจัยชุมชน
นิกร สุทธิ	หญิง	42	รับราชการ, ทำสวน	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9, รองประธานชมรมการท่องเที่ยว
นิพัฒน์ บุญเพชร	ชาย	43	ทำสวน, ธุรกิจส่วนตัว	อดีตนายกอบต.กำโลน, ที่ปรึกษาชมรมการท่องเที่ยว
ประยงค์ แต่งอ่อน	หญิง	45	ทำสวน, บ้านพักโฮมสเตย์หมู่ที่ 9	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยว, อาสาสมัครชุมชน
สุคนธ์ นิลสุวรรณ	หญิง	40	ทำสวน	ประธานกลุ่มแม่บ้านทุเรียนกวน, ที่ปรึกษาชมรมการท่องเที่ยว

ตารางแสดงรายชื่อมัคคุเทศก์น้อย

ชื่อ-สกุล	เพศ	อายุ (ปี)	อาชีพ	บทบาทในชุมชน
นายนที ดาษพร	ชาย	15	นักเรียน	มัคคุเทศก์น้อย
นายอภิวัฒน์ ชุมศิริ	ชาย	15	นักเรียน	มัคคุเทศก์น้อย
น.ส.ปุณยวี ศิริวรรณ	หญิง	15	นักเรียน	มัคคุเทศก์น้อย
น.ส.สุทธิญา เนียมสุน	หญิง	15	นักเรียน	มัคคุเทศก์น้อย
น.ส.พะชา เจียมสวัสดิ์	หญิง	15	นักเรียน	มัคคุเทศก์น้อย

ตัวอย่างใบบันทึกลำดับคิวกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์
ตารางคิวบ้านพักประจำเดือน.....

บ้านพัก	เบอร์โทรศัพท์	หมู่ที่	วัน เดือน ปี	จำนวน นักท่องเที่ยว	จำนวนเงิน	หมายเหตุ
1.นางกุหลาบ นุ่มจิตร		10				
2.นางประยงค์ แดงอ่อน		9				
3.นางละมุน นาครรัตน์		8				
4.นางอารภรณ์ ผลปันททรัพย์		10				
5.นางอารี จารุพันธ์		5				
6.นางสมบัติ ยอดผกา		5				
7.นางน้อย สุกใส		10				
8.นางอรรวรรณ กลิ่งคัพพัฒน์		10				
9.นางกัลยา ไชติคำเกิง		5				
10.นางรัชนี สุขันทอง		5				
11.นางจันทอง ดาษพร		5				
12.นางเอื้อน เนาว์สุวรรณ		10				
13.นางประมวล ส้าแดง		10				

ตัวอย่างใบบันทึกลำดับคิวกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์
ตารางคิวบ้านพักประจำเดือน.....

บ้านพัก	เบอร์โทรศัพท์	หมู่ที่	วัน เดือน ปี	จำนวน นักท่องเที่ยว	จำนวนเงิน	หมายเหตุ
14.นางสุพัฒน์ ตีลังจิตร		10				
15.นางสวาท สุทธิ		10				
16.นางพิกุล มาศเมฆ		10				
17.นางอุไรวรรณ เพ็ชรวงค์		9				
18.นางปราณี ไชยบุญ		9				
19.นางอรุณ บันผล		5				
20.นางศรีปัญญา หัตถิ		8				
21.นางอุไรวรรณ ผลบันทรัพย์		10				
22.นางอรุณ กลิ่งพัฒน์		10				
23.นางหนูพิศ ชำนะ		10				
24.นางสุดารัตน์ ชำนะ		9				
25.นางหนูร้อง ฉะพงศัพท์ย์		8				

ตัวอย่างใบบันทึกลำดับคิวกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์
ตารางคิวบ้านพักประจำเดือน.....

บ้านพัก	เบอร์โทรศัพท์	หมู่ที่	วัน เดือน ปี	จำนวน นักท่องเที่ยว	จำนวนเงิน	หมายเหตุ
26.นางดรุณี ตลิ่งเพชร		10				
27.นางกัณฑ์ฐิตา มัธยาท		10				
28.นางสาวจำเรียง ชุนทน		10				
29.นางหนูริบ สุกใส		10				
30.นางสนธยา แซ่เต็ง		10				
31.นางอาจันต์ จุฬากาญจน์		10				
32.นางประมวดี ไชยบุญ		10				
33.นางเอมอร วิทรโถง		10				
34.นายสุขสรวรค์ วิทรโถง*		9				
35.นางเพ็ญนภา บุญเพชร*		5				
36.นางไสภา ธรรมวิจิตร*		9				
37.นางจิระ สุกใส*		10				

ตัวอย่างใบบันทึกลำดับคิวกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์
ตารางคิวบ้านพักประจำเดือน.....

บ้านพัก	เบอร์โทรศัพท์	หมู่ที่	วัน เดือน ปี	จำนวน นักท่องเที่ยว	จำนวนเงิน	หมายเหตุ
38.นางหนูกรอง ศรีทองปลอด*		9				
39.นางชนิษฐา ศิริพัฒน์*		5				

หมายเหตุ * สมาชิกบ้านพักใหม่ที่เข้ามาปี 2548

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายชื่อและลำดับคิวสมาชิกกลุ่มเพื่อนร่วมทาง

กลุ่มที่ 1 กลุ่มเพื่อนเกลอ ประกอบด้วย

1. นายโสภณ ดาษพร
2. นายสมบัติ จุฬากาญจน์
3. นายเสริม ลำภูศรี
4. นายมาวิน ลำภูศรี
5. นายทวี ชุมสวัสดิ์
6. นายอุทัย หวยหาญ

กลุ่มที่ 2 กลุ่มรวมมิตร ประกอบด้วย

1. นายปรีชา บุญเฉลย
2. นายมนตรี ผดุงกิจ
3. นายประวิง ตลิ่งเพชร
4. นายบำรุง ชำนะ
5. นายสมจิตร ผดุงกิจ
6. นายธวัช ลำภูศรี
7. นายสิริพงษ์ ตรีโรจน์
8. นายสมบัติ บุญโรจน์

กลุ่มที่ 3 กลุ่มยอดพิชิต ประกอบด้วย

1. นายชาติวี มรรคราช
2. นายอิสระพงษ์ ภูทองพันธ์
3. นายอัศวินรงค์ ถวัลย์ธรรม
4. นายภาณุพงศ์ ตลิ่งเพชร
5. นายธนู ลำภูศรี
6. นายประเวศ ตลิ่งเพชร
7. นายวีระ มรรคราช

กลุ่มที่ 4 กลุ่มพระสังข์ ประกอบด้วย

1. นายมนตรี สุริยะ
2. นายจเร สุริยะ
3. นายบุญเลิศ ปั่นผล
4. นายนิพนธ์ รสกำจร

5.นายนนทฤทธิ จันทรตรีวงศ์

6.นายน้อย หัตถิ

7.นายสุนันท์ จิตรากล

กลุ่มที่ 5 กลุ่มนักสื่อความหมาย ประกอบด้วย

1.นายเร็กซ์ดี ไชยานุวงศ์

2.นายเรวัต ไชยเสภา

3.นายสมรัก บุญเฉลย

4.นายนิพนธ์ ยอดโรจน์

5.นายเสนอ ไชยเสน

6.นายภาณุ ธวัชกาญจน์

กลุ่มที่ 6 กลุ่มกลุ่มออกกลุ่มใจ ประกอบด้วย

1.นายนิพล ไชยบุญ

2.นายชัยรัตน์ อัสวิตะ

3.นายสุชาติ ยอดโรจน์

4.นายชำนาญ ผลปิ่นทรัพย์

5.นายเมธา จงภักดี

6.นายบุญรวาย ผลปิ่นทรัพย์

กลุ่มที่ 7 กลุ่มเขาหลวงสดใส ประกอบด้วย

1.นายฉลาด หัตถิ

2.นายคำรณ ดาษพร

3.นายวิลาศ ทรัพย์ธน

4.นายพงษ์ศักดิ์ หัตถิ

5.นายอภิศักดิ์ ตลิ่งเพชร

6.นายพิทักษ์ สุขันทอง

7.นายฉัตรชัย บุทรานนท์

กลุ่มที่ 8 กลุ่มมอเตอร์ไซด์ ประกอบด้วย

1.นายประสิทธิ์ ตรีโรจน์

2.นายถาวร ราชกิต

3.นายหนูวอน ดาษเวช

4.นายวิสูตร ส่งอำพร

- 5.นายบุญโญ ตริโรจน์
- 6.นายบุญพันธ์ บุญโรจน์
- 7.นายสุเจน ชักแสง
- 8.นายเนรมิตร ดาษพร
- 9.นายภิรมย์ ราชพิบูลย์

กลุ่มที่ 9 กลุ่ม (ไม่มีชื่อกลุ่ม) ประกอบด้วย

- 1.นายพิชิต โลกพิบาล
- 2.นายเด่น เขียวละแม
- 3.นายการุณ ผลบันทรัพย์
- 4.นายจำนงค์ ผลบันทรัพย์
- 5.นายเกียรติพนธ์ ดาษพร
- 6.นายฉัตรไชย ไชยวิจารณ์
- 7.นายณัฐวุฒิ ชุนทองจันทร์

กลุ่มที่ 10 กลุ่มดาหลา ประกอบด้วย

- 1.นายประไพ รัตนธน
- 2.นายสมพงษ์ รัตนธน
- 3.นายสุรินทร์ เจริญรักษ์
- 4.นายถนอม ศรีรินทร์
- 5.นายอาทิตย์ ทรัพย์ธน
- 6.นายภิรมย์ เวชผลสาร
- 7.นายประยุทธ บุญโรจน์

กลุ่มที่ 11 กลุ่ม (ไม่มีชื่อกลุ่ม) ประกอบด้วย

- 1.นายวิเชียร เจริมสวัสดิ์
- 2.นายศักดิ์ดา สุขันทอง
- 3.นายไพรัตน์ ดิษสรา
- 4.นายทศพร อนุโต
- 5.นายวสันต์ พลมี
- 6.นายนิพัฒน์ ทรัพย์ธน

ภาคผนวก ข.

แนวคำถามในการสัมภาษณ์และข้อมูลชุมชน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำชี้แจงแนวคำถาม

ส่วนที่ 1 ประเด็นคำถามก่อนมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ใช้สัมภาษณ์บุคคลต่างๆดังนี้

1. ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล
ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล
2. ผู้นำทางธรรมชาติ ได้แก่ ผู้อาวุโส หรือบุคคลที่ชาวบ้านให้การยอมรับในฐานะผู้มี
บทบาทสำคัญ
3. ชาวบ้านในชุมชนหมู่ที่ 5, 8, 9 และ 10

ส่วนที่ 2 ประเด็นคำถามขณะที่มีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่ม บุคคลที่เข้าร่วมประกอบด้วย

1. ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหรือตัวแทน
2. ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล
3. ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและผู้นำทางธรรมชาติ
4. ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
5. เจ้าหน้าที่จากภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง

รวมถึงกลุ่มผู้จัดบริการการท่องเที่ยว ผู้ดูแลการท่องเที่ยวและชาวบ้านในชุมชน เช่น
สมาชิกกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ สมาชิกเพื่อนร่วมทาง กลุ่มอาชีพและชาวบ้านที่ไม่ได้เป็นสมาชิก
กลุ่มต่างๆ

ส่วนที่ 3 ประเด็นคำถามสำหรับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย แบ่งเป็น 3 กลุ่มคือ

1. ผู้จัดบริการการท่องเที่ยว ได้แก่ อบต.กำโลน ,กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน/คณะกรรมการหมู่บ้าน
ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (คณะกรรมการหรือตัวแทน), สมาชิกกลุ่มอาชีพต่างๆเช่น
กลุ่มมัคดีย่อม กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสมุนไพรร ,กลุ่มอาชีพที่เกิดจากการท่องเที่ยว เช่น
เจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ เพื่อนร่วมทาง มัคคุเทศก์ท้องถิ่น ,ชาวบ้านทั่วไปในชุมชนที่มี
และไม่มีส่วนร่วม, องค์กรพัฒนาเอกชน, หน่วยงานภาครัฐ
2. ผู้ดูแลการท่องเที่ยว (เป็นกลุ่มเดียวกับผู้จัดบริการการท่องเที่ยว)
3. ผู้รับบริการการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวต่างประเทศ

แนวคำถามในการสัมภาษณ์

ส่วนที่ 1 ประเด็นคำถามก่อนมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ก. ก่อนเหตุการณ์อุทกภัย พ.ศ.2531

- ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนเป็นอย่างไร (ป่าไม้ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ดิน-แร่ธาตุ แหล่งน้ำตามธรรมชาติ)
- ความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชนเป็นอย่างไร
- ชาวบ้านประกอบอาชีพอะไร (อาชีพหลัก อาชีพเสริม) รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน
- กลุ่ม/องค์กรในชุมชนมีอะไรบ้าง
- ปัญหาที่สำคัญในชุมชนมีอะไร ชุมชนแก้ไขปัญหาอย่างไร

ข. หลังเหตุการณ์อุทกภัย พ.ศ.2531

- ความเป็นอยู่ของชาวบ้านเป็นอย่างไรหลังประสบอุทกภัย มีปัญหาในการดำรงชีวิตหรือไม่อย่างไร
 - ชาวบ้านประกอบอาชีพอะไร รายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิตหรือไม่ อย่างไร
 - มีการช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือองค์กรใดบ้าง
- ผู้นำชุมชน เช่น กำนัน/ ผู้ใหญ่บ้าน ให้ความช่วยเหลือหรือให้คำแนะนำอะไรบ้างในการประกอบอาชีพ
- หน่วยงานราชการในท้องถิ่น เช่น อบต.เข้ามาช่วยเหลืออะไรบ้าง
 - กลุ่ม/องค์กรในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ อย่างไร
 - ภายหลังจากฟื้นฟูชุมชน ชาวบ้านมีความเป็นอยู่อย่างไร
 - บทสรุปในการแก้ไขปัญหาที่จะทำให้ชุมชนรอดพ้นจากวิกฤติภายหลังเหตุการณ์อุทกภัยคืออะไร

ส่วนที่ 2 ประเด็นคำถามขณะที่มีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่ม)

ขั้นตอนการวางแผน

- ชุมชนเริ่มมีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนเมื่อไร ใครเป็นผู้ริเริ่มหรือได้รับแนวคิดมาจากไหน
- มีกระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินการอะไรบ้าง มีวิธีการจัดทำอย่างไร
- ในการเตรียมการทำแผน มีการวางแผนในการทำโครงการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนอย่างไร ใครบ้างที่เข้ามาทำแผนใช้เกณฑ์อะไรในการเลือกผู้เข้ามาทำแผนโครงการ

- มีคณะทำงาน / หน่วยงาน / องค์กรใดบ้างที่เข้ามาสนับสนุนการทำโครงการ และสนับสนุนอย่างไร
- การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีโครงสร้างสมาชิกหรือไม่ รูปแบบในการบริหารจัดการเป็นอย่างไร(การแบ่งบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ)
- ผู้นำชุมชนมีวิธีการใดในการขอความร่วมมือจากชาวบ้านในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และชาวบ้านให้ความร่วมมือหรือไม่ อย่างไร

ขั้นตอนในการปฏิบัติงานและติดตามผล

- มีคณะทำงาน / กลุ่มที่ทำแผนหรือใคร เป็นผู้นำแผนโครงการไปปฏิบัติ และทำอย่างไร
- กลุ่มอาชีพที่เกิดจากการท่องเที่ยวมีอะไรบ้าง
- รูปแบบการประชาสัมพันธ์และวิธีการในการรับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างไร
- มีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงาน องค์กรหรือกลุ่มภายนอกหรือไม่ อย่างไร
- มีวิธีการป้องกันกำจัดของเสียและมลภาวะอย่างไร รวมถึงการควบคุมการใช้ประโยชน์จากที่ดินมีหรือไม่ อย่างไร (การจัด Zoning)
- ในขณะที่มีการทำโครงการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้มีการปรับปรุงวิธีการหรือกิจกรรมหรือไม่ อย่างไร

ขั้นตอนในการรับผลประโยชน์

- มีวิธีการจัดสรรหรือแบ่งปันผลประโยชน์กันอย่างไร (ทั้งในระดับบุคคล กลุ่มและชุมชน)
- ผลประโยชน์ที่ได้รับนำมาใช้ในการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนอย่างไร

ขั้นตอนในการประเมินผล และประเด็นคำถามภายหลังการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

- วิธีการติดตามและประเมินผลเป็นอย่างไร
- หลังจากที่เราเริ่มดำเนินงานแล้วมีปัญหาหรืออุปสรรคในส่วนของกิจกรรมการท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร (ถ้ามี มีวิธีการจัดการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคอย่างไร)
- ภายหลังจากที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน เกิดผลกระทบต่อชุมชนและชาวบ้านหรือไม่ อย่างไร (ผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ) และมีวิธีการแก้ไขผลกระทบอย่างไร
- จากการที่ชุมชนจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีผลตอบรับจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างไร
- การพัฒนาในชุมชนเป็นอย่างไร ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการเมือง
- พอใจกับการดำเนินการในปัจจุบันหรือไม่ อย่างไร

- ชุมชนควรจะดำเนินการต่อไปอย่างไร มีวิธีการและแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชนในอนาคตให้ประสบผลสำเร็จอย่างไร เพื่อให้การท่องเที่ยวอยู่กับชุมชนต่อไป

ส่วนที่ 3 ประเด็นคำถามสำหรับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย

3.1 กลุ่มผู้จัดบริการการท่องเที่ยวและผู้ดูแลการท่องเที่ยว

- ท่านได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนหรือไม่ และมีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง
- เหตุผลที่ทำให้ท่านเข้ามามีส่วนร่วม/ไม่มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน มีปัจจัยอะไรบ้าง
- ท่านเข้าร่วมผ่านกลุ่ม องค์กรหรือตัวแทนกลุ่มใดและมีบทบาทอะไร ทำหน้าที่อะไรบ้าง
- ระยะเวลาในการเข้ามามีส่วนร่วมของท่านแต่ละครั้งมากน้อยแค่ไหน
- การเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ท่านคิดว่าได้รับประโยชน์หรือไม่ อย่างไร (ประโยชน์ต่อตัวท่านและชุมชน)
- ท่านพอใจกับการดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันหรือไม่ อย่างไร
- ท่านคิดว่ามีแนวทางใดบ้างที่จะช่วยให้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประสบความสำเร็จตามหลักการมีส่วนร่วมและพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวให้อยู่คู่กับชุมชนต่อไป

3.2 สำหรับผู้รับบริการการท่องเที่ยว ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวไทย

- ท่านรู้จักสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชนนี้ได้ได้อย่างไร
- ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างไร
- ท่านคิดว่าบทบาทของนักท่องเที่ยวต่อพื้นที่ ที่มีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องทำอะไรบ้าง
- ประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนนอกเหนือจากการมาท่องเที่ยวครั้งนี้
- ถ้ามีโอกาสท่านจะมาเที่ยวที่นี่อีกหรือไม่ เพราะเหตุใด
- ท่านพอใจกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในปัจจุบันหรือไม่ อย่างไร
- ท่านมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของที่นี่จะยั่งยืนหรือไม่ อย่างไร
- ข้อเสนอแนะ

แนวคำถามภาษาอังกฤษสำหรับนักท่องเที่ยวต่างประเทศ

Tourist's Questionnaire

TITLE: PARTICIPATION IN COMMUNITY- BASED ECOTOURISM MANAGEMENT: A CASE STUDY OF KIRIWONG COMMUNITY, LANSAKA DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT.

Date:/...../.....

Time:

Part 1 : Personal Details

Name (Mr./Mrs./Miss)..... Surname.....

Age..... Sex Male Female Occupation

Education.....Marital Status Single Married Divorce

Nationality Country of Birth

Number who came with youto consist of

Part 2 : Opinion about Ecotourism

1. How do you know this "Tourist Place" ? (Kiriwong Community)

.....
.....
.....

2. Do you know about an ecotourism ?

.....
.....
.....
.....

3. What do you think about the role of an ecotourist ?

.....
.....
.....
.....

4. Will there be an advantage or benefit for you from ecotourism other than / besides coming on this trip ?

.....
.....
.....
.....

5. If you have a chance, Do you want to visit here again ? Why or Why not ?

.....
.....
.....
.....
.....

6. Are you satisfied with the management of the community-based ecotourism of Kiriwong ? How ?

.....
.....
.....
.....

7. What do you think about community-based ecotourism ? Will it be sustainable ? How ?

.....
.....
.....
.....

8. Suggestion / Addition thoughts

.....
.....
.....

Thank you very much

โปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงรูปแบบใหม่

สำหรับโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีการพัฒนาและปรับปรุงแล้ว จัดแบ่งโปรแกรมการท่องเที่ยวเป็น 3 รูปแบบ คือ

1. โปรแกรมการท่องเที่ยวเขาหลวง มี 2 โปรแกรม คือ รายการ 2 วัน 1 คืน และรายการ 3 วัน 2 คืน
2. โปรแกรมการศึกษาวิถีชีวิตชุมชน มี 3 โปรแกรมคือ รายการ 1 วัน โปรแกรมการศึกษาวิถีชีวิตแบบ Homestay 2 วัน 1 คืนและโปรแกรมการศึกษาวิถีชีวิตแบบ Homestay 3 วัน 2 คืน
3. โปรแกรมการท่องเที่ยวเขาหลวงและศึกษาวิถีชีวิตชุมชน มี 1 โปรแกรมคือ รายการ 4 วัน 3 คืน โปรแกรมต่างๆเหล่านี้ตัวแทนชาวบ้าน สมาชิกในชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ร่วมกันแสดงความคิดเห็นและช่วยกันออกแบบและพัฒนาจนได้มาเป็นรูปแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง

รายละเอียดกิจกรรมโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. โปรแกรมการท่องเที่ยวเขาหลวง 2 วัน 1 คืน

วัน	รายละเอียดกิจกรรมการท่องเที่ยว	
วันแรก	เช้า	เดินทางเข้าหมู่บ้านคีรีวง มีเขาหลวงแลเห็นเป็นสง่า ถึงหมู่บ้าน ฟังเรื่องราวเล่าขานตำนานของหมู่บ้านและกตีกาการเดินป่าเขาหลวง ออกเดินทางมุ่งสู่เขาหลวงตามเส้นทางที่นักท่องเที่ยวอยากไป
	เที่ยง	พักทานอาหารกลางวัน
	เย็น	พักผ่อนนอนริมน้ำตก
วันที่สอง	เช้า	ตื่นเช้าขึ้นมาด้วยความสดชื่น เที่ยวชมดูพันธุ์ไม้ระบบนิเวศเขาหลวง
	บ่าย	เดินทางกลับ

2. โปรแกรมการท่องเที่ยวเขาหลวง 3 วัน 2 คืน

วัน	รายละเอียดกิจกรรมการท่องเที่ยว	
วันแรก	เช้า	เดินทางเข้าหมู่บ้านคีรีวง มีเขาหลวงแลเห็นเป็นสง่า ถึงหมู่บ้าน ฟังเรื่องราวเล่าขานตำนานของหมู่บ้านและกติกาการเดินป่าเขาหลวง ออกเดินทางมุ่งสู่เขาหลวงด้วยแรงกายอันแข็งแกร่งและแรงใจอันมุ่งมั่น
	เที่ยง	หยุดพัก...รับประทานอาหารกลางวัน
	เย็น	ออกเดินทางต่อ ชมพันธุ์ไม้نانาพันธุ์ ถึงหน้าที่พักในสวนสมรม ...ตรวรอยต่อของเขาหลวง อาบน้ำที่ลำธารแล้วรับประทานอาหารเย็นพักผ่อน จากนั้นแลกเปลี่ยนทัศนคติและแสดงความคิดเห็นท่ามกลางเสียงธรรมชาติจากพงไพรถึงการอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้ให้คงอยู่อย่างยั่งยืน
วันที่สอง	เช้า	ตื่นเข้ามาสูดอากาศบริสุทธิ์ด้วยหัวใจอันเบิกบาน รับประทานอาหารเพื่อเอาแรงมุ่งสู่เขาสูง จากนั้นออกเดินทางต่อ ปีนป่าเขาสูงชัน เหลือบแลพันธุ์ไม้ระหว่างทาง
	เที่ยง	พักเหนื่อย...รับประทานอาหารเที่ยง
	เย็น	เดินทางต่อ...อีกนิดเดียว...ใกล้ถึงจุดที่หมายของเรา นั่นคือยอดเขาหลวง ยอดเขาที่สูงที่สุดในภาคใต้ สูงจากระดับน้ำทะเล 1,835 เมตร ล้อมวงรอบกองไฟรับประทานอาหารเย็น แล้วคุยกันถึงเรื่องราวความประทับใจที่ได้จากประสบการณ์การเดินป่าในครั้งนี้
วันที่สาม	เช้า	ตื่นเช้าชมพระอาทิตย์ขึ้นยามเช้า ขึ้นชมธรรมชาติ รับประทานอาหารพร้อมเก็บสัมภาระเดินทางกลับ
	เที่ยง	พัก...รับประทานอาหารกลางวัน
	เย็น	ถึงหมู่บ้าน แยกย้ายกันอาบน้ำชำระร่างกาย พักผ่อนตามอัธยาศัย ร่วมรับประทานอาหารเย็นกับชาวบ้านและผู้นำชุมชน ริมธารน้ำ อ่าลาชาวบ้าน ฝากตัวเป็นลูกหลาน เดินทางกลับ

3. โปรแกรมศึกษาวิถีชีวิตชุมชน 1 วัน

วัน	เวลา	รายละเอียดกิจกรรมการท่องเที่ยว
	10.00 น.	เดินทางเข้าหมู่บ้านคีรีวง
	10.50 น.	ฟังเรื่องราวเล่าขานตำนานของชุมชน พาเที่ยวชมร่องรอยอุทยานภัยปี 2531 และชมสวนผลไม้ในรูปแบบสวนธรรมชาติ (สวนสมรม) และชมจุดรับซื้อผลผลิตผลของชุมชน
	12.30 น.	รับประทานอาหารผลไม้ อาหารกลางวัน...กลางสวน เล่นน้ำตก
	16.00 น.	เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

4. โปรแกรมศึกษาวิถีชีวิตชุมชนและการท่องเที่ยวเขาหลวง 4 วัน 3 คืน

วัน		รายละเอียดกิจกรรมการท่องเที่ยว
วันแรก	เช้า	เดินทางเข้าหมู่บ้านคีรีวง มีเขาหลวงแลเห็นเป็นสง่า ถึงหมู่บ้าน ฟังเรื่องราวเล่าขานตำนานของหมู่บ้านและกตีกาการเดินป่าเขาหลวง จากนั้นตระเวนดูของดีคีรีวง
	เที่ยง	เก็บสัมภาระเข้าที่พัก (แยกพักกับชาวบ้าน บ้านละ 2 คน) และร่วมรับประทานอาหารกับเจ้าของบ้าน ใ้ไปน้ำตก ดูลำธารเปลี่ยนสายร่องรอยระทมจากมหาอุทกภัยปี 2531
	เย็น	รับประทานอาหารเย็นที่บ้าน
วันที่สอง	เช้า	รับประทานอาหารเช้า เตรียมสัมภาระก่อนออกเดินทางสู่ยอดเขาหลวง
	เที่ยง	พัก...รับประทานอาหารกลางวันระหว่างทาง
	เย็น	ออกเดินทางต่อด้วยใจมุ่งมั่น ชมพันธุ์ไม้นานาพันธุ์ ถึงที่พักขนำกลาง สวนตรงรอยต่อของเขาหลวง ร่วมรับประทานอาหารเย็น แล้วพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนคติและแสดงความคิดเห็นท่ามกลางธรรมชาติจากพงไพร
วันที่สาม	เช้า	ตื่นมาสูดอากาศบริสุทธิ์ด้วยหัวใจอันเบิกบาน ออกเดินทางต่อมุ่งสู่ยอดเขาหลวง ยอดเขาที่สูงที่สุดในภาคใต้จากระดับน้ำทะเล 1,835 เมตร

	เที่ยง	พักรับประทานอาหารกลางวัน กลางป่า แล้วออกเดินทางต่อ
	เย็น	ถึงยอดเขาหลวง ตี๋มคำความงดงามท่ามกลางความภาคภูมิใจที่สามารถฝ่าฟันอุปสรรคมาถึงจุดหมายได้ตามความตั้งใจ รับประทานอาหารเย็นร่วมกันบนยอดเขา แล้วแลกเปลี่ยนความคิด ความรู้สึก ความประทับใจที่ได้จากประสบการณ์ในการเดินป่าในครั้งนี้
วันที่สี่	เช้า	ตื่นเช้าชมพระอาทิตย์ ชื่นชมธรรมชาติ รับประทานอาหารเช้าพร้อมเก็บสัมภาระเพื่อเตรียมตัวเดินทางกลับ
	เที่ยง	พักรับประทานอาหารกลางวันระหว่างทาง
	เย็น	ถึงหมู่บ้าน แยกย้ายกันอาบน้ำชำระร่างกาย พักผ่อนตามอรัญวาสย์ แล้วร่วมสนุกรับประทานปาร์ตี้ริมธารน้ำ อ่าลาชาวบ้าน ฝากตัวเป็นลูกหลาน เดินทางกลับ

5. โปรแกรมศึกษาวิถีชีวิตแบบ Homestay 2 วัน 1 คืน

วัน	รายละเอียดกิจกรรมการท่องเที่ยว	
วันแรก	เช้า	เดินทางเข้าหมู่บ้านคีรีวง มีเขาหลวงแลเห็นเป็นสง่า ถึงหมู่บ้าน ฟังเรื่องราวเล่าขานตำนานของหมู่บ้าน กติกาของบ้านพัก Homestay และข้อตกลงของชุมชน ตระเวนดูของดีคีรีวง
	เที่ยง	เก็บสัมภาระเข้าที่พัก รับประทานอาหารกลางวันกับเจ้าของบ้าน
	เย็น	เจ้าของบ้านพาเที่ยวรอบหมู่บ้าน ชมน้ำตก ธารน้ำเปลี่ยนสาย ร่องรอยระทมจากมหาอุทกภัยปี 2531 รับประทานอาหารเย็น
วันที่สอง	เช้า	ศึกษาวิถีชีวิตคนสวน ร่วมเก็บผลไม้บนนาชนิด ในสวนเดียวกัน กินได้เต็มที่ตามความสามารถ
	เที่ยง	ร่วมรับประทานอาหารกลางวัน...กลางสวน
	เย็น	เก็บสัมภาระเตรียมตัวเดินทางกลับ รับประทานอาหารเย็น ร่วมกันริมธารน้ำ อ่าลาชาวบ้าน ฝากตัวเป็นลูกหลาน หากมีโอกาสจะกลับมาเยือน เดินทางกลับ

6. โปรแกรมการศึกษาวิถีชีวิตแบบ Homestay 3 วัน 2 คืน

วัน	รายละเอียดกิจกรรมการท่องเที่ยว	
วันแรก	เช้า	เดินทางเข้าหมู่บ้านคีรีวง มีเขาหลวงแลเห็นเป็นสง่า ถึงหมู่บ้าน ฟังเรื่องราวเล่าขานตำนานของหมู่บ้านและข้อตกลงของชุมชน ตระเวนดูของดีคีรีวง
	เที่ยง	รับประทานอาหารกับเจ้าของบ้าน พร้อมเก็บสัมภาระเข้าที่พัก
	เย็น	เจ้าของบ้านพาเที่ยวรอบหมู่บ้าน ชมน้ำตก ธารน้ำเปลี่ยนสาย ร่องรอยระทมจากมหาอุทกภัยปี 2531 รับประทานอาหารเย็น
วันที่สอง	เช้า	ศึกษาวิถีชีวิตคนสวน ร่วมเก็บผลไม้نانานาชนิด ในสวนเดียวกัน กินได้เต็มที่ตามความสามารถ (ตามฤดูกาล)
	เที่ยง	ร่วมรับประทานอาหารกลางวัน...กลางสวน
	เย็น	ชิมชั้บบรรยายกาศของสวนสมรม ร่วมกิจกรรมกับครอบครัวและพักผ่อนตามอัธยาศัย รับประทานอาหารเย็นในสวนที่แวดล้อมไปด้วยธรรมชาติที่งดงาม
วันที่สาม	เช้า	รับประทานอาหารเช้ากลางสวน จากนั้นร่วมสร้างงานศิลป์กับการมัดย้อมสีธรรมชาติ (นักท่องเที่ยวต้องเสียค่าใช้จ่ายเอง) ทำของฝากเพื่อนำไปมอบแก่คนที่บ้าน
	เที่ยง	รับประทานอาหารกลางวัน
	เย็น	ร่วมกันปลูกต้นไม้เพื่อเติมสีเขียวใส่เขาหลวงแล้วรับประทานอาหารร่วมกันที่ริมน้ำ อ่าลาชาวบ้าน ฝากตัวเป็นลูกหลาน เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานบ้านพัก สมาชิกบ้านพักได้ช่วยกันกำหนดเกณฑ์มาตรฐาน โดยอาศัยประสบการณ์ที่ผ่านมา ได้รายละเอียดดังนี้

1. ห้องน้ำต้องสะอาด แยกชั้นที่ใช้กับส้วมและที่อาบน้ำ ประตูปิดมิดชิด มีหลอดไฟและแสงสว่างที่เพียงพอ มีที่แขวนผ้า ที่วางสบู่ กระจกทึบและถังขยะ มีระบบการจัดการกลิ่นเช่น การใส่ท่ออากาศ ใช้จุลินทรีย์ ถ่านหรือมะกรูด

2. ห้องนอนแบ่งเป็นสัดส่วน(มีห้อง/มุมส่วนตัว) มีที่แขวนผ้า ที่นอน หมอน มุ้ง ผ้าห่มที่สะอาด มีพัดลม น้ำดื่มและแก้วน้ำ และทุกครั้งที่แขกออกจากที่พัก มุ้ง ที่นอนต้องตากแดด ผ้าปูที่นอน ปลอกหมอนต้องซักทุกครั้ง

3. มีห้องรับแขก มุมพักผ่อน หรือบริเวณสำหรับนั่งเล่น นักท่องเที่ยวไม่ดื่มเหล้าหรือถ้าดื่มก็ต้องปริมาณที่เหมาะสม และเจ้าของบ้านต้องไม่เสนอให้นักท่องเที่ยวดื่มเหล้า

4. ห้องครัวสะอาด เป็นระเบียบ มีที่วางอาหาร กับข้าว ที่ล้างจาน

5. บริเวณบ้านพัก สะอาด มีถังขยะ และต้องคอยดูแลกันหมาดุหรือหมาขี้เรื้อน

6. อาหาร สะอาด สดใหม่ เป็นอาหารพื้นบ้านที่ทำเอง มีกับข้าว 3 อย่าง น้ำดื่มสะอาด ผ่านการรับรองของสาธารณสุข มีน้ำ น้ำชา กาแฟบริการตลอด มีช้อน จาน ชาม แก้วน้ำสะอาด และใช้ช้อนกลางตักอาหาร ควรถามนักท่องเที่ยวด้วยว่าชอบทานอะไร ทานมังสวิรัตหรือเปล่า ทานเผ็ดหรือไม่ แพ้อาหารอะไร

7. การบริการ มีอัธยาศัย ยิ้มแย้มรับแขก พุดคุยและเต็มใจในการบริการทั้งครอบครัว พาแขกเที่ยวบริเวณบ้าน ดูสวน คลอง น้ำตก วัด โรงเรียน(เล่นกีฬาสำหรับเด็ก) พาเยี่ยมกลุ่มอาชีพต่างๆ ต้องมีอาสาสมัครประจำบ้านและปฐมพยาบาลเบื้องต้นได้

8. สมาชิกต้องมีความรู้และอธิบายเรื่องราวต่างๆได้ เช่น ประวัติชุมชน การอนุรักษ์ป่า/ทรัพยากร ประวัติ วัตถุประสงค์ การจัดการของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กิจกรรมของกลุ่มอาชีพต่างๆ ความเป็นอยู่ในปัจจุบันและการจัดสรรผลประโยชน์

นอกจากนี้ สมาชิกชมรมยังมีข้อตกลงเบื้องต้นร่วมกัน คือ บ้านพักสามารถรับนักท่องเที่ยวได้ใน 24 ชั่วโมง โดยจัดตามลำดับคิว ถ้าหากเจ้าของบ้านรายได้ไม่อาจรับนักท่องเที่ยวในรอบนั้นๆ ก็ให้ผ่านไปไม่ย้อนกลับมาและรับนักท่องเที่ยว บ้านละไม่เกิน 4 คน (ปกติ 2 – 3 คน)

การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานกลุ่มเพื่อนร่วมทาง จากความต้องการที่อยากจะเป็นเพื่อนกับนักท่องเที่ยว เพื่อสามารถช่วยเหลือ และได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มิใช่เพียงผู้นำทางและแบกของเท่านั้น ทำให้กลุ่มผู้มีประสบการณ์และชมรมสามารถร่วมกันกำหนดเกณฑ์มาตรฐานกลุ่มเพื่อนร่วมทาง มีรายละเอียดดังนี้

1. ต้องมีข้อมูลของนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ วัตถุประสงค์ ระยะเวลา ความแข็งแรง ประสบการณ์ในการขึ้นเขา สุขภาพ (หากมีโรคประจำตัวก็ไม่ควรเดินทาง) ให้รายละเอียดในการขึ้นเขาหลวงแก่นักท่องเที่ยวได้เช่น ระยะเวลา ระยะทาง ลักษณะเส้นทางและความน่าสนใจต่างๆ ในกรณีที่ไม่สามารถขึ้นเขาได้ต้องให้ข้อมูล กิจกรรมในชุมชน เป็นทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยว
2. ประเมินทัศนียภาพนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับข้อระวังในการเดินป่าขึ้นเขา การใช้ชีวิตบนเขา ข้อมูลที่เหมาะสมและกฎ-กติกาของกลุ่ม
3. จัดเตรียมอุปกรณ์ สัมภาระที่จำเป็นสำหรับตนเองและบริการนักท่องเที่ยว เช่น อาหาร เชื้อเพลิง ไฟฉาย เต็นท์ ยา เพล และส่วนของสัมภาระที่นักท่องเที่ยวต้องรับผิดชอบกันเอง ตรวจสอบความเรียบร้อยและคำนวณน้ำหนักสัมภาระ
4. มีการจัดแบ่งทีมรับผิดชอบ 3 ส่วน ทพหน้า ไปเตรียมพื้นที่ ตั้งเต็นท์ ทำอาหาร ทพกลาง ให้ข้อมูลต่างๆ อธิบายรายละเอียด สื่อความหมายธรรมชาติ คอยดูแลนักท่องเที่ยว ทพหลัง ดูแลให้นักท่องเที่ยวเดินทางอย่างปลอดภัย
5. ต้องมีการศึกษาข้อมูลพันธุ์ไม้ สามารถบอกชื่อ คุณสมบัติ ฤดูกาล และความสำคัญของแต่ละชนิดได้
6. อธิบายและให้ข้อมูลเกี่ยวกับความปลอดภัยและข้อมูลชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้
7. มีการจัดการขยะ ของเสีย สิ่งปฏิกูล เช่น เตรียมพลั่วสำหรับฝังกลบอาหารเหลือและสิ่งปฏิกูลหรือราดด้วยจุลินทรีย์ ส่วนขยะแห้ง กระจบอง พลาสติกให้เอากลับมา และต้องไม่เผาพลาสติก

นอกจากนี้ยังมีกฎ - กติกาที่ต้องยึดถือในการปฏิบัติงาน ได้แก่

- นักท่องเที่ยวจะต้องมีการแจ้งล่วงหน้าและมีการยืนยันการเดินทางก่อน 3 วัน ในกรณีทวิ์หลง (นักท่องเที่ยวที่ไม่ได้แจ้งให้ทราบล่วงหน้า) จะต้องพักบ้านพักหนึ่งคืน เพื่อให้เวลากับเพื่อนร่วมทางในการเตรียมการและเก็บเงินเพิ่มเป็นค่าจัดการ
- ต้องมีการหมุนเวียนทีมเพื่อนร่วมทางตามลำดับคิว
- สัมภาระส่วนตัว นักท่องเที่ยวต้องแบกเอง แต่ถ้าต้องการให้เพื่อนร่วมทางแบกสัมภาระให้ จะต้องจ้างเพื่อนร่วมทางเพิ่มอีก 1 คน แบกน้ำหนักไม่เกิน 15 กิโลกรัม หรือถ้าเป็นของชิ้นใหญ่ เช่น กีตาร์ ต้องไม่เกิน 1 ชิ้นต่อ 1 คน

จำนวนของเพื่อนร่วมทาง/นักท่องเที่ยวเป็นดังนี้

นักท่องเที่ยว	เพื่อนร่วมทาง
1-2	2
3-4	3
5-6	4
7-8	5
9-10	6
ถ้าเกิน 12 ให้แบ่งเป็น 2 กลุ่ม	

อัตราค่าบริการของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านศิริวง (การจัดการการท่องเที่ยวระยะที่ 1 และ 2) มีดังนี้

ก. รายละเอียดค่าใช้จ่าย

รายการ	จำนวนเงิน (บาท)
ค่าที่พัก/คน/คืน	100
ค่าอาหาร/มื้อ/คน	50
ค่าคนนำทาง, ลูกหาบ/คน/วัน	300
ค่าประสานงาน	500
ค่านำเที่ยวในชุมชน/คน/ครั้ง	150
ค่าเดินท์/หลัง/คืน	50
ค่าอุทยาน/คน	20
(ชาวต่างชาติ 200 บาท)	
ค่าบำรุงชมรม/คน/ครั้ง	100

ข. ค่าใช้จ่ายตามโปรแกรม

โปรแกรม	ราคา (บาท/คน)
ศึกษาวิถีชีวิตชุมชน (3วัน 2 คืน)	1,100
ศึกษาวิถีชีวิตชุมชน (2วัน 1 คืน)	850
ศึกษาวิถีชีวิตชุมชน (1วัน)	350
ศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวง (3วัน 2 คืน)	1,300
ศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวง และวิถีชีวิตชุมชน (4วัน 3 คืน)	1,700

การจัดสรรรายได้ของชมรมการท่องเที่ยวมีรายละเอียดดังนี้

1. สมาชิกมีรายได้จากการนำเที่ยว ค่าอาหาร ค่าที่พัก ลูกหาบ เป็นต้น
2. ชมรมได้รับ 35%
3. ค่าตอบแทน 50%
4. อปต.ได้รับ 5%
5. อุทยานได้รับ 5%
6. คืนให้ชุมชน 5%

รายได้ใดๆที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากนี้ ให้เป็นประโยชน์ของชมรม

อัตราค่าบริการของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง (การจัดการการท่องเที่ยวระยะที่ 3) มีดังนี้

อัตราค่าบริการการท่องเที่ยวโปรแกรมเที่ยวเขาหลวง

รายการ	จำนวนเงิน (บาท)
ค่าเพื่อนร่วมทาง/คน/วัน	350
ค่าอาหาร/มื้อ/คน	70
ค่าเช่าเต็นท์/หลัง/คืน	50
ค่ากางเต็นท์/คน/คืน	30
ค่าเช่าอุทยาน/คน	20
ชาวต่างชาติ/คน	200
ค่าประสานงาน	500

อัตราค่าบริการการท่องเที่ยวโปรแกรมศึกษาวิถีชีวิตชุมชน

รายการ	จำนวนเงิน (บาท)
ค่าที่พัก/คืน/คน	100
ค่าอาหาร/มื้อ/คน	70
ค่าพาเที่ยว/วัน/กลุ่ม	150
ค่าประสานงาน	500

การจัดสรรรายได้ของชมรมการท่องเที่ยวมีรายละเอียดดังนี้

1. สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวมีรายได้จากการนำเที่ยว อาหาร ที่พัก ลูกหาบ เป็นต้น
 2. ค่าเดินท์ จ่ายเป็นค่าบำรุงให้กับกองทุนเติมสีเขี้ยวใส่เขากลวง
 3. ชมรมการท่องเที่ยวได้รับ 65% จากค่าบำรุงชมรม (100 บาท/คน)
 4. องค์การบริหารส่วนตำบลกำโลนได้รับ 20% จากค่าบำรุงชมรม (100 บาท/คน)
 5. อุทยานแห่งชาติเขากลวงได้รับ 15% จากค่าบำรุงชมรม (100 บาท/คน) เพื่อนำไปเป็นรายได้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
- รายได้ใดๆ ที่เกิดขึ้น ให้เป็นประโยชน์ของชมรมการท่องเที่ยว

ความพร้อมในการบริการด้านต่างๆเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชน

1. การคมนาคม สามารถเดินทางจากจังหวัดนครศรีธรรมราชมายังชุมชนคีรีวงด้วยรถยนต์ส่วนบุคคลและรถสองแถว (นคร- คีรีวง) โดยใช้ทางหลวงหมายเลข 4015 สาย นครศรีธรรมราช-ลานสกา ระยะทางประมาณ 28 กิโลเมตร และเลี้ยวขวาเข้าถนนแยกศาลาสังกะสี-คีรีวง ระยะทางประมาณ 9 กิโลเมตร ซึ่งเป็นเส้นทางเข้าออกชุมชนทางเดียว เป็นถนนคอนกรีต ส่วนการเดินทางขึ้นเขากลวง จุดเริ่มต้นอยู่ที่ชุมชนบริเวณน้ำตกวังไม้ปัก

2. ที่พัก ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง บริการที่พักแบบโฮมสเตย์แก่นักท่องเที่ยว จำนวนหลังละ 2 – 3 คน แต่ไม่เกิน 4 คน ซึ่งจะต้องมีการแจ้งความประสงค์และระยะเวลาและจำนวนคนที่แน่นอนแก่ชมรมล่วงหน้าก่อนเข้าพัก นอกจากนี้ในชุมชนยังมีรีสอร์ทอีก 3 แห่ง ได้แก่ ทำหารีสอร์ท คีรีวงรีสอร์ท และธารคีรีรีสอร์ทไว้บริการนักท่องเที่ยว หรือสามารถพักที่กลุ่มอาชีพในชุมชนก็ได้ เช่น กลุ่มผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติและกลุ่มบ้านสมุนไพร ซึ่งสามารถติดต่อไปยังกลุ่มอาชีพโดยตรงหรือติดต่อผ่านทางชมรมได้เช่นกัน

3. ร้านอาหารในชุมชน มีร้านอาหารของชาวบ้านบริการอยู่ในชุมชน ซึ่งมีมากในหมู่ที่ 9 และ 10 บริเวณแนวคลอง ร้านอาหารและคาราโอเกะที่รีสอร์ททั้ง 3 แห่งในชุมชน รวมไปถึงร้านขายของชำต่างๆ

4. ศูนย์บริการสาธารณสุข มีสถานีอนามัยบ้านคีรีวง หมู่ที่ 9 บ้านขุนคีรี

5. ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง มีที่ทำการอยู่ที่ศูนย์กลางประสานงานชุมชนคีรีวง บริการนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับข้อมูลชุมชน มีอาคารอเนกประสงค์สำหรับประชุม บรรยายสรุป และฉายวีดีโอ สื่อต่างๆ พร้อมจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของสมาชิกกลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชนและจังหวัดนครศรีธรรมราชซึ่งเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชน

6. การติดต่อสื่อสาร ที่ทำการไปรษณีย์ อยู่หมู่ที่ 5 บ้านคีรีวง บริการโทรศัพท์สาธารณะ มี
ตู้โทรศัพท์สาธารณะกระจายอยู่ตามจุดต่างๆในชุมชนทุกหมู่บ้าน บริการอินเทอร์เน็ตที่องค์การ
บริหารส่วนท้องถิ่นตำบลกำโลน

ตารางแสดงกลุ่ม/องค์กรต่างๆ ในชุมชนคีรีวง

หมู่ที่	ชื่อกลุ่ม	กิจกรรม	ปีก่อตั้ง	สมาชิก (คน)	เงินทุน (บาท)
5	- กลุ่มออมทรัพย์	- ออมเงิน/กู้ยืม	2541	-	-
	- กองทุนหมู่บ้าน	- ออมเงิน/กู้ยืม	2544	-	-
	- หัตถกรรมพื้นบ้าน	- จักสาน	2542	10	150,000
	- แม่บ้านทำขนม	- ขนมทองม้วน/กะละแม	2545	12	-
	- กลุ่มเลี้ยงโค	- เลี้ยงวัว 20 ตัว	2541	5	-
8	- กลุ่มออมทรัพย์	- ออมเงิน/กู้ยืม	2538	10	600,000
	- กองทุนหมู่บ้าน	- ออมเงิน/กู้ยืม	2544	71	1,050,000
	- กลุ่มทำขนม	- ทำขนมพื้นบ้าน/เผือก	2540	14	70,000
	- กลุ่มผู้ใช้น้ำ	- บริการให้น้ำ/ปุ๋ย (เคมี)	2543	58	-
9	- กองทุนหมู่บ้าน	- ออมเงิน/กู้ยืม	2544	400	-
	- กองทุน กข.คจ.	- ยืม	2544	251	280,000
	- สมุนไพร	- สบู่เปลือกมังคุด ฯลฯ	2542	120	42,200
	- แปรรูปผลไม้	- น้ำส้มแขก/ไวน์ผลไม้	2542	10	70,000
	- เกษตรสิ่งแวดล้อม	- ปุ๋ยชีวภาพ/เพาะกล้าไม้	2544	41	242,700
	- กลุ่มเลี้ยงโค	- เลี้ยงวัว 9 ตัว	2542	6	60,000
10	- กลุ่มออมทรัพย์	- ออมเงิน/กู้ยืม	2523	2,200	33,000,000
	- กองทุนหมู่บ้าน	- กู้, ยืม	2544	320	1,400,000
	- กลุ่มฌาปนกิจ	- ช่วยเหลือผู้เสียชีวิต	2544	200	100,000
	- กลุ่มมัดย้อมฯ	- ย้อมผ้าสีธรรมชาติ	2539	80	800,000
	- กลุ่มห้องเย็นผลไม้	- ทำตลาดผลไม้/ห้องเย็น	2541	170	1,703,000
	- กลุ่มไวน์	- ไวน์ผลไม้	2542	12	80,000
	- แม่บ้านเกษตรกร	- ไวน์ผลไม้	2532	60	120,000
	- ชมรมผู้สูงอายุ	- ออกกำลังกาย/ตรวจ	2538	-	-
	- ชมรมรถจักรยานยนต์	สุขภาพ			
	รับจ้าง	- บริการรับส่งคนใน-นอก	2543	34	29,000
	- กลุ่มลายเทียน	ชุมชน	2545	12	40,000
	- ทำผ้าบาติกสีธรรมชาติ				

ที่มา : คณะกรรมการแผนแม่บทชุมชนตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช, โครงการบูรณาการแผนชุมชนเพื่อ
ความเข้มแข็งของชุมชนและเอาชนะความยากจน, มปป., หน้า 9 – 10 (เอกสารจัดสำเนา)

รายละเอียดเกี่ยวกับการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

พ.ศ.2517 ตำรวจตระเวนชายแดนได้เข้ามาจัดโครงการฝึกลูกเสือชาวบ้านรุ่น 881 มีผู้เข้าร่วม 700-800 คน มีการฝึกเยาวชนและไทยอาสาป้องกันชาติ

พ.ศ.2523 ชาวบ้านร่วมกันจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคีรีวง กรมพัฒนาชุมชนเข้ามาส่งเสริมและให้แนวคิดในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ โดยผ่านทางพัฒนาการจังหวัด พัฒนาการอำเภอ และผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชร่วมกับนายอำเภอลานสกา เสนอให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดพัฒนาถนนหนทาง และให้แนวคิดชุมชนพึ่งตนเองแก่ชุมชนคีรีวง

พ.ศ.2524 การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคร่วมกับชาวบ้านนำไฟฟ้าจากตัวอำเภอลานสกา เข้ามาสู่ชุมชนคีรีวง

พ.ศ.2528-2529 เป็นยุคที่หมู่บ้านคีรีวงโด่งดังที่สุด ในการได้รับคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อ.พ.ป.) อันดับ 1 ทั้งการประกวดในระดับจังหวัดและระดับภาค และได้รับรางวัลชมเชยพิเศษระดับประเทศ ได้รับรางวัล 100,000 บาท เพื่อนำมาพัฒนาชุมชน เริ่มจากสาธารณสุขจังหวัดเข้ามารณรงค์ให้ทุกบ้านสร้างส้วมซึม ในปีเดียวกันนี้หมู่บ้านคีรีวงยังได้รับรางวัลหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองอีกด้วย

พ.ศ.2531 ชุมชนคีรีวงประสบกับมหาอุทกภัย นับว่าเป็นภัยธรรมชาติครั้งร้ายแรงที่สุดเท่าที่เคยประสบมา สร้างความสูญเสียแก่ชีวิต ทรัพย์สิน บ้านเรือน และสวนของชาวบ้านมากมาย รูปแบบการพัฒนาเริ่มชัดเจนมากขึ้น ส่วนใหญ่เป็นการช่วยเหลือผู้ที่ประสบอุทกภัยเป็นหลัก ได้รับการช่วยเหลือทั้งจากภาครัฐและเอกชนมากมาย

พ.ศ.2532 กลุ่มผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และแกนนำกลุ่มต่างๆ ร่วมกับสวนสร้างสรรคณาครบรรณรัตน์ ได้จัดตั้งกองทุนเติมสีเขียวใส่เขาหลวง มีการจัดกิจกรรมเดินป่าสำรวจความเสียหายและปลูกป่าทดแทน ตั้งแต่พื้นราบไปจนถึงยอดเขาหลวง ปลูกต้นประดู่ตลอดแนวคลองท่าหา คลองท่าชาย คลองปง คลองท่าดี เพื่อป้องกันการพังทลายของหน้าดิน ทรนรงค์ร่วมกันรักษาสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังมีการช่วยเหลือของหน่วยงานจากภาครัฐและองค์กรเอกชนคือ

-โครงการฟื้นฟูพื้นที่และบรรเทาอุทกภัยบ้านคีรีวงโดยกรมชลประทาน เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้มีการขุดคลองและป้องกันตลิ่ง แก้ปัญหาการกัดเซาะหน้าดินและลดแรงปะทะของน้ำ ในคลอง ใช้งบประมาณ 300 ล้านบาท

-กองทัพภาคที่ 4 ร่วมกับมูลนิธิหมู่บ้าน มาช่วยสร้างที่พักพิงชั่วคราวประมาณ 300 หลัง ให้กับชาวบ้านที่ถูกอุทกภัยก่อนที่ชาวบ้านจะสร้างบ้านหลังใหม่

-มูลนิธิศุภนิมิต เข้ามาดูแลเรื่องทั่วไปและเก็บข้อมูลเพื่อทำวิจัย และในปีเดียวกันนี้ มูลนิธิหนังสือพิมพ์ไทยรัฐได้สนับสนุนให้มีโครงการก่อสร้างโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 74 (ชุมชนบ้านคีรีวง) เพื่อใช้เป็นสถานศึกษาในชุมชนแทนอาคารเรียนเดิมที่ถูกอุทกภัย

พ.ศ.2533 กรมชลประทานทำโครงการประปาเพื่อใช้ในการเกษตร งบประมาณ 14 ล้านบาท โดยสร้างและวางท่อประปาจากบริเวณน้ำตกวังไม้ปึกเข้าสู่ชุมชน

พ.ศ.2534 กรมโยธาธิการได้สร้างสะพานข้ามคลองมาสู่ชุมชนคีรีวง สะพานมีความยาวประมาณ 100 เมตร งบประมาณ 8 ล้านบาท

พ.ศ.2535-2536 มีโครงการอบรมและสร้างผู้นำให้กับชุมชนคีรีวง ดำเนินการโดยมูลนิธิโกมล-คิมทอง ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนไทย-ออสเตรเลีย(TACAP) และวิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช (มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน) ได้เข้ามาให้ความรู้ด้านการประกอบอาชีพ

-องค์การบริหารส่วนจังหวัดได้ทำโครงการก่อสร้างสะพานข้ามคลองปง

ในปี พ.ศ.2536 เกิดจุดเปลี่ยนที่สำคัญของชุมชนคีรีวงคือ มีการแยกหมู่บ้านจากหมู่ที่ 5 เดิม เนื่องจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น การปกครองดูแลไม่ทั่วถึงและงบประมาณไม่เพียงพอต่อการพัฒนา จึงแยกออกเป็น 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 5 บ้านคีรีวง, หมู่ที่ 8 บ้านคีรีทอง, หมู่ที่ 9 บ้านขุนคีรี และหมู่ที่ 10 บ้านคีรีธรรม โดยมีผู้ใหญ่บ้านปกครองในแต่ละหมู่บ้าน

พ.ศ.2537 มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ร่วมกับสถานทูตออสเตรเลีย ได้สนับสนุนโครงการพัฒนาอาชีพเสริมเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (พออ.) ให้ชาวบ้านลดการทำลายป่าและให้ชุมชนรู้จักพึ่งตนเองในการประกอบอาชีพรวมถึงธุรกิจชุมชน

พ.ศ.2538 เริ่มจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล เข้ามาทำหน้าที่และบทบาทตามระเบียบข้อบังคับ ช่วยสนับสนุนและแก้ปัญหาต่างๆของชุมชน

พ.ศ.2539 การท่องเที่ยวในชุมชนคีรีวงเริ่มมีรูปแบบที่ชัดเจน จากการที่กำนันผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนชาวบ้าน ผู้นำกลุ่มองค์กรต่างๆไปศึกษาดูงานที่เกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา มีการจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง ที่มีคณะกรรมการซึ่งเป็นชาวบ้านเป็นคนบริหารงานเพื่อทำหน้าที่ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

พ.ศ.2541 ได้รับรางวัลกินนรีทองคำ รางวัลยอดเยี่ยมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวประเภทเมืองและชุมชน (Thailand Tourism Awards 1998) ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

พ.ศ.2543 โครงการก่อสร้างถนนในชุมชนระยะทาง 10 กิโลเมตร เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

พ.ศ.2544 โครงการสร้างป้ายสื่อความหมายตามแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ปีเดียวกันนี้ชุมชนมีการเลือกตั้งกรรมการศูนย์ประสานงานชุมชนคีรีวงเพื่อบริหารจัดการกิจกรรมโดยรวมของชุมชน

พ.ศ.2545 กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรมได้กำหนดให้ชุมชนคีรีวงเป็นหมู่บ้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ซึ่งเป็นโครงการต้นแบบ 1 ใน 20 หมู่บ้านใน 19 จังหวัดทั่วประเทศและได้สนับสนุนงบประมาณก่อสร้างศูนย์ผลิตภัณฑ์ชุมชน

พ.ศ.2548 กระทรวงมหาดไทย โดยหน่วยงานพัฒนาชุมชนกำหนดให้ชุมชนคีรีวงเป็นหมู่บ้านโฮมทอปต้นแบบ และต่อมากระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้คัดเลือกชุมชนคีรีวงให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมทอป 1 ใน 4 หมู่บ้านต้นแบบทั่วประเทศ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ค.
ภาพประกอบวิทยานิพนธ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(1) เหตุการณ์มหาอุทกภัย พ.ศ. 2531

(2) วิถีชีวิตชาวสวน

(3) ทรัพยากรธรรมชาติ

(5) งานบุญรำลึกถึงอดีตเจ้าอาวาส (ท่านปลัดเถื่อน)

(6) งานสงกรานต์

(7) งานบุญสารทเดือนสิบ

(8) ประเพณีชักพระ

(9) งานพฤษจิการำลึกเหตุการณ์มหาอุทกภัย 2531

(10) ประเพณีใส่ครำ

(11) กลุ่มองค์กรในชุมชน ผลิตภัณฑ์กลุ่ม และกิจกรรม
11.1 กลุ่มออมทรัพย์

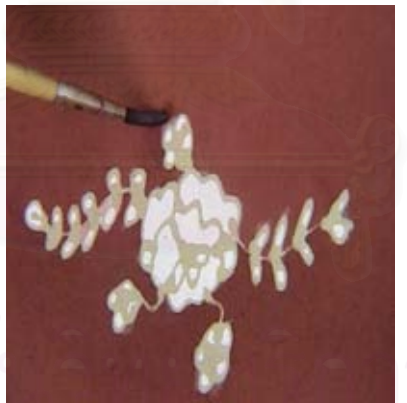
11.2 กลุ่มทุเรียนกวน

11.3 กลุ่มบ้านสมุนไพร

11.4 กลุ่มลายเทียนบาติกสีธรรมชาติ

11.5 กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน

11.6 กลุ่มผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ

11.7 ชมรมการทอเกี่ยวเชิงอนุรักษ์

(12) ความสัมพันธ์ในชุมชนและความสัมพันธ์กับสังคม

12.1 การประชุมคณะกรรมการชุมชน ความร่วมมือช่วยเหลือกันของชาวบ้าน

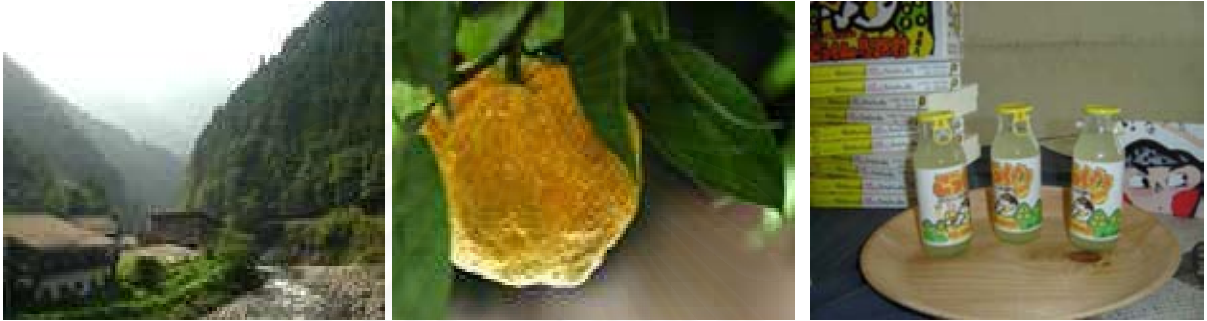
12.2 กิจกรรมที่ชุมชนทำร่วมกับภายนอก

12.3 ตัวแทนจากชุมชนอุมะจิ ประเทศญี่ปุ่นมาเยี่ยมชมชุมชนศิริง

12.4 บ้านอุมะจิ ส้มยูสุ และน้ำส้มพร้อมดื่ม (เจ้าเอ็งก)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวกิ่งแก้ว บัวเพชร เกิดวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ.2523 ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีวิทยาศาสตร์บัณฑิต ภาควิชาปฐพีวิทยา คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ในปีการศึกษา 2545 และเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม ปีการศึกษา 2546 ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย